

รายงานการวิจัย

**เพื่อพัฒนารูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษา
เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ 15 - 59 ปี
ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน**

**สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ**

371.97 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ร รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษา
เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ 15 - 59 ปี
ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน/กรุงเทพฯ : ศ.ดร.สุมาลี สังข์ศรี และคณะ
สกศ., 2553.
236 หน้า
ISBN. 978-616-7324-54-8
1. เพิ่มโอกาสทางการศึกษา 2. นอกระบบโรงเรียน

**รายงานการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษา
เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ 15 - 59 ปี
ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน**

สิ่งพิมพ์ สกศ.   อันดับที่ 65/2553

พิมพ์ครั้งที่ 1   2553

จำนวน   1,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่   กลุ่มนโยบายการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
สำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และโอกาสทางการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
ถนนสุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 0-2668-7974 หรือ 0-2668-7123 ต่อ 2430
โทรสาร 0-2669-7736
Web site: <http://www.onec.go.th>

ผู้พิมพ์   บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด
90/6 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์
แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร. 0-2424-3249, 0-2424-3252
โทรสาร 0-2424-3249, 0-2424-3252

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2452 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน มุ่งหมายให้คนไทยทุกคนทุกกลุ่มได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ กับตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย โดยตั้งเป้าหมาย เพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยที่ได้รับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนจาก 8.2 ปี ในปี 2548 เป็น 10 ปี ในการไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดนี้ ประเมินการว่าประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ต้องได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวนไม่น้อยกว่า 16 ล้านคน เมื่อสิ้นสุดแผนฯ 10 หรือเฉลี่ยประมาณปีละ 3.113 ล้านคน ซึ่งรูปแบบการจัดการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่อาจตอบสนองการ บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็น รวมทั้ง ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาและการได้รับการศึกษาของประชากรกลุ่มนี้ จึง สนับสนุนการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่ม โอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนขึ้น โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประมวลสภาพการจัดการศึกษา ปัญหา และความต้องการ การรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่จัดให้แก่กลุ่มประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ทั้งของไทยและต่างประเทศ และนำเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอก ระบบโรงเรียนที่เหมาะสมและเป็นไปได้สำหรับกลุ่มประชากรวัยแรงงานที่อยู่นอก ระบบโรงเรียนเหล่านี้ สำหรับการจัดทำนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี และคณะที่ได้อนุเคราะห์ดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างการวิจัยทุกกลุ่มที่ให้ความร่วมมือ และให้ข้อมูลที่มีคุณค่ายิ่ง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จด้วยดี และหวังว่าผลการวิจัยนี้จะให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้นอกระบบโรงเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตต่อไป

(ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)
- 3) เพื่อเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)
- 4) เพื่อเสนอนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยทำการศึกษาในสองส่วนประกอบกันคือ การศึกษาวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม ในส่วนของการวิจัยเอกสารคณะผู้วิจัยศึกษารูปแบบ/แนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อียิปต์ และไทย ในส่วนของการวิจัยภาคสนามคณะผู้วิจัยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มย่อยคือ 1) กลุ่มประชากรวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน 2) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ 3) กลุ่มเกษตรกร 4) กลุ่มแม่บ้าน 5) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และ 6) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยสุ่มจังหวัดมาภาคละ 2 จังหวัด ได้จังหวัดทั้งหมดรวม 8 จังหวัด จากแต่ละจังหวัดทำการสุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่มย่อย โดยสุ่มอย่างง่ายกลุ่มละ 20 คน ดังนั้นในแต่ละจังหวัดได้กลุ่มตัวอย่าง 120 คน รวม 8 จังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่าง 960 คน นอกจากนั้นในแต่ละจังหวัดผู้วิจัยยังเลือกแบบเจาะจง เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมาจังหวัดละ 10 คน 8 จังหวัดได้ 80 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1,040 คน (ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ที่นำมาวิเคราะห์ จำนวน 1,024 คน)

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรวัยแรงงานฯ ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนคือ แบบสอบถามสำหรับแต่ละกลุ่มย่อย และสำหรับเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการการศึกษานอกระบบ คือ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยประสานขอความอนุเคราะห์จาก

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระดับจังหวัด และอำเภอ
ในพื้นที่ที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และ
ค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

ในที่นี้คณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยเฉพาะในส่วนของรูปแบบและแนวทางการ
จัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15 - 59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนและส่วนของ
ข้อเสนอเชิงนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มดังกล่าว

รูปแบบหรือแนวทางนี้ ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจาก

- 1) การวิจัยเอกสาร ซึ่งได้บทเรียนจากการศึกษาประเทศต่าง ๆ
- 2) การวิจัยภาคสนามในประเทศไทย

เมื่อนำมาประมวลเป็นรูปแบบแล้วจะนำเสนอเป็นสองส่วนคือ

- ส่วนที่ 1 : รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัด
- ส่วนที่ 2 : รายละเอียดที่พึงพิจารณาในการจัดแต่ละรูปแบบ

ส่วนที่ 1 : รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัด

รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัดบริการแก่ประชากรนอกระบบ
โรงเรียนกลุ่มอายุ 15-59 ปี นั้น สามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ
และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหลัก ๆ ที่ได้จากการวิจัยนี้ได้แก่

1.1 การจัดศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน (Lifelong Learning Centre) เพื่อให้
เป็นแหล่งกระตุ้น ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดโครงสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็ง
เพื่อการเรียนรู้และการเข้าถึงความรู้ของประชาชน เป็นแหล่งรวบรวมสื่อที่มีคุณภาพ สอดคล้อง
กับความต้องการและวิถีชีวิตประชาชน และจัดโปรแกรมที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมฐานความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 สถานประกอบการจัดการศึกษาในโรงงานเทียบเท่าการศึกษาระดับต่าง ๆ
(**Equivalency programme**) เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ
แรงงานที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ (เช่น มัธยมศึกษาตอนต้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยภาคอุตสาหกรรมดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนและชั้นเรียนพิเศษ หรือ
ห้องเรียนในลักษณะอื่น ๆ ที่เพิ่มพูนความรู้ในเชิงวิชาการควบคู่ไปกับทักษะและความสามารถ
ในการทำงาน

1.3 บริษัทหรือหน่วยงานจัดตัวเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้ การฝึกอบรม โดยมีการออกแบบและสร้างระบบการพัฒนาบุคลากร ระบบสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้าง e-business, e-office, e-KISS (Knowledge Information Sharing Stage) การทำ website การสร้าง blog รวมถึงการตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการความรู้ภายในองค์กร ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับองค์กรการศึกษาภายนอกเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรต่อไป

1.4 รัฐร่วมมือกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดกลางเพื่อพัฒนาคนงาน โดยรัฐบาลร่วมมือและสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดกลางในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอบรม หรือเป็นเครือข่ายในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอบรมคนงาน สนับสนุนและกระตุ้นให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็งในเนื้อหาการอบรมอาชีพ การอบรมแรงงานให้มีประสบการณ์ในการทำงาน และการอบรมเชิงรุกตามนโยบายตลาดแรงงาน พุ่งเป้าไปที่ศักยภาพของการจ้างงาน และเน้นวิชาชีพที่ขาดแคลน

1.5 การสร้างระบบสะสมหน่วยกิต (Credit Bank System) ปฏิรูประบบการวัดผล โดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เปิดโอกาสให้สามารถมีการสะสมหน่วยกิตที่ได้รับจากการเรียนรู้หรือการอบรมต่าง ๆ หรือการรับรองความรู้ประสบการณ์ การลงทะเบียนเรียนบางเวลา เปิดโอกาสให้มีการโอนหน่วยกิตระหว่างโรงเรียน/สถานศึกษา/สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ

1.6 การฝึกอบรมในงาน (On the job training) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจ และการบริการ โดยให้มีการฝึกอบรมภายใน (In-house training) รวมถึงการสัมมนาภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการทำงานให้กับคนงาน หรือยกระดับฝีมือแรงงานให้สูงขึ้น มีการอบรมความรู้หรือทักษะใหม่ให้กับคนงานเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

1.7 องค์กรสาธารณะจัดการสอบเทียบสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมองค์กรสาธารณะ องค์กรวิชาชีพ และองค์กรที่ไม่หวังกำไร ให้ทำงานด้านการศึกษาการอบรม โดยจัดโปรแกรมวิชาชีพ (Professional) วิชาทั่วไป (General) ซึ่งครอบคลุมทักษะเฉพาะที่หลากหลาย และกิจกรรมการบริการ มีการทดสอบวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ได้วุฒิบัตร รวมทั้งให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตเป็นประกาศนียบัตร

1.8 การจัดชุดการเรียนรู้ (Learning Package) ให้เรียนด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองผู้ที่ไม่สามารถเข้าชั้นเรียนปกติอันเนื่องมาจากข้อจำกัดและปัญหาทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความพิการ ระยะทางห่างไกล หรือต้องทำงานตลอดเวลา โดยหน่วยงานการศึกษานอกระบบจัดทำ

ชุดการเรียน ประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อเสริมอื่น ๆ ให้สามารถเทียบเท่าการศึกษาในระดับต่าง ๆ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.9 การศึกษาทางไกลเต็มรูป สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน โดยจัดการศึกษาทางไกลเต็มรูป ในลักษณะการเรียนผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งสิ่งพิมพ์ ทางอินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี วิทยุ วิดีโอ และเทปเสียง จัดโปรแกรมการศึกษาด้านอาชีพ ความรู้พิเศษเฉพาะ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยดำเนินการในลักษณะของ Cyber University หรือแบบมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม (Industrial University) ในประเทศอังกฤษ เป็นต้น

1.10 การกลับสู่การศึกษาอีกครั้ง (Reeducation) เป็นการส่งเสริม กระตุ้นประชาชนบางกลุ่ม เช่น คนงานที่ทำงานบางเวลา คนหนุ่มสาวที่ว่างงาน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน (Drop-out) ให้กลับสู่การศึกษาอีกครั้ง โดยการสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยอิสระ การเข้ารับการอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ การใช้ระบบ e-learning การใช้เครือข่ายเพื่อการศึกษา (Edunet) ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การช่วยให้เข้าถึงสารสนเทศทางการศึกษาคุณภาพสูงได้ง่ายโดยผ่านระบบสื่อสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ (PC)

ส่วนที่ 2 : รายละเอียดที่พึงพิจารณาในการจัดแต่ละรูปแบบ

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดการจัดการศึกษานอกระบบในแต่ละรูปแบบดังกล่าวใน ส่วนที่ 1 กลุ่มตัวอย่างและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะในภาพรวมไว้ 3 ประเด็นคือ ข้อ 2.1, 2.2 และ 2.3 ดังนี้

2.1 หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบ ในการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญต่อไปนี้เป็นสิ่งที่ยอมรับได้จริง ควรจัดให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้เลือกสามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2.2 การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบเสนอแนะว่าก่อนจัดกิจกรรมควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มย่อย ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มก่อน เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถจัดการศึกษานอกระบบได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2.3 การศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มก่อนจัดกิจกรรมเพื่อจะได้รู้ความต้องการที่แท้จริง ซึ่งจะสามารถนำมาออกแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

จากสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางที่ให้ไว้โดยกลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน ทุกกลุ่มย่อยและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลและสังเคราะห์เป็นแนวทางของการจัดกิจกรรมแต่ละรูปแบบได้ดังข้อ 2.4 ถึง 2.7 ทั้งนี้ รายละเอียดในการจัดกิจกรรมแต่ละรูปแบบต้องคำนึงถึงสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญด้วย

2.4 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมายอาจแตกต่างกันออกไป เช่น สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการให้จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มวุฒิ สำหรับกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกร ต้องการให้จัดเพื่อพัฒนาอาชีพและทำอาชีพเสริม นำความรู้ไปปรับปรุงความเป็นอยู่และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

2.5 เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาความรู้ที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายมีหลากหลายประเภท สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และแรงงานในสถานประกอบการต้องการเนื้อหาที่เป็นอาชีพเสริมมากที่สุด รองลงมาสำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อคือความรู้วิชาสามัญ นอกจากนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.6 ประเภทของกิจกรรม ประชากรวัยแรงงานฯ นอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้จัดกิจกรรมประเภทฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด รองลงมาเป็นกิจกรรมประเภทการศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการให้ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

2.7 วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนต้องการวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยวิธีการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมาต้องการวิธีพบกลุ่ม ศึกษาจากสื่อ การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการและความเหมาะสมกันแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2.8 สื่อ การให้ความรู้ผ่านสื่อ กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียนเสนอแนะว่าหากจะมีการให้ความรู้ผ่านสื่อ ควรเป็นสื่อหลากหลายประเภท เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์มากที่สุด รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และวีซีดี ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต้องการสื่อโทรทัศน์ และสื่อบุคคลมากที่สุด เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสนอแนะสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด รองลงมาเป็นวีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ และโทรทัศน์

2.9 ช่วงเวลาควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับช่วงเวลาที่ควรจัดการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อยต้องการให้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในวันเสาร์-อาทิตย์มากที่สุด ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้จัดในวันหยุด

ของตนเองมากที่สุด บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกโรงเรียนเสนอให้จัดตาม
ความสะดวกของกลุ่มเป้าหมายหรือจัดเป็นรุ่น เป็นรอบ

2.10 สถานที่ที่ควรใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับสถานที่ที่ควรใช้จัด
กิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อยต้องการให้จัดบริการ
การศึกษานอกระบบที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ ต้องการให้จัดที่แหล่งเรียนรู้
สถานศึกษาในท้องถิ่น วัด/ศาสนสถาน

2.11 การประเมินผลการรับบริการการศึกษานอกระบบ สำหรับการประเมินผล
การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบต้องการให้ประเมินผล
การเรียนรู้จากการประเมินผลงานมากที่สุด รองลงมาคือ การสอบ และการปฏิบัติ เจ้าหน้าที่
หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนเสนอให้ประเมินตามสภาพจริง

2.12 การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ สำหรับการเทียบโอนความรู้และ
ประสบการณ์ กลุ่มประชากรวัยแรงงานฯ ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย เจ้าหน้าที่
ผู้จัดการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบเปิดโอกาส
ให้มีการนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนได้

2.13 การสะสมหน่วยกิต สำหรับการสะสมหน่วยกิต กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อใน
ระบบโรงเรียนต้องการให้มีการสะสมผลการเรียนไว้ได้ภายใน 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่
หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ

2.14 การช่วยเหลือจากรัฐบาล (ค่าเล่าเรียน และด้านอื่น ๆ) สำหรับการช่วยเหลือ
ค่าเล่าเรียนจากรัฐบาล กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือ
ค่าเล่าเรียนมากที่สุด โดยต้องการให้ช่วยเรื่องค่าวัสดุการศึกษา แบบเรียน และคู่มือ ความต้องการ
ให้รัฐบาลช่วยเหลือนอกจากค่าเล่าเรียน ประชากรวัยแรงงานฯ ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุก
กลุ่มย่อยต้องการให้รัฐบาลจัดเงินทุนสนับสนุนด้านการเรียนมากที่สุด รองลงมาให้ช่วยหาแหล่ง
ประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มอาชีพ ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้รัฐบาล
ช่วยจัดสถานที่เพื่อศึกษา/ตั้งศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ

2.15 ความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ สำหรับความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ
กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือโดยจัดหาเงินทุน
สนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ การยืดหยุ่นเวลาทำงานให้เพื่อศึกษา และสนับสนุนสื่อ
อุปกรณ์การเรียน

2.16 หน่วยงานที่ควรเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มประชากร
วัยแรงงานฯ ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ประสงค์ที่จะรับบริการจากหน่วยงาน กศน.
มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่ที่ร่วมกันจัด กศน.ในพื้นที่ ประสงค์จะให้หน่วยงานการศึกษา
นอกระบบ เป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

2.17 การสร้างเครือข่าย ในการจัดการศึกษานอกระบบควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยในการจัดกิจกรรม เจ้าหน้าที่เสนอให้สร้างเครือข่ายกับหลายหน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ (83.3%) บุคคล/ผู้รู้/ภูมิปัญญา (79.5%) องค์กรท้องถิ่น (74.4%) และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ (62.8%)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนมีดังนี้

1) ควรมีกฎหมายและนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยกฎหมายที่ออกต้องเป็นกฎหมายกลางที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบได้ตามขอบเขตและภาระงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานตนเอง

2) มีการกำหนดหลักการจัดการศึกษานอกระบบที่ชัดเจน และเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติได้ เพื่อจะสามารถจัดการศึกษานอกระบบได้อย่างทั่วถึงในทุกชุมชน อันจะส่งเสริมให้ทุกชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

3) ให้มีหน่วยงานหลักหน่วยหนึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษานอกระบบ

4) การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่แสวงหา และสำรวจกลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น จัดทำ Mapping การจัดทำเวทีสำรวจความต้องการ และมอบหมายให้ครู หรือผู้จัดการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้แสวงหากลุ่มเป้าหมาย

5) จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอกับความต้องการ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบทุกหน่วยได้เสนอแผนงานและโครงการและงบประมาณที่จะดำเนินการ แล้วจัดสรรให้ตามความต้องการที่แท้จริง ทั้งนี้งบประมาณส่วนนี้อาจขอความช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล)

6) มีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายก่อนการให้บริการ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มมีความต้องการเนื้อหา วิธีการจัด และระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเพื่อจัดกิจกรรม อาทิ กลุ่มประชากรในวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้นำ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้อยู่ในสถานประกอบการ เป็นต้น

7) การกำหนดเนื้อหาความรู้ที่จะจัดในแต่ละกิจกรรมสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ต้องมาจากความต้องการที่แท้จริง เพื่อที่ผู้รับบริการจะสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

8) จัดช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือก จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสะดวกหรือความพร้อมของผู้เรียน เช่น มาเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ เรียนจากชุดการเรียน เรียนจากสื่อ เรียนด้วยระบบทางไกล เป็นต้น

9) จัดบริการให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ต้องเปิดโอกาสการบริการกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้มาศึกษาตลอดเวลา ตามความพร้อมและความประสงค์ของผู้เรียน เรียนเมื่อใดก็เรียนได้

10) จัดให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต โดยให้มีการวางระบบการสะสมความรู้และประสบการณ์ มีการเก็บหน่วยกิตไว้ในการศึกษาออนไลน์และยกระดับการศึกษาในแต่ละระดับได้ และมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันทั้งในและนอกระบบทุกระดับได้

11) ควรส่งเสริมให้สถานประกอบการจัดการศึกษานอกระบบของตนเองได้ มีกฎหมายให้สถานประกอบการมีหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบให้แก่คนงานหรือสมาชิก ซึ่งอาจจะจัดเองหรือร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และเปิดโอกาสให้นำค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาไปขอลดหย่อนภาษีได้

12) ส่งเสริมให้หน่วยงานและสถานประกอบการต่าง ๆ พัฒนาตนเองเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ แสวงหาความรู้ใหม่ จัดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และเผยแพร่ความรู้ ด้วยการใช้เทคโนโลยีมาช่วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในระหว่างสมาชิก

13) นำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบควรใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง และให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน เช่น การจัดการศึกษาทางไกล การให้ความรู้ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ

14) ควรกำหนดนโยบายการสร้างเครือข่ายการศึกษานอกระบบ โดยให้สำนักงาน กศน. เป็นหน่วยงานกลางและสร้างความร่วมมือส่งเสริมให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นแม่ข่ายในการจัดกิจกรรมตามภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ

15) ควรปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แท้จริง จัดให้เป็นแหล่งบริการความรู้ที่มีสภาพดี จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย มีสภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม มีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน

16) หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบควรช่วยส่งเสริมและเป็นกลไกผลักดันให้ชุมชนและหมู่บ้านทุกแห่งเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามและศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
การศึกษาตลอดชีวิต	8
โอกาสและความเสมอภาคในการรับการศึกษาของประชาชน	21
กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน	24
การศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน	27
ตัวอย่างการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศต่าง ๆ	32
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	43
ขั้นที่ 1 การวิจัยเอกสาร	43
ขั้นที่ 2 การวิจัยภาคสนาม	43
ขั้นที่ 3 การเสนอรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี และเสนอนโยบาย	46
บทที่ 4 ผลการวิจัยเอกสาร	49
สภาพการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนใน ประเทศต่าง ๆ	49
ประเทศเกาหลี	49
ประเทศญี่ปุ่น	64
ประเทศอินโดนีเซีย	76

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ประเทศอียิปต์	88
ประเทศไทย	98
บทที่ 5 ผลการวิจัยภาคสนาม	119
ตอนที่ 5.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบ โรงเรียนและข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียน	119
ตอนที่ 5.2 สภาพการจัดและการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน	126
ตอนที่ 5.3 ปัญหาการจัดและการรับบริการการศึกษานอกระบบของ ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน	140
ตอนที่ 5.4 ความต้องการและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่ ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน	145
ตอนที่ 5.5 รูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่ม อายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน	180
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	185
สรุปการดำเนินการวิจัย	185
สรุปผลการวิจัย	186
อภิปรายผลการวิจัย	199
ข้อเสนอแนะ	204
- ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	204
- ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	206
บรรณานุกรม	207
ภาคผนวก	
ก. รายชื่อผู้บริหารและหน่วยงานที่ให้ความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล	212
ข. รายชื่อคณะผู้วิจัย	214
คณะผู้จัดทำ	215

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 1	สังเคราะห์การจัดการศึกษา 5 ประเทศ	109
ตารางที่ 2	รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของ 5 ประเทศ	114
ตารางที่ 3	จำนวนหน่วยงาน/องค์กรจัดการศึกษานอกระบบ ที่คณะผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจังหวัดและสังกัด	120
ตารางที่ 4	เพศของกลุ่มตัวอย่าง	121
ตารางที่ 5	อายุของกลุ่มตัวอย่าง	121
ตารางที่ 6	อาชีพของกลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ	122
ตารางที่ 7	ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่าง	123
ตารางที่ 8	รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง	124
ตารางที่ 9	ลักษณะ/รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดบริการ	126
ตารางที่ 10	วัตถุประสงค์ในการให้บริการกิจกรรม กศน. ของหน่วยงาน	127
ตารางที่ 11	วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานต่าง ๆ	127
ตารางที่ 12	ช่วงเวลาที่หน่วยงานให้บริการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	128
ตารางที่ 13	สื่อที่หน่วยงานของท่านใช้เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	128
ตารางที่ 14	ประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานใช้เพื่อช่วยการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบ	129
ตารางที่ 15	ลักษณะการประเมินผลกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานจัด	130
ตารางที่ 16	หน่วยงานอื่นที่ช่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	130
ตารางที่ 17	ประเภทของความช่วยเหลือที่หน่วยงานอื่นมาช่วย	131
ตารางที่ 18	แหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	131
ตารางที่ 19	การได้รับบริการการศึกษานอกระบบตั้งแต่จบการศึกษา ในระบบโรงเรียนมาแล้ว	132
ตารางที่ 20	เนื้อหาความรู้ที่กลุ่มต่างๆ ได้รับ	134
ตารางที่ 21	วิธีการที่ได้รับความรู้	136
ตารางที่ 22	จุดมุ่งหมายในการรับบริการการศึกษานอกระบบ	138
ตารางที่ 23	ปัญหาในการให้บริการ กิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานผู้จัด	140
ตารางที่ 24	ความคิดเห็นของผู้จัดกิจกรรมต่อปัญหาที่เกิดจากผู้รับบริการ	142

สารบัญญัตราจ (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 25 แนวคิด/หลักการในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ให้แก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน	145
ตารางที่ 26 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี	146
ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการจัดแบ่งกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ก่อนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ	146
ตารางที่ 28 ความจำเป็นในการศึกษาความต้องการก่อนจัดการศึกษานอกระบบ ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย	147
ตารางที่ 29 ความจำเป็นในการกำหนดหน่วยงานเฉพาะเพื่อจัดการศึกษานอกระบบ ให้แก่แต่ละกลุ่มเป้าหมาย	147
ตารางที่ 30 เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้กลุ่มเป้าหมาย	148
ตารางที่ 31 วิธีการที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย	149
ตารางที่ 32 ประเภทของสื่อที่ควรใช้ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย	149
ตารางที่ 33 ช่วงเวลาที่ควรจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมาย	150
ตารางที่ 34 สถานที่ที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย	150
ตารางที่ 35 หน่วยงานที่ควรเป็นแกนกลางหลักในการจัดการศึกษานอกระบบ แก่กลุ่มเป้าหมาย	151
ตารางที่ 36 แนวทางการวัดประเมินผลกลุ่มเป้าหมายเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกระบบ	151
ตารางที่ 37 การเปิดโอกาสให้นำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอน	152
ตารางที่ 38 การเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาแบบนอกระบบ มีการสะสมหน่วยกิตในการเรียน	152
ตารางที่ 39 ประเภทของเครือข่ายที่ควรนำมาช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย	153
ตารางที่ 40 วัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	154
ตารางที่ 41 ความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	157
ตารางที่ 42 ความต้องการให้หน่วยงานใดเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	159

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 43 ความต้องการเนื้อหาความรู้ กศน. ในด้านต่างๆ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	161
ตารางที่ 44 วิธีการจัดการการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	165
ตารางที่ 45 ประเภทสื่อที่กลุ่มตัวอย่างต้องการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	167
ตารางที่ 46 สถานที่เหมาะสมในการจัดบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	169
ตารางที่ 47 ระยะเวลาที่ต้องการได้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	171
ตารางที่ 48 วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ของกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ	172
ตารางที่ 49 ความต้องการนำความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอนผลการเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	173
ตารางที่ 50 การนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ ของกลุ่มวัยเรียน ที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน	174
ตารางที่ 51 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่าเล่าเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	175
ตารางที่ 52 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	176
ตารางที่ 53 ความต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือการจัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)	179

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาของปัญหาการวิจัย

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทันกับวิวัฒนาการของโลกที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การศึกษาและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาประเทศและเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าและสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ การที่บุคคลได้รับการศึกษาสูงขึ้นและได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดจนช่วยอายุขัยจึงทำให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำรงตน และปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม แม้ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวัตถุจะมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางใดก็ตาม การที่ประชากรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องก็จะมีส่วนช่วยให้สามารถพัฒนาตนเอง สังคม ชุมชนและประเทศชาติได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดยผู้ยากไร้ พิการ หรือทุพพลภาพหรือผู้อยู่ในสภาวะลำบากต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นการจัดเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และระบุดึงการให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายด้วย ประกอบกับแผนพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถทักษะการประกอบอาชีพและความมั่นคงในการดำรงชีวิตครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเอง ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยกำหนดไว้ว่าภายในปี พ.ศ. 2554 จะเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยจาก 8.2 ปีเป็น 10 ปี

จากข้อมูลสถิติประชากรของประเทศไทยพบว่า มีประชากรวัยแรงงานจำนวนมากกว่า 30 ล้านคนและส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประมาณการรายปีของผู้เรียนในช่วงปี 2550-2554 พบว่าประชากรวัยแรงงานกลุ่มอายุ 15-59 ปี ยังไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งประชากรวัยแรงงานควรได้รับการศึกษาทุกรูปแบบเพื่อให้มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีละประมาณ 3.1 ล้านคน แต่ในขณะนี้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและอรรถาศัย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงสามารถทำได้เพียงปีละ 2-3 แสนคน ส่วนการศึกษาในระบบโรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้ประมาณปีละ 1.5 ล้านคนเท่านั้น โดยกลุ่มประชากรวัยแรงงานที่ขาดโอกาสดังกล่าวยังไม่ถึงบริการวิธีการและรูปแบบที่ดำเนินการอยู่นอกจากนั้นยังพบว่ารูปแบบการจัดการศึกษาแก่ประชากรวัยแรงงานที่จัดในปัจจุบันโดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษานอกระบบของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีการจัดศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยหน่วยงานและองค์กรเอกชน และโดยองค์กรอื่น ๆ ฯลฯ ยังขาดความชัดเจนในรูปแบบการดำเนินงาน การสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และการดำเนินการ นอกจากนี้ยังไม่มีการวิจัยที่ให้ข้อมูลที่ให้เกิดการพัฒนา รูปแบบใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชากรในวัยแรงงานได้

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาของประเทศไทย สามารถตอบสนองเป้าหมายและเจตนารมณ์ตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) กับความจำเป็นของประเทศชาติและความต้องการของประชากรในวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) ที่ขาดโอกาสทางการศึกษาดังกล่าว ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี อย่างกว้างขวางและทั่วถึงจึงเห็นสมควรทำการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่มประชากรดังกล่าว ทั้งนี้ผลการศึกษาก็จะสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการนำเสนอแนวทางจัดทำนโยบายเพื่อการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ด้อยและขาดโอกาสทางการศึกษากับประชาชนทุกลักษณะในกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ช่วงอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

2.3 เพื่อเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

2.4 เพื่อเสนอนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการผสมผสานทั้งการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการรับบริการการศึกษาและเพื่อหารูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เหมาะสมกับประชาชนกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรสำหรับการวิจัยครั้งนี้คือผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี และอยู่นอกระบบโรงเรียน ประชากรดังกล่าวอาจจำแนกเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้ 7 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบโรงเรียน (อายุ 15-25 ปี)
- 2) กลุ่มวัยทำงาน (อายุ 26-59 ปี) ซึ่งจำแนกเป็น
  - (2.1) กลุ่มผู้ประกอบการในโรงงาน
  - (2.2) กลุ่มเกษตรกร
  - (2.3) กลุ่มแม่บ้าน
  - (2.4) กลุ่มผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลและอบต.)
  - (2.5) กลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน
  - (2.6) กลุ่มอื่น ๆ

3.2 ขอบเขตด้านการวิจัยเอกสาร คณะผู้วิจัยทำการศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษา แก่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน อายุระหว่าง 15-59 ปี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ภูมิหลังของแต่ละประเทศ นโยบาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการ/กิจกรรมที่จัด หน่วยงานที่จัด สถานที่ที่จัด ผลการดำเนินงานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เป็นต้น สำหรับประเทศที่ทำการศึกษาประกอบด้วย ประเทศไทย เกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อียิปต์

3.3 การวิจัยภาคสนาม คณะผู้วิจัยทำการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทุกกลุ่มดังกล่าวในข้อ 3.1 โดยศึกษาสภาพการรับบริการการศึกษานอกระบบ ปัญหาในการรับบริการการศึกษา และความต้องการในการรับบริการการศึกษา นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังทำการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อยู่นอกระบบโรงเรียน ในด้านสภาพการให้บริการและแนวทางที่ควรจัดบริการการศึกษา แก่กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดทั้งส่วนของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ และส่วนของผู้จัดบริการ มาประมวลและสังเคราะห์เป็นรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ตลอดจนเพื่อเสนอนโยบายการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนดังกล่าวด้วย

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาให้แก่ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน กลุ่มอายุ 15-59 ปี ของต่างประเทศ

4.2 ได้ทราบสภาพและปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบที่จัดให้กลุ่มประชากร ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ของประเทศไทย

4.3 ได้ทราบความต้องการของประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุระหว่าง 15-59 ปี ต่อรูปแบบของการศึกษาที่ต้องการได้รับ

4.4 ได้รูปแบบหรือแนวทางสำหรับจัดการศึกษานอกระบบให้กับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี

4.5 ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการศึกษาให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ซึ่งเป็นผู้ขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของประเทศ

5. คำนิยามและศัพท์เฉพาะ

5.1 กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี หมายถึง ประชากรทั้งชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี ซึ่งอาจจะเคยเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนมาบ้าง แต่ปัจจุบันไม่ได้ศึกษาในระบบโรงเรียนหรือถือว่าเป็นผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งในการวิจัยนี้ได้แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มย่อย คือ

(1) กลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้เรียนในระบบโรงเรียน (อายุ 15-25 ปี) (2) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (3) กลุ่มเกษตรกร (4) กลุ่มแม่บ้าน (5) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น (เทศบาล และ อบต.) (6) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่ 2 ถึงกลุ่มที่ 6 นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 26-59 ปี)

5.2 การศึกษาสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (อายุ 15-59 ปี) ในภาพรวมการศึกษาสำหรับประชากรทุกช่วงอายุคือ การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (หรืออีกนัยหนึ่งไม่ได้ศึกษาในระบบโรงเรียน) เพราะฉะนั้นการศึกษาสำหรับกลุ่มนี้ก็เหลือ 2 ประเภท คือ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย แต่สำหรับการวิจัยนี้จะเน้นไปที่รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าว แต่อาจจะกล่าวถึงการศึกษาตามอัธยาศัยบ้างเป็นส่วนเสริม ทั้งนี้เพราะการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาจัดให้แก่ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียน มีการกำหนดเนื้อหาหรือหลักสูตรในการเรียนการสอน มีการจัดการเรียนการสอนหรืออบรม มีระยะเวลาเรียน มีการประเมินความก้าวหน้าของการเรียน แต่วิธีการนั้นจะยืดหยุ่นไม่ตายตัวเหมือนการศึกษาในระบบ แต่จะปรับให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายและสถานการณ์ ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นไม่มีหลักสูตร ไม่มีระยะเวลาเรียน ไม่มีการประเมินผล เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตตามความสนใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงไม่อาจกำหนดเป็นรูปแบบการจัดที่แน่นอนได้ ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเน้นที่การแสวงหารูปแบบของการจัดการศึกษานอกระบบ

5.3 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับการวิจัยนี้หมายถึงรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีอายุระหว่าง 15-59 ปี ซึ่งรูปแบบหรือแนวทางอาจจะมีหลายอย่าง หลายรูปแบบ และในแต่ละรูปแบบอาจจะมีรายละเอียดซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา เนื้อหาหรือหลักสูตร ประเภทของกิจกรรมที่ควรจัด วิธีการจัดกิจกรรม สื่อที่เหมาะสม วิทยากรหรือหน่วยงานผู้จัด สถานที่จัด ระยะเวลาที่เหมาะสม การบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ได้นำเสนอเป็นหัวข้อตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต

1.1 ความหมายและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

1.2 การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษา 3 รูปแบบ

1.3 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

1) การจัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

2) การจัดเครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

3) การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและอุปถัมภ์

4) การจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

5) การจัดหลักสูตรให้กว้างและผสมผสาน

6) การจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับบทบาทต่าง ๆ ของมนุษย์ตลอดชีวิต

7) การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียน

8) การประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

9) การปรับบทบาทของครูให้สอดคล้องกับการศึกษาตลอดชีวิต

10) การจัดแหล่งความรู้ให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลและใช้ศึกษาหาความรู้อย่างทั่วถึง

2. โอกาสและความเสมอภาคในการรับการศึกษาของประชากรวัยเรียน

2.1 โอกาสในการได้รับการศึกษาของประชากรวัยเรียน

2.2 ปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา

2.2.1 นักเรียนที่ต้องออกกลางคัน

2.2.2 การประเมินโอกาสและคุณภาพการศึกษาของคนไทยในระดับการศึกษา

ภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน
4. การศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน
  - 4.1 การศึกษานอกระบบ
    - 4.1.1 ความหมายและความสำคัญของการศึกษานอกระบบ
    - 4.1.2 วิธีการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศไทย
    - 4.1.3 ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศไทย
  - 4.2 การศึกษาตามอัธยาศัย
    - 4.2.1 นิยามของการศึกษาตามอัธยาศัย
    - 4.2.2 ลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย
    - 4.2.3 ประเภทของการศึกษาตามอัธยาศัย
5. ตัวอย่างการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศต่าง ๆ
  - 5.1 การศึกษานอกระบบในประเทศกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจโลก
  - 5.2 การศึกษานอกระบบในประเทศอุตสาหกรรมใหม่
  - 5.3 การศึกษานอกระบบในประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

1. การศึกษาตลอดชีวิต

1.1 ความหมายและความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษามีได้มีความหมายเพียงการที่นักเรียนหรือผู้เรียนมาเข้าเรียนในโรงเรียนหรือในสถานศึกษา มีครูเป็นผู้สอน มีห้องเรียน มีอุปกรณ์การสอน มีกิจกรรมการเรียนการสอนตั้งแต่เข้าถึงเย็น มีการแบ่งผู้เรียนเข้าเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ตั้งแต่อนุบาลถึงอุดมศึกษาเท่านั้นแต่การศึกษามีความหมายครอบคลุมกว้างขวางกว่านั้นมาก จากการศึกษาานิยามความหมายอ้างจาก สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 1-3) แนวคิดที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน เช่น อริสโตเติล (Aristotle) จอห์น มิลตัน (John Milton) จอห์น ลอค (John Lock) รูสโซ (Russo) แฮร์บาร์ท (Harebarth) จอห์น ดุย (John Dewey) จะพบว่าแต่ละท่านได้ให้ความหมายตามแนวคิดตามข้อสมมติฐาน ตามปรัชญา และยุคสมัยของท่าน แต่อย่างไรก็ตาม นิยามเหล่านี้มีความคล้ายคลึงและมีจุดร่วมกันอยู่ ซึ่งสามารถสรุปนิยามของ “การศึกษา” ได้ว่า

“การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม

การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ดังกล่าวนี้ อาจจะทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การอ่าน การฟัง การพูดคุย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ การเข้าห้องเรียน การท่องเที่ยว การสังเกต การชมนิทรรศการ การทำงาน การได้รู้ได้เห็นจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การได้รับความรู้จากสื่อประเภทต่าง ๆ เป็นต้น เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการศึกษามีได้จำกัดอยู่เพียงแต่การเรียนภายในโรงเรียนเท่านั้น เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ จากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ จากสังคม สิ่งแวดล้อม และจากการดำเนินชีวิต

เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับชีวิต ชีวิตของบุคคลนั้นนับแต่เกิดจากครรภ์มารดาจนถึงอายุขัยจะมีช่วงเวลาของการดำเนินชีวิต การประกอบภารกิจต่าง ๆ มากมาย และต้องเผชิญกับประสบการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละช่วงชีวิตยาวนานพอสมควร ถ้าพิจารณาในเชิงจิตวิทยานักจิตวิทยาหลายท่านได้แบ่งช่วงชีวิตของมนุษย์เป็นช่วงวัยต่าง ๆ ไว้ค่อนข้างใกล้เคียงกัน กล่าวคือ วัยทารกและวัยเด็กตอนต้น (อายุตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 6 ปี) วัยเด็กตอนกลาง (อายุระหว่าง 7-12 ปี) วัยรุ่นตอนต้น (อายุระหว่าง 13- 17 ปี) วัยรุ่นตอนปลาย (อายุระหว่าง 18-22 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (อายุระหว่าง 23 - 39 ปี) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (อายุระหว่าง 40 - 60 ปี) วัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในเชิงพัฒนาการของมนุษย์ นักจิตวิทยาได้กล่าวว่าในแต่ละช่วงชีวิต มนุษย์มีภารกิจที่ต้องกระทำตามวัย เช่น วัยเด็กและวัยรุ่นเป็นช่วงวัยของการศึกษาหาความรู้ วัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงของการแสวงหาอาชีพที่เหมาะสม การสร้างครอบครัว การสร้างความมั่นคงทางอาชีพและสังคม เป็นต้น นั่นก็คือ บุคคลจะต้องเรียนรู้เพื่อสามารถดำเนินภารกิจตามวัยได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาเกิดขึ้นพร้อมกับชีวิตมนุษย์และอยู่คู่ขนานไปกับชีวิตของมนุษย์ ดังที่จอห์น ดูย (John Dewey) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาคือชีวิต

จากนิยามที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน พอจะสรุปกรอบแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้ (อ้างจาก สุมาลี สังข์ศรี, 2544 : 23-28)

1. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดเพียงเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น
2. บุคคลควรจะต้องได้รับความรู้ ได้เรียนรู้ในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย
3. ช่วงชีวิตหลังจากที่บุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษานั้น เป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานมากกว่า ดังนั้น บุคคลยังต้องการการเรียนรู้เพื่อจะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา
4. บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อที่จะให้บุคคลสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับตัวได้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลง

5. บุคคลควรได้รับความรู้ที่ครอบคลุมตั้งแต่ความรู้พื้นฐานความรู้ทางด้านวิชาชีพ ไปจนถึงการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาความรู้ และประสบการณ์ที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ สังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สิ่งทีบุคคลควรเรียนรู้ที่ควรสัมพันธ์กับชีวิตจริง

6. การศึกษาตลอดชีวิตนั้นจะผสมผสานการศึกษาทุกวิธีการ ทุกรูปแบบ ทั้ง การศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ

7. แหล่งการเรียนรู้สำหรับบุคคลนั้นควรจะเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกแหล่งในชุมชน ทั้งโรงเรียน ศูนย์การเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ครอบครัว เพื่อน องค์กร หรือจากการดำเนินชีวิตของตนในชุมชน

8. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งสามารถวิเคราะห์ ได้ ใน 2 มิติ มิติที่ 1 คือ เป็นการพิจารณาในแนวตั้ง มองช่วงชีวิตของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย ที่ต้องมีพัฒนาการ มีความเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานการณ์แวดล้อม เพราะฉะนั้นการศึกษา จึงมีความจำเป็นในทุกชีวิตตั้งแต่วินาทีแรกที่เกิดขึ้นมาจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต มิติที่ 2 เป็นการพิจารณาตามแนวนอนหรือแนวราบ คือ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ผสมผสาน การเรียนรู้ทุกรูปแบบ ทุกวิธีการทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตาม อรรถศาสตร์จากทุกแหล่งการเรียนรู้ เช่น บุคคล ครอบครัว เพื่อน การประกอบอาชีพ สื่อสารมวลชน ชุมชน ฯลฯ และการศึกษาทุกรูปแบบทุกวิธีการ ทุกแหล่งการเรียนรู้ ต้องสัมพันธ์กับชีวิตเพื่อ บุคคลจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างแท้จริง

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ได้ดังนี้คือ

“การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นการศึกษานภาพรวมทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมทั้งการศึกษา ในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลทุก ช่วงอายุ ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยในแต่ละช่วงชีวิตบุคคลอาจได้รับการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบผสมผสานกัน เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล สัมพันธ์ กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง ทั้งนี้ เพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอ ต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต

ความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละช่วงวัยจะต้องพบกับความเปลี่ยนแปลงในด้าน ต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งนี้ อาจพิจารณาเริ่มตั้งแต่ตนเองโดยจะมีพัฒนาการในแต่ละช่วงชีวิตจาก วัยทารกสู่วัยเด็ก จากวัยเด็กสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ วัยสูงอายุต่อเนื่องไป ซึ่งจะมีความเปลี่ยนแปลง

ทั้งทางด้านร่างกาย ความคิด สติปัญญา และบทบาทหน้าที่ในแต่ละช่วงชีวิต ถัดจากตนเอง มาสู่ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่ง เพราะฉะนั้นบุคคลจะต้องเรียนรู้เพื่อที่จะตามความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นให้ได้เท่าทัน เพื่อจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

จากการศึกษาข้อคิด ข้อเขียน ซึ่งสะท้อนแนวคิดและประสบการณ์ของนักการศึกษา หลาย ๆ ท่านจากหลายประเทศ ตั้งแต่เริ่มนำการศึกษาตลอดชีวิตเข้ามาสู่ระบบการศึกษาของประเทศจนถึงปัจจุบัน อาจสรุปถึงความจำเป็นของการที่ต้องมีการศึกษาตลอดชีวิตได้ดังนี้ อ้าง จาก สุมาลี สังข์ศรี (2544 : 28-41)

การศึกษาหรือการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ยิ่งในโลกปัจจุบันและอนาคตอันใกล้นี้ ความจำเป็นในการเรียนรู้จะยิ่งดูชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ และต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเพียงเมื่ออยู่ในวัยเรียนในสถานศึกษามาช่วยได้ บุคคลจึงต้องพัฒนาความรู้และประสบการณ์ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นดังกล่าวจึงได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในปลายศตวรรษที่ 19 มาถึงศตวรรษที่ 21 นี้ แทบทุกประเทศจะต้องกล่าวถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และได้้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวคิดหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ กิจกรรมการเรียนรู้ทุกประเภททุกรูปแบบต่างมุ่งไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ซึ่งได้รับผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่นเดียวกัน และต้องเตรียมประชาชน ต้องเตรียมสังคมให้มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะเดินเข้าสู่ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกัน แต่เท่าที่ผ่านมา การจัดการศึกษายังไม่สามารถที่จะเตรียมประชาชนให้มีศักยภาพและความพร้อมดังกล่าวได้ ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงนับว่าเป็นวิถีทางใหม่ที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนไปสู่เป้าหมายดังกล่าว ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมที่จะมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อระบบการศึกษาไทยไม่น้อยกว่าประเทศอื่น แต่เนื่องจากประเทศไทยมีสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ความเป็นอยู่ของประชาชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมแตกต่างจากสังคมอื่นไปบ้าง ดังนั้น เหตุผลความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อสังคมไทยอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างจากประเทศอื่น ซึ่งสามารถสรุปเหตุผลและความจำเป็นได้ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในภาพรวม เนื่องจากทุกภูมิภาคของโลกมีความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาการ เทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ต่างมีผลกระทบถึงสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ความเปลี่ยนแปลง

เหล่านี้ไม่หยุดนิ่งและนับวันจะซับซ้อนมากขึ้น จึงเป็นความจำเป็นที่ประชาชนไทยทุกคนทุกกลุ่มอายุจะต้องได้รับความรู้ได้ข้อมูลข่าวสารอยู่เสมอเพื่อที่จะรู้ให้เท่าทัน ให้สามารถปรับตัว ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมท่ามกลางสภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. ความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ อาชีพการงาน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ก็มีแรงงานบางส่วนที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ยังมีการทำธุรกิจการค้ากับประเทศต่าง ๆ เมื่อเศรษฐกิจของโลกมีการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมมีผลกระทบมาถึงประเทศไทยในลักษณะต่าง ๆ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้แทนแรงงานคน ตลาดแรงงานต้องการผู้ที่มีความรู้มีทักษะเฉพาะทางมากขึ้นคนงานบางส่วนต้องออกจากงาน มีการแข่งขันในการประกอบอาชีพสูง สถานประกอบการจำนวนมากต้องปิดลงอย่างกะทันหัน เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทางด้านการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรกรรมก็มีการแข่งขันกันสูงมาก เหตุดังกล่าวทำให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพการงานต้องพัฒนาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพและปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

3. ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม สังคมไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ข้อมูลข่าวสาร สื่อต่าง ๆ ได้เผยแพร่ตัวอย่างของสังคมวัฒนธรรมจากประเทศอื่นมาสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ความเป็นอยู่เปลี่ยนจากการพึ่งพาอาศัยกันเป็นแบบการพึ่งพาตนเอง มีการแข่งขันเอาดีเอาเปรียบกันมากขึ้นทำให้มีผู้ด้อยโอกาสในสังคมมาก มีปัญหาทางสังคมวัฒนธรรมความเป็นอยู่เกิดขึ้นมากมาย และเพราะสภาพปัญหาที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เพราะฉะนั้นบุคคลทุกเพศทุกวัยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความรู้ข้อมูลอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ปัญหาได้ เฝ้าปัญหาและหาทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม สามารถอยู่ในสังคมที่มีการแข่งขันได้ สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในทุกสถานการณ์ได้

4. ความเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองการปกครอง ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเน้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ สำหรับด้านการศึกษาประชาชนมีสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน จึงมีความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางต่อเนื่องให้บุคคลได้รับ โอกาสอย่างเสมอภาค นอกจากนั้น ในระบอบประชาธิปไตยยังเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครอง การบริหารและการพัฒนาชุมชนและสังคมของตน ประชาชนจะมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าวได้ก็จะต้องมีข้อมูลข่าวสาร มีความรู้ ดังนั้น การได้มีโอกาสรับข่าวสารได้รับความรู้อยู่เสมอจึงเป็นสิ่งจำเป็น

5. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี วิทยาการและเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม การรับข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยระบบสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประชาชนในโลกสามารถติดต่อกันได้เสมือนโลกไร้พรมแดน จึงทำให้ประชาชนของประเทศต่าง ๆ ในโลกต้องรับรู้ความ

เปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยปริยายและจำเป็นจะต้องเรียนรู้ จำเป็นจะต้องติดตามให้ทัน มิเช่นนั้น ก็จะไม่สามารถสื่อสารกับประชาคมโลกหรือรับความรู้ ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะมีผลมาถึงการศึกษา อาชีพการงาน อาหาร สุขภาพ การคมนาคม สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และการดำเนินชีวิต การพัฒนาดังกล่าวนั้นก็เป็นไปอย่างไม่หยุดยั้ง ประชาชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้อยู่เสมอ ติดตามอยู่เสมอทุกช่วงชีวิต

6. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ประชากรของประเทศมีอายุยืนยาวขึ้น ทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับจำนวนเด็กแรกเกิด กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจึงมิใช่ประชากรวัยเด็กถึงวัยรุ่นเช่นแต่ก่อน แต่กลับเป็นวัยทำงานเรื่อยมาจนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประชากรเหล่านี้ยังจำเป็นต้องดำเนินชีวิต ต้องประกอบอาชีพ (ผู้สูงอายุบางส่วนยังต้องประกอบอาชีพ) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้แก่นุคคลเหล่านี้ เพื่อให้สามารถพัฒนาอาชีพประกอบอาชีพมีรายได้ ปรับปรุงความเป็นอยู่ พัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงชีวิต

7. ข้อจำกัดของระบบการศึกษาเดิม ระบบการศึกษาที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดหลายประการทำให้ประชาชนได้รับโอกาสการเรียนรู้ไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้อยู่ในชนบทยังมีเป็นผู้ด้อยโอกาสการศึกษาในระดับต้น ๆ ยังไม่สามารถช่วยให้เขามีอาชีพที่เหมาะสม มีคุณภาพชีวิตที่ดีหรือมีรายได้ที่เพียงพอ แต่ยังคงเป็นผู้ด้อยโอกาสอยู่ต่อไปและถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับระบบการศึกษาเพื่อที่จะเอื้อโอกาสให้แก่ผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาส ซึ่งยังมีอยู่เป็นจำนวนมากในสังคมไทย แม้เขาจะพ้นวัยเรียนแล้ว จะประกอบอาชีพแล้ว จะสูงอายุแล้ว ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อจะปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงขึ้น

8. เพื่อสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติ ในปัจจุบันแทบทุกสังคมทุกประเทศในโลก ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องนำการศึกษาตลอดชีวิตมาสู่ระบบการศึกษาของตน ดังที่ Hainuat L.D. (1981) กล่าวว่าการศึกษาตลอดชีวิตนั้น อาจพิจารณาความจำเป็นได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากตัวบุคคล ได้แก่ บุคคลต้องการความรู้อยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อปรับตัวทางด้านการทำงาน การประกอบอาชีพให้มีความรู้ และทักษะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีการทำงานที่เหมาะสมในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับบทบาทในแต่ละช่วงชีวิตอย่างเหมาะสม เช่น บทบาทการทำงาน บทบาทการเป็นหัวหน้าครอบครัว บทบาทการเป็นพ่อแม่ ผู้ปกครอง บทบาทการเป็นเป็นผู้สูงอายุ เป็นต้น

2) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากสังคม สังคมต้องการให้ประชาคมในสังคมเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะสื่อสารติดต่อกันได้รู้เรื่อง โดยมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการ และความรู้ในระดับเดียวกัน นอกจากนั้น ยังสามารถติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกได้ สังคม

ต้องการให้สมาชิกในสังคมมีความรู้ ความสามารถเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเหมาะสม และต้องการให้สามารถช่วยกันพัฒนาสังคม แก้ปัญหาของสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสังคมได้

3) ความจำเป็นอันเนื่องมาจากประเทศชาติ ประเทศชาติต้องการประชาชนที่มีคุณภาพ มีความรู้ การพัฒนาการศึกษาของประชาชน หมายถึง การพัฒนาประเทศชาติ โดยเฉพาะประเทศที่เพิ่งเกิดใหม่ยังจำเป็นต้องสร้างรากฐาน ยังต้องพัฒนาคุณภาพของประชาชนมาก เพราะยังมีพื้นฐานที่ยังไม่แข็งแกร่งเพียงพอ

จากแนวคิดของ Hainuat อาจกล่าวได้ว่า ความจำเป็นในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต นอกจากเป็นความจำเป็นทางด้านบุคคลแล้ว ยังเป็นความจำเป็นทางด้านความต้องการของสังคมและประเทศชาติด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสาเหตุหลัก ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาตลอดชีวิต

1.2 การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษา 3 รูปแบบ

การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิตหรือได้รับการศึกษาทุกช่วงชีวิตอย่างต่อเนื่องนั้นจะอาศัยเพียงการศึกษาในระบบเท่านั้นไม่เพียงพอ เพราะบุคคลไม่สามารถศึกษาอยู่ในสถานศึกษาได้จนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่ยืดหยุ่นต่อเวลาและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ ที่ยืดหยุ่นต่อเวลาและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละช่วงชีวิต จากการศึกษาข้อคิดข้อเสนอของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน เช่น Dave, Axinn, Knowles, Houle, Ryan, Coombs, ก่อ สวัสดิพาณิชย์, โกวิท วรพิพัฒน์, สุนทร สุนันท์ชัย ฯลฯ ได้แบ่งประเภทของการศึกษาที่บุคคลได้รับในปัจจุบันนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ และให้คำอธิบายการศึกษาแต่ละรูปแบบไว้ สรุปได้ดังนี้

การศึกษาในระบบ (Formal Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีโครงสร้าง กฎ ระเบียบต่าง ๆ ค่อนข้างตายตัว เช่น ในเรื่องของการแบ่งระดับชั้นการเรียนการสอน อายุของผู้เรียน การกำหนดหลักสูตร การกำหนดเวลาเรียน ซึ่งส่วนใหญ่ต้องเรียนเต็มเวลา การกำหนดคุณสมบัติของผู้สอน การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละระดับชั้น การมีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวในการวัดและประเมินผล การใช้เวลาเรียนยาวนานเพื่อมุ่งเตรียมเยาวชนหรือผู้เรียนให้นำความรู้ไปใช้ในวันข้างหน้า การเรียนการสอนมีโครงสร้างที่ตายตัว เนื้อหาหลักสูตรค่อนข้างจะเป็นวิชาการ เป็นทฤษฎี และให้ผู้เรียนในทุกท้องถิ่นเรียนเนื้อหาเดียวกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนจะจัดให้แก่บุคคลในช่วงอายุที่กำหนดเท่านั้น การเรียนจะต่อเนื่องจน

จบหลักสูตรการเรียนการสอนเกิดขึ้นในสถานที่หรือสถาบันที่จัดขึ้น โดยเฉพาะ ได้แก่ โรงเรียน
วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย

การศึกษานอกระบบหรือการศึกษานอกโรงเรียน (Non-formal Education) หรือ
แต่เดิมนิยมเรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) การศึกษานอกระบบ หมายถึง ประสบการณ์
และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่ง
ครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษา
ในระดับต่าง ๆ และประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนแล้ว ประชากรวัยแรงงาน
และวัยอื่น ๆ โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ ความสนใจ ฯลฯ โดย
มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน
ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานใน
การดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การศึกษาประเภท
นี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านอายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถ
เข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนได้เมื่อมีภาระความจำเป็นและกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อ
ต้องการ เป็นการศึกษที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพ
ท้องถิ่นและสังคม หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาประเภทนี้ไม่จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษา
อาจจะเป็นหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

การศึกษาตามอัธยาศัยหรือการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (Informal Education)
หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่บุคคลได้รับความรู้ ประสบการณ์ ได้เสริมสร้างเจตคติ
ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ จากครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และจากประสบการณ์ในการดำรง
ชีวิตประจำวัน การได้รับความรู้จะได้จากการพูดคุย สนทนา การสังเกต การเข้าร่วมในกิจกรรม
การประกอบอาชีพการงาน โดยที่กิจกรรมเหล่านี้อาจไม่ได้เกิดขึ้นหรือมีการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์
อย่างใดอย่างหนึ่งทางการศึกษา แต่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่กลับทำให้บุคคลได้รับความรู้
โดยบังเอิญหรือโดยไม่ตั้งใจ เช่น การที่บุคคลไปเที่ยวสวนสาธารณะหรือสวนสัตว์แล้วบังเอิญ
ได้รับความรู้เกี่ยวกับสัตว์และพรรณไม้ต่าง ๆ หรือเด็ก ๆ เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ จากการพูดคุย
กับเพื่อนกับคนในครอบครัว ได้เรียนรู้การทำอาหาร การดูแลบ้านเรือนจากการสังเกต และการ
ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน หรือบุคคลอาจเรียนรู้เรื่องของธรรมชาติ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จาก
การฟังเพลง หรือจากการชมภาพยนตร์ เป็นต้น จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่
ยกมาเป็นตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ สวนสัตว์ การทำงานบ้าน เพลงภาพยนตร์ หรือ
สื่อมวลชนชนิดอื่น ๆ เหล่านี้ไม่ได้ถูกจัดทำหรือจัดสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา แต่
บางอย่างเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น การทำงานบ้าน หรือการพักผ่อนเพื่อการบันเทิง การได้รับ

ความรู้จากสื่อประเภทต่าง ๆ แต่สิ่งเหล่านั้นไปทำให้บุคคลเกิดความรู้ขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือโดยบังเอิญ การที่บุคคลได้รับความรู้โดยวิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่าการศึกษาตามอัธยาศัย

เมื่อพิจารณารายละเอียดของการศึกษาทั้ง 3 ประเภทแล้ว จะพบว่า การศึกษาทั้ง 3 ประเภทนั้นมีความเชื่อมโยงกัน จะแยกจากกันโดยอิสระได้ยาก การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นรูปแบบที่มีระบบแบบแผนมากที่สุด การศึกษาตามอัธยาศัยค่อนข้างจะไม่มีแบบแผน ไม่ได้ตั้งใจจัดให้กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการศึกษานอกระบบอยู่ระหว่างกลาง จะจัดให้มีแบบแผนอย่างการศึกษาในระบบบ้างก็ได้ หรือจะให้อยู่ห่างไกลที่สุดแบบการศึกษาตามอัธยาศัยก็ได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันมาก ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลอาจจะได้รับการศึกษาทั้ง 2 หรือ 3 รูปแบบผสมผสานกันไป เช่น ขณะที่บุคคลได้รับการศึกษารูปแบบหนึ่งอาจจะได้รับอีกรูปแบบหนึ่งควบคู่กันไปก็ได้ โดยเฉพาะการศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้เสมอแม้บุคคลกำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบก็ตาม

1.3 แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันทชัย (2543 : 36-44) ได้เสนอแนวทางซึ่งเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาตลอดชีวิตไว้ดังนี้

1) การจัดการศึกษาพื้นฐาน เพื่อเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

ในยุคก่อนที่ยังไม่มีการประดิษฐ์ตัวอักษรใช้แทนคำพูด บุคคลสามารถที่จะมีการศึกษาตลอดชีวิตได้โดยวิธีการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ดังจะเห็นว่าในชุมชนที่ไม่มีตัวอักษรใช้ในปัจจุบันนี้ สมาชิกชุมชนก็มีการเรียนรู้จากการทำงาน การเล่นเกม การพักผ่อน ซึ่งเป็นไปในวิถีชีวิตปกติของเขาอยู่แล้ว การได้กระทบกับสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

การเรียนรู้ให้สามารถอ่านและเขียนตัวอักษร หรือหนังสือได้จึงกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาเบื้องต้นให้รู้หนังสือนี้ นักการศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าควรขยายขอบเขตให้กว้างขึ้น รวมความรู้ เจตคติ และทักษะที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับพลเมืองทั่วไปเข้าไว้ด้วย ไม่เพียงแต่ให้รู้หนังสือเท่านั้น การศึกษาเบื้องต้นนี้จึงได้ชื่อว่า การศึกษาพื้นฐาน (Basic Education)

ลักษณะของการศึกษาพื้นฐาน

1. เป็นการศึกษาสำหรับคนทุกเพศทุกวัย
2. มุ่งหมายสร้างความรู้พื้นฐานให้แก่ผู้เรียนในเรื่อง
  - 1) การรู้หนังสือ
  - 2) การคิดคำนวณ
  - 3) เนื้อหาความรู้อื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต เช่น สุขภาพอนามัย การติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่จำเป็น
3. มุ่งหมายสร้างทักษะที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่
  - 1) ทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักถาม รู้จักสังเกต รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้วิธีค้นคว้าหาความรู้
  - 2) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. มุ่งหมายสร้างเจตคติที่จำเป็น ในเรื่อง
  - 1) ความอยากเรียนอยากรู้
  - 2) ความเต็มใจที่จะมีบทบาทในสังคม
  - 3) ความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการผลิตทางเศรษฐกิจ
  - 4) ความเต็มใจที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น

(Faure et al. : 184 ; Hawes 1975: 43; Cartwright and Brice 1970 : 407-408; กระทรวงศึกษาธิการ, 2516)

2) การจัดเครือข่ายเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (การศึกษาตามอัธยาศัย) การศึกษาทั้ง 3 ประเภทนี้ ควรจะมีการสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะเครือข่าย และสามารถถ่ายโอนผลการเรียนระหว่างกันได้

เครือข่ายจึงเป็น “ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคน กลุ่มคน ชุมชน องค์กร ให้เกื้อกูลและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน” (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 : 63)

3) การจัดให้มีกองทุนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตและอุปถัมภ์

วิธีการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้งานการศึกษาตลอดชีวิตขยายออกไปได้กว้างขวางก็คือ การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับนโยบายหลักของชาติ เช่น สนับสนุนให้บุคคลไม่รู้หนังสือ ส่งเสริมบุคคลที่ไม่มีทักษะอาชีพ ได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะอาชีพ การจัดให้มีอุปถัมภ์การศึกษา (Education voucher) ก็อาจจะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสนับสนุนให้ผู้ใหญ่ได้รับการศึกษา หรือฝึกอบรมระหว่าง

ปฏิบัติงาน หรือสลับไปกับการปฏิบัติงาน โดยการแจกคู่มือการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีคุณสมบัติที่ระบุไว้เพื่อใช้เข้าเรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ ได้

4) การจัดการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

การศึกษาในระบบในปัจจุบันนี้ค่อนข้างจะมีหลักเกณฑ์ที่ตึงตัว ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีทางเลือกในการเรียนเท่าที่ควร จึงมีผู้เสนอความคิดว่า วิธีการจัดการศึกษาน่าจะมีความยืดหยุ่นมากกว่าปัจจุบัน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ดังเช่นข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- 4.1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนออกได้-เข้าได้ตามความจำเป็น
- 4.2) เปิดโอกาสให้เรียนเร็ว-ช้าได้ตามกำลังความสามารถ
- 4.3) เปิดโอกาสให้เลือกได้หลาย ๆ วิธี

5) การจัดหลักสูตรให้กว้างและผสมผสาน

5.1) **วิชาที่เป็นเครื่องมือ (Instrumental subject)** ได้แก่ วิชาที่ผู้เรียนจะต้องนำไปใช้ในการศึกษาหาความรู้ต่อไป ที่สำคัญก็คือวิชาภาษา ดังนั้น ผู้เรียนจึงควรเรียนให้มีพื้นฐานในวิชาดังกล่าวให้แน่นหนาไปแต่ต้น และค่อย ๆ เพิ่มให้เกิดความคล่องแคล่วชำนาญมากขึ้นในชั้นที่สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งจะต้องเรียนด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

5.2) **เนื้อหาหลักสูตรควรสอดคล้องกับชีวิต** ไม่ควรเน้นการเรียนวิชาที่นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตไม่ได้ แต่ควรเรียนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การผลิตอาหาร การป้องกันรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม การวางแผนครอบครัว การพัฒนาหมู่บ้าน เพราะเป็นวิชาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตได้ทันที จะสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้มากกว่า ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจะมีเพียงเท่าที่กล่าว แท้จริงชีวิตยังต้องเกี่ยวกับพัฒนาการในทุกด้าน ทั้งทางกาย ปัญญา สังคม และอารมณ์ เพียงแต่ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์กับชีวิตน่าจะกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้มากกว่า

5.3) **หลักสูตรควรผสมผสานทั้งวิชาสามัญ และการงาน ทั้งการเรียนในระบบและนอกระบบ** หลักสูตรดั้งเดิมมักจะแยกกันเด็ดขาดระหว่างระดับต่าง ๆ เช่น ระดับประถมมัธยมต้น มัธยมปลาย ในระดับมัธยมปลายนั้นก็แยกออกเป็นสายวิชาการและสายวิชาชีพ และยังมี การแยกเป็นหลักสูตรในระบบและนอกระบบอีกด้วย

6) การจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับบทบาทต่าง ๆ ของมนุษย์ตลอดชีวิต

มนุษย์เราย่อมอยู่ในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นจึงมีบทบาทแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เช่น เป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชนเป็นคนงาน

เป็นพลเมืองของประเทศ การศึกษาจึงต้องมีส่วนสัมพันธ์ในการสร้างความรู้ความสามารถให้แก่บุคคลในแต่ละบทบาท ให้สามารถทำหน้าที่ได้ดีที่สุด

7) การพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียน

การศึกษาดลอดชีวิตจะเป็นจริงได้ต่อเมื่อผู้เรียนเองได้พัฒนาตนเองให้มีทักษะที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ทักษะเหล่านี้ ได้แก่

7.1) การอ่าน การเขียน จนสามารถที่จะอ่านคั่นคว้าได้

7.2) รู้จักการเรียนรู้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น เรียนกับครู เรียนเองโดยไม่ต้องมีครูเรียนเป็นกลุ่ม

7.3) รู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล รู้จักแปลความ รู้จักคั่นคว้า

7.4) รู้จักใช้สื่อต่าง ๆ เช่น แบบเรียน แบบฝึกหัด หนังสืออ่านทั่วไป หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แบบเรียนสำเร็จรูป

7.5) รู้จักชี้ระบุนความต้องการของตนเอง รู้จักวางแผนดำเนินการศึกษาเล่าเรียนและประเมินผล

7.6) รู้จักใช้แหล่งวิชาในชุมชนให้เป็นประโยชน์ เช่น การประกอบอาชีพ การปกครอง การสหกรณ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี กิจกรรมของรัฐบาลและเอกชนที่มีอยู่ในชุมชน

8) การประเมินผลให้สอดคล้องกับหลักการของการศึกษาดลอดชีวิต

การประเมินผลการศึกษาตลอดชีวิต ควรจะต้องให้สอดคล้องกับปรัชญาของการศึกษาดลอดชีวิต

8.1) ควรฝึกให้ผู้เรียนสามารถประเมินผลด้วยตนเองได้

8.2) การประเมินผล ควรเน้นประเมินทักษะในการเรียนรู้ว่าก้าวหน้าไปเพียงไร เช่น การอ่านจับใจความ การคิด การหาเหตุผล การใช้สื่อต่าง ๆ การวางแผน การเรียนด้วยตนเอง การใช้แหล่งวิชาในชุมชนไม่เพียงแต่ประเมินผลในเนื้อหาวิชาการเท่านั้น

9) การปรับบทบาทของครูให้สอดคล้องกับการศึกษาดลอดชีวิต

ครูสำหรับการศึกษาดลอดชีวิต จะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทอย่างมากแทนที่จะสั่งสอนความรู้ให้แก่ผู้เรียน ดังเช่นที่ทำอยู่ทุกวันนี้ ครูจะต้องทำดังนี้

9.1) ทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้น (Animator) เพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ เป็นผู้ประสานในกิจกรรมการเรียน (Facilltator) บางทีก็อาจจะเป็นผู้เรียนร่วมไปกับผู้อื่น

9.2) จะต้องคุ้นเคยกับแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาดลอดชีวิต และวิธีการจัดให้เป็นไปตามแนวคิดนั้น

การฝึกอบรมครูจะต้องปรับใหม่ สถาบันฝึกหัดครูจะต้องฝึกให้ผู้ที่จะเป็นครู มีทักษะและเจตคติที่สอดคล้องกับแนวการศึกษาตลอดชีวิต และพร้อมที่จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น จะต้องรู้วิธีสอนให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง รู้จักค้นคว้า รู้จักใช้แหล่งวิชา รู้จักวางแผนการเรียน

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา (2518 : 143) ได้เสนอแนะเรื่องบทบาทของครูไว้ว่า

“เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้บอกผู้แสดงนำเสียทุกกรณีในการเรียน มาเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มสนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เป็นผู้ช่วยและแนะนำให้นักเรียนมีหลัก รู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้าและเลือกทางของตนเองได้โดยไม่มีการบังคับให้เชื่อตามครู เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอิสระอย่างมีเหตุผล

เจมส์ ลินช์ (James Lynch 1977 : 45) เสนอแนะว่าการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้สามารถรับบทบาทจัดการศึกษาตลอดชีวิตได้ ควรจะสอนให้รู้ในสี่ด้าน ดังนี้

- 1) รู้จักตนเอง (Knowledge of self)
- 2) รู้จักวัฒนธรรมและสังคม (knowledge of culture and society)
- 3) รู้จักการผลิต (knowledge of production)
- 4) รู้จักสิ่งแวดล้อม (knowledge of environment)

เนื่องจากความสำเร็จในการศึกษาตลอดชีวิต จะขึ้นอยู่กับบทบาทของครูเป็นสำคัญ การปฏิรูปการฝึกหัดครูจึงต้องดำเนินควบคู่กันไป

10) การจัดแหล่งความรู้ให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลและใช้ศึกษาหาความรู้ อย่างทั่วถึง

การศึกษาตลอดชีวิตจะบรรลุเป้าหมายได้เมื่อมีแหล่งความรู้ให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลและใช้ศึกษาหาความรู้อย่างทั่วถึง

แหล่งความรู้อาจจะจำแนกออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ แหล่งความรู้ประเภทบุคคล แหล่งความรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ แหล่งความรู้ประเภทสื่อ และแหล่งความรู้ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ แหล่งความรู้เหล่านี้บางประเภทก็มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ แต่บางประเภทจะต้องจัดขึ้น ประเภทหลังนี้ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ จัดทำอยู่แล้ว แต่ยังคงขาดการประสานงานอย่างเป็นเครือข่ายเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าใช้อย่างกว้างขวาง

2. โอกาสและความเสมอภาคในการรับการศึกษาของประชาชน

2.1 โอกาสในการได้รับการศึกษาของประชากรวัยเรียน (วิทยากร เชียงกูล, 2551 : 13-14)

จากสถิติและข้อมูลประมาณการที่กระทรวงศึกษาธิการรวบรวมไว้ การจัดการศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2549 - 2551 สะท้อนว่าประชากรในวัยเรียน 3-17 ปี มีโอกาสได้รับการศึกษาเป็นสัดส่วนต่อประชากรสูงขึ้น จากร้อยละ 85.31 ในปีการศึกษา 2549 เป็นร้อยละ 88.77 ในปี 2551

ถ้าแยกตามช่วงอายุและระดับการศึกษา ประชากรวัย 3-11 ปี ระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา ในปี 2551 มีโอกาสได้เรียนเป็นสัดส่วนต่อประชากรวัยเดียวกัน ลดลงจากปี 2550 เล็กน้อย ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิจัยต่อว่าทำไม ขณะที่ประชากรวัย 12-14 ปี ได้เรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ทั้งสายสามัญและสายอาชีวจะเป็นสัดส่วนสูงขึ้นค่อนข้างมาก

แม้กระนั้น ประชากรวัย 3 - 17 ปี ที่ไม่ได้เรียนในปีการศึกษา 2551 ยังสูงถึง 1,675,165 คน (ร้อยละ 11.23 ของประชากรวัยเดียวกัน) ทั้ง ๆ ที่กฎหมายกำหนดให้รัฐบาลจัดการศึกษาบังคับแก่ประชาชน 9 ปี (ถึงมัธยม 3) และรัฐธรรมนูญกำหนดให้จัดการให้ประชาชนเรียนฟรี 12 ปี (ถึงมัธยม 6) ซึ่งแสดงว่ามีเด็กไม่ได้เข้าเรียนและออกกลางคันและไม่ได้เรียนต่อในช่วงชั้นต่าง ๆ ค่อนข้างมากทั้งด้วยปัญหาเศรษฐกิจสังคมและปัญหาอื่น ๆ

เมื่อพิจารณาผู้สำเร็จการศึกษาในช่วงชั้นต่าง ๆ มักจะมีสัดส่วนต่ำกว่าจำนวนผู้เรียน เนื่องจากมีผู้ออกกลางคัน เลิกเรียน เรียนไม่จบจำนวนมาก โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 เป็นต้นไป ตัวอย่างเช่น การสำรวจข้อมูลนักเรียนออกกลางคันปี 2550 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่ามีนักเรียนออกกลางคันในทุกระดับชั้นรวม 119,626 คน หรือ 1.4% ของนักเรียนทั้งหมดเข้าใจว่าจะเป็นข้อมูลเฉพาะปี ถ้ารวมทุกปีภายในระยะเวลา 9 ปี หรือ 12 ปี ก็คงจะได้ตัวเลขมากกว่าที่อื่นหลายเท่า

2.2 ปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา

ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาได้รับการยืนยันจากสถิติ การสำรวจและการวิจัยทางเศรษฐกิจการศึกษาจำนวนมาก ดังต่อไปนี้ (วิทยากร เชียงกูล ; 2551 : 33-39)

2.2.1 นักเรียนที่ต้องออกกลางคัน

ผลการสำรวจข้อมูลนักเรียนออกกลางคันปี 2550 ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานศึกษาสังกัด 178 เขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ พบว่ามีนักเรียนออกกลางคัน จำนวน 119,626 คน หรือ 1.4% ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด 8,513,828 คน

โดยนำเสนอว่านักเรียนที่ออกกลางคันเป็นนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง คือเป็นนักเรียนชายจำนวน 69,244 คน และนักเรียนหญิง จำนวน 50,382 คน

ผู้ที่ออกกลางคันไม่ได้เรียนต่อแยกตามสาเหตุได้ตามลำดับดังนี้ ฐานะยากจน 39,700 คน กรณีอื่น ๆ 30,474 คน อพยพตามผู้ปกครอง 18,133 คน มีปัญหาครอบครัว 12,600 คน มีปัญหาในการปรับตัว 7,403 คน หาเลี้ยงครอบครัว 5,114 คน สมรส 4,898 คน เจ็บป่วย/เกิดอุบัติเหตุ 1,052 คน ต้องคดี/ถูกจับ 252 คน

เมื่อแยกจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันตามระดับชั้น ในระดับอนุบาล 1 ถึง ป.6 มีนักเรียนออกกลางคันอยู่ระหว่างระดับชั้นละ 4,300 - 7,400 คน และมีจำนวนเพิ่มขึ้นในระดับมัธยมต้น คือ ม.1 จำนวน 13,774 คน ม.2 จำนวน 18,158 คน ม.3 จำนวน 20,069 คน ในชั้นมัธยมปลายจำนวนค่อยลดลง คือ ม.4 จำนวน 10,833 คน ม.5 จำนวน 6,917 คน และ ม.6 จำนวน 4,672 คน

เมื่อแยกจำนวนนักเรียนที่ออกกลางคันตามเขตพื้นที่การศึกษาพบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ที่มีนักเรียนออกกลางคันมากที่สุด ส่วนใหญ่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดทางภาคอีสานที่ยากจน เช่น สุรินทร์ อุดรธานี ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด ฯลฯ และบางจังหวัดในภาคเหนือ เช่น เพชรบูรณ์ เชียงใหม่ เขต 3 นอกจากนั้นก็ยังมีจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสาคร สุราษฎร์ธานี ปทุมธานี กระบี่

2.2.2 การประเมินโอกาสและคุณภาพการศึกษาของคนไทยในระดับการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ ที่เป็นหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาหรือเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ทั้งหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานนอกกระทรวงศึกษาธิการ ผลการประเมิน พบว่า

1) โอกาสในการได้รับการศึกษาของประชากร

1.1) ประชากรอายุ 3-5 ปี มีโอกาสได้รับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาอย่างสุทธิและร้อยละ 53.8 ในระดับภาคประชากรกลุ่มนี้ในกรุงเทพ/ปริมณฑล มีโอกาสมากที่สุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสน้อยที่สุด

1.2) ประชากรอายุ 6-11 ปี มีโอกาสได้รับศึกษาระดับประถมศึกษาอย่างสุทธิร้อยละ 88.7 ในระดับภาค ประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสมากที่สุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสน้อยที่สุด

1.3) ประชากรอายุ 12-14 ปี มีโอกาสได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างสุทธิเท่ากับร้อยละ 73.2 ในระดับภาคประชากรกลุ่มนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสมากที่สุด กรุงเทพ/ปริมณฑลมีโอกาสน้อยที่สุด ข้อมูลนี้วิจัยต่อว่าเป็นเพราะอะไร เพราะปกติกรุงเทพและปริมณฑลมีสถานศึกษามาก ประชากรวัยอื่นได้เรียนเป็นสัดส่วนสูง แต่ประชากร

วัยนี้อาจจะมีปัญหา เช่น เพราะลูกคนจนในกรุงเทพในวัยนี้ต้องออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานมาก หรือมีปัญหาออกกลางคันไม่ได้เรียนต่อเพราะสาเหตุต่าง ๆ มากเป็นต้น

1.4) ประชากรอายุ 15-17 ปี มีโอกาสได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างสุทธิเท่ากับร้อยละ 52.1 ในระดับภาค ประชากรกลุ่มนี้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสมากที่สุด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสน้อยที่สุด ประชากรในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีโอกาสน้อยกว่าโอกาสรวมของภาคใต้ถึงร้อยละ 10

1.5) ประชากรที่เป็นผู้พิการ มีโอกาสได้รับการศึกษาค่อนข้างน้อยกว่าผู้พิการอายุ 6-17 ปี ได้รับการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานร้อยละ 17.7 ในระดับภาค ผู้พิการในภาคเหนือมีโอกาสมากที่สุด สำหรับผู้พิการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโอกาสน้อยที่สุด

1.6) อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของผู้จบชั้นประถมศึกษาในรอบ 5 ปี ที่ผ่านมามีอัตราการเรียนต่อโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 94.4 ภาคที่มีผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มากที่สุด คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และน้อยที่สุด คือภาคใต้

อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในรอบ 5 ปี ที่ผ่านมามีอัตราการเรียนต่อโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 85.4 โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ภาคที่มีผู้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มากที่สุด คือ กรุงเทพฯ/ปริมณฑล, น้อยที่สุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.7) สำหรับอัตราการคงอยู่ของนักเรียนที่เข้าเรียนชั้น ป.1 จนถึงชั้น ป.6 เป็นประมาณร้อยละ 90.7 และอัตราการคงอยู่ของนักเรียนที่เข้าเรียนชั้น ม.4 จนถึงชั้น ม.6 เป็นประมาณร้อยละ 64.2

1.8) จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาของคนไทยอายุ 15-59 ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณปีละ 0.11 จำนวนปีที่ประชาชนได้รับการศึกษาในปี 2549 เท่ากับประมาณคนละ 7.8 ปี ประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ในกรุงเทพฯ/ปริมณฑล มีจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยสูงสุด 9.7 ปี ต่ำสุดคือประชาชนในภาคเหนือ 7.1 ปี

2) คุณภาพของการศึกษาที่ได้รับ

2.1) ผลการทดสอบระดับชาติ ปีการศึกษา 2544 - 2546 ซึ่งให้เห็นว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่สอบได้ระดับ “ดี” ในแต่ละปีโดยเฉลี่ยมีประมาณร้อยละ 14.3 ถึง 17.4 ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประมาณร้อยละ 11.4 ถึง 17.4 ถ้าเฉลี่ยรวมทั้งสามปีของทั้งสองชั้นพบว่า นักเรียนที่สอบได้ระดับ “ดี” มีประมาณร้อยละ 14.9 ซึ่งน้อยกว่าเกณฑ์ปกติที่ควรจะมีร้อยละ 16 สำหรับความแตกต่างระหว่างนักเรียนแต่ละโรงเรียนอยู่ในระดับสูงมาก

เมื่อจำแนกเป็นรายภาค พบว่า นักเรียนในกรุงเทพฯ/ปริมณฑล ทดสอบได้ระดับ “ดี” มากที่สุด และนักเรียนในภาคใต้สอบได้ระดับ “ดี” น้อยที่สุด ในขณะที่นักเรียนในกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีความแตกต่างระหว่างโรงเรียนน้อยที่สุด และนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความแตกต่างระหว่างโรงเรียนมากที่สุด

2.2) ผลการทดสอบระดับชาติชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในภาพรวมทั้งประเทศ พบว่า มีนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่สอบได้คะแนนระดับ “ดี” น้อยมาก เพียงร้อยละ 5.9 โดยประมาณ และมีความแตกต่างระหว่างโรงเรียนสูงมาก

เมื่อจำแนกเป็นรายภาค พบว่า ผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพฯ/ปริมณฑล สอบได้ระดับ “ดี” มากที่สุด และผู้จบ ม.6 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ระดับ “ดี” น้อยที่สุด ส่วนความแตกต่างระหว่างโรงเรียน โรงเรียนในกรุงเทพฯ/ปริมณฑลมีความแตกต่างกันน้อยที่สุด และโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแตกต่างกันมากที่สุด สำหรับผู้จบ ม.6 ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ระดับ “ดี” น้อยมาก คือ มีไม่ถึงหนึ่งในสามของค่าเฉลี่ยรวมของภาคใต้

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชาชนในวัยเรียน (ระดับประถมและมัธยมศึกษา) ซึ่งควรจะได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกคน แต่ปรากฏว่ายังมีบางส่วนที่ออกกลางคัน บางส่วนไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ซึ่งกลุ่มนี้ก็จะกลายเป็นประชากรที่อยู่นอกโรงเรียนอีกกลุ่มหนึ่ง และการศึกษาที่จะรองรับกลุ่มประชากรนอกโรงเรียนก็คือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

3. กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน

กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียน

แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2545 หน้า 26-29) มุ่งให้บริการทางการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาและผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งประชาชนทั่วไป โดยจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย และได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับบริการทางการศึกษาเป็น 2 กลุ่มได้แก่

1) ผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เด็กที่ถูกใช้แรงงาน เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เด็กเร่ร่อน เด็กที่ยากจนและไม่มีโอกาสศึกษาต่อ (เด็กเหล่านี้คือเด็กในวัยเรียนซึ่งต้องออกกลางคันหรือไม่มีโอกาสศึกษาต่อดังข้อมูลทีกล่าวแล้วในหัวข้อ 2) กลุ่มสตรีในธุรกิจบริการทางเพศ สตรีที่ถูกเลือกปฏิบัติ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนยากจนในเมืองและชนบท กลุ่มผู้ถูกควบคุมความประพฤติและผู้ต้องขัง และกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม

2) ผู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพตนเอง ได้แก่ ผู้ใช้แรงงาน เกษตรกร ผู้นำท้องถิ่น ทหารกองประจำการ ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ ชาวไทยในต่างประเทศ และนักเรียนในระบบโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวสามารถจัดกลุ่มได้ดังนี้

1. ด้านพื้นที่

- 1.1 ประชาชนในเขตพื้นที่เป้าหมายตามแผนความมั่นคงของชาติ
- 1.2 ประชาชนในเขตพัฒนาพื้นที่เฉพาะ
- 1.3 ประชาชนในเขตพัฒนาพื้นที่ภาคมหานคร

2. ด้านลักษณะเฉพาะ

- 2.1 กลุ่มผู้มีฐานะด้วยทางเศรษฐกิจและสังคม
  - 2.1.1 กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ
  - 2.1.2 กลุ่มคนพิการ
  - 2.1.3 กลุ่มผู้สูงอายุ
  - 2.1.4 กลุ่มแรงงานในภาคเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ
  - 2.1.5 กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในหน่วยงานภาครัฐ/องค์กร/เอกชน
  - 2.1.6 กลุ่มผู้ปฏิบัติศาสนกิจ
  - 2.1.7 กลุ่มชาวไทยในต่างประเทศ
  - 2.1.8 กลุ่มนักเรียนในระบบโรงเรียน

รายละเอียดกลุ่มเป้าหมาย มีดังนี้

กลุ่มเด็ก หมายถึง ผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี ที่ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ เช่น เด็กถูกใช้แรงงาน เด็กเร่ร่อน เด็กพิการ เด็กในธุรกิจบริการทางเพศ เป็นต้น

กลุ่มสตรี หมายถึง สตรีที่ด้อยโอกาส ได้แก่ สตรีกลุ่มเสี่ยง และสตรีในธุรกิจบริการทางเพศ

กลุ่มผู้ต้องขัง หมายถึง ผู้ที่ต้องโทษถูกคำพิพากษาให้จำคุกในเรือนจำ ทัณฑสถาน หรือสถานพินิจต่าง ๆ

กลุ่มผู้ใช้แรงงาน หมายถึง ผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจและบริการ รวมทั้งแรงงานรับจ้างทั่วไป ทั้งในภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรและเอกชน

กลุ่มคนพิการ หมายถึง ผู้ที่มีร่างกายไม่สมประกอบ ได้แก่ หูหนวก เป็นใบ้ แขนขาด ขาขาด ตาบอด

กลุ่มทหารกองประจำการ หมายถึง ผู้ที่ขึ้นทะเบียนและอยู่ในระหว่างรับราชการทหารกองประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 เช่น ทหารกองประจำการ ทหารประจำการ อาสาสมัครทหารพราน ฯลฯ

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพทางการเกษตรทุกสาขา เช่นทำป่านไม้ ทำประมง
ทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ รวมถึงคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

กลุ่มผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

กลุ่มชาวไทยภูเขา หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงบริเวณภูเขาชายแดนไทยใน
ภาคเหนือและภาคตะวันตก ซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม

กลุ่มผู้นำท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองท้องถิ่นตามพระราช-
บัญญัติการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล กรรมการ
องค์การบริหารส่วนตำบลและกรรมการหมู่บ้าน

กลุ่มชุมชนแออัด หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดที่อยู่ในเมือง

กลุ่มชาวไทยมุสลิม หมายถึง ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามและอาศัยอยู่ในพื้นที่
5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

กลุ่มผู้ปฏิบัติศาสนกิจ หมายถึง พระภิกษุ สามเณร นักบวชในศาสนาิกายต่าง ๆ
และฆราวาสผู้นำหน้าที่อบรมสั่งสอนและเผยแผ่ศาสนาธรรมของศาสนาต่าง ๆ

กลุ่มผู้ที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้เรียนต่อ อันเนื่องมาจากปัญหาทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กลุ่มชาวไทยในต่างประเทศ ได้แก่ เด็กและเยาวชนไทยที่เกิดและพำนักอยู่ใน
ต่างประเทศ รวมทั้งคนไทยที่ไปประกอบอาชีพในต่างประเทศ

กลุ่มนักเรียนในระบบโรงเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่
รับบริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อต้องการความรู้หรือ
ทักษะบางด้านเพิ่มเติม

กลุ่มพิเศษอื่น ๆ หมายถึง กลุ่มประชาชนที่มีการรวมกลุ่มโดยหน่วยงานที่สังกัด หรือ
รวมกลุ่มกันเองและมีความประสงค์จะรับบริการทางการศึกษานอกโรงเรียน เช่น อาสาสมัคร
สาธารณสุข กลุ่มพนักงานบริการ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกโรงเรียนประกอบไปด้วยผู้ด้อยโอกาสทาง
เศรษฐกิจและสังคม/และผู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพตนเอง เช่น กลุ่มเด็กเร่ร่อน กลุ่มสตรีใน
ธุรกิจบริการทางเพศ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ไร้แรงงาน ฯลฯ ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ไม่
สามารถศึกษาอยู่ในสถานศึกษาได้ เพราะข้อจำกัดในเรื่องของเวลา เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องภาระ
หน้าที่การงาน เรื่องอายุ เรื่องความพร้อมในด้านต่าง ๆ และความเหมาะสมกับสภาพการณ์ใน
แต่ละช่วงชีวิต ดังนั้น การที่จะให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต หรือได้รับการศึกษาทุกช่วง
ชีวิตอย่างต่อเนื่องนั้น จะอาศัยเพียงการศึกษาในระบบเท่านั้นไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการศึกษา
ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมาเอื้อประโยชน์แก่กลุ่ม
เป้าหมายดังกล่าวในการศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตต่อไป

เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาที่เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน ก็คือศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. การศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่นอกโรงเรียน

การศึกษาสำหรับแต่ละบุคคลตั้งแต่เกิดจนตายคือการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาสำหรับประชากรที่อยู่ในวัยเรียน ส่วนประชากรที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว รวมทั้งประชากรในวัยเรียนซึ่งพลาดโอกาสกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษาที่เหมาะสมกับเราคือศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่อไปนี้เป็นรายละเอียดของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4.1 การศึกษานอกระบบ (สรุปจากทองอยู่ แก้วไทรชะ, 2544 : 26-50)

4.1.1 ความหมายและความสำคัญของการศึกษานอกระบบ

การศึกษานอกระบบ หมายถึง มวลความรู้ ประสบการณ์ และกิจกรรม การศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่จัดให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด มีอาชีพใด มีประสบการณ์อย่างไร ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจจะไม่เคยได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อนเลย หรืออาจศึกษาจากระบบโรงเรียนมาบ้างแต่ต้องออกกลางคัน หรือจบประโยคแต่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อด้วยเหตุผลและความจำเป็นต่าง ๆ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านที่จะเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นอย่างมากเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงมีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบ การศึกษา ระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เนื้อหา หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน ผู้สอน สถานที่เรียน ระยะเวลาเรียน การประเมินผลการเรียน และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการสอน ผู้สอน สถานที่เรียน ระยะเวลาเรียน การประเมินผลการเรียน และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา การศึกษานอกระบบจะจัดบริการสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกวัยโดยไม่จำกัดอายุ พื้นฐาน การศึกษา ประสบการณ์ ผู้สนใจสามารถรับบริการได้ทันทีเมื่อมีความพร้อม และเมื่อมีความจำเป็นต้องหยุดพักไว้ก่อน และกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เนื้อหาหลักสูตรจะปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิต

และเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้เรียนนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต สถานที่เรียนไม่จำเป็นต้องเป็นที่โรงเรียน อาจเป็นที่บ้านผู้เรียน ศาลาวัด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หรือสถานที่อื่น ๆ ที่สะดวกเหมาะสม วิธีการเรียนการสอน และเวลาเรียนยืดหยุ่นตามความพร้อมของครู และผู้เรียน การวัดประเมินผลอาจไม่จำเป็นต้องเป็นการสอบ อาจประเมินจากการเข้าร่วมกิจกรรม หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เท่านั้น อาจจะเป็นหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรท้องถิ่นก็ได้

4.1.2 วิธีการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศไทย

วิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นอาจเลือกกระทำได้หลายวิธีด้วยกันแล้วแต่ความเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชนในชาติ รวมทั้งข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น เรื่องการเงิน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่อีกด้วย วิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเท่าที่นิยมใช้กันมีดังต่อไปนี้

- 1) ใช้สื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 2) ใช้สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น จุลสาร หนังสือตำรา แผ่นปลิว แผ่นโฆษณาต่าง ๆ
- 3) ใช้การฝึกงาน
- 4) ใช้การให้การศึกษาทางไปรษณีย์
- 5) ใช้วิธีจัดกลุ่มสนใจ
- 6) ใช้วิธีจัดกลุ่มผู้ฟังวิทยุ
- 7) ใช้การให้การศึกษาระหว่างปฏิบัติงาน เช่น การฝึกอบรมในโรงงานต่าง ๆ เป็นต้น
- 8) ใช้ Extention Program คือจัดโปรแกรมให้บริการแก่ประชาชนโดยตรง
- 9) ใช้การจัดหลักสูตรระยะสั้น ๆ เพื่อฝึกอาชีพ การสอนให้รู้หนังสือ การสอนให้มีความรู้ วิชาสำคัญ ๆ ต่อเนื่อง
- 10) ใช้การอบรมสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
- 11) การจัดหลักสูตร เนื้อหา และสิ่งที่จะเรียนให้สัมพันธ์กับสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาและการดำเนินชีวิตของผู้เรียน
- 12) การจัดกิจกรรมการเรียน การสอน บูรณาการหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการและความในใจของประชาชน ประสานสัมพันธ์กับการศึกษาประเภทต่าง ๆ
- 13) กิจกรรมการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรม เหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

14) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ได้คิดวิเคราะห์แก้ปัญหา ตลอดจนการยอมรับนับถือตนเอง ส่งเสริมให้ได้เรียนรู้โดยกระบวนการคิดเป็น ฝึกให้วิเคราะห์ปัญหา รวบรวมข้อมูลและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบส่งเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันทำให้แต่ละคนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และเข้าใจกันมากขึ้น

4.1.3 ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศไทย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถจัดแบ่งเป็น 3 กลุ่มกิจกรรมใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท ดังนี้ กิจกรรมประเภทให้ความรู้ หรือ การศึกษาพื้นฐาน กิจกรรมประเภทการให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ กิจกรรมประเภทให้บริการข่าวสาร ข้อมูล ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) **กิจกรรมประเภทให้ความรู้หรือการศึกษาพื้นฐาน** กิจกรรมในกลุ่มนี้เป็นการจัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความสามารถในการอ่าน - เขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็น และเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือจะพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนอ่าน-เขียน โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับชั้นประถม มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย (ซึ่งมีทั้งวิธีเรียนด้วยตนเอง เรียนโดยระบบทางไกลและเรียนแบบชั้นเรียน)

2) **กิจกรรมประเภทให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ** กิจกรรมในกลุ่มนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ ให้การอบรมทางด้านวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่างเพื่อนำมาปรับปรุงอาชีพของตน หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารขนม ช่างฝีมือ พิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน ฯลฯ

(1) การจัดการศึกษาตามหลักสูตรกลุ่มสนใจ ประชาชนที่มีความสนใจวิชาชีพเดียวกันสามารถรวมกลุ่มกันแล้วแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ให้มาจัดอบรมให้

(2) การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) เป็นการจัดอบรมวิชาชีพระยะยาวเมื่อเรียนสำเร็จจะได้ประกาศนียบัตรวิชาชีพ

(3) การจัดการศึกษาตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น เป็นหลักสูตรอาชีพระยะเวลาระหว่าง 50-150 ชั่วโมง การฝึกอาชีพระยะสั้นอาจอยู่ใน 4 ประเภท ได้แก่ อุตสาหกรรม คหกรรม ธุรกิจ และเกษตรกรรม

3) **กิจกรรมประเภทให้บริการข่าวสารข้อมูล** กิจกรรมประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้และข่าวสารต่าง ๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร ผลผลิต ข่าวสารบ้านเมือง สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การบริการข่าวสารความรู้ อาจทำโดยการเผยแพร่ผ่านสื่อความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ หนังสือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุโทรทัศน์ หรืออาจจัดกลุ่มให้ความรู้วิทยากรในบางเรื่อง กิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว พิพิธภัณฑสถานอื่น ๆ เป็นต้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกิจกรรมที่ให้บริการข่าวสารข้อมูล การจัดกิจกรรมในกลุ่มนี้จัดได้หลายรูปแบบ ได้แก่

- (1) ห้องสมุดประชาชน
- (2) ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- (3) หอกระจายข่าวหมู่บ้าน
- (4) อุทยานการศึกษา
- (5) การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์

4.2 การศึกษาตามอัธยาศัย (สรุปจากทองอยู่ แก้วไทรสะ, 2544 : 26-50)

4.2.1 นิยามของการศึกษาตามอัธยาศัย

ในมาตรา 15 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับพุทธศักราช 2542 ระบุว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น ๆ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 : 13)

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียนสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538 : 83)

4.2.2 ประเภทของการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาตามอัธยาศัยที่มีอยู่ในประเทศไทย ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้

1) การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิต มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้มีการจัดกระทำก็มีขึ้นเพื่อการศึกษาโดยตรง ได้แก่

- 1.1) ครอบครัว
- 1.2) สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว
- 1.3) สังคม ชุมชน
- 1.4) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

ฯลฯ

2) การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการจัดกระทำโดยองค์การ สถาบันเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาทั้งโดยตรงและทางอ้อม ได้แก่

2.1) งานและโปรแกรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

2.2) แหล่งความรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3) ศาสนสถานและแหล่งศิลปวัฒนธรรม เช่น วัด โบสถ์ สุเหร่า หอศิลป์ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ

2.4) แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ศูนย์วิทยาศาสตร์ อุทยานการศึกษา พิพิธภัณฑ์เด็ก ศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ ฯลฯ

2.5) สื่อมวลชน สื่อโทรคมนาคม สื่อสารสนเทศ

2.6) แหล่งนันทนาการ และสนามเด็กเล่น สนามหรือศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวนสมุนไพร อุทยานมัจฉา สวนผีเสื้อ

2.7) หน่วยงานบริการของรัฐ เช่น หน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสัมพันธ์ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมอนามัย และสำนักงานเกษตรที่ตั้งในชุมชนและทั่วไป โรงพยาบาล และศูนย์การแพทย์และสาธารณสุข โรงพัก โรงเรียนตำรวจ โรงเจ โรงเรียนเด็ก และสถานพินิจเรือนจำ ฯลฯ

2.8) องค์กรเอกชน ซึ่งจัดส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ

3) การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติและสังคม เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน อาจมีการจัดทำกิจกรรมเสริมสร้างวัฒนธรรม และประชาธิปไตย ในรูปของเวทีชาวบ้านที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินอยู่

หรือการณรงค์ การทำประชาพิจารณ์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และความเป็นอยู่ สิทธิ เสรีภาพ
ขั้นพื้นฐานต่างๆ การทำจดหมายข่าวของชุมชน จัดกิจกรรม ร่วมเรียนรู้ปัญหา และส่งเสริม
การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโครงการ “รักบ้านเกิด” การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง และกิจกรรม
สำรวจชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น กิจกรรมในประเภทนี้อาจใช้สภาพสิ่งแวดล้อม
เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น โครงการรักษ์แม่น้ำ คูคลองโบราณ “รักเจ้าพระยากับตาวิเศษ”
โครงการเก็บขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ล้วนเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยได้ทั้งสิ้น

4) การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยงานวัฒนธรรม เนื่องจากกระบวนการ
เรียนรู้ที่ดีนั้นเกิดจากการผสมผสานการเล่น การแสดงออก และการเลียนแบบทำทาง ซึ่ง
สามารถถ่ายทอดผ่านงานศิลปะการแสดงได้ตามแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ (Play + Learn =
PLEARN) ของ ดร.ชยอนันต์ สมุทรวานิช (2543) และการศึกษาเพื่อความบันเทิง (Edutainment)
ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อบันเทิงประเภทต่าง ๆ
รวมทั้งการแสดงแบบจำลอง (Animation) ซึ่งรวมกิจกรรมการแสดงละครใบ้ การแสดงหุ่น
ประเภทต่าง ๆ การแสดงเลียนแบบ กราฟฟิกการ์ตูน และกราฟิก 3 มิติ เป็นต้น

5. ตัวอย่างการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศต่าง ๆ

(สรุปจากทวี นาคบุตร, 2544:178-201)

5.1 การศึกษานอกระบบในประเทศกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก

ประเทศในกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก อาทิ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา
และญี่ปุ่นนั้น ประชากรส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูง ประชาชนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่มีอัตรา
การรู้หนังสือต่ำ ประชากรส่วนใหญ่มักได้เรียนในสิ่งที่ต้องการจะเรียน และสามารถฝึกอบรมใหม่
(Retraining) เพื่อให้เหมาะสมกับตลาดแรงงาน ซึ่งมักเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้เอง
นโยบายด้านประชากรอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การรับผู้อพยพจากประเทศอื่นจะพิจารณาว่า
ประเทศขาดแคลนบุคลากรประเภทใด และบุคคลที่ว่างงานจะได้รับการฝึกอบรมใหม่ที่

1) นโยบายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศกลุ่มผู้นำ ทางเศรษฐกิจของโลก

การจัดการศึกษานอกระบบในประเทศเหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (เพ็ญแข
ประจนปัจจนึก 2543 : 108)

1.1) จัดการเรียนสายสามัญให้แก่ผู้ไม่มีโอกาสเข้าเรียนหรือออกจากโรงเรียน
กลางคัน ด้วยเหตุผลใดเหตุหนึ่ง

1.2) จัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีความรู้แล้วในระดับหนึ่งให้สามารถพัฒนาตนเอง
ให้สูงขึ้น

- 1.3) จัดการฝึกอบรมเพื่อเสริมความรู้ที่จำเป็นให้แก่หัวหน้างาน
- 1.4) จัดการศึกษาเฉพาะอย่างให้แก่ผู้ที่แสดงความจำนงที่จะเรียน
- 1.5) จัดการสอนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีให้แก่ประชาชน
- 1.6) จัดการสอนให้แก่ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศ

2) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบในประเทศกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบในกลุ่มประเทศเหล่านี้ ประกอบด้วย

2.1) ผู้ที่ต้องฝึกอบรมใหม่เพื่อเข้าสู่อาชีพใหม่ (Retraining for new employment) บุคคลเหล่านี้ตามปกติอยู่ในแรงงานแล้วต่อมาสถานประกอบการหรือโรงงานอาจเลิกจ้าง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการผลิต หรือต้องการแรงงานที่มีทักษะและความรู้ที่สูงขึ้น บุคคลเหล่านี้ก็จะเป็ภาระของรัฐที่จะต้องจ่ายค่าสวัสดิการสังคม รัฐจึงมีเงื่อนไขให้บุคคลเหล่านี้เข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อปรับเปลี่ยนทักษะด้านแรงงาน

2.2) ประชากรใหม่ หรือผู้อพยพเข้าเมือง ในประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา หรือเยอรมันนี มักมีประชากรจากประเทศที่กำลังพัฒนาอพยพเข้าอยู่เสมอโดยอาศัยเงื่อนไขต่าง ๆ ด้านการเมืองและเศรษฐกิจ บุคคลเหล่านี้จะได้รับการฝึกอบรมด้านวัฒนธรรม ภาษา และทักษะด้านอาชีพที่จำเป็นเพื่อสามารถประกอบอาชีพในประเทศใหม่ของตนได้

2.3) บุคลากรที่ปรับเปลี่ยนตำแหน่งในองค์กรของตน ในประเทศกลุ่มผู้นำเศรษฐกิจโลกของโลก เช่น ในประเทศญี่ปุ่นบริษัทต่าง ๆ จะมีหน่วยงานที่ฝึกอบรมบุคลากรของตนเองเพื่อเตรียมตัวที่จะก้าวขึ้นไปเป็นบุคลากรระดับหัวหน้าแทนที่จะมีการปลดคนงานออกวิธีการเช่นนี้ได้ถูกศึกษาและนำไปใช้อย่างกว้างขวางในประเทศตะวันตก

2.4) ผู้ปกครองและผู้สูงอายุในแคนาดา ออสเตรเลีย และอังกฤษ มีโครงการที่คล้ายกับกิจกรรมกลุ่มสนใจของไทยที่จัดกิจกรรมประเภทวัฒนธรรม และนันทนาการให้แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้ปกครองของเยาวชนนั้นจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องจิตวิทยาเด็ก และการจัดการเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่อาจประสบในการดูแลบุตรหลานของตน

2.5) ประชากรที่อยู่ในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งแบ่งเป็น

2.5.1) ประชากรใหม่หรือผู้อพยพเข้าเมืองที่ใช้แรงงานในท้องถิ่นห่างไกล จำเป็นต้องฝึกทักษะด้านการพูด อ่าน เขียนภาษาของประเทศนั้น

2.5.2) เกษตรกรผู้อยู่ห่างไกลจากชุมชนจำเป็นต้องเข้าไปจัดการเรื่องการจัดตั้งถิ่นฐานที่ถาวร ควบคุมเรื่องการค้าสัตว์ ฝึกอบรมด้านการเมือง และสิทธิหน้าที่ของพลเมือง

2.6) ผู้ที่สนใจใฝ่รู้ในเรื่องต่าง ๆ ยกที่เราจะระบุประเภทชื่อกลุ่มของบุคคลเหล่านี้ เนื่องจากแทรกอยู่ในที่ต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไป ส่วนมากบุคคลเหล่านี้ศึกษาจากวิทยาลัย

ส่งเสริมการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัย (University College) กิจกรรมที่จัดโดยผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ในแคนาดามีถึงประมาณห้าแสนคน (เพ็ญแข ประจักษ์ 2543 : 12)

3) กิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจของโลก

โดยทั่วไปในประเทศเหล่านี้มีโครงการและกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดเป็นส่วนใหญ่คือ (เพ็ญแข ประจักษ์ 2543 : 10-11)

3.1) โรงเรียนมัธยมแบบชาวบ้าน (Folk High School) รับผู้เรียนที่จบระดับประถมศึกษาแล้วทั้งในเขตเมืองและชนบทเข้าเรียนเป็นเวลา 3-6 เดือน โดยเปิดสอนวิชาต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพท้องถิ่น

3.2) มหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ถือเป็นการเรียนนอกระบบ จัดให้มีสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถเข้าเรียนได้ในเวลาปกติ เริ่มจากมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษก่อน ปัจจุบันมีการจัดอย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ

3.3) มหาวิทยาลัยประชาชน (People's University) ซึ่งหมายถึง โรงเรียนผู้ใหญ่หรือศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ จัดอยู่ในประเทศในยุโรปทั่วไป และในประเทศพัฒนาอื่น ๆ เปิดสอนวิชาสายสามัญ วิชาชีพ สันทนาการ และอื่น ๆ

3.4) โรงเรียนชุมชน (Community School) เป็นโรงเรียนในท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากเป็นโรงเรียนประถม หรือมัธยมศึกษาใช้เป็นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่คนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ และมักใช้เป็นสถานที่สอนผู้ใหญ่ในเวลาเย็นหรือนอกโรงเรียน เป็นโรงเรียนที่มีการจัดอยู่ในประเทศพัฒนาแล้วโดยทั่วไป

3.5) การเรียนทางไปรษณีย์ (Correspondence Education) เป็นวิธีการเรียนแบบเก่าแก่แต่ก็ยังสามารถได้รับความนิยมอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีการเปิดสอนอย่างแพร่หลายในประเทศพัฒนาแล้วโดยทั่วไป

5.2 การศึกษานอกระบบในประเทศอุตสาหกรรมใหม่

ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อาทิ ประเทศเกาหลีใต้ และประเทศสิงคโปร์ ประชากรส่วนใหญ่มีอัตราการรู้หนังสือสูง มีประชากรในภาคเกษตรกรรมน้อยจนแทบไม่มีเลย ประชากรส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคอุตสาหกรรม (รัตน พุ่มไพศาล, 2528 : 72)

1) นโยบายและจุดประสงค์ของประเทศสิงคโปร์ในเรื่องของการศึกษานอกระบบแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.1) นโยบายและจุดประสงค์ของหน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงานที่มีหน้าที่ตามกฎหมาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายหลัก ดังนี้

1.1.1) เพื่อให้ทุกคนสามารถเรียนรู้หรือใช้ภาษาได้หลาย ๆ ภาษาโดยการจัดสอนภาษาราชการทั้งสี่ภาษาของสิงคโปร์ให้แก่ชาวสิงคโปร์ทุกคน

1.1.2) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสำนึกในการเป็นชาติและความเป็น
ปึกแผ่นทางสังคม โดยการจัดให้มีการเข้าร่วมในกลุ่มกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม และการ
กีฬาให้มีการรวมตัวกันเป็นเอกลักษณ์ของชาติเพื่อความเป็นปึกแผ่นของชาติและสังคม

1.1.3) เพื่อฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพในตัวคนด้วยการส่งเสริมวิชาชีพ
และฝึกอบรมวิชาการให้สำนึกในด้านการผลิตในด้านการจัดการและฝึกอบรมบุคลากรในระดับ
สูงให้มีการศึกษาทางด้านวิชาชีพเทคนิคการพาณิชย์และความรู้ทั่ว ๆ ไปสำหรับผู้ใหญ่

1.1.4) เพื่อพัฒนากำลังคนในด้านอุตสาหกรรมทั้งนี้เพื่อความเจริญ
ก้าวหน้าของประเทศ

1.1.5) เพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยให้มีการสนับสนุนการ
การเรียนเรื่องงานอดิเรก การจัดองค์การทางกีฬา และกิจกรรมทางด้านศิลปกรรม

1.2) นโยบายและจุดประสงค์ของหน่วยงานทางด้านวิชาชีพและหน่วยงาน
อาสาสมัครที่ทำงานการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งดำเนินงานเฉพาะอย่าง สรุปได้ดังนี้

1.2.1) เพื่อพัฒนาศักยภาพของความเป็นผู้นำและความสามารถในด้าน
ต่าง ๆ

1.2.2) เพื่อสนับสนุนและเร่งเร้าให้เกิดความสนใจทางด้านวัฒนธรรม

1.2.3) เพื่อพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวิทยาการด้านการจัดการ

1.2.4) เพื่อพัฒนาด้านศีลธรรมและจิตใจ

1.2.5) เพื่อพัฒนาด้านสุขภาพ อนามัย และการมีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข

1.2.6) เพื่อพัฒนาทักษะทางกายภาพและความกล้าหาญ

1.2.7) เพื่อปลูกฝังความต้องการที่จะมีสุขอนามัยและสุขนิสัยที่ดีงาม

2) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบในประเทศสิงคโปร์ ประกอบด้วยกลุ่ม
ต่าง ๆ ดังนี้

2.1) กลุ่มวัยก่อนเข้าเรียน เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการไม่ได้เป็นผู้จัดการศึกษา
ก่อนเข้าเรียน ประชาสมาคม (People's Association) ซึ่งเป็นองค์การที่สำคัญในการจัดการศึกษา
ชุมชน ซึ่งจัดตั้งในปี ค.ศ. 1960 และมีศูนย์ประชาคม (Community Centers) อยู่ในชุมชนเกือบ
200 แห่ง ได้เป็นผู้จัดการศึกษาระดับอนุบาลขึ้น โดยได้รับความสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐบาล

2.2) กลุ่มเยาวชนทั่วไป สถาบันฝึกผู้นำเยาวชนแห่งชาติ จัดฝึกอบรมผู้นำ
เยาวชนตามหลักสูตรทั้งภาควิชาการและปฏิบัติ

2.3) กลุ่มเยาวชนและประชากรนอกโรงเรียนหน่วยงานของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง
เช่น การโทรทัศน์ ห้องสมุดแห่งชาติ ศูนย์วิทยาศาสตร์แห่งสิงคโปร์ กรมการศิลปะวัฒนธรรม
แห่งชาติ และประชาสมาคม จัดบริการด้านต่าง ๆ เพื่อชุมชนผ่านศูนย์ประชาคมในท้องถิ่นให้
แก่ประชากรชายหญิงทั่วไป

2.4) กลุ่มผู้ออกจากโรงเรียนกลางคันและกำลังหางานทำ คณะกรรมการการฝึกอบรมการอาชีพและอุตสาหกรรม (VITB) จัดบริการการฝึกอบรมงานอาชีพต่าง ๆ ให้

2.5) กลุ่มผู้มีงานทำแล้ว มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนประสานงานการจัดการศึกษานอกระบบ

3) กิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศสิงคโปร์ มีดังนี้

3.1) โครงการฝึกอบรมบุคคลก่อนเข้าทำงาน โครงการนี้จัดให้แก่ผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อบรมจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรในสายวิศวกรรมศาสตร์ และธุรกิจซึ่งแบ่งออกเป็นหลายระดับ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรตามระดับที่จบการอบรม

3.2) การฝึกงานเป็นกิจกรรมที่จัดให้แก่ผู้เพิ่งจบการศึกษาและจะเข้าสู่แรงงานการอบรมมี 2 ประเภท คือ (1) จัดที่บริษัทที่อาจรับผู้เข้าอบรมเข้าทำงานในบริษัทนั้น ๆ หรือ (2) จัดในศูนย์ฝึกอบรมอื่น ๆ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ตามความต้องการของสถานประกอบการ

3.3) โครงการฝึกอบรมผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วมีทั้งการอบรมด้านวิชาการและการฝึกทักษะ

3.4) โครงการการฝึกอบรมด้านพื้นฐาน (BEST) เป็นโครงการสำหรับผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วเพื่อให้มีโอกาสได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และด้านวิชาการ เพื่อการเรียนรู้ต่อในระดับที่สูงขึ้น การศึกษาในโครงการนี้ (BEST) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากกองทุนพัฒนาทักษะ (Skills Development Fund - SDF) ของรัฐบาล

3.5) โครงการอื่น ๆ เช่น โครงการตรวจสอบและวัดระดับฝีมือแรงงาน ซึ่งจัดทำโดยสถาบันการศึกษาเทคนิคของสิงคโปร์ โครงการนี้จะตรวจสอบฝีมือของพนักงานว่าเหมาะสมหรือไม่ แล้วจะจัดการฝึกอบรมให้และจะได้ไปรับรองจากสถาบัน

3.6) กิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการใช้เวลาว่างของประเทศ ซึ่งจัดโดยสำนักงานห้องสมุดแห่งชาติของสิงคโปร์

3.7) การฝึกอาชีพซึ่งร่วมมือกันจัดโดยหลายหน่วยงานของสิงคโปร์ เช่น คณะกรรมการเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่มหาวิทยาลัยหน่วยงานเอกชน คณะกรรมการเพื่อเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ สถาบันเกี่ยวกับการจัดการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น

4) นโยบายและจุดประสงค์ของประเทศเกาหลีใต้ในเรื่องของการศึกษานอกระบบ มีจุดมุ่งหมายในการจัดพอสรุปได้ ดังนี้

4.1) เพื่อให้ความรู้ด้านการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น และการเป็นพลเมืองดีแก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ

4.2) เพื่อฝึกหัดและ/หรือพัฒนาอาชีพเฉพาะสาขาแก่ผู้สนใจทุกเพศทุกวัย เพื่อช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

4.3) เพื่อยกระดับความสามารถทางวิชาชีพและฝีมือแรงงานให้แก่แรงงานตลอดจนช่างเทคนิคชั้นสูงในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

4.4) เพื่อรณรงค์กระบวนการเพื่อชุมชนใหม่ฝึกอบรมแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทเพื่อให้เรียนรู้และฝึกฝนให้รู้ถึงปณิธานที่แท้จริงของกระบวนการพัฒนาชุมชนใหม่ของเกาหลี (แซมมออีล อุนดง)

5) กลุ่มเป้าหมายของประชากรการศึกษานอกระบบในประเทศเกาหลีได้ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

5.1) กลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตชนบท ทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในระบบโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายนี้จะได้รับการศึกษาและส่งเสริมการอาชีพจากโครงการแซมมออีล อุนดง เช่น โครงการการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสำหรับผู้ใหญ่สายสามัญที่สอนในโรงเรียนพลเมืองชั้นสูง

5.2) กลุ่มแรงงานในตลาดแรงงานและผู้ที่ทำงานแล้วในวงการอุตสาหกรรมต่าง ๆ เยาวชนที่ทำงานอยู่จะมีโอกาสเข้ามาศึกษาต่อ ผู้ที่ทำงานแล้วจะได้กลับมาศึกษาต่อหรือฝึกอบรมเทคนิคและทักษะงานอาชีพเพื่อยกฐานะการทำงานให้ดีขึ้น

5.3) กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่จะเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาภาคปกติ รัฐและเอกชนได้เปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เข้าศึกษาในโรงเรียนพิเศษหลายประเภท เช่น ในอดีตปี ค.ศ. 1894 มิชชันนารีชาวอเมริกันชื่อ R.S.Hall ได้เปิดโรงเรียนสอนคนตาบอดขึ้น ต่อมาก็มีการจัดตั้งสถานศึกษาประเภทเดียวกันเพื่อสอนคนพิการและทุพพลภาพตามเมืองต่าง ๆ

6) กิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศเกาหลีได้มีดังต่อไปนี้

6.1) โครงการฝึกอบรมอาชีพ เป้าหมายการฝึกอบรมด้านอาชีพของเกาหลีได้เพื่อฝึกอบรมอาชีพเบื้องต้น ยกกระดับฝีมือแรงงานของผู้ที่อยู่ในแรงงาน และขยายการฝึกอบรมไปสู่ประชากรนอกโรงเรียน

6.2) การศึกษาทางไปรษณีย์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นไป เกาหลีได้เริ่มพัฒนาประเทศไปอย่างรวดเร็ว การศึกษาในระบบไม่สามารถผลิตบุคคลให้ได้ทันต่อความต้องการ จึงมีการเรียกร้องให้เปิดวิทยาลัยทางไปรษณีย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล (Seoul National University) ในปี ค.ศ. 1972 เพื่อเปิดสอนวิชาต่าง ๆ ในระดับปริญญาตรี

6.3) โครงการการศึกษาสำหรับสตรี โครงการการศึกษาที่จัดสอนให้แก่สตรีนอกระบบโรงเรียนเกาหลีได้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) โครงการการศึกษาสำหรับแม่บ้านในตัวเมือง (2) โครงการการศึกษาสำหรับสตรีกำลังทำงาน และ (3) โครงการการศึกษาสำหรับสตรีในชนบท

6.4) โครงการอบรมผู้ใหญ่ในชนบท ดำเนินการโดยโรงเรียนชุมชน (Community School) ของสมาคมการศึกษาชุมชนของเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 1960 เพื่ออบรมผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และคนในชุมชนในเรื่องคหกรรมศาสตร์ ความเป็นผู้นำ การเป็นพลเมืองดี คนตรี กีฬา สันทนาการ และวิชาสามัญ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เริ่มเห็นความสำคัญของกิจกรรมนี้ โดยเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในปี ค.ศ. 1970 โดยเริ่มจากการฝึกงานของนักศึกษาในชนบท ปัจจุบันนี้ มหาวิทยาลัยจำนวน 20 แห่งได้เข้าร่วมในกิจกรรมนี้

5.3 การศึกษานอกระบบในประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

ประเทศในกลุ่มนี้ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมขั้นปฐมภูมิ แต่ได้พัฒนาการผลิตให้ดีขึ้นมีระดับการไม่รู้หนังสือค่อนข้างสูง (เพ็ญแข ประจันปัจฉินีก, 2543 : 202-223)

1) นโยบายและวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบในกลุ่มประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

(1) เพื่อให้โอกาสที่สองแก่บุคคลที่พลาดโอกาสทางการศึกษาและเสนอทางเลือกใหม่ เพราะในประเทศต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก เช่น โรงเรียนอยู่ไกลเกินไปสำหรับการเดินทางยากลำบาก

(2) เพื่อพัฒนาและจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของสังคม การศึกษาในระบบอาจใช้เวลานานเกินไป และมีเนื้อหาไม่ตอบสนองให้แก่คนบางกลุ่มได้ตามต้องการ การศึกษานอกระบบที่ใช้เวลาน้อยลงและตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะอย่างของคนบางคน ช่วยให้ชีวิตมีจุดมุ่งหมาย มีค่าและเกิดผลผลิตที่ดีได้

(3) เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง ตั้งแต่วัยต้นของชีวิตจนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและยกระดับความเป็นอยู่ของตนได้

(4) เพื่อเสริมคุณภาพให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง สังคม และสามารถเรียนต่อได้ในระดับที่สูงขึ้นตามต้องการ

(5) เพื่อให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรู้ ความสามารถ รับรู้ข่าวสารข้อมูล สื่อสารกับผู้อื่น พัฒนาทักษะอาชีพ และเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(6) เพื่อให้เป็นผู้มีวัฒนธรรม ชาบซึ่งในวัฒนธรรมท้องถิ่น และวัฒนธรรมประจำชาติของตน และมีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมในชาติของตน และไม่ดูหมิ่นวัฒนธรรมของผู้อื่น

(กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 1-3), Indonesia Ministry of Education, Sports and Culture (1999 : 4-5) และเพ็ญแข ประจันปัจฉินีก (2543 : 211))

2) กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบในประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

(1) ผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาแล้ว และมีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา

(2) ผู้ที่หยุดเรียนหรือออกจากโรงเรียนกลางคัน

(3) ผู้ใหญ่ในหมู่บ้านในชนบท

(4) เด็กเร่ร่อน

(5) ประชากรในวัยแรงงานทั่วไป

กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับความสนใจน้อยที่สุดคือ กลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากกิจกรรมอื่น ๆ ที่บุคคลเหล่านี้อาจเข้าร่วมด้วยความสนใจของตนเองแล้ว ยังไม่ปรากฏว่ามีกิจกรรมใดที่ริเริ่มขึ้นเป็นพิเศษเพื่อกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้เหมือนประเทศในกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจหรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่

3) กิจกรรมการศึกษานอกระบบในประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ

(1) โครงการศึกษาสายสามัญ เป็นโครงการที่จัดกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศเหล่านี้ เพื่อช่วยให้ประชากรที่พลาดโอกาสในระบบการศึกษาปกติ สามารถเรียนต่อเพื่อเพิ่มวุฒิ และศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยได้

(2) โครงการการฝึกอบรมวิชาชีพและกลุ่มสนใจ มีจุดประสงค์เพื่อยกระดับฝีมือแรงงานและรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจในท้องถิ่น

(3) โครงการพัฒนาการศึกษานอกระบบในหน่วยทหาร จัดมากในประเทศไทย โดย สำนักงานทหารพัฒนา (กรป. กลาง) โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่เข้ามาเป็นทหารประจำการสามารถอ่านออกเขียนได้ในระดับอย่างน้อยประถมศึกษาและมีอาชีพติดต่อกันเมื่อพ้นการประจำการ

(4) โครงการอบรมประชาชน ประเทศไทยแต่ละปีจะจัดอบรมประชาชนวัยหนุ่มสาวในท้องถิ่น ในเรื่องทั่ว ๆ ไป เพื่อรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ ปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศ ประเทศฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ก็มีโครงการประเภทนี้เช่นกัน

(5) โครงการกีฬาและสุขภาพ ประเทศไทยฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย จัดโดยกระทรวงศึกษาธิการกีฬาและวัฒนธรรม ส่วนประเทศไทยจัดโดยกรมพลศึกษา

(6) โครงการการศึกษาทางสื่อมวลชน ในแต่ละประเทศมีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่ใช้ห้องสมุด วิทยุและโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์

(7) โครงการทางวัฒนธรรม ได้รับการส่งเสริมมากในประเทศฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย เช่น การประกวดการเล่นดนตรีในกลุ่มวัยรุ่น ส่วนประเทศมาเลเซียเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกลุ่ม เชื้อชาติต่าง ๆ ภายในประเทศ

(8) โครงการจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ทางไกล ริเริ่มขึ้นในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2539 โดยใช้หลักสูตรที่ดัดแปลงจากของประเทศออสเตรเลีย จุดประสงค์เพื่อให้คนงานได้ยกระดับความรู้เพื่อความก้าวหน้าในงานที่ทำอยู่

(9) โครงการทวิภาคี จัดขึ้นในประเทศไทยในช่วงใกล้เคียงกับ ปวช. ทางไกล โดยจัดขึ้นในโรงงานที่ยินดีเข้าร่วมโครงการนี้ และใช้วิทยากรส่วนใหญ่ในโรงงานนั่นเอง แต่การเรียนการสอนเป็นการฝึกทักษะเฉพาะอย่าง เช่น วิชาการโรงแรม ภาษาอังกฤษ การเจียรนัยเพชรพลอย

(10) โครงการการศึกษาต่อเนื่อง จัดแพร่หลายในแทบทุกประเทศ ยกเว้น มาเลเซีย และมีรูปแบบต่าง ๆ กัน ในฟิลิปปินส์มีโรงเรียนผู้ใหญ่ของชุมชน (Adult Folk School) ซึ่งคล้าย ๆ กับโครงการประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) ของไทย

(11) โครงการเสวนาทางวิชาการ วัฒนธรรม และนันทนาการ เป็นโครงการต่อเนื่องจากการรู้หนังสือ จัดทั่วไปในชนบทเพื่อเป็นการรวมกลุ่ม และเรียนรู้กิจกรรมที่สร้างเสริมเจตคติที่ดีของคนในท้องถิ่น และป้องกันการลืมนักเรียน

จากตัวอย่างการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศต่าง ๆ นั้นจะพบว่ามีความแตกต่างกันไป ประเทศกลุ่มผู้นำเศรษฐกิจโลก เน้นการฝึกอาชีพ การพัฒนาอาชีพให้หน่วยงานเพื่อการแข่งขันในตลาดโลก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ ด้วย การพัฒนาบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ เพื่อตำแหน่งที่สูงขึ้น การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้อพยพเข้าเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มขนาดเล็กเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ

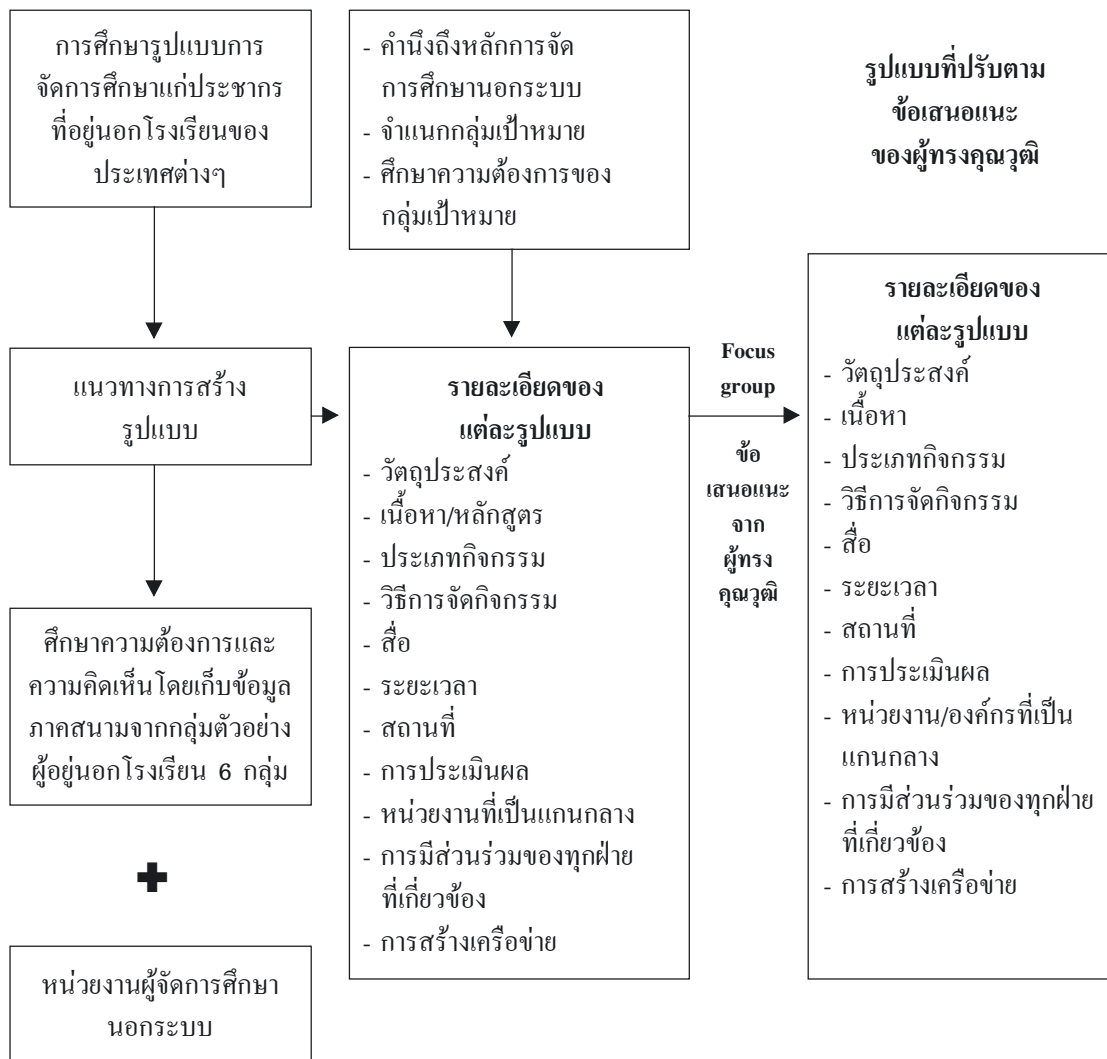
สำหรับกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ประชากรส่วนใหญ่มีอัตราการรู้หนังสือสูง มีประชากรในภาคเกษตรกรรมน้อยมาก ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคอุตสาหกรรม กิจกรรมที่จัดจึงเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล พัฒนากำลังคนด้านอุตสาหกรรม พัฒนาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและความเป็นชาติ ส่งเสริมกีฬา นันทนาการ และการมีชีวิตที่มีความสุข

ส่วนการศึกษานอกระบบในประเทศที่กำลังฟื้นฟูทางเศรษฐกิจนั้น ประเทศเหล่านี้ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีอัตราการไม่รู้หนังสือสูง เพราะฉะนั้นการศึกษานอกระบบจึงมุ่งเน้นที่การสอนให้รู้หนังสือและการศึกษาสายสามัญพื้นฐาน และการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นเป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มประเทศ แต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับสภาพของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก กิจกรรมการศึกษานอกระบบมีความยืดหยุ่น ปรับให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่

กรอบการดำเนินการวิจัย
รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15 - 59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยใน 3 ขั้นตอนหลัก คือ

- ขั้นที่ 1 การวิจัยเอกสาร
- ขั้นที่ 2 การวิจัยภาคสนาม
- ขั้นที่ 3 การเสนอรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี รวมทั้งเสนอนโยบายในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มดังกล่าว

ขั้นที่ 1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้ดำเนินการศึกษาการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มประชากรอายุ 15 - 59 ปี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วยประเทศเกาหลี อียิปต์ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น และประเทศไทย โดยศึกษาในประเด็นหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

- (1) ภูมิหลัง
- (2) นโยบาย และวัตถุประสงค์
- (3) กลุ่มเป้าหมาย
- (4) หน่วยงานและสถานที่จัด
- (5) รูปแบบโครงการ/กิจกรรมที่จัด

ขั้นที่ 2 การวิจัยภาคสนาม (Field Study)

เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี เกี่ยวกับสภาพการรับบริการการศึกษานอกระบบ ปัญหาการรับบริการ และความต้องการในรูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบ นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังรวบรวมข้อมูลจากผู้จัดบริการการศึกษานอกระบบอีกด้วย ในด้านสภาพการให้บริการการศึกษานอกระบบ และแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าว โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ก. ประชากร คือ ประชาชนชาย - หญิง ที่มีอายุระหว่าง 15-59 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย ประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน (อายุ 15-25 ปี)
- 2) กลุ่มวัยทำงาน (อายุ 26-59 ปี) จำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยดังนี้
  - 2.1) กลุ่มผู้ประกอบการในโรงงาน
  - 2.2) กลุ่มเกษตรกร
  - 2.3) กลุ่มแม่บ้าน
  - 2.4) กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้แทนในองค์กรปกครองท้องถิ่น (เทศบาล และ อบต.)
  - 2.5) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

ข. กลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) โดยเริ่มจากการสุ่มจังหวัดมาภาคละ 2 จังหวัด โดยวิธีการจับฉลาก รวม 4 ภาค ได้ 8 จังหวัด จากนั้นในแต่ละจังหวัดสุ่มกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม (กลุ่ม 1 กลุ่ม 2 ตั้งแต่ 2.1-2.5) โดยการสุ่มอย่างง่ายและกระจายในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด สุ่มมากลุ่มละ 20 คน ดังนั้นใน 8 จังหวัด จึงได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้

1) ผู้ที่อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาในระบบโรงเรียน	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
2) ผู้ทำงานในสถานประกอบการ	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
3) กลุ่มเกษตรกร	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
4) กลุ่มแม่บ้าน	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
5) กลุ่มผู้นำชุมชน (รวม อบต.)	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
6) อสม./กรรมการต่าง ๆ	20 คน × 8 จังหวัด = 160 คน
	รวม = 960 คน

เมื่อทำการรวบรวมข้อมูลสามารถเก็บข้อมูลและเลือกข้อมูลที่สมบูรณ์ได้จำนวน 946 คน

7) กลุ่มผู้จัดการศึกษานอกระบบ

นอกจากกลุ่มผู้รับบริการการศึกษานอกระบบ 6 กลุ่มดังกล่าวข้างต้นแล้ว ได้ทำการสุ่มตัวอย่างหน่วยงาน ผู้จัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในแต่ละจังหวัดแบบเจาะจงจังหวัดละ 10 คน โดยให้กระจายครอบคลุมหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบในจังหวัดนั้น ๆ ได้แก่ บุคลากรของหน่วยงาน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เกษตร พัฒนาชุมชน แรงงานจังหวัด และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เพราะฉะนั้นใน 8 จังหวัด เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้จัดการศึกษานอกระบบ 80 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วได้ข้อมูลที่สมบูรณ์จำนวน 78 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 1,024 คน

ค. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย

1) แบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม กลุ่มละ 1 ฉบับ ซึ่งรายละเอียด
ในแบบสอบถามแต่ละฉบับประกอบด้วยข้อคำถาม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน
ของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 สภาพในการรับบริการการศึกษานอกระบบ เป็นข้อคำถามแบบ
เลือกตอบเกี่ยวกับโอกาส และสภาพในการเข้ารับบริการกิจกรรมการศึกษานอกระบบประเภท
ต่าง ๆ ในช่วงที่ผ่านมา

ตอนที่ 3 ปัญหาในการรับบริการการศึกษานอกระบบ เป็นข้อคำถามแบบ
แสดงระดับความคิดเห็นตามมาตราประมาณค่า (Rating Scale) เกี่ยวกับปัญหาในการรับบริการ
หรือไม่ได้รับบริการการศึกษานอกระบบ

ตอนที่ 4 ความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบ เป็นข้อคำถามแบบ
เลือกตอบต่อรูปแบบหรือแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ต้องการ

2) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับกลุ่มหน่วยงานที่จัดหรือมีส่วนร่วมใน
การจัดการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 สภาพปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรกลุ่มอายุ
15-59 ปี

ตอนที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรกลุ่มอายุ
15- 59 ปี

ง. การพัฒนาและทดลองใช้เครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา ประสานขอความอนุเคราะห์ช่วยตรวจเครื่องมือและให้ข้อเสนอแนะ
หลังจากปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว นำแบบสอบถามไปทดลองใช้
ที่จังหวัดเพชรบุรี โดยประสานงานกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษา
ตามอัธยาศัยจังหวัดเพชรบุรี เลือกกลุ่มเป้าหมายเพื่อทดลองเครื่องมือ ระหว่างวันที่ 15-17
ธันวาคม 2551 กลุ่มละ 2-3 คน รวมผู้ทดลองใช้เครื่องมือจำนวน 15 คน หลังจากนั้น
นำเครื่องมือมาปรับปรุงเพื่อนำไปใช้จริงต่อไป

จ. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

1) ประสานงานกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัยจังหวัดทั้ง 6 กลุ่มข้างต้น ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 จังหวัด เพื่อให้ช่วยประสานหากกลุ่ม
ตัวอย่าง

2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละจังหวัดและขอความ
อนุเคราะห์เจ้าหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยใน
จังหวัดนั้น ๆ ให้พาไปพบกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มทั้ง 6 กลุ่ม เพื่อแจกแบบสอบถามพร้อมทั้ง
อธิบายรายละเอียดวิธีการตอบ

3) สำหรับกลุ่มเป้าหมายในสถานประกอบการผู้วิจัยประสานงานกับผู้บริหาร
สถานประกอบการเพื่อขออนุญาตเข้าไปอธิบาย และแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มเป้าหมายแรงงาน

4) ในส่วนของบุคลากรของหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ได้
ประสานโดยตรงกับแต่ละหน่วยงานในแต่ละจังหวัดเพื่อขออนัดสัมภาษณ์

คณะผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดประมาณ
2 เดือน

ฉ. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างกลับมาเรียบร้อยแล้ว ได้นำข้อมูลมาตรวจสอบความ
สมบูรณ์แล้วเลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์มาวิเคราะห์ โดยข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยการหาค่า
ความถี่ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และการจัดอันดับ

ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์โดยการสรุปเนื้อหา (Content Analysis)
จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์เพื่อเสนอรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ขั้นที่ 3 การนำเสนอรูปแบบหรือแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากร นอกระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี และเสนอนโยบาย

ได้ดำเนินการโดยนำข้อมูลจากการวิจัยในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 มาประมวลและ
สังเคราะห์เพื่อเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรที่อยู่นอก
ระบบโรงเรียนอายุ 15-59 ปี รวมทั้งเสนอนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมาย
ดังกล่าวเป็นฉบับร่าง

จากนั้น ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเข้าร่วม
สัมมนาเพื่อวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะต่อร่างรูปแบบ/แนวทางและต่อนโยบายการจัดการศึกษา
นอกระบบดังกล่าว หลังจากการสัมมนาผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับรูปแบบ/
แนวทาง รวมทั้งนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี ฉบับร่าง
เพื่อจัดทำเป็นฉบับสมบูรณ์ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัยเอกสาร

สภาพการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนในประเทศต่างๆ

บทนี้เป็นการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาของประเทศต่างๆ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน โดยเน้นกลุ่มที่พลาดโอกาส ด้อยโอกาส และผู้ที่ออกจากการเรียนกลางคัน หรือผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียนรู้ โดยทำการศึกษาประเทศต่างๆ จำนวน 5 ประเทศ คือ ประเทศเกาหลี ประเทศญี่ปุ่น ประเทศอินโดนีเซีย ประเทศอียิปต์ และประเทศไทย โดยมีหัวข้อในการศึกษา 5 ประเด็น คือ ภูมิหลัง นโยบาย/วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานหรือสถานที่จัด และโครงการ/กิจกรรม

รายละเอียดจากการศึกษามีดังนี้

1. ประเทศเกาหลี

ประเทศเกาหลีตั้งอยู่ในคาบสมุทรเกาหลีซึ่งเป็นดินแดนต่อเนื่องจากด้านตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปเอเชียลงไปทางทิศใต้ วัฏระยะทางจากเหนือจดใต้ยาว 1,000 กิโลเมตร อยู่ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศญี่ปุ่น ด้านเหนือมีพรมแดนติดกับจีนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีทะเลเหลืองคั่นและจรดกับรัสเซียส่วนหนึ่ง ส่วนเกาหลีกับญี่ปุ่นมีทะเลตะวันออกอยู่ตรงกลาง ตั้งแต่ปี ค.ศ.1948 คาบสมุทรแบ่งเป็นสองส่วน คือด้านใต้ เป็นสาธารณรัฐเกาหลี(เกาหลีใต้) และด้านเหนือเป็นเกาหลีเหนือ ปกครองในระบอบสังคมนิยม สาธารณรัฐเกาหลี(เกาหลีใต้) ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประมุขของประเทศ คือประธานาธิบดีซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนให้เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร มีนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี โดยผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรนิติบัญญัติและมีศาลทำหน้าที่ทางตุลาการเกาหลีใต้แบ่งเขตการปกครองเป็น 9 จังหวัดและ 6 เขตการปกครอง (โซล ปูซาน อินชอน แดกู กวางจู แดชอน) ประชากร 49,024,737คน (2550) (http://www.spu.ac.th/announcement/articles/study_korea.pdf) ประเทศเกาหลีแทบจะไม่มีชนชาติอื่นนอกจากคนเกาหลีแต่ก็มีชาวจีนประมาณ 30,000 คนซึ่งอยู่ตามเขตเมืองหลวงมาช้านาน และมีชาวฟิลิปปินส์อีก 72,000 คน สถาบันครอบครัวยึดมั่นในคำสอนของขงจื้อ ที่ว่า “ทั่วทั้งจักรวาลมีเพียงครอบครัวเดียว ทุกสรรพสิ่งล้วนเกี่ยวข้องกัน” ทำให้ครอบครัวของคนเกาหลีมีระเบียบแบบแผน และมีความสัมพันธ์

ระหว่างสมาชิกที่แน่นแฟ้น เด็กจะได้รับการสั่งสอนเรื่องวินัย การช่วยเหลือตนเอง การละอาย ต่อการกระทำผิด รักการศึกษา ประเทศเกาหลีมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถาบันครอบครัวให้ เข้มแข็งเพราะเป็นรากฐานของสังคม ในการปฏิรูปการศึกษาได้คำนึงถึงการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ด้วยการอบรมระยะสั้น ทั้งด้านการปลูกฝังคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมและการตระหนัก ถึงบทบาทของความเป็นพ่อแม่ เกาหลีถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนของรัฐบาลที่จะสร้างเกาหลีใหม่ ด้วยการจัดระบบการศึกษาใหม่ด้วยแนวคิด “รากฐานการศึกษาที่แข็งแกร่งย่อมนำพาเศรษฐกิจ ให้มั่นคง” การศึกษาช่วยสร้างพลังความรู้ ปัญญา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อันนำไปสู่การ สร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยี การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ ที่มีคุณค่า มีศักยภาพ การปฏิรูปการศึกษาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาให้ได้ตามมาตรฐาน โลก ([http:// th.wikipedia.org/wiki](http://th.wikipedia.org/wiki))

ระบบการศึกษา การศึกษาก่อนวัยเรียนไม่เป็นการศึกษภาคบังคับ การศึกษาระดับ ประถมศึกษาเป็นการศึกษาบังคับและจัดให้เปล่าสำหรับเด็กทุกคนที่มีอายุ 6 -15 ปี การศึกษา ระดับมัธยมศึกษา มี 6 ปี ประกอบด้วยมัธยมศึกษาตอนต้น (Middle School) 3 ปี และ มัธยมศึกษาตอนปลาย (High School) 3 ปี ในปีการศึกษา 1997-1998 มีนักเรียนเข้าเรียน ระดับอนุบาล และประถมศึกษาในแต่ละปี 3.8 ล้านคน เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีพ 4.7 ล้านคน โรงเรียนเอกชนมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสูงกว่าระดับประถมศึกษา ประเทศเกาหลีมีสถาบันอุดมศึกษา 297 แห่ง มี ยอดการสมัครเข้าเรียนทุกปีประมาณ 2.5 ล้านคน มหาวิทยาลัยที่สำคัญ คือ มหาวิทยาลัยเกาหลี (Korea University) มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล (Seoul National University) มหาวิทยาลัยสำหรับสตรี (Ewha Women's University) และมหาวิทยาลัยยอนไซ (Yonsei University) ทั้งหมดนี้อยู่ใน กรุงโซล นอกจากนี้ก็มีมหาวิทยาลัยโชซัน (Chosun University) ที่เมืองกวางจู (Kwangju) และ มหาวิทยาลัยแห่งชาติพูซาน (Pusan National University) 100% ประชากรผู้ใหญ่ในเกาหลีได้ เป็นผู้รู้หนังสือ 99.8% เป็นชาย และ 99.8% เป็นหญิง (Development Institute Education at a Glance 2008. OECD Briefing Note For Korea. http://www.mapzones.com/world/asia/south_korea/educationindex.php.) เกาหลีมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษาให้กับประชาชน อย่างมาก 97% ของประชากรกลุ่มอายุ 25-34 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 53% ของประชากรวัย 25-34 ปี จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ด้วยเหตุนี้เกาหลีจึงได้รับการ จัดอันดับให้อยู่ในกลุ่ม top four ของ OECD ที่เยาวชนได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Ministry of Education & Human Resource Development. Adult Learning in Korea. <http://www.unesco.org>)

1. นโยบาย/วัตถุประสงค์

สืบเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์และสังคมฐานความรู้ (The knowledge-based society) ทำให้การยกระดับการแข่งขันในทุกมิติสังคมของประเทศเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันทางด้านความรู้ ซึ่งเกาหลีถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของประเทศ และเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ความต้องการเช่นนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ท้าทาย เกาหลีจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับโครงสร้างและเนื้อหาของการศึกษาแบบเก่า โดยใช้ฐานใหม่ที่เรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในสังคมฐานความรู้ของศตวรรษที่ 21 นั้น การศึกษาตลอดชีวิตถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดที่นำไปสู่การแข่งขัน ซึ่งประเทศต่างๆ ในกลุ่มประเทศก้าวหน้าของ OECD ได้เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะอาชีพโดยถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญมากต่อความอยู่รอดของประเทศชาติ เกาหลีก็มีความพยายามที่จะปรับปรุงระบบการอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ โดยการจัดโปรแกรมที่ตอบสนองความต้องการ ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพิ่มโอกาสที่ประชาชนจะเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และด้วยความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ว่า “คนงาน” เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่จะนำไปสู่การแข่งขันของประเทศ เกาหลีจึงเริ่มต้นที่การปฏิรูปการศึกษา โดยเปลี่ยน “กระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “กระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” (The Ministry of Education and Human Resources Development -MOEHRD) และได้เสนอพิมพ์เขียวอันภาพรวมของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการศึกษา โดยการยอมรับว่าสังคมฐานความรู้ จะไม่สามารถตกผลึกได้หากไม่มีการปฏิรูปการศึกษา ต่อมารัฐบาลเกาหลีได้ดำเนินโครงการนวัตกรรมต่างๆ ซึ่งความพยายามหนึ่งก็คือการพัฒนารอบพื้นฐานของนโยบายการศึกษาจากเดิมที่เน้นเฉพาะการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ขยายไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะในสังคมฐานความรู้นั้นเป็นไปได้ที่ปัจเจกบุคคลจะได้รับความรู้และสารสนเทศเพียงแค่ว่าใช้เวลาเรียนหลายปีอยู่ในระบบโรงเรียนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะความรู้และสารสนเทศเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้ทุกวัน ปัจจุบันนี้คนเราจะประสบความสำเร็จในชีวิต สังคม และการตระหนักรู้ในตนเอง ก็โดยการปรับตนเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ คนจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมิใช่เพียงแต่การแข่งขันกันในระบบโรงเรียนเท่านั้น และเพื่อที่จะบรรลุความต้องการนี้ รัฐบาลเกาหลีได้ดำเนินนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เช่น จัดโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะตลอดชีวิต (Lifelong skills development) สำหรับประชาชนทุกคน จัดงบประมาณเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กำหนดกรอบงานสถาบัน (the institutional framework) เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับโปรแกรมเหล่านั้น

ทิศทางของนโยบายการศึกษาตลอดชีวิตของเกาหลีได้อาศัยกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตที่ประกาศในปี ค.ศ. 1999 และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย ก็ได้มีการกำหนดแผน 5 ปีเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตขึ้นในปี ค.ศ. 2001 ประกอบด้วยรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของการศึกษาตลอดชีวิตที่ต้องดำเนินการเพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ

การแสวงหาความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษา, การแสวงหาการเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต, การสนับสนุนอย่างเข้มแข็งในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา, การปรับเปลี่ยนสถานที่ทำงานให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และกระตุนการอาชีวศึกษาตลอดชีวิต(Lifelong vocational education) ในภาคส่วนเอกชน, และการสร้างความเข้มแข็งในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อการจัดการโปรแกรมที่มีคุณภาพอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ทิศทางดังกล่าวนี้ได้กำหนดให้สอดคล้องกับแนวโน้มของประเทศก้าวหน้า ที่มุ่งสู่นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งพัฒนาและดำเนินการโดย UNESCO, OECD, EU, และประเทศ G8 และเป็นไปตามแผนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งนำเสนอโดยประเทศที่นำหน้าในการสร้างสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (The knowledge-based economy) เช่นประเทศฟินแลนด์ เยอรมันนี สิงคโปร์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ประเทศดังกล่าวนี้ มองว่าศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของสังคมฐานความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (The age of knowledge-society and lifelong learning)

เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโลกของงาน รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและแผนดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และกระทรวงแรงงาน ดังนี้

1) นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (MOEHRD) แผน 5 ปี เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กำหนดขึ้นในปี 2001 มี 4 แผน 16 นโยบายซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต สนับสนุนการพัฒนาทักษะของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และส่งเสริมอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง (The high-tech industries) เพื่อเตรียมเกาหลีสู่ความเป็นหนึ่งในประเทศก้าวหน้าของศตวรรษที่ 21

1. นโยบายยกระดับการเข้าร่วมในการศึกษาต่อเนื่องของผู้ใหญ่เกาหลี (อายุ 25-64 ปี) เป็นการเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาของสตรี ผู้สูงอายุ ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับการทหาร และคนงาน โดยการจัดตั้งสถาบันการศึกษา cyber ร่วมกับวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อเพิ่มอัตราการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. การทำให้พลเมืองเกาหลีแสวงหาทักษะอาชีพตลอดชีวิต (The Lifelong vocational skills) เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพและวิธีการนำตนเอง (A self-directing way) รัฐบาลต้องร่วมมือกับวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อเป็นเครือข่ายในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอบรมคนงาน ในขณะเดียวกัน รัฐบาลต้องสนับสนุนความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดีที่สุด ดำเนินการพัฒนาระบบการประเมินองค์กรส่วนกลาง และแพร่กระจายประเพณีและวัฒนธรรมของ “การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization)

3. เพื่อที่จะสนับสนุนการพัฒนาทักษะต่างๆ ของผู้ด้อยโอกาส รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา สวัสดิการ และการจ้างงาน ซึ่งกระจายอยู่ตามกระทรวงต่างๆ จัดตั้งอำนาจความสะดวกสำหรับผู้พิการทางร่างกายตามสถาบันการศึกษาต่างๆ จัดตั้ง “ธนาคารแรงงานผู้เชี่ยวชาญ” เพื่อส่งเสริมการจ้างแรงงานสูงอายุ

4. เพื่อที่จะสร้างระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับภาคบริการอุตสาหกรรม รัฐบาลวางแผนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับการศึกษาและการฝึกอบรมให้กับการองค์กรอุตสาหกรรม การอบรมแรงงานให้มีประสบการณ์ในการทำงาน โดยการแสวงหาความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย-ภาคอุตสาหกรรม เช่น ด้านการออกแบบ การเป็นที่ปรึกษา การทำ e-business และการตั้ง “ศูนย์สนับสนุน” เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของบริการภาคอุตสาหกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งในความสามารถของการศึกษา การฝึกอบรมสำหรับความร่วมมือในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

2. นโยบายที่เกี่ยวข้องกับกรมแรงงาน

นโยบายที่กำหนดทิศทางการอบรมเกี่ยวกับอาชีพของกระทรวงแรงงาน อธิบายได้สองลักษณะ : **ประการแรก** เพื่อยกระดับความสามารถของการจ้างงาน และการประกันในการนำเครื่องจักรมาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยการสนับสนุนการพัฒนาทักษะต่างๆ ของคนงานอย่างต่อเนื่อง และ**ประการที่สอง** เพื่อลดช่องว่างของความรู้และการกีดกันทางสังคม โดยการประกันความเป็นธรรมในโอกาสของการเข้ารับการฝึกอบรมของคนงาน ต่อไปนี้คือรายละเอียดของทิศทางในการนำนโยบายไปใช้

1. จำเป็นต้องสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอบรมที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างฐานความรู้ และยกระดับฝีมือแรงงาน สร้างความเข้มแข็งในการพยากรณ์ความต้องการในด้านการศึกษาและการอบรมในแต่ละอุตสาหกรรมและอาชีพในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในโครงสร้างของอุตสาหกรรมและตลาดแรงงาน โดย 1) ปกป้องความล้มเหลวทางด้านการศึกษาในการรับการฝึกอบรมใหม่ภายหลังที่สำเร็จการศึกษาแล้ว โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษานในโรงเรียนและตลาดแรงงาน และ 2) อบรมแรงงานทางด้านทักษะฝีมือเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอุตสาหกรรม โดยการปรับเปลี่ยนสถาบันอบรมทั่วไป (The public training institutions) ให้เป็นสถาบันอบรมฐานความรู้ (The knowledge-based one)

2. จำเป็นต้องสนับสนุนการอบรมคนงานที่เป็นอิสระในสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพิ่มโอกาสสำหรับการศึกษาและการอบรมอย่างต่อเนื่อง โดย 1) กำหนดเงื่อนไขการอบรม โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและช่องว่างโดยใช้การอบรมทางไกลและริเริ่มการอบรมอาชีพโดยการกระจายเสียง 2) สร้างความเข้มแข็งในการสนับสนุนการเรียนรู้

ตลอดชีวิตในทุกด้าน และ 3) สร้างความเข้มแข็งในเชิงสัญลักษณ์ทางสังคม คือเรื่องของ
ประกาศนียบัตร

3. จำเป็นต้องจัดระบบการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญในลักษณะที่การ
เปลี่ยนแปลงทางภาคอุตสาหกรรมสามารถสะท้อนถึงการตัดสินใจในเรื่องเนื้อหา ระดับ และ
วิธีการทดสอบคุณสมบัติ เพื่อที่จะสร้างระบบการยอมรับทางสังคมโดยผ่านผลผลิตของการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต โดย 1) สร้างความเข้มแข็งของการพัฒนาคุณลักษณะของวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
กับอาชีพต่างๆ รวมถึงเกี่ยวกับฐานความรู้ และ 2) สร้างความเข้มแข็งระหว่างคุณสมบัติและ
การเข้ารับความรู้

4. จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งในการสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดย
ความร่วมมือของภาคอุตสาหกรรมเพิ่มความครอบคลุมการประกันจ้างงานเพื่อสนับสนุนการอบรม
และสนับสนุนวิสาหกิจในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอบรม สนับสนุนและกระตุ้นการ
อบรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

5. จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งในเนื้อหาการอบรมอาชีพสำหรับผู้ที่ไม่มียานทำ
และลดช่องว่างของความรู้ โดยสร้างความเข้มแข็งในการอบรมผู้ไม่มีงานทำ โดยเปลี่ยนจากการ
อบรมตามหน้าที่ภายใต้สถานการณ์เดิม มาเป็นการอบรมเชิงรุกตามนโยบายตลาดแรงงาน พุ่งเป้า
ไปที่ศักยภาพของการจ้างงาน เน้นวิชาชีพที่ขาดแคลน และการประเมินผลผลิตของการอบรม

6. จำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านการเป็นหุ้นส่วนทางสังคมที่เน้น
ผู้บริโภคเป็นสำคัญ (Consumer-centered) และมุ่งที่การตลาด (market-oriented) โดยการมีส่วน
ร่วมของภาคส่วนที่สนใจ รวมถึงรัฐบาล บริษัท คนงาน สถาบันการศึกษา และการอบรม และ
จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วมของแรงงาน รัฐบาล
และนักวิชาการ (Ministry of Education & Human Resource Development. Adult Learning in
Korea. <http://www.unesco.org>)

นโยบายดังกล่าวจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เข้มแข็งได้ก็โดยการปฏิรูปกฎหมาย ซึ่ง
เรื่องนี้เกาหลีได้ยกร่างและประกาศใช้กฎหมายหลายฉบับ ดังนี้

กฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education Law) มีสาระสำคัญ คือ
การยอมรับกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดที่อยู่นอกระบบโรงเรียนในรูปแบบของการศึกษา
ตลอดชีวิต เพิ่มโอกาสในการกลับสู่การศึกษาและการศึกษาต่อเนื่อง (Re-education and
continuing education) ของประชากรที่ต้องทำงาน (Working population) กฎหมายนี้
ยังเปิดช่องทางนำไปสู่การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (The Lifelong Education Center) และ
การจัดตั้งอำนาจความสะดวกเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบกฎหมายทางการศึกษาประกอบด้วยพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาของสังคม (The Social Education Promotion Act) เป็น
พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อเพิ่มทางเลือกและโอกาสทางการศึกษา ในทาง

กฎหมายแล้วถือเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องสนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชน กฎหมายนี้ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมและการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้เกิดระบบการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ รัฐบาลพยายามเร่งโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต เปิดโอกาสทางการศึกษา และนำการศึกษาเข้ามาใกล้ชิดกับประชาชน มีการรื้อโครงสร้างการศึกษา ซึ่งแต่เดิมมีแค่การศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น จากความพยายามนี้เอง ในปี ค.ศ. 2000 เกาหลีได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต (the Lifelong Education Centre) และสถาบันพัฒนาการศึกษา (Educational Development Institute -KEDI) ซึ่งเป็นสถาบันวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาล ให้มีหน้าที่วิจัยและวางแผนการศึกษาตลอดชีวิต สร้างระบบสนับสนุนผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนหน่วยกิต (Credit bank system) การวิจัยนโยบายทรัพยากรมนุษย์และจัดตั้งระบบการเรียนทางไกล

กฎหมายส่งเสริมการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรม (The Law for Promotion of Vocational Education and Training) กฎหมายนี้มีเนื้อหาเน้นการสร้างกลไก ความสัมพันธ์ระหว่างการอาชีวศึกษากับการฝึกอบรม รวมถึงการสนับสนุนของรัฐบาลทางด้านอาชีวศึกษา และการฝึกอบรม

กฎหมายการศึกษาท้องถิ่น (The Law for Local Educational Governance) กฎหมายนี้ให้อำนาจท้องถิ่นในการจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายคือความเป็นอิสระทางการศึกษา ความเป็นวิชาชีพ และความพิเศษเฉพาะ เพิ่มความแข็งแกร่งในเชิงอำนาจการบริหารขององค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วิทยาศาสตร์ และศิลปะ ให้ความเห็นชอบในวิธีการเลือกตั้งศึกษานิเทศก์และคณะกรรมการท้องถิ่น ทำให้การบริหารการศึกษามีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ในส่วนของกระทรวงก็ทำหน้าที่ในการบริหารการศึกษาของโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต วิทยาศาสตร์ และการเรียนรู้

กฎหมายอุดมศึกษาทำให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระ มีความหลากหลายและความเชี่ยวชาญเฉพาะ ส่งเสริมความรับผิดชอบให้กับสถาบันอุดมศึกษาอย่างมาก

การปรับปรุงกฎหมายก็ด้วยจุดประสงค์ที่จะค้ำจุนการปฏิรูปการศึกษา เช่น การปฏิรูประบบการวัดผล การลงทะเบียนเรียนในบางเวลา การเปิดโอกาสให้มีการโอนหน่วยกิตระหว่างโรงเรียน การจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยเป็นอิสระ การปรับปรุงระบบการสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัย และทำให้การอาชีวศึกษาในระดับของวิทยาลัยดีขึ้น (International Bureau of Education. Ministry of Education and Human Resources Development May, 20012. [http://www.ibe.unesco.org/ International/ ICE/natrap/KoreaRep.pdf](http://www.ibe.unesco.org/International/ICE/natrap/KoreaRep.pdf))

3. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายมีหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน และไม่สามารถเข้าเรียนในระบบโรงเรียนปกติได้ กลุ่มเป้าหมายรวมทั้งผู้ค้อยโอกาสในสังคม สตรี และแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ตลอดจนผู้ที่ต้องการเรียนรู้และฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้และทักษะความสามารถในการทำงานอันจะนำไปสู่สังคมฐานความรู้ กลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นอาจมาเป็นผู้เรียนของสถาบันการเรียนรู้ทางไกล ซึ่งมีตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยทั่วไป และมหาวิทยาลัยทางด้านอุตสาหกรรม (Distance Learning Institutions and Correspondence High Schools and the Air and Correspondence University) ซึ่งดำเนินการเพื่อตอบสนองผู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบปกติ

การเรียนในระดับอุดมศึกษาของประเทศเกาหลีเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับเยาวชนและผู้ใหญ่อีกด้วย โดยมีมหาวิทยาลัยเปิดแห่งชาติเกาหลี (The Korea National Open University - KNOU) จัดโปรแกรมการศึกษา 4 ปี สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน เปิดสอนทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติและ การศึกษา ออกอากาศโดยผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงอินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี วิทยุ วีดีโอ และเทปเสียง ในแต่ละภาคเรียนเปิดสอนโดยเฉลี่ย 100 วิชา โดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยเปิดผ่าน KNOU-ทีวี ซึ่งสามารถเข้าถึงผู้เรียนในทุกพื้นที่ชนบทโดยผ่านเคเบิลทีวีและดาวเทียม การบรรยายทางโทรทัศน์ 30 นาที จาการายการกระจายเสียง 16 ชั่วโมงต่อวันโดยเฉลี่ย การกระจายเสียงทางวิทยุของ KNOU ใช้เวลา 30 นาที ขณะที่มีการเรียน online เพื่อตรวจสอบการเข้าเรียนของผู้เรียน ผู้ที่เรียนครบหน่วยกิตตามที่กำหนดจะได้ปริญญาเช่นเดียวกับการเรียนในมหาวิทยาลัยปกติ ส่วนโปรแกรมการศึกษาพิเศษอื่นๆ รวมถึงการอบรมที่จัดโดยรัฐบาลและเอกชน วิชาที่สอนมีทักษะต่างๆ ทางด้านอาชีพและเทคนิค โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน หรือช่วยให้ประชาชนมีกิจกรรมทำในช่วงเวลาว่าง (Special Education and Non-Formal Education in South Korea. <http://www.korea.net>)

โดยสรุป กลุ่มเป้าหมายคือประชากรวัยแรงงานที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความสามารถ โดยการเข้ารับการอบรม หรือเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ด้วยระบบการศึกษาแบบเปิดตั้งแต่ระดับมัธยมจนถึงอุดมศึกษาหรือวิชาเฉพาะ อันจะนำไปสู่สังคมฐานความรู้

4. หน่วยงานหรือสถานที่จัด

หน่วยงานหรือสถานที่จัดการศึกษามีทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนี้

4.1 กระทรวงศึกษาธิการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จากการปฏิรูปการศึกษาของเกาหลี ทำให้มีการปรับโครงสร้างของ “กระทรวงศึกษาธิการ” ใหม่ ในปี ค.ศ.2001 โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “กระทรวงศึกษาธิการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” (The Ministry of Education

and Human Resources Development) และยกสถานภาพของกระทรวงโดยให้ขึ้นตรงต่อ
รองนายกรัฐมนตรี นับเป็นความพยายามในการสร้างระบบการศึกษาของชาติเพื่อให้สอดคล้อง
กับสหัสวรรษใหม่ (new millennium) และสังคมนาความรู้ กระทรวงใหม่นี้มีอำนาจในการ
ประสานงานในภาพรวมของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งกระจายอยู่
ตามกระทรวงต่างๆ ในระดับสูงสุดมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและรัฐมนตรีช่วยว่าการ
ซึ่งจะได้รับการช่วยเหลือจากรองนายกรัฐมนตรี ภายใต้กระทรวงนี้ก็มี 4 สำนักงาน คือ สำนักงาน
ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development Bureau) สำนักงานการศึกษาตลอดชีวิต
และอาชีวศึกษา (Lifelong and Vocational Education Bureau) สำนักงานการอุดมศึกษา
(University Affairs Bureau) และสำนักงานบริการการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Services
Bureau)

4.2 ภาคอุตสาหกรรม จัดตั้งโรงเรียนและชั้นเรียนพิเศษเพื่อสนองตอบความต้องการ
ในการเรียนรู้ของลูกจ้างของตน มีโรงเรียนประเภทต่างๆ ที่เปิดโอกาสทางการศึกษาในระดับต่างๆ
ให้กับประชาชน คือ

- 1) Para-schools ให้ประกาศนียบัตรเทียบเท่ากับโรงเรียนปกติ
- 2) Civic schools ให้ประกาศนียบัตรเทียบเท่ากับประถมศึกษา
- 3) Civic high schools, industry-attached schools เทียบเท่ากับมัธยมศึกษา
- 4) School-attached evening classes เป็นโรงเรียนภาคค่ำ เปิดสอนในระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 5) Air and correspondence high schools โรงเรียนมัธยมทางไกล และ
- 6) Industrial universities มหาวิทยาลัยอุตสาหกรรมเปิดสอนระดับอุดมศึกษา

4.3 สถาบันการเรียนรู้ทางไกล (Distance learning institutions) สถาบันการเรียนรู้
ทางไกลจัดการเรียนการสอนทางไกล หรือทางอากาศในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (Air and
correspondence high schools) และระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยทางอากาศ (Air and
correspondence university) และมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม ซึ่งได้จัดตั้งและมีสถาบันเอกชนอีก
เป็นจำนวนมากซึ่งจัดตั้งโดยองค์กรทางสังคมและทางศาสนา ระบบการสอบไล่ได้ดำเนินการ
จัดการให้มีคุณภาพเพื่อตอบสนองผู้ที่ไม่ได้ผ่านระบบโรงเรียนปกติ ตัวอย่างของสถาบัน
การศึกษาที่เปิดสอนทางไกลมีดังต่อไปนี้

4.3.1 มหาวิทยาลัยเปิดแห่งชาติของเกาหลี (Korea National Open University)
มีต้นกำเนิดมาจากมหาวิทยาลัยทางอากาศของเกาหลี มีฐานะเป็นสถาบันสมทบกับมหาวิทยาลัย
แห่งชาติของกรุงโซล ในปี ค.ศ.1972 มุ่งเน้นการสอนในด้านอาชีวศึกษาและปรับมาเป็น
มหาวิทยาลัยแห่งชาติของเกาหลี ในปี ค.ศ.1982 มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเปิดทางด้าน
เทคโนโลยีที่เรียกว่า Kyonggi Open University of Technology ในกรุงโซล นับเป็นการเริ่มต้น

ของการศึกษามหาวิทยาลัยเปิดของเกาหลี ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยเปิดจำนวน 18 แห่ง มีทั้งของรัฐและเอกชนจำนวนเท่าๆ กัน เงื่อนไขในการรับเข้าเรียนก็เช่นเดียวกับการเข้ามหาวิทยาลัยปกติ อย่างไรก็ตาม การคัดเลือกผู้เรียนจะให้โอกาสผู้สมัครมาจากภาคอุตสาหกรรม บุคคลที่มีประสบการณ์ในการทำงานภาคอุตสาหกรรมมาแล้วมากกว่าหนึ่งปีครึ่ง ผู้ที่มีวุฒิทางด้านเทคนิค และผู้ที่จบมัธยมสายอาชีพ หรือสายสามัญที่เรียนวิชาชีพด้วย หลักสูตรของมหาวิทยาลัยประเภทนี้ไม่มีปีการศึกษา โพลีเทคนิคหรือมหาวิทยาลัยเปิดทางอุตสาหกรรม (Open Industrial University) ดังกล่าว มุ่งให้การศึกษาอาชีพแก่ผู้ใหญ่ที่ทำงาน และประสงค์จะเรียนต่อระดับอุดมศึกษาและเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับภาคอุตสาหกรรม มุ่งให้โอกาสในการพัฒนาการศึกษาแก่ผู้ทำงาน ซึ่งเห็นได้ชัดจากเงื่อนไขในการรับและการไม่กำหนดปีการศึกษาไว้ในหลักสูตร (http://www.spu.ac.th/announcement/articles/study_korea.pdf)

4.3.2 มหาวิทยาลัยทางอากาศของเกาหลี (The Korea Air and Correspondence University-KACU) จัดตั้งในปี 1972 โดยเป็นโรงเรียนสาขาหนึ่งของมหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล (Seoul National University) มีโปรแกรมเรียน 2 ปีในระดับวิทยาลัย (a two-year junior college program) เปิด 5 ภาควิชา (Departments) ใน 1981 ต่อมาขยายเป็นโปรแกรม 5 ปี โดยมีวิชาต่างๆ ที่เรียนไปจนถึงระดับปริญญาตรีทางศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในปี 1982 ได้แยกออกมาเป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติ บริหารงานเป็นอิสระ โดยมี 9 ภาควิชา ในปี 1992 มหาวิทยาลัยขยายการเปิดโปรแกรม 4 ปี โดยมี 17 วิชาเอก และในปี 1999 มหาวิทยาลัยมีนักศึกษาจำนวน 203,246 คน ใน 18 ภาควิชา จำนวนเจ้าหน้าที่ 168 คน มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนโดยใช้ระบบการศึกษาทางไกล ประกอบด้วยสื่อโทรทัศน์ ดาวเทียม ซีดีรอม การประชุมทางไกล อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และเทปเสียง ซึ่งเปิดโอกาสให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงการศึกษาระบบการศึกษาเปิดที่มีความยืดหยุ่นเฉพาะบุคคล เหมาะสมกับผู้ที่ไม่สามารถเข้าสู่อการศึกษาระบบ นักศึกษาที่สมัครเรียนส่วนใหญ่เป็นพนักงานในภาคอุตสาหกรรม เจ้าหน้าที่ทางราชการ ทหาร และครูของกระทรวงศึกษาธิการ

4.3.3 มหาวิทยาลัยเปิดเทคโนโลยีแห่งกรุงโซล (Kynggi Open University of Technology in Seoul) จัดตั้งโดยมูลนิธิเอกชนในปี 1992 เปิดชั้นเรียนในตอนเย็น ซึ่งเปิดโอกาสให้นักศึกษาผู้ที่ต้องทำงานเต็มเวลาสามารถเข้าเรียนได้ในระดับมัธยมศึกษาสายอาชีพ (Vocational high schools) โดยจัดการศึกษาสายสามัญแบบก้าวหน้า (Advanced general education) และการอบรมอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เทคโนโลยี อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เศรษฐกิจครัวเรือน การประมง และสมุทรวิทยา (Oceanography) ตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมาโรงเรียนมัธยมปลายอาชีพได้เปิดการอบรมอย่างหลากหลาย เพื่อเตรียมแรงงานระดับฝีมือ (Skilled labour force) ซึ่งสามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านสังคมและอุตสาหกรรม ในช่วงทศวรรษ 1970 มีการขับเคลื่อนการศึกษาด้านเทคนิค (Technical education) ทั้งนี้เพราะมี

ความต้องการกำลังคนในภาคอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเคมี ในช่วงทศวรรษ 1980 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยีและการพัฒนานั้น การศึกษาด้านเทคนิค มีจุดมุ่งหมายที่จะผลิตคนงานกึ่งฝีมือ (Multi skilled) ในปี 2000 โรงเรียนอาชีวะทั้งหมดเน้น การสื่อสารทางไซเบอร์ ทักษะกระบวนการสารสนเทศ (Information processing skills) ทักษะ การจัดการแบบใหม่ และภาษาต่างประเทศเพื่อที่จะเตรียมผู้เรียนสำหรับการฝึกหัดงานในภาค อุตสาหกรรมและในสังคมโลกาภิวัตน์ การสนับสนุนดังกล่าวทำให้โรงเรียนมัธยมสายอาชีพ พึ่งพอใจกับอำนาจในการบริหารงานที่มีมากกว่าโรงเรียนมัธยมแบบอื่น ๆ

4.3.4 Cyber University เนื่องจากกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต จึงทำให้ มหาวิทยาลัยทางไกลได้รับอนุญาตอย่างถูกต้องตามกฎหมาย คือ ในเดือนมีนาคม 2001 เปิดจำนวน 9 แห่ง ในปี 2002 จำนวน 6 แห่ง และในปี 2003 อีก 1 แห่ง ยอดรวมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยไซเบอร์ในระดับอุดมศึกษา มีจำนวน 23,603 คน ใน 16 มหาวิทยาลัย รายชื่อ ของมหาวิทยาลัยไซเบอร์ มีดังนี้ (Ministry of Education & Human Resource Development. Adult Learning in Korea.[http:// www.unesco.org](http://www.unesco.org))

Cyber University	Website	Cyber University	Website
1. Korea Digital Univ.	www.kdu.edu	1. World Cyber Univ.	www.world.ac.kr
2. Seoul Digital Univ.	www.sdu.ac.kr	2. Hanyang Cyber Univ.	www.hanyangcyber.ac.kr
3. Korea Cyber Univ.	www.kcu.ac	3. Semin Digital Univ.	www.usm.ac.kr
4. Seoul Cyber Univ.	www.iscu.ac.kr	4. Yeungjun Cyber Univ.	www.ycc.ac.kr
5. Kyung Hee Cyber Univ.	www.khcu.ac.kr	5. Wonkwang Digital Univ.	www.wdu.ac.kr
6. Sejong Cyber Univ.	www.cybersejong.ac.kr	6. Hansung Digital Univ.	www.adu.ac.kr
7. Open Cyber Univ.	www.ocu.ac.kr	7. Dague Cyber Univ.	www.idaegu.ac.kr
8. East West Cyber Univ.	www.ewcu.ac.kr	8. Gukje Digital Univ.	www.gdu.ac.kr

ในการควบคุมคุณภาพของมหาวิทยาลัยนั้นรัฐบาลได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้เป็นบรรทัดฐานในการรับรองคุณภาพมหาวิทยาลัย ซึ่งมาตรฐานจะแตกต่างกันไปตามรูปแบบของมหาวิทยาลัย ปัจจุบันรัฐอนุญาตให้ตั้งมหาวิทยาลัยในระดับจังหวัดได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดมหาวิทยาลัยขนาดเล็กที่สามารถตอบสนองชุมชนหรือความต้องการตามสาขาวิชาชีพ มหาวิทยาลัยต้องมีการประเมินตนเองเป็นประจำทุกปี สำหรับการประเมินภายนอกปัจจุบันมีองค์กรอิสระที่ไม่ขึ้นต่อรัฐ ทำหน้าที่ประเมินเพื่อรับรองคุณภาพของมหาวิทยาลัย องค์กรนี้เรียกว่า สภาการศึกษา มหาวิทยาลัยเกาหลี (Korea Council for University Education-KCUE) ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับจากกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เกณฑ์ในการประเมินมี 7 ประเด็น คือ 1) การศึกษา 2) การวิจัย 3) อาจารย์ 4) การบริการสังคม 5) เครื่องมือ/สิ่งอำนวยความสะดวก 6) การเงิน/การจัดการ และ 7) บัณฑิตวิทยาลัย

4.3.5 บริษัทดิจิทัลเกาหลี (Korean Agency for Digital Opportunity & Promotion- KADO) เป็นหน่วยงานพิเศษที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลเกาหลี ในการอุทิศตนเองทำงานเพื่อเปิดโอกาสในการเข้าถึงสื่อดิจิทัลของประชาชนทั้งภายในประเทศและผู้ขาดโอกาสในต่างประเทศ รวมไปถึงผู้สูงอายุ คนพิการ เกษตรกร ชาวประมง โดยจัดบริการให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงได้ง่ายและคุ้มค่า เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ KADO มีวัตถุประสงค์หลักในการทำงาน 7 ข้อ คือ 1) สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน 2) พัฒนาความรู้และทักษะรวมถึงโอกาสในการใช้สื่อดิจิทัลของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัลของประชากรเกาหลี 3) สร้างความร่วมมือกับนานาชาติในการลดช่องว่างทางดิจิทัลให้แก่ประเทศที่กำลังพัฒนา 4) ให้ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและยกระดับการศึกษาแก่สาธารณชน 5) สนับสนุนการเฝ้าระวังอันตรายจากสังคมดิจิทัล 6) ส่งเสริมการผลิตสื่อสารสนเทศที่ป้องกันอันตรายจากสังคมดิจิทัล และ 7) วิจัยและพัฒนาสื่อดิจิทัลและยุทธศาสตร์ในการทำงาน

ในด้านการจัดการการเรียนรู้แบบ e-learning นั้น KADO มีกิจกรรมที่หลากหลายตามลักษณะกลุ่มเป้าหมายและภารกิจ คือ เป็นศูนย์บริการสารสนเทศท้องถิ่น โดยให้บริการอินเทอร์เน็ต ที่เข้าถึงได้อย่างกว้างขวางและไม่เสียค่าใช้จ่าย ใน ปีค.ศ. 2000 มีศูนย์ที่ให้บริการจำนวน 960 แห่ง นอกจากนี้ยังมีการบริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้แล้ว จัดหาอุปกรณ์พิเศษในการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับผู้พิการ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. เอกสารอัดสำเนา 2550)

4.4 สถาบันพัฒนาการศึกษา (Educational Development Institute - KEDI) มีภารกิจหลายอย่าง เช่น พัฒนาระบบกระจายเสียงทางการศึกษา (Educational Broadcasting System-EBS) (<http://education.stateuniversity.com/pages/1405/South-Korea-NONFORMAL->

EDUCATION. html) ซึ่งจัดตั้งในเดือนธันวาคม 1990 เพื่อสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านการศึกษา โดยมีพันธกิจในการปลูกฝังและเพื่อความเข้มแข็งในอัตลักษณ์ของชาติ ด้วยเหตุนี้ EBS จึงร่วมมือกับโปรแกรมการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ซึ่งเปิดโอกาสเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตและโปรแกรมการศึกษาทั่วไปสำหรับเด็ก เยาวชน ครู พ่อแม่ และประชาชนทั่วไป ขณะที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดนโยบายและการบริหารและสนับสนุนทางด้านงบประมาณ (50% ของงบประมาณทั้งหมด) EBS ก็วางแผน จัดระบบ และผลิตรายการออกอากาศ ในปี ค.ศ. 2001 EBS มีช่องโทรทัศน์ 1 ช่อง และวิทยุ FM 1 ช่องสัญญาณ ซึ่งดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ จำนวน 630 คน ระบบการออกอากาศโปรแกรมโทรทัศน์ เพื่อการศึกษาของเกาหลีออกอากาศทุกวัน วันละ 8 ชั่วโมงครึ่ง (18 ชั่วโมงในวันอาทิตย์) และวิทยุ FM 20 ชั่วโมงต่อวัน สำหรับขั้นตอนที่จะตอบสนองวาระแห่งชาติในเรื่องสังคมฐานความรู้ EBS ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการจัดโปรแกรมเทคโนโลยีสารสนเทศ และการศึกษาภาษาต่างประเทศ

เครือข่ายเพื่อการศึกษา (Edunet) เป็นระบบสารสนเทศทางการศึกษาที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ช่วยให้ครู นักเรียน และพ่อแม่เข้าถึงสารสนเทศทางการศึกษาคุณภาพสูงได้ง่าย โดยผ่านระบบสื่อสารเครื่องคอมพิวเตอร์ (PC) เริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ 11 กันยายน 1996 และมีสมาชิกราว 860,000 คนในเดือนมีนาคม 1999 ให้บริการทั้งเว็บบริการและคู่มือ โดยผู้ใช้งานไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ 68% ของผู้ส่งจงบเป็นนักเรียน และ 18% เป็นครู ที่เหลือคือพ่อแม่ ผู้ปกครอง และอื่น ๆ

4.5 โรงเรียนเสริมพิเศษ (Miscellaneous school) เป็นสถาบันที่ตั้งขึ้นเพื่อเปิดสอนสาขาวิชาที่ไม่ได้เปิดสอนในวิทยาลัยปกติทั่วไป มีขนาดเล็กกว่าวิทยาลัย แต่บางแห่งเปิดสอนหลักสูตร 4 ปีเช่นกัน ปัจจุบันมีทั้งหมด 22 แห่ง ในจำนวนนี้ 18 แห่งเปิดสอนหลักสูตร 4 ปี และอีก 4 แห่งเปิดสอนระดับวิทยาลัยอาชีวศึกษา เมื่อเรียนจบแล้วผู้เรียนจะได้รับวุฒิปริญญาตรีและมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับวิทยาลัยอื่น ๆ หากสถาบันที่จบได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการ

โดยสรุป หน่วยงานหรือสถานที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่มีทั้งภาครัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยเปิดนับว่าเป็นเรื่องโดดเด่นของประเทศเกาหลีที่เปิดโอกาสในการเรียนรู้สำหรับประชาชนนอกระบบโรงเรียน ทำให้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาอย่างกว้างขวาง

5. โครงการ/กิจกรรมต่างๆ

ตัวอย่างการดำเนินงานที่ดีและเป็นนวัตกรรมของประเทศเกาหลี ที่จะหยิบยกมานำเสนอคือ กรณีการปรับเปลี่ยนบริษัทให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Example of Best Practice and Innovations: the Case of Transforming a Corporation into a Learning Organization) ดังนี้

(Ministry of Education & Human Resource Development. Adult Learning in Korea.
<http://www.unesco.org>)

บริษัท “A” ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการรีสอร์ท วัฒนธรรม การใช้เวลาว่าง การบริหารกิจการก่อสร้าง การจัดการก่อสร้าง บริการประหยัดพลังงาน การจัดส่งอาหาร การหมุนเวียนวัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรมอาหาร การสร้างสภาพแวดล้อม และการฟื้นฟู นิเวศวิทยา เป็นต้น ยอดขายในปี ค.ศ. 2000 ประมาณ 759.5 ล้านล้านวอน (Billion won) A เป็นบริษัทใหญ่มีกำไรสุทธิ 62.2 ล้านล้านวอน บริษัท A กำลังดำเนินการเพื่อยกระดับการ สร้างองค์กรในภาพรวม และสร้างความรู้ใหม่เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยทำให้คนงานทั้งหมดเป็น “คนงานที่มีความรู้ใหม่” (The new knowledge workers) ดังนั้น จึงต้องสร้างความรู้ (know-how) ให้กับคนงานและให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดพิมพ์คู่มือดำเนินงานและจัดการ องค์กรแห่งการเรียนรู้โดยผ่านระบบ LAN ภายในองค์กร บริษัท A ได้จัดทำโครงการที่เรียกว่า e-KISS (Knowledge Information Sharing Stage) ซึ่งเป็นระบบสนับสนุน ออกแบบมาเพื่อ ปรับเปลี่ยนคนงานสู่การเป็นคนงานที่มีความรู้ในการจัดตั้ง e-KISS ให้เป็นระบบจัดการความรู้ก็ มีการทุ่มเงินทุน 0.7 ล้านล้านวอน (billion won) และเจ้าหน้าที่จำนวน 24 คน ให้ทำการวิจัย และพัฒนาในระยะเวลาเจ็ดเดือน e-KISS ได้ก่อรูปขึ้นโดยใช้อินเทอร์เน็ตในสี่เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ สารสนเทศเกี่ยวกับการแข่งขัน ความรู้โดยผ่านประสบการณ์ความรู้ที่เป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะ และองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเรื่องความรู้โดยผ่านประสบการณ์และองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น ให้ มีการสังเกตอย่างใกล้ชิด (In-depth observation) ส่วนการใช้ประสบการณ์เป็นฐานนั้นองค์กร สามารถเข้าถึงได้โดยการผลิตบุคลากรของบริษัทและการใช้คู่มือสอน และสำหรับการเป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น ก็โดยการส่งเสริมการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นใน OASIS ซึ่งเป็น ตัวช่วยให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ บริษัทได้แนะนำให้คนงานเข้าร่วมใน Cyber space เช่นการ สร้าง OASIS เพื่อให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ และการแลกเปลี่ยนความคิดใหม่ ๆ รวมถึง ความคิดดั้งเดิมโดยไม่มีการจำกัดเวลาและสถานที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้/สารสนเทศซึ่งกัน และกันใน OASIS นั้น คนงานจะเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดและเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากที่สุด แนวเรื่องใน OASIS ประกอบด้วย การจัดการภารกิจ (Management tasks), ภารกิจทางด้านเทคนิค (Technical tasks), นวัตกรรมในการจัดการ (Management innovation). และเวทีไซเบอร์ (The cyber stage) ปัจจุบันมี OASIS จำนวน 67 OASIS ที่ดำเนินการโดยอัตโนมัติ มีการณรงค์ให้ คนงานทุกคนทุกคนสร้างโฮมเพจของตน ในลักษณะ One home page and one OASIS เพื่อ ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ การศึกษา และการอบรม ในบริษัทได้มีการเน้น “การเรียนรู้โดย การนำตนเอง” (Self-directed learning) เป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ โดยการนำตนเองยังเห็นว่าบุคคลไม่ควรรีรอในการใช้เวลาและเงินทุนเพื่อที่จะยกระดับความ สามารถ และสติปัญญาของตน วิธีการเรียนรู้โดยการนำตนเองสำหรับคนงานคนใหม่นั้น

ครอบคลุมสาระบางประการ ดังนี้ ประการแรก- คงไว้ซึ่งการวิจัยในสิ่งที่เป็นความเชี่ยวชาญสูงสุดของเรา ประการที่สอง- ใช้ประโยชน์จากช่วงเวลาสั้นๆ และเวลาว่างที่มีอยู่ และ ประการที่สาม- ใช้องค์กรแห่งการเรียนรู้ในบริษัท เช่น ชมรมนักอ่าน และกลุ่มผู้ศึกษาอินเตอร์เน็ตในบริษัท เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และสารสนเทศกัน ในช่วงปลายปี 2000 บริษัท A สามารถจัดการได้ถึง 70 OASIS เพื่อเป็นช่องทางในการพัฒนาตนเองและขยายไปสู่บทบาทอื่นๆ ต่อไป OASIS ได้แบ่งภารกิจออกเป็นด้านต่างๆ คือ ด้านการจัดการ/ การจัดการด้านนวัตกรรม/ การใช้เวลาว่างและการกีฬา /และเวทียูทิลิตี้/ ในแต่ละ OASIS อาจเข้าถึงผู้บริหารระดับสูง และคนงานได้อย่างเต็มที่ หรือบางส่วนของจัดการ OASIS ดำเนินการในลักษณะที่มุ่งสร้างมูลค่าสูงสุดให้กับบุคคลโดยการรวมความพยายามทั้งหลายทั้งปวงของเขากับการสนับสนุนอย่างกว้างขวางของผู้ร่วมงาน ซึ่งเรื่องนี้เป็นไปได้โดยการใช้ประโยชน์จากการลงทุนพัฒนาทักษะอาชีพในการประกันการจ้างงาน (มูลค่า 0.4 ล้านล้านบาทต่อปี) ซึ่งช่วยให้คนงานแสวงหาการศึกษาตามที่ต้องการ โดยเชื่อมโยงการอบรมในบริษัทกับองค์กรการศึกษาจากภายนอก และการสร้างความสมดุลของระบบการเรียนรู้ใหม่ ในขณะเดียวกัน ก็มีการจัดการในเรื่องระบบหน่วยกิตทางการศึกษา เช่น ระบบบันทึกผลการเรียนของมหาวิทยาลัย ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถเลือกเรียนในวิชาที่เขาต้องการ ผลการเรียนก็จะสะสมไปเรื่อยๆ และเป็นแต้มรางวัลสะสมของบริษัทอีกด้วย

เจ้าหน้าที่ทางการศึกษาของบริษัทตั้งขึ้นจากที่ปรึกษาในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีพื้นฐานทางด้านวิชาการอย่างน้อยระดับปริญญาโททางด้านอุตสาหกรรม ที่ปรึกษาทางด้านจิตวิทยานักเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งขณะทำงานเหล่านี้จะวินิจฉัยและวิเคราะห์ความสามารถของบุคคล และนำมาเป็นพื้นฐานในการวางแผนในแต่ละราย โดยเน้นการอบรมประมาณ 100 ทักษะรวมไปถึงการสร้างภาวะผู้นำ โดยใช้เวลา 3-6 เดือน และใช้ระบบการ Coaching แบบก้าวหน้าในลักษณะตัวต่อตัว เพื่อปรับปรุงระดับความสำเร็จในภาวะผู้นำด้วยระบบการ Coaching ดังกล่าวสามารถช่วยยกระดับความสามารถของคนงานและช่วยปรับปรุงผลผลิตของบริษัทไปพร้อมกัน

จากกรณีการปรับเปลี่ยนบริษัทให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ บริษัท “A” ซึ่งนำมาเสนอนี้ นับว่าเป็นตัวอย่างของการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยจัดภายในสถานที่ทำงาน เป็นนวัตกรรมและเป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับองค์กรการศึกษาจากภายนอก เพื่อยกระดับการเรียนรู้ต่อไป

โดยสรุป ประเทศเกาหลีจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ให้กับประชาชน ดำเนินการภายใต้นโยบายการศึกษาตลอดชีวิตซึ่งมีกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิตรองรับ มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดำเนินการโดยองค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและความเท่าเทียมในโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน

2. ประเทศญี่ปุ่น

1. ภูมิหลัง

ประเทศญี่ปุ่น (Nihon-koku/Nippon-koku) เป็นประเทศหมู่เกาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง (สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org/wiki/>) ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิกทางตะวันตกติดกับคาบสมุทรเกาหลี และสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีทะเลญี่ปุ่นกั้น ส่วนทางทิศเหนือติดกับประเทศรัสเซีย มีทะเลโอค็อตสค์เป็นเส้นแบ่งแดน ตัวอักษรคันจิของญี่ปุ่นแปลว่าถิ่นกำเนิดของดวงอาทิตย์ จึงทำให้บางครั้งถูกเรียกว่าดินแดนแห่งอาทิตย์อุทัย ญี่ปุ่นมีเนื้อที่กว่า 377,835 ตารางกิโลเมตร นับเป็นอันดับที่ 62 ของโลก หมู่เกาะญี่ปุ่นประกอบไปด้วยเกาะน้อยใหญ่กว่า 3,000 เกาะ เกาะที่ใหญ่ที่สุดก็คือเกาะฮอนชู ฮอกไกโด คิวชู และชิโกกุ ตามลำดับ ประชากรของญี่ปุ่นมีมากเป็นอันดับที่ 10 ของโลก คือประมาณ 128 ล้านคน เมืองหลวงของญี่ปุ่น คือกรุงโตเกียว ซึ่งถ้ารวมบริเวณปริมณฑลเข้าไปด้วยแล้วจะกลายเป็นเขตเมืองที่ใหญ่ที่สุดในโลก ที่มีประชากรอยู่อาศัยมากกว่า 30 ล้านคน ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากจีนในหลายด้าน เช่น ภาษา การปกครอง และวัฒนธรรม แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จึงทำให้ญี่ปุ่นมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นมาจนปัจจุบัน ญี่ปุ่นรับเอาเทคโนโลยีตะวันตกและนำมาพัฒนาประเทศจนกลายเป็นประเทศที่ก้าวหน้าและมีอิทธิพลมากที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียง หลังจากแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นก็มีการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองโดยการใช้รัฐธรรมนูญใหม่ใน พ.ศ. 2490 ญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยมีจีดีพีสูงเป็นอันดับสองของโลก ญี่ปุ่นเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ, จี 8, โออีซีดี, และเอเปค และมีความตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของต่างประเทศ มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี และยังเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี เครื่องจักร และหุ่นยนต์

ประเทศญี่ปุ่นมีประวัติศาสตร์ยาวนานในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่นอกโรงเรียน เริ่มต้นภายหลังการปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยเมจิ ในปี 1868 จนถึงปี 1945 ซึ่งการศึกษาผู้ใหญ่ทำหน้าที่สั่งสอนประชาชนให้ลึกซึ้งในความเป็นชาติและอุดมการณ์ทางทหาร ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศญี่ปุ่นรับระบบสังคมประชาธิปไตย และกลายมาเป็นสังคมแบบนายทุนเช่นเดียวกับประเทศตะวันตก ในประเทศญี่ปุ่น มีคำว่า “การศึกษาสังคม” (Social Education) ซึ่งนำมาใช้แทนคำว่า “การศึกษาผู้ใหญ่” (Adult Education) จริงๆ แล้วคำว่า “การศึกษาสังคม” ความหมายไม่เหมือนคำว่า “การศึกษาผู้ใหญ่” เพราะ “การศึกษาสังคม” หมายถึง การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง การบริการเยาวชน การพัฒนาชุมชน กิจกรรมนันทนาการและการออกกำลังกาย ซึ่งมีได้รวมการศึกษาอาชีพและเทคนิค และก็มีได้หมายถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกิจกรรมต่างๆ การศึกษาสังคมมีเป้าประสงค์และความมุ่งหมายเฉพาะที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง มีความเป็นกลางในจุดยืนทางสังคม ดำเนินการอยู่บนหลัก

ความต้องการ (Supply and demand principles) ส่วนการศึกษาผู้ใหญ่จะบริการลูกค้าที่แสวงหาความสนุกสนานและความสุขส่วนตัว โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจ สังคม และวิกฤตการณ์ระหว่างประเทศ ปัจจุบันรัฐบาลญี่ปุ่นกำลังจัดเตรียมระบบการศึกษาใหม่ เพื่อสร้าง “สังคมแห่งการเรียนรู้” (The learning society) ภายใต้แนวคิดใหม่ของการศึกษาผู้ใหญ่ที่ออกแบบเพื่อช่วยสร้างบุคลิกภาพใหม่ของสังคมหลังอุตสาหกรรม (A post-industrial society) นั่นก็คือการปลูกให้ต้น โดยการเรียนรู้โลกแห่งความเป็นจริง

ญี่ปุ่นได้วางโครงสร้างอย่างเข้มแข็ง โดยการออกกฎหมายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตของญี่ปุ่นมีดังนี้ (<http://www.mext.go.jp>)

1949: มีพระราชบัญญัติการศึกษาผู้ใหญ่ ทำให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในชุมชน และให้รัฐบาลท้องถิ่นสนับสนุน

1970s: รัฐบาลญี่ปุ่นเสนอรายงานเน้นความสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1990: มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2001: มีการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรมของญี่ปุ่น (Japanese Ministry of Education, Science, Sports and Culture - Monbush) และกระทรวงก็ได้ตั้งสำนักงานนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต (The Lifelong Learning Policy Bureau) ทำหน้าที่ประสานนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตและปฏิบัติในทุกระดับ และทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการ ฯ ยังรับผิดชอบมหาวิทยาลัยทางอากาศ (the University of the Air) อีกด้วย

2005: กระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรมได้แนะนำการสอบเทียบ (equivalency exam) ให้โรงเรียนมัธยมต่างๆ

2. นโยบาย/วัตถุประสงค์

ปัจจุบันญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบาย “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ให้กับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน โดยกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรมของญี่ปุ่นส่งเสริม “การสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป้าหมายคือทำให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ในช่วงอายุต่างๆ ได้ สามารถเลือกเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” นั้นหมายรวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกโรงเรียน การเรียนรู้ตลอดชีวิตรวมถึงกิจกรรมการศึกษาสังคมทุกประเภท อาจดำเนินการในบริษัท ในโรงเรียน ศูนย์ชุมชน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และเรียนโดยใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตพยายามที่จะนำเสนอถึงความต้องการของ

ประชากรทั้งหมด บางกลุ่มอาจต้องการโปรแกรมการศึกษาในลักษณะเฉพาะ เช่น ชนกลุ่มน้อย กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มสตรี กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ หรือรู้หนังสือน้อย ดังนั้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงสร้างแรงจูงใจ ในการเรียนรู้ให้กับผู้ใหญ่รวมถึงผู้ที่ต้องการนันทนาการ การปรับปรุงตนเอง ทักษะอาชีพ การเข้าสังคม และอื่นๆ

ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นสังคมผู้สูงอายุนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตได้กลายเป็นแนวความคิด “จากเปลสู่หลุมศพ” (a cradle-to-grave concept) โดยสร้างความร่วมมือจากหลายฝ่ายข้ามองค์กร หน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างโรงเรียน ชุมชน และรัฐบาลท้องถิ่น การเรียนรู้ตลอดชีวิตมิได้หมายถึงการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่ต้องเรียนในวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการศึกษาที่บ้านและในโรงเรียนประถมอีกด้วย จริงๆ แล้วตั้งแต่ปี 1989 เป็นต้นมา นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของกระทรวงศึกษาธิการ ฯ ได้ร่วมมือกับภาคจังหวัด และองค์กรต่างๆ เพื่อจัดเทศกาลการเรียนรู้ (Lifelong Learning Festivals) เพื่อสร้างความตระหนักให้ชุมชนโดยการใช้เหตุการณ์ดังกล่าว รัฐบาลญี่ปุ่นหวังว่าจะช่วยสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิต นอกเหนือจากการเรียนรู้เฉพาะช่วงที่ศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเท่านั้น “การศึกษาสังคม” (Social education) เป็นอีกโอกาสสำหรับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนที่สามารถเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ได้ “การศึกษาสังคม” เป็นกิจกรรมทางด้านการศึกษารวมถึงพลศึกษา และกิจกรรมนันทนาการ เน้นกลุ่มผู้ใหญ่และเยาวชนทั่วไปมากกว่าผู้เรียนที่เรียนตามหลักสูตรในโรงเรียนประถมหรือมัธยมหรือสถาบันอุดมศึกษา คำว่า “การศึกษาสังคม” ได้นำมาใช้ตอนปลายทศวรรษ 1940 ถึงกลางทศวรรษ 1980 เพื่ออธิบายกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ (Bill Gordon. <http://wgordon.web.wesleyan.edu/papers/lifeln6.htm>)

“การเรียนรู้นอกระบบ” (Non-formal learning) เป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับความรู้และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมกีฬา กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมอาสาสมัคร และงานอดิเรกต่าง ๆ (Monbush, 1996).

เพื่อที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับประชาชน มีการดำเนินการทางด้านกฎหมายตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี 1945 จากนั้นก็มีการออกกฎหมายและดำเนินการต่างๆ ดังนี้

กฎหมายการศึกษาสังคม ปี 1949 (Social Education Law) เป็นกฎหมายพื้นฐานทางการศึกษาสังคม ประกาศใช้ในปี 1947 ซึ่งระบุข้อความอันเป็นความมุ่งหมาย หลักการของการศึกษาญี่ปุ่น ซึ่งกล่าวถึงการศึกษาผู้ใหญ่ในมาตรา 7 ว่า : รัฐบาลและองค์กรท้องถิ่นจะสนับสนุนการศึกษาที่บ้าน (Home Education) และการศึกษาที่ดำเนินการในสถานที่ทำงาน และที่อื่นๆ ในสังคม รัฐบาลและองค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา โดยการตั้งสถาบัน

ต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สถานที่สาธารณะ ฯลฯ โดยการใช้สถาบันการศึกษาในระบบ และวิธีที่เหมาะสมอื่น ๆ (Thomas 1985: 59) ในปี 1949 กฎหมายการศึกษาสังคมก็ได้ นิยามบทบาทขององค์กรการศึกษาระดับชาติ อำเภอ และเทศบาล และสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง ห้องประชุมสาธารณะของประชาชน (Citizen's public halls) ในเทศบาล มาตรา 4 ได้อธิบาย รายละเอียดบทบาทของรัฐและกิจกรรมในระดับต่าง ๆ สารสำคัญที่สุดของกฎหมายการศึกษา สังคม ปี 1949 ก็คือเป็นกฎหมายที่ทำให้ “การศึกษาสังคมเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน ญี่ปุ่นและเป็นสิ่งที่การปกครองในระดับต่างๆ ของรัฐต้องจัดให้” (Thomas 1985: 61).

สภาปฏิรูปการศึกษา (Ad Hoc Council for Educational Reform 1984-1987) สภาปฏิรูปการศึกษาตั้งขึ้นในปี 1984 เพื่อให้เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี นากาโซเน ขณะนี้มีสมาชิกประกอบด้วยผู้นำการศึกษาที่มีชื่อเสียงและบุคคลในสาขาอื่นๆ โดย ได้รับมอบหมายให้ปฏิรูปการศึกษาระยะยาว ในช่วงระยะเวลาสามปี สภาให้ข้อเสนอแนะใน รายงาน 4 ฉบับต่อนายกรัฐมนตรี จนถึงปี 1987 ในข้อเสนอของสภาได้ระบุว่า “การศึกษาในอนาคตควรเป็น ‘การเรียนรู้ตลอดชีวิต - Lifelong Learning’ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐาน” และเน้นการ เปลี่ยนผ่าน (a transition) จากระบบการศึกษาที่จัดโดยโรงเรียนและสังคมสู่ระบบการเรียนรู้ ตลอดชีวิต (Kawanobe 1994: 485, Makino 1997: 9) ผลจากรายงานจากสภาปฏิรูปการศึกษานี้ กระทรวงศึกษาธิการฯ ได้บันทึกว่า “เราควรขับเคลื่อนปฏิรูประบบการศึกษาในทันที เพื่อเผชิญ หน้ากับสิ่งที่สังคมเราควรจะเป็นในช่วงหลายปีต่อจากนี้ไป” กระทรวงศึกษาธิการได้สรุปจาก รายงาน 4 ฉบับว่า “ความคิดสำคัญพื้นฐานที่สุดในการปฏิรูปการศึกษาปัจจุบัน ก็คือดำเนินการ ปรับเปลี่ยนสู่ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต”

กฎหมายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (1990 Law for the Promotion of Lifelong Learning) ในปี 1990 ญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กฎหมายนี้ ได้รับเรื่องต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งสภาการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Councils) ในระดับชาติ และระดับต่าง ๆ สนับสนุนระดับท้องถิ่นให้ดำเนินการส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน และการสำรวจเพื่อประเมินความต้องการในการ เรียนรู้ของผู้อยู่อาศัย (Kawanobe 1994: 487, Makino 1997: 3-4) ปัจจุบันญี่ปุ่นได้ดำเนิน นโยบาย “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ให้กับ ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน โดยกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรม ของญี่ปุ่น ส่งเสริม “การสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต” เป้าหมายคือทำให้ประชาชนสามารถ เรียนรู้ในช่วงอายุต่าง ๆ ได้ สามารถเลือกเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ

โดยสรุป นโยบาย “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ให้กับ ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรม ของญี่ปุ่น ส่งเสริมการสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ในช่วง

อายุต่างๆ ได้ตามความสนใจ การมีกฎหมายต่างๆ รองรับนำไปสู่การดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อส่งเสริมเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาสังคม ตลอดจนกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เน้นเยาวชนและผู้ใหญ่ โดยมีสถานการณ์และปัจจัยเอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังนี้

3.1 กลุ่มเยาวชน สถานการณ์การจ้างงานปัจจุบันมีความรุนแรงมาก โดยมีอัตราการว่างงานสูง จำนวนผู้ว่างงานและคนงานที่ทำงานบางเวลาเพิ่มขึ้น เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับสถานการณ์นี้ 5 กระทรวงหลัก คือ 1) กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม การกีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 2) กระทรวงสาธารณสุข 3) กระทรวงแรงงานและสวัสดิการ 4) กระทรวงเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรมและ 5) เลขาธิการคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้านนโยบายเศรษฐกิจและงบประมาณของรัฐ ได้ร่วมมือกันจัดทำ “แผนปฏิบัติการสำหรับเยาวชน” (The Action Plan for Young People’s Independence and Challenge) จุดมุ่งหมายของแผนปฏิบัติการนี้ก็เพื่อปรับเปลี่ยนสถานการณ์ว่างงานในกลุ่มเยาวชน ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการฯ ได้จัดทำนโยบายของแผนปฏิบัติการดังนี้

ส่งเสริมการศึกษาอาชีพและปลูกฝังลูกจ้างให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ ส่งเสริมการศึกษาอาชีพในสถานที่ทำงาน โดยให้ผ่านประสบการณ์ทำงานและการฝึกงาน การทำงานเพื่อสร้างภาพเกี่ยวกับงานและอาชีพให้กับเด็กนักเรียน และส่งเสริมความเชี่ยวชาญในระดับมัธยมศึกษา เป็นต้น และเพิ่มความเชี่ยวชาญให้กับลูกจ้างผู้ซึ่งจะเป็นผู้นำชุมชนในอนาคต

ส่งเสริมอาชีพที่ก้าวหน้า (Promotion of More Advanced Careers) นับว่าเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรเพื่อให้มีทักษะพิเศษ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมอาชีพให้กับนักศึกษามหาวิทยาลัย บัณฑิตศึกษา และการอบรมพิเศษในวิทยาลัยต่างๆ

ส่งเสริมการ “กลับสู่การศึกษาอีกครั้ง” (Reeducation) ของคนงานที่ทำงานบางเวลา โดยการใช้ระบบ e-learning และสนับสนุนการเรียนรู้อย่างอิสระของคนหนุ่มสาวที่ว่างงาน และผู้ทำงานบางเวลาโดยใช้การอบรมในวิทยาลัย

ส่งเสริมระบบทวิภาคีของญี่ปุ่น (Japan’s Version of the Dual System) มีการวัดผลแบบใหม่เพื่อส่งเสริมทรัพยากรบุคคลร่วมกับการศึกษาพิเศษในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อบรมพิเศษในระดับวิทยาลัย และฝึกหัดงานในบริษัท

รัฐบาลระดับประเทศตัดสินใจที่จะลงการสนับสนุนกับรัฐบาลท้องถิ่นและภาคเอกชนเพื่อสนองนโยบายการจ้างงานเยาวชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มากกว่าจะเป็นการจัดตามที่เคยทำกันมา

3.2 กลุ่มผู้ใหญ่ อัตราการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในปี 1988 มี 40% ในปี 1992 มีถึง 48% จากการสำรวจของสำนักนายกรัฐมนตรี (The Prime Minister's Office) เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตพบว่า 66% ของประชากรผู้ใหญ่ผู้ป็นต้องการที่จะลงเรียนกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ซึ่งรวมถึงกิจกรรมกีฬาและสุขภาพ 24%, งานอดิเรกและกิจกรรมตามความสนใจ เช่น ดนตรี การประดิษฐ์อักษร (calligraphy) และการจัดดอกไม้ 23%, กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตครอบครัว 9% ชั้นเรียนที่เพิ่มพูนความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานมีเพียง 10% ของกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด (Monbush 1996a, Ch. 2, Sec. 1.1; Chart I-2-1; Ch. 3, 1 อ้างถึงใน Bill Gordon March 1998 <http://wgordon.web.wesleyan.edu/papers/lifeln6.htm>)

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างพื้นฐาน 3 ประการในสังคมญี่ปุ่นต่อไปนี้มี ความสำคัญและส่งผลโดยตรงกับการเรียนรู้ของประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนคือ ประชากรผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และความเป็นสากล กล่าวคือ (1) *ประชากรผู้สูงอายุ (Aging Population)* ผู้สูงอายุในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีอายุยืนและอัตราการเกิดลดลง ทำให้ประชากรผู้สูงอายุและผู้เกษียณเพิ่มขึ้น และมีเวลามากขึ้นในการศึกษาและการแสวงหากิจกรรมทางวัฒนธรรม สัดส่วนของผู้สูงอายุ (อายุ 65 ปีขึ้นไป) จะเพิ่มขึ้นจาก 9% ของยอดรวมประชากรญี่ปุ่นในปี 1980 เป็น 17% ในปี 2000 และ 27% ในปี 2020 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นจาก 15 ล้านคนในปี 1990 เป็น 33 ล้านคน ในปี 2020 (Kumagai 1996: 124-7) การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประชากรเช่นนี้ มีผลอย่างมากต่อความจำเป็นในการศึกษาผู้ใหญ่ในอนาคต (2) *การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี (Economic and Technological Changes)* การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ทำให้ความต้องการในการศึกษาของผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้น การจ้างงานตลอดชีวิต (Lifelong employment) ซึ่งเป็นหนึ่งในฐานรากของระบบการจ้างงานของญี่ปุ่นก็ลดความสำคัญลงกว่าสมัยก่อน เนื่องจากการลดจำนวนการจ้างงานเต็มเวลา (The decrease in the number of full-time employees) และการเพิ่มการจ้างงานบางเวลาและการจ้างตามสัญญา (the increase in the number of part-time and contractual employees) คนงานภาคอุตสาหกรรมที่ลดลงและคนงานฝีมือต้องใช้โอกาสนี้เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเข้าอบรมใหม่ตามความต้องการของงาน ส่วนภาคธุรกิจก็ต้องการแรงงานที่ได้รับการศึกษาและการอบรมมากขึ้นกว่าเดิม โดยเน้นให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คนงานเกือบทั้งหมดต้องมีทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์เป็นอย่างดี เพื่อให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียน นิสิต นักศึกษาที่จบจากโรงเรียน มหาวิทยาลัย และโรงเรียนเทคนิค ต้องได้รับการอบรมให้มีความเชี่ยวชาญอย่างมืออาชีพเพื่อให้สามารถรับมือกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีใหม่ได้ (3) *ความเป็นสากล (Internationalization)* ธุรกิจของญี่ปุ่นเข้าไปเกี่ยวข้องกับอย่างกว้างขวางกับเศรษฐกิจโลก

ซึ่งก็หมายความว่าคนญี่ปุ่นต้องเดินทางและอาศัยเป็นครั้งคราวที่ต่างประเทศ บริษัทญี่ปุ่นย้ายฐานการผลิตไปนอกประเทศตั้งแต่ช่วงปี 1980 และ 1990 ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องติดต่อกับประเทศมากขึ้น ความสามารถในการภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเข้าร่วมอย่างมีประสิทธิภาพทางธุรกิจกับทั่วโลก ดังนั้นจำเป็นที่คนงานในทุกช่วงอายุต้องเพิ่มความคล่องแคล่วภาษาอังกฤษ ภาษาทางยุโรป และภาษาอื่นๆ ในเอเชีย เช่น ภาษาจีน ซึ่งก็เพิ่มความสำคัญให้กับคนญี่ปุ่น เพราะธุรกิจของเขาได้ขยายไปทั่วเอเชียและยุโรป ควบคู่ไปกับการความต้องการในการขับเคลื่อนธุรกิจก็เกิดความต้องการทางการศึกษาผู้ใหญ่ การอบรมเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศและวัฒนธรรมจีน ซึ่งคนญี่ปุ่นโดยทั่วไปเป็นผู้ที่มีความสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับคน สถานที่ และวัฒนธรรมนอกประเทศอยู่แล้ว

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้การสนับสนุนอย่างมากกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้เยาวชนและผู้ใหญ่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษามากขึ้น ปัญหาสำคัญคือ ผู้ใหญ่ยังขาดการเข้าร่วมในการเรียนระดับอุดมศึกษา เพราะสังคมญี่ปุ่นเน้นเกินไปกับการศึกษาที่ได้รับมาจากการเรียนในระบบ ทั้งระดับประถม มัธยมศึกษา และระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมีผลต่อการจ้างงานทั้งงานภาคธุรกิจและงานรัฐบาล ค่านิยมเช่นนี้นำไปสู่การสอบแข่งขันเพื่อให้ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดแทนที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สังคมส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นยังคงแยกช่วงชีวิตออกเป็น 2 ช่วงอย่างชัดเจน ระหว่าง “ช่วงเรียน” ซึ่งเป็นช่วงวัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และ “ช่วงทำงาน” ซึ่งเป็นช่วงหลังจากจบมหาวิทยาลัย (Ogisu-Kamiya, 1997: 11) ระบบโรงเรียนของญี่ปุ่นไม่ได้เตรียมเด็กอย่างเพียงพอเพื่อการเรียนตลอดชีวิต โรงเรียนชอบที่จะสอนความรู้และทักษะเพื่อสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัย (Ogisu-Kamiya, 1997: 10) โรงเรียนประถมและมัธยมศึกษาจำเป็นต้องปรับปรุงเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลูกฝังเด็กๆ ให้มีความสามารถและความใฝ่ฝันที่จะเรียนรู้อย่างอิสระ มีความคิดพิจารณา และสร้างสรรค์ ลดค่านิยมในการสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยที่ทำให้สังคมหลงใหลกับการเน้นทางด้านวิชาการในวิชาต่างๆ และด้านวัตถุ ซึ่งจากการสำรวจของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี 1994 พบว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่เชื่อว่าการแข่งขันมากเกินไปเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยทำให้เกิดผลลบกับพัฒนาการของเด็ก นักเรียนต้องเรียนกวดวิชา ทำให้พลาดโอกาสสำคัญ เช่น การเล่น กิจกรรมพัฒนาชุมชนและชีวิตทั่วไป (Sawano 1997: 13) นักเรียนจำนวนมากจะผ่อนคลายลงเมื่อเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยและก็ไม่ได้เรียนมากมายเท่าที่สามารถ เพราะลำดับของมหาวิทยาลัยที่เขาเข้าเรียนมีอิทธิพลต่อการเข้าทำงานมากกว่าสิ่งที่เขาได้เรียนรู้จากที่นั่น

นอกจากค่านิยมดังกล่าวแล้ว มหาวิทยาลัยทั่วไปก็เปิดโอกาสน้อยมากที่จะให้ผู้ใหญ่เข้าเรียนระดับอุดมศึกษา จากสถิตินักศึกษามหาวิทยาลัย จำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า กลุ่มอายุ 18 - 22 ปี ที่เข้าเรียนมหาวิทยาลัยมีน้อยมาก (Smith, 1995: 107) สถิติกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่า ในปี 1995 มีผู้ใหญ่เพียง 4,189 คน ที่เข้าเรียนโปรแกรม

ระดับปริญญาตรีและจำนวน 4,889 คน เข้าเรียนระดับปริญญาโท (1996a, Ch. 2, Sec. 1.7) ซึ่งเป็นตัวเลขน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประชากรทั้งหมดของญี่ปุ่นที่มีราว 125 ล้านคน

โดยสรุป กลุ่มเป้าหมายได้แก่เยาวชน โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจ้างงาน ลูกจ้าง ผู้ทำงานบางเวลา รวมถึงผู้ใหญ่ซึ่งมีจำนวนมากเพราะญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องกลับสู่การศึกษาหรือการเรียนรู้อีกครั้ง ตามสถานการณ์ที่เผชิญอยู่

4. หน่วยงานที่จัด

หน่วยงานและองค์กรที่จัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

4.1 องค์กรภาครัฐในส่วนกลางให้การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโปรแกรมที่เด่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยทางอากาศ โปรแกรมประกาศนียบัตร และศูนย์วัฒนธรรม เป็นต้น โดยกระทรวงศึกษาธิการ วิทยาศาสตร์ การกีฬา และวัฒนธรรม (Monbushô - Ministry of Education, Science, Sports and Culture) กำหนดทิศทางในภาพรวมของประเทศและนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านสภาการเรียนรู้ตลอดชีวิต (The Lifelong Learning Council) ซึ่งตั้งโดยกฎหมายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (the 1990 Law for Promotion of Lifelong Learning) ในปีงบประมาณ 1995 รัฐบาลแห่งชาติได้จัดสรรงบประมาณมากกว่า 4 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตระดับท้องถิ่น (Sawano, 1997: 7)

4.2 องค์กรภาครัฐระดับท้องถิ่น มีความรับผิดชอบหลายอย่างรวมถึงการรวบรวมและจัดสรรสนเทศเกี่ยวกับโอกาสในการเรียนรู้ การอบรมผู้นิเทศระดับท้องถิ่น (Local supervisors and instructors) และครูผู้สอน พัฒนาโปรแกรมที่เหมาะสมกับความต้องการในการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่น สำรวจความต้องการในการเรียนรู้ ประเมินผลการเรียนรู้ และบริหารชั้นเรียนในการศึกษาของสังคม (Kawanobe 1994, 489; Makino 1997, 16) ในปี 1995 อำเภอบริการ (prefecture) จำนวน 33 แห่ง จาก 47 แห่ง ได้จัดตั้งสภาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามกฎหมาย และในปี 1990 อำเภอบริการจำนวน 42 แห่งได้จัดทำแผนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Monbushô, 1996: b, Ch. 2, Sec. 1.3)

ในทางตรงกันข้ามกับระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับอำเภอ ในระดับการปกครองท้องถิ่น (Local Governments) มีระบบส่งเสริมน้อยกว่าโดยเทศบาล (Municipalities) หลายแห่งไม่ได้จัดตั้งและดำเนินการศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning Centers) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กรอบการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่นจึงตรงกันข้ามกับระดับอำเภอ โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมในเทศบาลแต่ละแห่งมากกว่า (Kawanobe, 1994: 489-490) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลท้องถิ่นและคณะกรรมการศึกษาก็อุดหนุนรายวิชาและชั้นเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ โดยในปี 1993 มีประชาชนประมาณ 2.9 ล้านคน เข้าชั้นเรียนวิชาต่างๆ (Monbushô 1996a, Ch. 2, Sec. 1.7) นอกจากนี้ รัฐบาลท้องถิ่นยังรับผิดชอบในการจัดตั้ง

“ศาลาประชาคม หรือศูนย์ชุมชน” (Kaminkan-citizen’s public halls or community centers) ซึ่งเป็นองค์กรหลักในญี่ปุ่นที่จัดกิจกรรมการศึกษาสังคม การจัดตั้ง Kaminkan และบทบาทในการจัดการศึกษาสังคม ได้กำหนดไว้ในกฎหมายสังคม ปี 1949 มาตรา 20 ว่า “จุดมุ่งหมายของศาลาประชาคม- citizen’s public halls ก็คือเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมให้กับประชาชน เป็นลักษณะการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การปรับปรุงสุขภาพ การสร้างอุปนิสัยที่ดีขึ้น ส่งเสริมวัฒนธรรมและยกย่องวิถีชีวิตของชุมชน” (Thomas 1985: 130) จากกฎหมายนี้เองทำให้เทศบาลเกือบทุกแห่งมี kaminkan อย่างน้อยหนึ่งแห่ง และมี kaminkan ทั่วประเทศจำนวน 19,000 แห่ง (Monbushô 1997: a, 1) kaminkan จัดชั้นเรียนที่หลากหลาย จัดการประชุม และอนุญาตให้ผู้คนจัดประชุม จัดกิจกรรมพลศึกษา และนันทนาการ อุดหนุนการบรรยายและการจัดนิทรรศการ จัดพิมพ์และเผยแพร่หนังสือและกิจกรรมที่หลากหลาย ในปี 1992 ผู้พักอาศัยได้ใช้ kaminkan 260 ล้านครั้งในการจัดกิจกรรมทุกชนิด รวมถึงผู้คนจำนวน 8.7 ล้านคนเข้าชั้นเรียน (Monbushô 1996: a, Ch. 2, Sec. 1.1; Chart I-2-39) ผู้จัดการ kaminkan มีพันธกิจและความสนใจและมีบทบาทสำคัญในการจัดโปรแกรมให้กับประชาชน ผู้จัดการ kaminkan บางคนได้พัฒนาโปรแกรมพิเศษเพื่อตอบสนองความสนใจพิเศษของชุมชน เช่น กิจกรรมของผู้สูงอายุ ผู้พิการ สตรี คู่ที่กำลังจะแต่งงาน คนตาบอด และชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวเกาหลี เป็นต้น (Thomas, 1985: 86)

การควบคุมโดยระบบราชการส่วนกลาง (Centralized Bureaucratic Control) ทั้งในเรื่องของทิศทางและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้เกิดปัญหาและความไม่มีประสิทธิภาพในหลายพื้นที่ รัฐบาลท้องถิ่นต้องการรับเงินทุนอย่างเพียงพอที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในโครงการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระดับท้องถิ่นมีครูที่ผ่านการอบรมและจัดทำฐานข้อมูลที่มีรายชื่อครูอาสาสมัคร แต่ก็มีกรบ่นว่าไม่มีใครขอให้เขาไปช่วยจัดโปรแกรมหรือจัดชั้นเรียน (Makino 1997, 13; Sawano 1997, 7-8) ในปี 1990 กฎหมายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เปลี่ยนความรับผิดชอบหลายอย่างเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ จากคณะกรรมการท้องถิ่นไปสู่ระดับอำเภอ การเปลี่ยนความรับผิดชอบเช่นนี้ทำให้การควบคุมจากรัฐบาลน้อยลงและท้องถิ่นมีอำนาจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดตั้งระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระทรวงศึกษาธิการ ๑ ก็ถือว่ากิจกรรมการศึกษา รวมไปถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น งานอดิเรก กีฬา กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมมีผลต่อรัฐบาลจึงพยายามแทรกแซงและควบคุมการเรียนรู้ทั้งหมด รวมถึงหลายด้านที่ถือว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล (Makino, 1997: 12, 17)

โดยสรุป หน่วยงานและองค์กรที่จัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียนเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีทั้งองค์กรภาครัฐในส่วนกลางซึ่งกำหนดนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านสภาการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุน

การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีองค์กรระดับท้องถิ่นในระดับต่างๆ ดำเนินการร่วมกับวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ชุมชนและภาคธุรกิจ

5. โครงการ/ กิจกรรม

โปรแกรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชากรนั้น นักการศึกษาต้องการให้เยาวชน และผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วม กระทรวงศึกษาธิการ ๗ วางแผนให้ทุกคนได้มีโอกาสเข้าเรียน อีกครั้งเพื่อปรับเปลี่ยนอาชีพ รัฐบาลได้ริเริ่มโครงการใหม่โดยการเป็นหุ้นส่วนระหว่างวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกับชุมชนและภาคธุรกิจเพื่อจัดโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระทรวงศึกษาธิการ หาดทางในการปรับปรุงการศึกษาอาชีพ (Career Education) ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและ ตอนปลายและลดการไม่เข้าร่วมของเยาวชนที่ไม่ทำงานและไม่ได้เรียน

การจัดโครงการ/กิจกรรมการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ตลอดชีวิตของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีหลายอย่าง แต่สิ่งที่จะหยิบยกมากล่าวถึง 3 ตัวอย่างต่อไปนี้ มี ลักษณะพิเศษ คือ มหาวิทยาลัยอากาศ (University of the Air) การอบรมในขณะที่ทำงานโดย ภาคธุรกิจ (on-the-job training by businesses) และบริษัทเอกชนที่จัดการศึกษาผู้ใหญ่ (Private companies offering adult education)

5.1 มหาวิทยาลัยทางอากาศ (University of the Air) ในปี 1985 มหาวิทยาลัย ทางอากาศเริ่มรับนักศึกษาโดยไม่ต้องสอบแข่งขัน ในการเรียนการสอนนั้น ผู้เรียนจะได้รับ เอกสารสิ่งพิมพ์และเสริมด้วยรายการวิทยุและการออกอากาศทางโทรทัศน์ หลักการของ มหาวิทยาลัยทางอากาศ รวมถึง (1) การจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้กับคนงานรวมถึง สตรีที่ทำงานที่บ้าน (2) การประกันโอกาสของนักศึกษามหาวิทยาลัยด้วยการเรียนที่ยืดหยุ่น โดย การอนุญาตให้เรียนรายวิชาต่างๆ และการวิจัยในวิชาเฉพาะ และ (3) เพื่อปรับปรุงการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของญี่ปุ่น โดยส่งเสริมระบบการโอนหน่วยกิตระหว่างมหาวิทยาลัย (Moro'oka 1989, 421; Monbushô 1996: b, Ch. 2, Sec. 3.5) มหาวิทยาลัยทางอากาศผลิตบัณฑิต มากกว่า 8,000 คน และมีประชากรนักเรียนประมาณ 62,000 คน รวมถึงผู้สูงอายุ คนงาน และ แม่บ้าน ปัจจุบันมหาวิทยาลัยทางอากาศสามารถครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของภาคคันโต (Kanto region) คือ โตเกียวและอำเภอใกล้เคียง และมีแผนที่จะขยายความครอบคลุมให้กว้างขวาง ทั่วประเทศโดยใช้ระบบดาวเทียม หากสามารถครอบคลุมได้ทั่วประเทศแล้ว ก็คาดว่าประชากร ผู้เรียนจะเพิ่มได้มากกว่า 200,000 คน (Monbushô 1996: b, Ch. 2, Sec. 3.5; 1995, Ch. 2, Sec. 3.1).

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยทางอากาศในปี 1985 ทำให้เพิ่มการเข้าถึงอุดมศึกษา ของผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ ๗ ได้ลดขั้นตอนและข้อจำกัดลงเพื่อส่งเสริมการเข้าเรียน มหาวิทยาลัยมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในปี 1991 มหาวิทยาลัยได้รับอนุญาตให้สถาบันการศึกษาต่างๆ ใ้หน่วยกิตได้เองหากเทียบเท่าการเรียนระดับมหาวิทยาลัย ปัจจุบันนักศึกษบางคนสามารถได้

หน่วยกิตในรายวิชาต่างๆ โดยการอบรมวิชาชีพจากวิทยาลัยต่างๆ หรือผ่านการทดสอบตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ฯ เห็นชอบ เช่น การทดสอบทางด้านภาษา (the Practical English Proficiency Test) (Monbushô 1995, Ch. 2, Sec. 1.5) บัณฑิตวิทยาลัยมีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เข้ามาเรียน เช่น ยืดหยุ่นในกระบวนการคัดเลือก ระบบการลงทะเบียนเพื่อเรียนบางเวลา (part-time study) การเรียนภาคค่ำ และเรียนวิชาต่างๆ ที่เปิดให้ประชาชนทั่วไป (Monbushô 1995, Ch. 2, Sec. 2.2; 1997b, 5).

5.2 การอบรมในขณะทำงาน (On-the-job training) เป็นการสนับสนุนของภาคธุรกิจ (Business Support) โดยบริษัทต่างๆ ของญี่ปุ่นจัดโปรแกรมอบรมเพิ่มเติมให้คนงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะภาคอุตสาหกรรม เอกชนมีบทบาทที่โดดเด่นในการอบรมคนงาน และสนับสนุนการอบรมภายใน (In-house training) และการสัมมนาภายนอก (Smith 1995, 108) แต่มีบริษัทญี่ปุ่นเพียง 20% เท่านั้น ที่มีนโยบายจ่ายเงินให้ลูกจ้างสำหรับการไปเข้ารับการอบรมภายนอก และมีเพียง 6% ของคนงานที่ส่งไปเข้าเรียนระดับมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนเทคนิค แทนที่จะส่งไปอบรมภายนอก ภาคธุรกิจได้พึงพิงองค์กรอุตสาหกรรม 74% ผู้ที่จัดการศึกษาในลักษณะการค้า 46% บริษัทที่เกี่ยวข้องกับพ่อแม่และลูก 44% และผู้ทำเครื่องมือต่างๆ (equipment makers) 43% (Monbushô 1996: a, Charts I-2-30, I-2-41).

5.3 วิชาธุรกิจเอกชน (Private Enterprises) วิชาธุรกิจเอกชนด้านการศึกษา ทั้งประเภทที่หวังกำไรและไม่หวังกำไร มีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษาและการอบรมผู้ใหญ่ของญี่ปุ่น โรงเรียนอาชีวศึกษาที่จดทะเบียนบางแห่งเปิดหลายสาขาทั่วประเทศ รวมทั้งสาขาคอมพิวเตอร์และธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนพานิชการทางไปรษณีย์, YMCAs, YWCAs, โบสถ์, วัด โรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศ ศูนย์การเรียนรู้และศูนย์วัฒนธรรม ซึ่งเปิดโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ศูนย์วัฒนธรรมจัดวิชาต่างๆ และให้ผู้เชี่ยวชาญตลอดจนอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นผู้สอนและบรรยาย หนังสือพิมพ์ บริษัทกระจายเสียง บริษัทห้างร้าน และผู้ดำเนินธุรกิจอื่น ๆ จัดศูนย์วัฒนธรรมที่มีชั้นเรียนเกี่ยวกับงานอดิเรก สุขภาพ กีฬา และการศึกษาอย่างกว้างขวาง (Moro'oka, 1989: 421) มีหลายบริษัทที่ดำเนินการศูนย์วัฒนธรรมเพื่อหาเงิน โดยหวังว่าผู้ที่เข้าร่วมจะจ่ายเงินที่รัฐบาลออกให้ (ตัวอย่างเช่น ชั้นเรียน *kominkan*) ในปี 1993 มีประชาชนมากกว่า 1.9 ล้านคนเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์วัฒนธรรม (Monbushô 1996: a, Ch. 2, Sec. 1.3, 1.7)

การจัดการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมโปรแกรมที่ให้อุปกรณ์ (Certification Programs) อีกด้วย การให้อุปกรณ์หรือการสอบวิชาต่างๆ ตามที่กำหนดได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในญี่ปุ่น โดยองค์กรสาธารณะ องค์กรวิชาชีพ และองค์กรที่ไม่หวังกำไร การบริหารการสอบจำแนกได้สามประเภทใหญ่ ๆ คือ (1) ระดับวิชาชีพ (Professional) เช่น การบัญชี และการพยาบาล และที่ใหม่กว่าและเฉพาะกว่า เช่น การจัดการพลังงาน การโฆษณากลางแจ้ง (Outdoor advertising) และการให้คำปรึกษาทางด้านสุขภาพและ

การออกกำลังกาย (2) วิชาทั่วไป (general) ครอบคลุมทักษะเฉพาะหรือภาษาต่างประเทศ และ (3) การบริการประชาชน (Civil service) เป็นการจับของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งกองกำลังป้องกันตนเอง (The Self-Defense Forces) กระทรวงหรือองค์กรสาธารณะต่าง ๆ มีการทดสอบมากกว่า 600 สาขา (Tsubashi Shoten, 1997) ชาวญี่ปุ่นจำนวนมากในทุกกลุ่มอายุเข้าร่วมโปรแกรมการทดสอบเพื่อให้ได้วุฒิบัตร ในปี 1995 สถานที่สอบจำนวน 23 แห่ง จัดสอบโดยมีผู้เข้าสอบจำนวน 5 ล้านคน และในปี 1990 มีผู้เข้าสอบ 3.5 ล้านคน มีผู้ผ่านการสอบจำนวนประมาณ 2.8 ล้านคน โดยมีการเข้าสอบสูงสุดในวิชาภาษาอังกฤษ (1.7 ล้านคน) การประดิษฐ์อักษร (calligraphy) จำนวน (170,000 คน) และทักษะทางด้านเลขานุการ (170,000 คน) (Monbushô 1996: a, Chart I-2-45; Ch. 2, Sec. 3.1) ในปี 1998 มีการทดสอบความคล่องแคล่วในด้านตัวอักษรจีน (kanji) ซึ่งเป็นการจัดทดสอบครั้งแรกในปี 1994 มีผู้เข้าสอบ 240,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 850,000 คน ในปี 1997 (ALC, 1998: 122) มีผู้ที่ผ่านการทดสอบโปรแกรมเพื่อวุฒิบัตรในระดับต่างๆ และสามารถผ่านการสอบในระดับสูงได้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความขยันหมั่นอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม อัตราการสอบผ่านยังคงอยู่ระดับต่ำ ตัวอย่างเช่น มีผู้ที่สอบผ่านเพียง 4% ของจำนวนผู้สมัครสอบทั้งหมดที่ผ่านระดับ 1 ของการทดสอบความคล่องแคล่วภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นการสอบเทียบความสามารถภาษาอังกฤษในระดับปริญญา การสอบในระดับวุฒิบัตรผ่านต่ำกว่า 15% รวมทั้งทักษะเลขานุการ ลูกคิด (Abacus) การเก็บหนังสือ การประดิษฐ์อักษร การขายปลีก ภาษาอังกฤษในเชิงธุรกิจ (Tsubashi Shoten, 1997: 334-6, 340, 343-4, 354-5, 371) การทดสอบความคล่องแคล่วมีศักยภาพพอที่จะช่วยลดความสำคัญที่มากเกินไปของคนญี่ปุ่นที่มีพื้นฐานทางวิชาการมาก่อน เช่น ได้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง การทดสอบเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความรู้และทักษะซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญ โดยเพิกเฉยการศึกษาที่ได้รับมาจากโรงเรียนในระบบ นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยชั้นเรียนเพื่อให้สอบผ่านวิชาชีพที่เขาต้องการเข้าเรียน อย่างไรก็ตาม นักศึกษามหาวิทยาลัยจำนวนมากเข้าทำงานโดยตรงกับบริษัทต่างๆ ที่ให้ความสำคัญน้อยมากกับวุฒิบัตร ยกเว้นในบางสาขา เช่น กฎหมายและการบัญชี ส่วนผู้นำธุรกิจและรัฐบาลมีทัศนคติไปในทางที่ให้คุณค่าสูงในการจัดอันดับมหาวิทยาลัยที่เข้าเรียนได้ด้วยคะแนนสอบสูงเท่านั้น ค่านิยมเหล่านี้ต้องเปลี่ยนแปลงก่อนที่โปรแกรมการสอบเทียบจะเป็นที่ยอมรับทั่วประเทศญี่ปุ่น

โดยสรุป ภาพรวมของการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ของเยาวชนและผู้ใหญ่ในประเทศญี่ปุ่น มีดังนี้

ญี่ปุ่นมีกฎหมายและนโยบายที่เข้มแข็งที่สนับสนุนสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการจัดกิจกรรมการศึกษาอย่างกว้างขวางสำหรับผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ใหญ่ ก็ยังห่างจากเป้าหมายของกระทรวงศึกษาธิการ ฯ

ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีจุดแข็งหลายประการ เช่น มีโปรแกรมหลากหลาย
ที่ให้วุฒิปับตร การอบรมในขณะที่ปฏิบัติงาน (On-the-job training) โดยภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย
ทางอากาศ และวิสาหกิจเอกชนที่จัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่

ทัศนคติที่ฝังลึกของชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ซึ่งเน้นวิชาการอาชีพที่ได้รับมาก่อน
อาจไม่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าวรัฐบาลยังสนับสนุน โปรแกรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
อย่างต่อเนื่อง โดยไม่คำนึงว่าความรู้และทักษะมาจากไหน ก็จะทำให้การเน้นความรู้จากใน
ระบบโรงเรียนลดลงได้

ผู้ใหญ่จำนวนไม่มากนักเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าจะมีการปรับปรุงใน
ข้อจำกัดต่างๆ บ้างแล้ว แต่มหาวิทยาลัยก็ยังคงเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่เข้าไม่ถึงและไม่ยืดหยุ่นพอใน
การเปิดให้มีการโอนหน่วยกิต ภาคธุรกิจก็ไม่ค่อยสนับสนุนให้คนงานเข้าเรียนมหาวิทยาลัย

ระบบปัจจุบันจึงยังคงต้องปรับปรุงหลายอย่างเพื่อให้ประชาชนที่อยู่นอก
ระบบโรงเรียนพึงพอใจกับโอกาสทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้น

3. ประเทศอินโดนีเซีย

1. ภูมิหลัง

สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย
เกาะต่าง ๆ จำนวน 17,508 เกาะ ประชาชนของประเทศอินโดนีเซียมีจำนวน 222 ล้านคน
ในปี ค.ศ. 2006 เป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลก และชนชาติส่วนใหญ่
เป็นมุสลิมมากที่สุด อินโดนีเซียเป็นประเทศสาธารณรัฐ มีกฎหมายเลือกตั้งประธานาธิบดี
เมืองหลวงคือจาการ์ตา (Jakarta) มีเขตแดนติดต่อกับปาปัวนิวกินีใหม่ ติมอร์ตะวันออกและมาเลเซีย
เพื่อนบ้านอื่นๆ คือ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย ออสเตรเลีย และหมู่เกาะนิโคบา

จากการที่ประเทศเป็นหมู่เกาะมากมาย อินโดนีเซียจึงมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ประมาณ
300 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างทางด้านภาษาและศาสนา อินโดนีเซียได้พัฒนามาหลาย
ศตวรรษโดยได้รับอิทธิพลจากอาหรับอินเดีย จีน มาเลย์ และยุโรป กลุ่มชาว (Javanese) เป็น
กลุ่มใหญ่สุดและเป็นกลุ่มที่การเมืองเด่นสุด อินโดนีเซียได้พัฒนาอัตลักษณ์ของตน โดยมีภาษา
ประจำชาติ แต่มีความหลากหลายในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนา มีประวัติศาสตร์ความเป็น
อาณาจักรและการต่อสู้ ภายใต้อาณาจักร คือ “Bhinneka tunggal ika” แปลว่า “เอกภาพ
ในความหลากหลาย” อย่างไรก็ตามก็มีความตึงเครียดและการแบ่งแยกซึ่งนำไปสู่การเผชิญหน้า
กับความรุนแรงทางการเมืองและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ พื้นที่ประเทศกว้างใหญ่และเป็นป่าเขา
ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุด มีทรัพยากรธรรมชาติแต่ก็มีความยากจนเป็นองค์ประกอบ
(Wikipedia, the free encyclopedia. <http://en.wikipedia.org/wiki/Indonesia>)

การศึกษาในอินโดนีเซียสามารถย้อนหลังไปเป็นร้อยปีจากการที่เป็นอาณานิคมของชาวดัช (เนเธอร์แลนด์) การศึกษาของประเทศใช้ระบบ 6-3-3-4 มีโรงเรียนอิสลาม (Islamic schooling) โรงเรียนทั่วไป (Secular Schooling) และการศึกษานอกระบบ (Out-of-school education) การศึกษาขั้นพื้นฐานใช้เวลาเรียน 9 ปี ซึ่งกำลังมีความพยายามที่จะจัดให้ถ้วนทั่ว สัดส่วนของการเข้าเรียน ระหว่างชาย-หญิงในระดับประถมศึกษาเท่าๆ กัน แต่สัดส่วนของการเข้าเรียนของผู้หญิงจะลดลงในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

2. นโยบาย/วัตถุประสงค์

ระบบการศึกษากลายเป็นประเด็นที่ทำนายเมื่อแผนการพัฒนาประเทศต้องการที่จะเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของอินโดนีเซียจากเศรษฐกิจฐานเกษตรกรรมสู่หัตถกรรมและการบริการ (Manufacturing and service) เพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ การวางแผนศึกษาจึงมุ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ กระจายอำนาจในการจัดการส่งเสริมความเป็นธรรมในเชิงพื้นที่และสังคมเช่นเดียวกับการปรับปรุงคุณภาพของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อัตราการเข้าเรียนของประชาชนยังต่ำ โดยประมาณ 70% จบระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่านั้น จากปี 1994/5 อินโดนีเซียเข้าสู่แผนพัฒนานาระยะยาว 25 ปี ซึ่งจะสิ้นสุดในปี 2018/9 ซึ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่จะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการผลิตผู้คนที่มีความสามารถเพื่อที่จะพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ระบบการศึกษายู่บนฐานของความเป็นพลวัตของการพัฒนา โดยเชื่อมโยงกับสังคม ธุรกิจ และอุตสาหกรรมซึ่งยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมในเรื่องข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ ความคิดเห็น ความใส่ใจ และความร่วมมือ เพิ่มการสื่อสารกันระหว่างสถาบัน ภาควิชาการและสังคมส่วนใหญ่เพื่อปรับปรุงคุณภาพการพัฒนาคน (Journal of Southeast Asian Education 2000, vol.1 No.1 : p79-102)

ในบริบทปัจจุบันถือว่าการศึกษาเป็นการลงทุนของประเทศ จุดมุ่งหมายของการศึกษาจึงเป็นการเพิ่มทักษะ ความรู้ ความสามารถของมนุษย์ การพัฒนาการศึกษาดำเนินการในหลักการที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมของอินโดนีเซีย โดยผ่านโครงสร้างของการพัฒนาการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทันทต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับโลก

อินโดนีเซียใช้การศึกษาเพื่อทำให้คนตระหนักถึงความเป็นไปได้ที่จะดำรงไว้ซึ่งแบบแผนชีวิต พัฒนาตนเอง และสืบทอดจากคนรุ่นนี้จนถึงรุ่นลูกหลาน การศึกษามุ่งหมายที่จะปรับปรุงคุณภาพของคนอินโดนีเซีย แนวความคิดของประเทศเกี่ยวกับคุณภาพของคนก็คือ เป็นผู้ซื่อสัตย์ อุทิศตนเพื่อพระเจ้าที่ยิ่งใหญ่ มีลักษณะและบุคลิกภาพที่ดี มีวินัย ทำงานหนัก บึกบึน มีความรับผิดชอบ มีอิสระ เฉลียวฉลาด มีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตดี มีความชำนาญใน

ความพยายามที่จะปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐาน การดำเนินชีวิตของประชาชนนั้น ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อเพิ่มคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับให้เข้ากับความเป็นจริงที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ระบบการศึกษาของประเทศดำเนินการอย่างเป็นสากลในภาพรวม เปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยไม่มีการแบ่งภูมิภาค เชื้อชาติ หรือความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่คำนึงถึงพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม แต่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของคนซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงของการพัฒนาสังคม ในภาพรวมก็หมายความว่า การศึกษาของประเทศครอบคลุมช่องทางต่างๆ ช่วงเวลา และชนิดของการศึกษาที่มีความเป็นไปได้ ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ดังนั้นจุดแข็งก็คือมีความสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาระหว่างการศึกษาของประเทศและความพยายามในการพัฒนาประเทศ

ระบบการศึกษามุ่งจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชนทุกคน เพื่อให้สามารถอ่าน เขียน และใช้ภาษาประจำชาติ และคิดคำนวณได้อย่างดี ซึ่งจำเป็นต่อการมีส่วนร่วมในสังคมและประเทศ ยิ่งกว่านั้นยังคาดหวังว่าชาวอินโดนีเซียทุกคนรู้สิทธิและความรับผิดชอบ สามารถบรรลุความจำเป็นของตนและสังคมและสร้างความเข้มแข็งในความเป็นเอกภาพให้กับประเทศชาติได้

การพัฒนาการศึกษาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งมุ่งความเป็นธรรม ความเจริญทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ องค์ประกอบในเรื่องของความเป็นธรรมนับว่าเป็นสิ่งสำคัญในองค์ประกอบของการศึกษาที่ทำให้บรรลุถึงความเป็นธรรมในชีวิต

โดยสรุป นโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับเยาวชนและผู้ใหญ่นั้น อินโดนีเซียดำเนินการทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ เพื่อตอบสนองความต้องการในการพัฒนา โดยเพิ่มทักษะ ความรู้ ความสามารถให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีบนรากฐานทางวัฒนธรรมและค่านิยมของอินโดนีเซีย มุ่งปรับปรุงคุณภาพของคนและเพิ่มคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

3. กลุ่มเป้าหมาย

การจัดการศึกษาของอินโดนีเซียที่มุ่งเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน เน้นประชาชนผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาอันเนื่องมาจากความยากจน หรือไม่สามารถศึกษาต่อเนื่องจากโรงเรียนในระบบได้ กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวครอบคลุมประชากรวัยทำงาน (Productive age) ที่ต้องการปรับปรุงความรู้และความชำนาญ รวมถึงผู้ที่ต้องการบริการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษเพื่อที่จะสามารถรับมือกับมาตรฐานทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น และการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กลุ่มเป้าหมายยังครอบคลุมผู้เรียนที่ออกกลางคัน อันเนื่อง

มาจากปัญหาอุปสรรคต่างๆทั้งส่วนตัว ครอบครัว สังคม วัฒนธรรมและอื่น ๆ (UNESCO. Regional Workshop on Equivalency Programmes for Promoting of Lifelong Learning)

สำหรับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาพื้นฐานแยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ผู้ที่ออกกลางคัน และผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อเนื่องในโรงเรียน (ส่วนใหญ่เป็นเด็ก) และผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ดังนี้

(1) เด็กและเยาวชนที่ออกกลางคัน สถานภาพของผู้เรียนและผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อในโรงเรียน ในปีการศึกษา 2003/2004 จำนวนของผู้ออกกลางคันจากโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ยอดรวม 702,660 คน ในขณะที่เด็กที่จบประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ไม่ได้ศึกษาต่อเนื่องมีจำนวน 542,258 คน ดังนั้นโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่า Package A จึงจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการของผู้ที่ออกกลางคันในระดับประถม 4, 5 และ 6 ซึ่งเป็นเด็กจำนวนประมาณ 350,000 คน

ข้อมูลพื้นฐานจากสำนักงานสถิติ (Central Board of Statistics) พบว่า ในปี 2003 เหตุผลสำคัญที่ เด็ก (อายุ 7-18 ปี) ไม่เข้าเรียนในโรงเรียนเนื่องมาจากข้อจำกัดทางการเงิน 67% ขณะที่เหตุผลส่วนตัวที่ไม่เข้าเรียนซึ่งเป็นปัญหาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และจิตใจ ตั้งแต่ 0.4 ถึง 9.6% ผู้ที่มีอายุระหว่าง 7 - 18 ปี เป็นเด็กกลุ่มอายุวัยเรียนซึ่งไม่สามารถเข้าถึงการศึกษา เป็นผู้ที่มีมาจากครอบครัวเกษตรและประมงที่ยากจนรวมถึงพื้นที่เมืองที่ยากจน กลุ่มนี้ยังรวมถึงผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาอันเนื่องมาจากเรื่องส่วนตัว สังคม วัฒนธรรม จิตใจ กฎหมาย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชากร หรือแม้แต่ว่าเขาไม่สามารถแบ่งเวลาเนื่องมาจากการทำงาน ในจำนวนพวกเขาเหล่านั้นก็เป็นเด็กๆ ที่เข้าเรียนในโรงเรียนศาสนา เด็กที่อาศัยอยู่ตามท้องถนนและเด็กที่ต้องทำงาน

(2) ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ (Adult Target Learners) จากสถิติในปี 2003 พบว่ามีประชากรจำนวน 15,533,571 อายุ 10 ปี และสูงกว่านั้นที่ไม่สามารถเข้าเรียนโรงเรียนในระบบ และกลายเป็นผู้ไม่รู้หนังสือในที่สุด สถิตียังแสดงให้เห็นว่าประชากรจำนวน 4.4 ล้านคน อายุระหว่าง 10-44 ปี ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง 3.9 ล้านคนอายุระหว่าง 15-44 ปี และ 11.2 ล้านคน อายุ 45 ปี และสูงกว่านั้น สถิตียังชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ 9 จังหวัด ซึ่งมีจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือมากที่สุด คือ ชวาตะวันออก, ชวากลาง, ชวาตะวันตก, สุละเวสีใต้, ปาปัว, นูซาเตงการาบารัต, นูซาเตงการาติมอร์, กาลิมันตันตะวันตก และบันเตน ข้อมูลจากการศึกษา แสดงเหตุผลที่ทำให้ไม่สามารถเข้าโรงเรียนได้ ว่าเนื่องจากสาเหตุทางการเงิน ตามมาด้วยเหตุผลส่วนตัว สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ สิ่งสำคัญก็คือว่ากลุ่มเป้าหมายโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าเป็นผู้ใหญ่จากกลุ่มเศรษฐกิจยากจน จากชุมชน เกษตรกรรม ประมง และชุมชนเมืองที่ยากจน และผู้ที่ขาดการเข้าถึงการศึกษาเพราะปัญหา ส่วนตัว สังคม วัฒนธรรม จิตใจ และกฎหมาย

เช่นเดียวกับผู้ที่ไม่สามารถแบ่งเวลาในตอนกลางวันมาโรงเรียนได้ กลุ่มเป้าหมายนี้ยังมีกลุ่ม
นักโทษในเรือนจำและผู้ที่พักพิงจากเรือนจำแล้ว หญิงโสเภณี และชนกลุ่มน้อย

โดยสรุป ประเทศอินโดนีเซียจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยมีกลุ่ม
เป้าหมายทั้งเด็กและเยาวชนที่ออกจากโรงเรียนกลางคันด้วยข้อจำกัดในด้านต่างๆ กลุ่มเป้าหมาย
ยังรวมถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ กลุ่มนักโทษในเรือนจำ
และผู้ที่พักพิงแล้ว หญิงโสเภณี และชนกลุ่มน้อย

4. หน่วยงานหรือสถานที่จัด

ประเทศอินโดนีเซียจัดการศึกษาเทียบเท่าเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับ
ประชาชน โดยมีหน่วยงานหลัก คือกรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการ (The
Directorate-General of Out-of-School Education and Youth) และเพื่อที่จะขยายการดำเนินงาน
การศึกษาเทียบเท่าไปสู่ชุมชน จึงมีความร่วมมือกันหลายองค์กร คือ กรมการศึกษาชุมชน (The
Sub-Directorate of Equivalency Education in the Directorate of Community Education)
กรมวิชาการของการศึกษานอกโรงเรียน และเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการ (The Directorate
General of Out Of School and Youth Ministry of National Education) โดยความร่วมมือกับ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรเอกชน (NGOs) องค์กรทางสังคม (Social-community
organizations) ผู้เชี่ยวชาญพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยและสถาบันของทางราชการ ภาค
อุตสาหกรรม บริษัท ศูนย์สุขภาพและความงาม เครื่องสำอางค์ประเภทสมุนไพร และ SPAs มี
การลงนามการทำงานร่วมกัน (MOU) ระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับหน่วยงานและกระทรวง
ต่างๆ เช่น กระทรวงการเคหะ กระทรวงเกษตร กระทรวงที่เกี่ยวกับทะเล (Maritime Affairs)
กระทรวงศาสนา กระทรวงกำลังคนและการย้ายถิ่นเพื่อสนับสนุนการดำเนินโปรแกรม
นอกจากนี้โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่ายังพยายามให้ชุมชนจัดบริการการศึกษาสำหรับ
ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนของตน โดยใช้ศูนย์ต่างๆ ดำเนินการในลักษณะของกิจกรรมการศึกษา
นอกระบบโรงเรียนของชุมชน (Community-based non-formal education activities) ซึ่งกรม
การศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกเพื่อให้องค์กรชุมชนดำเนินการ
ได้ง่ายขึ้น และ/หรือกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเป็นผู้ดำเนินงาน โดยมีคำอธิบายในรายละเอียด
บางอย่างเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้ถูกต้อง

โดยสรุป หน่วยงานที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับประชาชนนั้น มีหลาย
หน่วยงาน หลายภาคส่วน ทั้งองค์กรภาครัฐ ซึ่งได้แก่กระทรวงศึกษาธิการ คือ กรมการศึกษา
ผู้ใหญ่และเยาวชน กรมการศึกษาชุมชน กรมวิชาการ เป็นต้น ทำงานร่วมกับหลายกระทรวง
ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรเอกชน องค์กรศาสนาและสถาบันอุดมศึกษา ภาคอุตสาหกรรม บริษัท
และชุมชน

5. โครงการ/กิจกรรม

โครงการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนซึ่งเป็นที่ยอมรับและดำเนินการอย่างกว้างขวางต่อเนื่องเป็นเวลานาน ได้แก่ การศึกษาเทียบเท่า (Equivalency Programme) ซึ่งการดำเนินงานอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน (the Directorate-General of Out-of-School Education and Youth) ซึ่งจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไปนี้

การศึกษาเทียบเท่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานอกระบบ ประกอบด้วยชุดการเรียนต่าง ๆ คือ โปรแกรม Package A, Package B, and Package C ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ดังนี้

- 1) Package A เทียบเท่ากับการศึกษาระดับประถมศึกษา
- 2) Package B เทียบเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 3) Package C เทียบเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

Package A Program

โปรแกรมชุด A ออกแบบสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อันเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และทางภูมิประเทศ หรือเป็นเพราะช่วงเวลาที่ยังเรียนเปิดสอนไม่เหมาะสมกับช่วงเวลาที่เขามีอยู่ ผู้จบการศึกษาจะได้รับวุฒิบัตรเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรระดับประถมศึกษาของในระบบโรงเรียน

Package B Program

โปรแกรมชุด B ออกแบบสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า เพราะปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ หรือปัจจัยซึ่งโรงเรียนในระบบไม่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของเขา ผู้จบการศึกษาจะได้รับวุฒิบัตรเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้นของในระบบโรงเรียน

Package C Program

โปรแกรมชุด C ออกแบบสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เพราะปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา เศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านภูมิประเทศ หรือปัจจัยซึ่งโรงเรียนในระบบไม่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันของเขา ผู้จบการศึกษาจะได้รับวุฒิบัตรเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนปลายของในระบบโรงเรียน

การเริ่มต้นโปรแกรมเรียน

หลังจากได้รับอิสรภาพระหว่างปี 1945-1965 อินโดนีเซียได้พยายามอย่างมากเพื่อต่อสู้กับการไม่รู้หนังสือ ความพยายามเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าระหว่างปี 1966 และ 1970 โดยส่งเสริมโครงการการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ ควบคู่ไปกับการสอนเกี่ยวกับการงานให้สัมพันธ์กับ

ทักษะการอ่านและการเขียน จากนั้น ในช่วงปี 1970 และ 1990 อินโดนีเซียเริ่มนำการศึกษาแบบเทียบเท่าเข้ามาในรูปแบบของโปรแกรม Package A ซึ่งเป็นโปรแกรมใหม่ที่มุ่งจัดการไม่รู้หนังสือ โปรแกรมนี้ประสบความสำเร็จเพราะสามารถลดจำนวนประชากรที่ไม่รู้หนังสือจาก 31.5 ล้านคนในปี 1971 เหลือ 17.3 ล้านคน ในปี 1980 การไม่รู้หนังสือลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 1985 เหลือ 13.5 ล้านคน และปี 1990 เหลือ 5.7 ล้านคน ระหว่างปี 1990 และ 2004 การศึกษาเทียบเท่าก้าวหน้าไปอย่างดีและประสบความสำเร็จอย่างมากในปี 1991 ได้มีการพัฒนา Package A และ Package B ขึ้นมาอีก ซึ่งเทียบเท่ากับการศึกษาระดับประถมศึกษาและมีมัธยมศึกษาตอนต้น จากนั้นในเดือนกรกฎาคมปี 2003 การศึกษานอกระบบโรงเรียนก็เป็นที่ยอมรับในกฎหมายของอินโดนีเซียโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาแห่งชาติและยอมรับว่าผลผลิตของการศึกษานอกระบบเทียบเท่ากับผลผลิตของการศึกษาในระบบ ซึ่งเป็นการประเมินของหน่วยงานที่รัฐบาลตั้งขึ้น การพัฒนาต่อไปคือในปี 2004 ก็ยอมรับกันว่า Package C มีคุณสมบัติที่สมบูรณ์

นโยบายที่สนับสนุนโปรแกรม

โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าดำเนินการ โดยการศึกษานอกระบบโดยใช้ Package A, Package B, และ Package C ซึ่งมีกฎหมายรองรับดังนี้

1. รัฐธรรมนูญอินโดนีเซีย ปี 1945
2. กฎหมายสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เลขที่ 20, 2003 เกี่ยวกับระบบการศึกษาแห่งชาติ
3. กฎหมายสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เลขที่ 22, 1999 เกี่ยวการปกครองท้องถิ่น
4. กฎข้อบังคับของรัฐบาล (Government Regulation) หมายเลข 25, 2000 เกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐบาลกลางและอำนาจของจังหวัด และอำเภอ
5. กฎข้อบังคับของรัฐบาล หมายเลข 73, 1991 เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน
6. พระราชบัญญัติกระทรวงศึกษาธิการและวัฒนธรรม หมายเลข 0131/U/1991 เกี่ยวกับโปรแกรม Package A และ Package B
7. ประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการวันที่ 22 มิถุนายน 2000 เกี่ยวกับการใช้ Package C
8. พระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการ หมายเลข 0132/U/2004 เกี่ยวกับ Package C
9. บันทึกความเข้าใจระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับกระทรวงต่างๆ ในการดำเนินโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่า

ในระดับปฏิบัตินั้น ยังมีความข้องใจเกี่ยวกับความถูกต้องตามกฎหมายของวุฒิบัตร
การศึกษาเทียบเท่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งวุฒิบัตรของ Package C ซึ่งเทียบเท่ากับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโปรแกรมนี้ กรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน
(The Directorate-General of Out-of-School Education and Youth) ได้เริ่มรณรงค์เพื่อสร้าง
ความเข้าใจและให้ข้อมูลเกี่ยวกับโปรแกรม ขณะเดียวกันก็สร้างความเข้าใจกับสังคมถึงศักดิ์
และสิทธิ์ของวุฒิบัตรของการศึกษาเทียบเท่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ข้อมูลกับบุคลากรทางการศึกษา
และหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

จุดมุ่งหมายของโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่า

โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งเพื่อที่จะรวมสาระสำคัญ
ต่าง ๆ เข้าไว้

1. เพื่อให้บริการทางการศึกษาเพื่อเสริมและ/หรือเพื่อช่วยการศึกษาในระบบ
สำหรับเด็กวัยเรียน และผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษานอกระบบเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ
สังคม วัฒนธรรม จิตใจ ภูมิประเทศ ประชากร ช่วงเวลาเรียน และเหตุผลอื่นๆ
2. เพื่อให้ผู้เรียนในชุดการเรียนต่างๆ ได้รับวุฒิบัตรเทียบเท่าการศึกษาในระบบ คือ
Package A เทียบเท่าระดับประถมศึกษา Package B เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ
วุฒิบัตร Package C เทียบเท่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วุฒิบัตรที่ได้รับช่วยให้เขาสามารถ
ศึกษาต่อเนื่องกับการศึกษาในระบบหรือใช้ในการสมัครงาน
3. เพื่อพัฒนาบุคคล สังคม และทักษะความรู้ของผู้เรียน ช่วย使他สามารถ
ใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมของเขา เพื่อที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต

ผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ผู้เรียนในโปรแกรม Package A, B, และ C ประกอบด้วยคนสองกลุ่ม: กลุ่มแรก
ประกอบด้วยเด็กในวัยเรียน ผู้ซึ่งมีข้อจำกัดหรือเข้าไม่ถึงการศึกษาในระบบ และกลุ่มที่สอง
ประกอบด้วยผู้ใหญ่ซึ่งต้องการวุฒิบัตรของการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาด้วย
เหตุผลหลักก็คือคุณสมบัติในการทำงาน

ปริมาณของการออกกลางคัน (ทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา) สูงมาก ดังนั้น
เริ่มต้นจากปี 2005 จุดมุ่งหมายแรก ๆ ของโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าก็เพื่อที่จะจัดการศึกษา
พื้นฐานแก่ปีให้กับผู้ที่ยอยู่นอกระบบโรงเรียน โดยใช้โปรแกรม Package A และ Package B
เกณฑ์ในการเลือกผู้เรียนเป้าหมาย รวมถึงจำนวนผู้ที่ออกกลางคัน ยึดพื้นที่ในการดำเนินงานโดย
พิจารณาในเรื่องเพศและข้อจำกัดต่างๆ ที่เขาเผชิญอยู่ ปัญหาและข้อจำกัด เช่น เรื่องของเวลา
และเหตุผลอื่นที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ สังคม วัฒนธรรม

โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าสำหรับผู้ใหญ่ พัฒนาขึ้นด้วยศาสตร์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) และเน้นทักษะชีวิตหรือทักษะอาชีพและการสร้างบุคลิกภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาอาชีพรวมถึงการจัดการที่อยู่อาศัย ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ทักษะอาชีพ และหลักจรรยาในการทำงาน เพราะว่าความรู้และความชำนาญในสิ่งเหล่านี้สามารถช่วยปรับปรุงชีวิต และรับรองเขาสำหรับอนาคตที่ดีกว่า การสร้างคุณลักษณะโดยการศึกษา ศีลธรรมสามารถช่วยพิทักษ์เขาจากความเลวร้ายทางสังคม เช่น การเสพติดและเอดส์

จำนวนผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการโดยการศึกษาเทียบเท่าในปี 2004

ผู้ไม่รู้หนังสือจำนวน 4.4 ล้านคน (อายุระหว่าง 10-44 ปี) เป็นกลุ่มที่ท้าทายอย่างมากของประเทศ ในเวลาเดียวกัน ก็เป็นที่คาดหวังว่าโปรแกรม Package A สามารถจัดให้กับผู้ที่ออกกลางคันในระดับชั้นประถมปีที่ 4, 5 และ 6 และมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นเด็กจำนวน 350,000 ขณะที่โปรแกรม Package B สามารถจัดให้กับผู้เรียนที่ออกกลางคันที่เป็นเด็กจำนวน 271,948 คน ข้อมูลจากการศึกษาผู้ใหญ่ชุมชน (The Directorate of Community Education) แสดงให้เห็นว่า ในปี 2004 โปรแกรม Package A สามารถตอบสนองผู้เรียนจำนวน 71,759 คน ขณะที่ Package B ตอบสนองผู้เรียนจำนวน 344,561 คน โปรแกรม Package A และ B ได้รับการสนับสนุนเต็มที่จากรัฐบาล ในขณะที่โปรแกรม Package C ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชน แต่ได้รับเงินบำรุงเพียงเล็กน้อยจากรัฐบาล โดยผ่านการศึกษาผู้ใหญ่ชุมชน (The Directorate of Community Education) งบประมาณที่ได้รับขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เรียนและเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม เนื่องมาจากการสำรวจและการสัมภาษณ์ที่ดำเนินการโดยการศึกษาเทียบเท่า พบว่างบประมาณที่ได้รับจากกรณีนี้ไม่พอเพียงที่จะนำมาใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีจำนวนมาก ประมาณกันว่างบประมาณที่จัดสรรจากกรณีนี้ใช้เพื่อผู้เข้าร่วม (participants) มากกว่าจำนวนของกลุ่มเป้าหมายจริงๆ นั่นก็หมายความว่าโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าจัดได้มากกว่าตัวเลขข้างบนนี้

หลักสูตรการศึกษาเทียบเท่า

หลักสูตรโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าที่ใช้อยู่ ได้ปรับปรุงจากหลักสูตรปี 1994 และมีพื้นฐานจากหลักสูตรในระบบโรงเรียน เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นก่อนที่การศึกษาในระบบจะปรับมาใช้หลักสูตรสมรรถนะ (Competency based type of curriculum) ยิ่งกว่านั้นยังนำหลักสูตรการศึกษานอกระบบมาพิจารณาใช้ นำความหลากหลายในความแตกต่างทางพื้นฐาน อายุ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจของผู้เรียน มาพิจารณาเพิ่มเติม ด้วยสมรรถนะที่แตกต่างกันของผู้เรียน สิ่งที่สำคัญถึงคือความสอดคล้องกับบริบท เป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ง่ายสำหรับผู้เรียน เน้นวิชาการและทักษะควบคู่กันไป สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการออกแบบหลักสูตรใหม่ การปรับหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้ทันสมัย ตอบสนองความสนใจและความจำเป็นของการศึกษานอกระบบ

ขณะเดียวกันก็ให้บรรลุตามสมรรถนะมาตรฐานของ Package A, B, และ C ยิ่งกว่านั้น กรม ฯ ยังออกแบบหลักสูตรทักษะชีวิตใหม่ ประกอบด้วยทักษะอาชีพ การจัดการที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ ชุมชน และหลักจรรยาในการทำงาน การปรับปรุงหลักสูตรใหม่ให้สอดคล้องกับความแตกต่างทางอายุของผู้เรียน ความหลากหลายในภูมิหลังและความจำเป็นของผู้เรียน หลักสูตรใหม่ยังรวมถึงการศึกษาสภาพและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินของชุมชน โดยสัมพันธ์กับความจำเป็นของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 40% เป็นการศึกษาทักษะชีวิตซึ่งประกอบด้วยโปรแกรมการทำงาน ครอบครัวย เศรษฐกิจในท้องถิ่น ทักษะอาชีพ วิสาหกิจ คุณธรรมในการประกอบอาชีพ และการแนะแนวอาชีพ หลักสูตรประกอบด้วย:

1. การสร้างคุณลักษณะและวิชาการทางการศึกษาเทียบเท่าชุดของสมรรถนะที่ผู้เรียนระดับประถม และมัธยมศึกษาต้องบรรลุ รวมถึงการเรียนรู้ศาสนา ความเป็นพลเมือง วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรมอินโดนีเซีย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และฟิสิกส์

2. วิชาที่มุ่งทักษะชีวิตเน้นความสามารถในการสร้างอาชีพรายได้หรือพัฒนาวิสาหกิจของตนเองหรือทำเป็นทีมวิชาประกอบด้วย หลักจรรยาของการทำงาน การจัดการที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจในชุมชน ทักษะอาชีพ (เพิ่มเติมได้ตามสภาพพื้นฐานสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น) การศึกษาด้านศิลปะ และฟิสิกส์

หลักสูตรใหม่พร้อมด้วยชุดการเรียนรู้นี้ได้ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ไปยังหน่วยงานทางการศึกษาและผู้ใช้ต่างๆ และพร้อมที่จะให้ใช้ดำเนินการ

สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนพัฒนาเป็นชุดการเรียนรู้ (Modules) โดยยึดสมรรถนะเป็นพื้นฐาน ในแต่ละชุดมีจุดประสงค์ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง กิจกรรม การปฏิบัติ และแนวทางการประเมินผล นอกจากนี้ ชุดการเรียนยังพยายามบูรณาการหลักการทางการศึกษากับการปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็ให้ความสนใจกับความสามารถที่หลากหลายของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจว่าสอดคล้องกับความต้องการจริงและประสบการณ์ของผู้เรียนและบริบท กรม ฯ ได้ปรับปรุงชุดการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์เปลี่ยนขึ้นส่วนทั้งหมดใหม่ เช่น พัฒนาชุดการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทุกวิชาใน Package A ชุดการเรียนรู้ที่ใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีทุกวิชาใน Package B และ ชุดการเรียนรู้ที่ใช้ในชั้นปีที่ 10 มีทุกวิชา ใน Package C และชุดการเรียนรู้ทักษะชีวิต ประกอบด้วยหลักจรรยาการทำงาน การจัดการที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจในชุมชน อาชีพ กรม ฯ ได้ออกแบบชุดการเรียนรู้ทักษะชีวิตให้สัมพันธ์กับอาชีพ ทั้งเกษตรกรรมและการประมง แบบเรียนที่ใช้และสื่อเรียนรู้อื่น เช่น สื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ สื่อประสม และสื่อบุคคลได้เสนอแนะให้นำมาใช้ เพื่อให้การเรียนการสอนมีความสมบูรณ์มากขึ้น

วิธีการและกระบวนการเรียนการสอน

วิธีการเรียนการสอนจะไม่ใช้เพียงการสอนของครู (Chalk and talk) ซึ่งทำมาแต่อดีต มีการแนะนำให้ใช้ศาสตร์การสอนผู้ใหญ่ (Andragogy) และการสอนเนื้อหาวิชาการ (Pedagogy) ได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากพื้นฐานผู้เรียนในโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่ามีความแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเรียน-การสอนที่หลากหลาย วิธีที่เสนอแนะ เช่น การสอนแบบสร้างสรรค์ (Constructivism) การเรียนแบบร่วมมือกัน (Cooperative learning) ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (Active interaction) และใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิบัติงาน การอภิปราย บทบาทสมมุติ การสาธิต การมอบหมายงาน การศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง และการฝึกงานในสถานที่ทำงาน

ระบบการดำเนินงาน

ระบบของการดำเนินงาน (Delivery system) ต้องสอดคล้องกับความจำเป็นและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนมีความยืดหยุ่น มีการจัดรายการ (Menu) ให้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของทางเลือก เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ นำมาจากชุดการเรียนซึ่งจัดการโดยครู (Tutors) โปรแกรมการเรียนควรเปิดเผยให้ผู้เรียนทราบรวมทั้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ สมรรถนะที่ต้องการและผลการเรียนรู้ ตารางสอนมีความยืดหยุ่น กลุ่มเรียนควรมีขนาดเล็ก ผู้เรียนควรถามคำถาม และปรึกษาครูได้ในเวลาเรียน และมีช่วงเวลาพิเศษที่จำเป็นเพื่อปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้น

บุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรของโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าในอินโดนีเซียมาจากหน่วยงานบริการที่หลากหลายเป็นผู้สอน (Tutors) ผู้ฝึกทักษะ/วิทยากร ผู้อำนวยการความสะอาด เจ้าหน้าที่การศึกษา นอกโรงเรียนในชุมชน ผู้นิเทศก์ บุคคลเหล่านี้มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของตำแหน่งที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสอน เป็นพี่เลี้ยง ผู้กววิชา และอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนรู้

ระบบการประเมินผลการศึกษาเทียบเท่า

การประเมินผลการศึกษาเทียบเท่ามีสองชนิดคือการประเมินตามสภาพ (Authentic assessment) และการสอบปลายภาคเรียน (A final examination)

1. การประเมินตามสภาพ สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระโดยการตอบคำถาม หรือการแก้ปัญหาจากคำถามที่ให้มาในชุดการเรียนแต่ละชุด ผู้เรียนสามารถตรวจคำตอบจากคำตอบที่ให้ หรือผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมให้สมบูรณ์ตามที่กำหนดไว้ในชุดการเรียน เช่น โครงการทดลอง โครงการงานและผลผลิต เมื่อจบแต่ละชุดการเรียนผู้เรียนก็เรียนกิจกรรมในชุดต่อไป ส่วนครูสามารถประเมินผลผู้เรียน โดยการสังเกต อภิปราย การตรวจงาน การทดสอบ ประเมินผลผลิต เพิ่มสะสมงานของผู้เรียนระหว่างเรียน และประเมินเมื่อเรียนจบแต่ละชุดการเรียน

2. การสอบปลายภาคเรียน เป็นการประเมินเมื่อจบแต่ละชุด ผลการประเมินจะแสดงในเอกสารรายงานของผู้เรียน (Learner's report cards)

3. การทดสอบระดับชาติ ดำเนินการโดยศูนย์การประเมิน สำนักงานวิจัยและการพัฒนา ของกรมการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับชุดการเรียนรู้ (The Assessment Centre, Office of Research and Development of the Department of National Education for Package A, Package B and Package C)

ผลกระทบของโปรแกรมการศึกษาเทียบเท่า

โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าซึ่งประกอบด้วย Package A, B, and C ช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะ วิชาการ และทักษะชีวิต โดยประกันผู้เรียนที่เข้าร่วม โปรแกรมว่าจะได้รับเรื่องต่อไปนี้

- 1) ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและวิชาการ
- 2) ทักษะคิดเชิงบวกเกี่ยวกับการเรียนรู้
- 3) ศิลธรรมและพฤติกรรมที่เหมาะสม
- 4) แรงจูงใจในเชิงบวกและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
- 5) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและความร่วมมือกับผู้อื่น
- 6) ทักษะคิดเชิงบวกเกี่ยวกับอนามัย ความสะอาด และโภชนาการ
- 7) ทักษะที่ดีในการจัดการการเงินของครอบครัว
- 8) ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรเศรษฐกิจชุมชน, สถาบัน และวิสาหกิจ
- 9) ทักษะในการทำมาหากินที่สามารถสร้างรายได้
- 10) ทักษะในการประกอบอาชีพอิสระ (Self employment skills)
- 11) ชีวิตอนาคตที่ดีกว่า

โดยสรุป ประเทศอินโดนีเซียจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มด้อยโอกาส โอกาสในสังคมที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษาอันเนื่องมาจากความยากจนหรือไม่สามารถศึกษาในโรงเรียน อันเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ ทั้งส่วนตัว ครอบครัว สังคมวัฒนธรรมและอื่นๆ และประชากรกลุ่มอายุวัยทำงาน เพื่อปรับปรุงความรู้และความชำนาญ กลุ่มเป้าหมายยังครอบคลุมผู้เรียนที่ออกกลางคัน ซึ่งเป็นกลุ่มอายุตั้งแต่ 7-44 ปี โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าใช้ชุดการเรียนรู้ Package A เทียบเท่ากับการศึกษาระดับประถมศึกษา Package B เทียบเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ Package C เทียบเท่ากับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการดำเนินงานเป็นไปอย่างดี โดยความร่วมมือขององค์กรและหน่วยงาน ต่างๆ

4. ประเทศอียิปต์

1. ภูมิหลัง

สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ (Arab Republic of Egypt) หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า อียิปต์ (Egypt) เป็นประเทศในแอฟริกาตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประชากรมากที่สุด มีพื้นที่ประมาณ 1,020,000 กม. ซึ่งรวมถึงคาบสมุทรซีนาย (ถ้าเป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันตกเฉียงใต้) ในขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศตั้งอยู่ในแอฟริกาเหนือ มีพรมแดนด้านตะวันตกติดกับประเทศลิเบีย ด้านใต้ติดกับประเทศซูดาน ด้านตะวันออกเฉียงเหนือติดกับประเทศอิสราเอล ชายฝั่งทางเหนือติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และทางตะวันออกติดกับทะเลแดง ประชากรอียิปต์ส่วนใหญ่อาศัยบนทั้งสองฝั่งของแม่น้ำไนล์ (ประมาณ 40,000 กม.) และคลองสุเอซ พื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศเป็นส่วนของทะเลทรายซารา และ มีผู้อยู่อาศัยอยู่เบาบาง ประเทศนี้มีชื่อเสียงในด้านอารยธรรมโบราณ รวมถึงอนุสาวรีย์โบราณที่น่าตื่นตาที่สุดในโลก ได้แก่ พีระมิด อารามคาร์นัค และหุบเขากษัตริย์ (Valley of the Kings) ในปัจจุบัน อียิปต์ถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของโลกอาหรับ ประชากรมีจำนวนประมาณ 70 ล้านคน (ปี 2547) ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเมืองร้อยละ 45 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามบริเวณ 2 ฝั่งและที่ราบลุ่มแม่น้ำไนล์ ประกอบด้วย 3 เชื้อชาติ คือ แสมติค-แสมติค 99.8% เบคูอิน และนูเบียน 0.2% อัตราเพิ่มของประชากรประมาณปีละ 1.9% อายุเฉลี่ย 65 ปี ความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยทั่วประเทศประมาณ 75.68 คน/ตร.กม. กรุงไคโรและปริมณฑลมีประชากรประมาณ 16 ล้านคน ซึ่งมีความหนาแน่นมากที่สุดเฉลี่ย 34,000-35,000 คน/ตร.กม. รองลงมาคือเมืองอเล็กซานเดรีย มีประชากรประมาณ 4 ล้านคน ความหนาแน่นเฉลี่ย 13,000-15,000 คน/ตร.กม (<http://webindex.sanook.com/tags>) และเมืองปอร์ต ซาอิด มีประชากร 526,000 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 8,800-9,000 คน/ตร.กม. จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนของอียิปต์นั้นพบว่า มีพื้นฐานมาจากความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการกับผู้ที่ถูกหล่นจากการศึกษาในระบบเนื่องด้วยเหตุผลต่างๆ ในระยะเริ่มต้นการศึกษานอกโรงเรียนเริ่มที่การรู้หนังสือ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญของงานการศึกษานอกโรงเรียน แนวคิดนี้ได้พัฒนามาช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อตอบสนองความจำเป็นและโอกาสทางการศึกษาของประชาชนนอกระบบโรงเรียน และเป็นที่ยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับทั้งสองประเด็น คือ

1) *การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ* ดำเนินการโดยมุ่งเน้นประเด็นสำคัญเช่น การสร้างภูมิคุ้มกันในเด็ก การวางแผนครอบครัว และเมื่อไม่นานมานี้ก็เน้นเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพ สิทธิเด็ก การว่างงานของเยาวชน และอื่นๆ

2) *ทิศทางการกระหว่งประเทศ และองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน* (เช่น ช่วยในเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน) มีทิศทางและความสนใจที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เป่า

ไปในเรื่องนี้ นอกเหนือจากงบประมาณของรัฐ ต่อมาการขยายงานการศึกษายังครอบคลุมไปถึง การจัดการศึกษาเทียบเท่า (Equivalency classes) การฝึกอาชีพ ทักษะชีวิต คอมพิวเตอร์ และ ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ และเนื่องมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่ รุนแรงมากขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ทำให้มีความสนใจเพิ่มมากขึ้นกับการศึกษานอกโรงเรียนใน สถานะที่เป็นเครื่องมือในการจัดเตรียมทักษะต่างๆ โดยหวังว่าจะช่วยปรับปรุง ผลผลิตหรือช่วย ในการแก้ปัญหาการว่างงานของเยาวชนได้ (Aisha Sabri, Egypt Non-Formal Education Country profile. <http://www.unesco.org>)

2. นโยบาย/วัตถุประสงค์

นโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับ ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนั้น หากพิจารณาจากเอกสารและการดำเนินงานของหน่วยงาน ต่างๆ สามารถจำแนกได้คือมุ่งในเรื่องการรู้หนังสือ การให้ความรู้ทักษะที่จำเป็น และการจ้างงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *การรู้หนังสือ* เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือผู้ที่ตกหล่นจาก การเรียนในระบบ ให้สามารถ “ตามทัน” การศึกษาในระบบโรงเรียนที่ตนเองพลาดโอกาสหรือ ละทิ้งมา มากกว่าที่จะตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ไม่รู้หนังสือเหล่านั้น ความ เชื่อมโยงอย่างมากระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบก็คือหลักฐานที่ระบุว่า ใครบ้างที่เป็นผู้ไม่รู้หนังสือและเป้าหมายของโปรแกรมก็คือเพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ วุฒิบัตร อย่างเป็นทางการที่พวกเขาจะได้รับเมื่อจบโปรแกรมการรู้หนังสือแห่งชาติมีศักดิ์และสิทธิ์เทียบ เท่าระดับประถมศึกษาของการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกประการ ซึ่งศักดิ์และสิทธิ์นี้จะมีผลต่อ การจ้างงานและการได้รับค่าจ้างในความสามารถ การได้รับใบขับขี่และอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ทักษะ ที่จำเป็นต้องใช้เพื่อที่จะสอบผ่านโปรแกรมการรู้หนังสือแห่งชาตินั้น เทียบเท่ากับระดับชั้นประถม ปีที่ 3 และประถมปีที่ 4

2) *การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเด็กหญิงและสตรี* เป็นโปรแกรมในแนว กว้างที่เน้นความจำเป็นของเด็กหญิงและเยาวชนสตรีจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย โปรแกรม ใหม่นี้ประกอบด้วยการเรียนในระยะเวลา 102 ชั่วโมง ซึ่งเป็นช่วงที่ส่งเสริมให้มีการอภิปราย การสร้างความเชื่อมั่น การให้ข้อมูล และการแก้ไขความเชื่อหรือข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง หัวข้อใน การเรียนประกอบด้วย (1) ทักษะพื้นฐานเพื่อชีวิต ซึ่งเรียนในเรื่องอัตลักษณ์ของสตรี สิทธิและ ความรับผิดชอบของชาย-หญิง โภชนาการ สุขภาพ การปฐมพยาบาล พัฒนาการของเด็กและสิทธิ เด็ก สิ่งแวดล้อมและโครงการธุรกิจขนาดย่อม และ (2) เรื่องเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย (Reproductive health) ได้แก่ วัยรุ่น การแต่งงาน การตั้งครรภ์และการเกิด การวางแผนครอบครัว โรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์และความรุนแรงต่อสตรี เป็นต้น

3) เพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนามนุษย์ จากเอกสารรายงานการพัฒนามนุษย์ (The Egyptian Human Development Report 2005) ของอียิปต์เกี่ยวกับนโยบายด้านการพัฒนาประเทศ ในช่วงปี ค.ศ. 1997-2017 ดังที่ปรากฏในเอกสารคณะรัฐมนตรีในปี ค.ศ.1997 มีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ (1) บทบาทภาคเอกชน (2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ (3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวอย่างกว้าง ๆ ก็คือ นโยบายการพัฒนาประเทศได้เน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการดำเนินงานเกี่ยวกับการว่างงานและผลผลิตต่ำ ดังนั้นจุดมุ่งหมายหนึ่งภายในองค์ประกอบของการจ้างงานของรัฐบาลปัจจุบันก็คือการอบรมคนงานในภาคส่วนต่างๆ ที่ดำเนินงานด้านเศรษฐกิจให้ได้ 100,000 คนต่อปี การลงทุนโดยรวมของแผนการฝึกอบรมด้านเทคนิคและอาชีพประมาณ 140 ล้านดอลลาร์อียิปต์ ซึ่งมาจากแหล่งทุนต่างๆ (ส่วนใหญ่รัฐบาล) และผู้จัด (providers) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยของรัฐและเอกชน นโยบายการพัฒนาประเทศดังกล่าวจึงเอื้อต่อการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างมากเช่นกัน (UNDP/National Planning Institute: Egypt 2005, p 3)

โดยสรุป นโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนั้น ประเทศอียิปต์มุ่งในเรื่องการรู้หนังสือ การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพเกี่ยวกับทักษะพื้นฐานเพื่อชีวิต และเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนามนุษย์

3. กลุ่มเป้าหมาย

จากนโยบายการศึกษาของประเทศอียิปต์ที่มุ่งเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ตกหล่นจากการศึกษาในระบบ การเพิ่มศักยภาพ และตอบสนองทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อพิจารณาลักษณะของโปรแกรมการศึกษาแล้ว ก็อาจจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1) กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ ซึ่งเป็นกลุ่มที่เข้าเรียนในโปรแกรมเพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ กลุ่มเป้าหมายนี้ในปัจจุบันได้แก่ผู้ที่มีอายุ 14 - 45 ปี (ก่อนหน้านั้นเน้นที่ผู้มีอายุ 15 -35 ปี) ถึงแม้ว่าชั้นเรียนต่างๆ จะรวมผู้ที่อายุน้อยหรือมากกว่านี้ แต่นิยามของคำว่า “ผู้ที่ไม่รู้หนังสือ” ก็คือ หญิงหรือชายที่มีอายุระหว่าง 14 - 45 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนและไม่จบชั้นประถมศึกษา

เป้าหมายปัจจุบันของการรู้หนังสือ คือการลดอัตราการไม่รู้หนังสือให้เหลือ 10% ภายในปี ค.ศ.2009 (ปัจจุบันอัตราการไม่รู้หนังสืออย่างเป็นทางการประมาณ 28.6%) เป้าหมายคือการทำให้ประชาชนประมาณ 8 ล้านคน เป็นผู้รู้หนังสือในช่วงเวลาที่กำหนด โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับเยาวชนสตรี ประชาชนในชนบทและพื้นที่ยากจน (ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนเหนือของอียิปต์) การดำเนินความพยายามเข้าถึงกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือโดยการประสานงานและสร้างความร่วมมือของภาครัฐ เอกชนและองค์กรต่างๆ เพื่อจัดการไม่รู้หนังสือและพัฒนา

โปรแกรมเพื่อเพิ่มทักษะหลังการรู้หนังสือ โดยส่งเสริมให้ผู้รู้หนังสือใหม่ (Neo-literates) สมัคร
เข้าเรียนในระบบโรงเรียนและรับการฝึกอบรมอาชีพ เป็นต้น

2) เด็กและเยาวชนสตรีที่มีอายุระหว่าง 9-20 ปี เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งอยู่ทั้งใน
ชนบทและเขตเมือง จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมทักษะพื้นฐานของชีวิต เพื่อผู้เรียนจะได้เรียนรู้
ข้อมูลทางด้านสุขภาพอนามัย การแต่งงาน การตั้งครรถ์ การวางแผนครอบครัว บทบาทชาย-หญิง
 เป็นต้น การดำเนินการเริ่มในศตวรรษที่ 21

3) ประชากรวัยแรงงานและแรงงาน ในการพัฒนานโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ
นั้น ดำเนินการภายใต้ “เป้าหมายด้านคุณภาพ” และเตรียมการเพื่อตอบสนองความต้องการของ
ตลาดแรงงาน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งด้านพาณิชย์กรรม เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม
มีมิติในประเด็น ต่างๆ 7 มิติที่น่าสนใจ โดยใช้เงินประมาณ 6 ล้านปอนด์คือในปี 2011
ซึ่ง 7 มิติดังกล่าวเป็นเรื่องของการพัฒนา/ปฏิรูป ระบบการศึกษาทางด้านอาชีพและเทคนิค
ประกอบด้วย: (1) การพัฒนา/ ปฏิรูปแผนการศึกษาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและ
ประเมินผล (2) การพัฒนาโรงเรียน (3) การจัดตั้งและการพัฒนาสถาบันฝึกอบรมผู้ที่มีความ
สามารถพิเศษในระดับปริญญา (4) การฝึกอบรมผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักการศึกษา การสำเร็จ
การศึกษา และโครงสร้างการบริหาร (เช่น การคัดเด็กเข้าเรียน) (5) การเพิ่มเงินทุน (6) ความ
เชื่อมโยงกับชุมชน และ (7) การปรับปรุงภาพลักษณ์ในเชิงลบของการศึกษาสายอาชีพและสร้าง
ความรู้สึกระทึกใจในการศึกษาประเภทนี้

ในการดำเนินการมีหน่วยงานและผู้บริจาคหลายรายที่ริเริ่มและให้ทุนสนับสนุน
โครงการ เช่น กระทรวงกำลังคน (Ministry of Manpower) กระทรวงพาณิชย์และอุตสาหกรรม
สมาพันธ์ด้านการลงทุน สมาพันธ์อุตสาหกรรม กองทุนเพื่อพัฒนาสังคม (Social Fund for
Development) โครงการพัฒนาทักษะชีวิตแห่งชาติ (National Skills Development Project)
โครงการ “จากโรงเรียนสู่บ้าน” (From School to Work) และหน่วยงานด้านการบริจาคอื่นๆ

โดยสรุป กลุ่มเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาส ได้แก่ กลุ่มผู้ไม่รู้
หนังสือซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุ 14-45 ปี อยู่นอกระบบโรงเรียนและไม่จบชั้นประถมศึกษา กลุ่มเด็ก
และเยาวชนสตรีที่มีอายุระหว่าง 9-20 ในชนบทและเขตเมือง และกลุ่มประชากรวัยแรงงาน

4. หน่วยงานหรือสถานที่จัด

องค์กรหลักที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับ
ประชาชนนั้น มีหลายองค์กรและหน่วยงาน ดังนี้

1) หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือ (General Authority for Adult
Education) ซึ่งขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ไม่ใช่กระทรวงศึกษาธิการ)
เครื่องมือสำคัญที่เกี่ยวข้องคือกฎหมายการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการรู้หนังสือและการศึกษาผู้ใหญ่

(Law 8/1991 concerning Literacy and Adult Education) ซึ่งกฎหมายนี้ทำให้เกิดโครงสร้างองค์กรของกระทรวงศึกษาธิการ และเครื่องมือในทางกฎหมายอื่น ๆ ที่รวมถึงการเอื้อในการลงนามข้อตกลงทวิภาคีกับองค์กรบริจาคต่างๆ ทำให้เกิดโครงการความร่วมมือและโครงการพิเศษหลายโครงการ เช่น โครงการพัฒนาทักษะชีวิต โครงการบูรณาการอาชีวศึกษาเข้าไปในเศรษฐกิจฐานความรู้

2) องค์กรเอกชน มีกฎหมาย 84/2002 ที่เกี่ยวกับองค์กรเอกชน และพระราชบัญญัติกระทรวง 30/2000 เกี่ยวกับการเข้าร่วมขององค์กรเอกชน โดยการอนุญาตให้โรงเรียนเอกชนสามารถจัดตั้ง “โรงเรียนเทียบเท่า” (Equivalency Schools) เช่น โรงเรียนชุมชน และโรงเรียนห้องเรียนเดียว (Community and One-classroom Schools) และจัดระบบกลไกเพื่อประสานงาน

3) จังหวัด เพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจ มีกฎหมายที่ 43 /1979 เกี่ยวกับการบริหารส่วนท้องถิ่น เข้ามาเกี่ยวข้องโดยการให้อำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดในการบริหารทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาชนภายในจังหวัดของตน ในด้านการศึกษา นั้น อำนาจนี้ครอบคลุมการก่อสร้างในท้องถิ่น การตกแต่งและการบริหารโรงเรียน แต่ไม่รวมโรงเรียนทดลอง และศูนย์อบรมต่างๆ ผู้ว่าราชการยังมีความรับผิดชอบในการตรวจตราและดำเนินโครงการทดลองต่างๆ ในจังหวัดตน

4) สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศผู้สนับสนุนทางการเงิน ยังมีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาแรงงาน และพัฒนาคนตามนโยบายของรัฐ

ในการดำเนินการดูแลการศึกษานอกระบบเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับประชาชนนั้นมีหน่วยงานรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ จำนวนมาก ดังเช่น

1. การรู้หนังสือ รวมถึงการผสมผสานทักษะชีวิตและโรงเรียนที่จัดการศึกษาเทียบเท่า

- 1.1) กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานภายในสังกัด
- 1.2) ศูนย์ทดสอบและประเมินการศึกษาแห่งชาติ
- 1.3) สภาอุดมศึกษาเพื่อการศึกษาระดับก่อนมหาวิทยาลัย (Higher Council for Pre-University Education)
- 1.4) ศูนย์พัฒนาหลักสูตร สื่อ และการเรียนการสอนแห่งชาติ
- 1.5) หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือ (General Authority for Adult Education) มีอำนาจในตัวและขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
- 1.6) กระทรวงเยาวชน (Ministry of Youth) ปัจจุบันเรียกว่าสภาเยาวชน (Supreme Council for Youth) ดูแลศูนย์เยาวชน

2. การอบรมช่างฝีมือและการศึกษาอาชีพ (TVET) ที่มีได้ดำเนินการโดยโรงเรียนช่างฝีมือในระบบ สถาบัน หรือวิทยาลัยที่เข้าร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงอุดมศึกษา มีการดูแลดังนี้

2.1) General Authority ดูแลการศึกษาผู้ใหญ่จนถึงปี 2006

2.2) ศูนย์ฝึกอบรม (มีจำนวน 232 ศูนย์) จัดการโดย 6 กระทรวง นอกเหนือจากกระทรวงศึกษาธิการ

2.3) กระทรวงพัฒนาเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย กำลังคน และการเข้าเมือง เกษตร สุขภาพและวัฒนธรรม

ในด้านการเงิน แหล่งเงินสำคัญที่นำมาใช้เพื่องานการศึกษานอกโรงเรียน คือ งบประมาณของรัฐ งบของเอกชน และหน่วยงานบริจาค ทั้งนี้ ไม่มีงบประมาณที่จัดสรรให้กับการศึกษานอกโรงเรียนโดยตรง เพราะว่าการสร้างการศึกษานอกโรงเรียนมิได้เป็นหน่วยงานที่เป็นทางการ

โดยสรุป หน่วยงานหรือสถานที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสมีทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินงานตามลักษณะโปรแกรม ได้แก่ หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือของกระทรวงศึกษาธิการ องค์กรเอกชน ซึ่งจัดตั้งโรงเรียนเทียบเท่าจังหวัดบริหารทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาคประชาชนภายในจังหวัดของตน และสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษา โรงเรียนช่างฝีมือในระบบ สถาบัน หรือวิทยาลัยที่เข้าร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ หรือกระทรวงอุดมศึกษา เป็นต้น

5. โครงการ/กิจกรรม

โครงการ/กิจกรรมเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนนอกระบบในประเทศอียิปต์นั้น จำแนกได้ 4 ประเภท คือ (1) โครงการรู้หนังสือ/คณิตศาสตร์และการรู้หนังสือและทักษะชีวิต (Literacy/ Numeracy, and Literacy and Life Skills), (2) การอบรมทักษะชีวิต(Life Skills Training) (3) โรงเรียนเทียบเท่าหรือโรงเรียนทางเลือก (Equivalency and or “Second Chance” Schooling) และ (4) การศึกษาประเภทช่างฝีมือและอาชีพและการฝึกอบรม (Technical/Vocational Education and Training) รายละเอียดมีดังนี้

5.1 โครงการรู้หนังสือ/คณิตศาสตร์และการรู้หนังสือและทักษะชีวิต (Literacy/ Numeracy, and Literacy and Life Skills) ผู้จัดสำคัญคือ หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ (the General Authority for Adult Education (เรียกอย่างเป็นทางการว่า the General Authority for Literacy and Adult Education-GAAE) ซึ่งรับผิดชอบมากที่สุดและการดำเนินงานมีผลกระทบกว้างขวางที่สุด หน่วยงานหรือภาคส่วนอื่นที่มีจุดมุ่งหมายการทำงานเช่นเดียวกันนี้ ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับหน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่นี้ ผู้จัดอื่นๆ ที่มีใช้ภาครัฐและทำงาน

ในเรื่องการรู้หนังสือ คือ CARITAS Egypt ซึ่งมีบทบาทพิเศษในการสนับสนุนการศึกษาของเด็กผู้หญิง นอกจากนี้มีหน่วยงานอื่นนอกจากนี้ก็มีสภาแม่และเด็กแห่งชาติ (The National Council for Childhood and Motherhood)

นิยาม *ผู้ไม่รู้หนังสือ* หมายถึง *ผู้ที่มีอายุ 14 - 45 ปี ที่ไม่ได้เรียนอยู่ในระบบโรงเรียน และไม่ได้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานปีแรก*

การรู้หนังสือ = ผู้เรียนที่บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้เทียบเท่ากับการเรียนปีแรกของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาผู้ใหญ่ = ผู้ใหญ่ที่ได้เรียนรู้พอเพียงที่จะยกระดับมาตรฐานทางสังคมและอาชีพ เพื่อที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความจำเป็นต่างๆ เช่นเดียวกับการจัดโอกาสให้กับเขาเพื่อที่จะเรียนการศึกษาในระบบระดับต่างๆ ต่อไป

จุดมุ่งหมาย เพื่อจัดการไม่รู้หนังสือของประชากรกลุ่มอายุ 14 -45 ปีในอียิปต์ (ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกลุ่มอายุ 14 - 35 ปี)

ความครอบคลุม ดำเนินการอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยหน่วยงานต่างๆ

โครงสร้างการดำเนินงาน มีหน่วยงานสาขา 26 ในจังหวัดและเมือง แต่ละสาขามีหน่วยงานระดับอำเภอทางด้านการศึกษารอบคลุม 255 หน่วย รวม 1,047 กลุ่มหมู่บ้าน

การประเมินผลโปรแกรม มีการนิเทศ กำกับติดตามในระดับลึกจากส่วนกลางและภาคสนาม แต่ไม่มีระบบภายในอย่างเป็นทางการสำหรับโปรแกรมการประเมินที่อยู่นอกเหนือไปจากอัตราการสำเร็จของผู้เรียน

การอบรมครู มีกรอบการฝึกอบรมระดับชาติเพื่อสอนด้านการรู้หนังสือ

เงินทุน โปรแกรมได้รับการสนับสนุนระดับพื้นฐานจากงบประมาณจากรัฐและเอกชน

ความร่วมมือ โดยทางกฎหมายและการปฏิบัติแล้วโปรแกรมได้รับการสนับสนุนตามข้อตกลงเป็นรายปีจากกระทรวงต่างๆ หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน องค์กรเอกชน ทหาร ตำรวจ กองทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนา และหน่วยงานพัฒนาต่างๆ อย่างไรก็ตามจุดอ่อนที่สุดของโครงสร้างการทำงานแบบนี้ก็คือ โครงสร้างการบริการไม่ได้มีแผนงานที่ตกลงร่วมกัน

5.2 โครงการอบรมทักษะชีวิต (Life Skills Training)

โดยทั่วไปทักษะชีวิตจัดรวมอยู่ในโปรแกรมการรู้หนังสือหรืออยู่ใน “โปรแกรมกิจกรรมการพัฒนา” ไม่มีโปรแกรมอบรมหรือโปรแกรมการศึกษาระดับชาติโดยเฉพาะในเรื่องทักษะชีวิต แต่มีการจัดในสองรูปแบบ สรุปได้ดังนี้

1) การอบรมทักษะชีวิต ในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาที่ได้รับเงินบริจาค หรือ

2) การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับทักษะชีวิตในลักษณะที่เป็นกิจกรรมของกระทรวงต่างๆ (สุขภาพและสวัสดิการสังคม) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการณรงค์เพื่อ “สร้างจิตสำนึก” มากกว่าการอบรม/หรืออยู่ในโครงสร้างการศึกษา (โปรแกรมการสร้างความตระหนัก (รวมถึงสื่อสารมวลที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญ) เพื่อขยายโปรแกรมการสร้างเสริมสุขภาพ การวางแผนครอบครัว และอื่นๆ

โปรแกรมแรกรวมถึงโครงการพัฒนาชุมชนที่หลากหลายซึ่งเน้นการใช้โรงเรียนเป็นฐานและ/หรือการอบรมทักษะชีวิตเพื่อสนับสนุนโครงการใดโครงการหนึ่งโดยเฉพาะ (ตัวอย่าง เช่น การอบรมกฎหมายครอบครัวสำหรับสตรี การสร้างความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม/มลพิษ การสร้างเสริมสุขภาพ เป็นต้น) แม้จะเป็น โปรแกรมเล็กๆ แต่ก็จัดอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยการสนับสนุนของ USAID

โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อฝึกทักษะชีวิตและสร้างเสริมสุขภาพสำหรับเด็กหญิง เยาวชนหญิงอายุระหว่าง 9-20 ปี ในชนบทและในเมือง เน้นคนที่ไม่รู้หนังสือที่มีรายได้ต่ำ การเรียนในโปรแกรมนี้ประกอบด้วย 102 ชั่วโมง ที่ส่งเสริมการอภิปราย สร้างความเชื่อมั่น ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง หัวข้อที่อยู่ในโปรแกรมรวมถึง: ทักษะพื้นฐานของชีวิต, อัตลักษณ์ของสตรี, สิทธิและความรับผิดชอบของผู้ชายและผู้หญิง, โภชนาการ, สุขภาพ, ปฐมพยาบาล, พัฒนาการของเด็กและสิทธิเด็ก, สภาพแวดล้อม และโครงการธุรกิจขนาดย่อม และการสร้างเสริมสุขภาพ: วัยรุ่น, การแต่งงาน, การตั้งครรภ์ และการคลอด, การวางแผนครอบครัว, โรคติดต่อทางเพศ, ความรุนแรงที่มีต่อสตรีและการเลี้ยงต่อสุขภาพ.

5.3 โรงเรียนเทียบเท่าหรือโรงเรียนทางเลือก (Equivalency and or “Second Chance” Schooling) การจัดการศึกษาแบบนี้เป็นที่เข้าใจกันว่า “กิจกรรมการศึกษาทั้งหมดเกิดขึ้นนอกโรงเรียนและจัดโอกาสทางการศึกษาและการอบรมให้กับสมาชิกในสังคม ซึ่งมีสภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นอุปสรรคขัดขวางการศึกษาในโรงเรียน” โปรแกรมเทียบเท่าแตกต่างไปจากโปรแกรมการรู้หนังสือ และทักษะชีวิต ในลักษณะที่โปรแกรมนี้ผูกติดกับ “หลักสูตรที่ใช้เป็นทางการในโรงเรียน” เช่นเดียวกันครูและผู้ให้การอบรมก็เป็นผู้ที่มาจากระบบโรงเรียน ซึ่งอาจเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมไปจากวุฒิปกติที่ได้รับเพื่อช่วยให้เขาสามารถดำเนินการกับบริบทการเรียน-การสอนที่แตกต่างไปจากโรงเรียนปกติ โปรแกรมลักษณะนี้ดำเนินการอยู่ในโรงเรียนปกติ ไม่ว่าจะอยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการหรือกระทรวงอื่นๆ (เกษตร อุตสาหกรรม กำลังคน เป็นต้น) ตัวอย่าง เช่น ชั้นเรียนภาคค่ำ (Evening classes) ในโรงเรียน เพื่อเตรียมตัวสู่มัธยมศึกษา มีการลงทะเบียนเพื่อที่จะเข้าสอบตามหลักสูตรของรัฐโดยการเรียนที่บ้าน หรือเรียนในสถานประกอบการ หรือเรียน “Liberation Schools” ของกระทรวงกลาโหมที่ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการเปิดโรงเรียนนี้สำหรับบุคคลที่ไม่ใช่ทหาร อียิปต์ยังพัฒนาการใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาลู่ขนานไปกับการเรียนการสอนในโรงเรียนระดับต่างๆ จนถึงมหาวิทยาลัย ลักษณะ

การเรียนเช่นนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถาบันต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

ต่อไปนี้จะนำเสนอโปรแกรม 4 ลักษณะ ที่มีกลุ่มเป้าหมายคือประชากรหรือภูมิภาคที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา มุ่งปรับปรุงระดับการศึกษาของสตรีในชนบทของอียิปต์

1) โปรแกรมต่อเนื่องจากการรู้หนังสือ ดำเนินการโดยหน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ (General Authority for Adult Education-GAAE) โดยตระหนักว่าผู้รู้หนังสือใหม่ต้องการศึกษาต่อเนื่องกับโรงเรียนในระบบ แต่ต้องเผชิญกับความลำบากในการเรียนวิชาการ ดังนั้น GAAE จึงร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการให้บริการต่อไปนี้เพิ่มเติมจากโปรแกรมการรู้หนังสือ

1.1) จัดเตรียมหนังสือเรียนให้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

1.2) จัดเงินทุนเพื่อ “สร้างความเข้มแข็งของชั้นเรียน” ให้กับผู้รู้หนังสือใหม่ ซึ่งต้องการลงทะเบียนเรียนในปีแรกของโรงเรียนในระบบ

1.3) ได้รับการอนุญาตจากรัฐบาลเพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้รู้หนังสือใหม่เข้าเรียนโรงเรียนในระบบได้จนถึง 18 ปี (เดิมเรียนได้แค่ 16 ปี)

ผลการดำเนินงานโรงเรียนเทียบเท่าหรือโรงเรียนทางเลือกนั้นตัวเลขจากสำนักงานสถิติ แสดงจำนวนผู้เรียนการศึกษาเทียบเท่าในปีต่างๆ ดังนี้

ปี	จำนวนชั้นเรียนที่เปิด	จำนวนผู้เรียน
2003	277	5,964
2004	255	5,639
2005	491	4,027

2) โรงเรียนชุมชน (Community School)

โรงเรียนชุมชนเริ่มในปี 1993 เป็นความร่วมมือระหว่างองค์การยูนิเซฟและกระทรวงศึกษาธิการและชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ชนบทชายขอบ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการจัดตั้งโรงเรียนชุมชน จำนวน 325 แห่ง โดยมีกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็กชายหญิง อายุ 6 - 12 ปี มีความร่วมมือของไตรภาคีโดยจัดระบบการนิเทศการสอนโรงเรียน ความริเริ่มนี้ส่งเสริมการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมากขึ้นกว่าเกณฑ์ปกติ และเปิดโอกาสให้ครูมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้นในกระบวนการอบรม (Active Learning) และในการใช้สื่อเรียนรู้ใหม่ๆ ในการเรียน

3) โรงเรียนห้องเรียนเดียว (One-classroom Schools)

ได้รับอิทธิพลจากโรงเรียนชุมชน ซึ่งริเริ่มโดยกระทรวงศึกษาธิการ โดยพระราชบัญญัติ 255/1993 แนวความคิดของ “โรงเรียนห้องเรียนเดียว” คือความต้องการที่จะต่อสู้กับอุปสรรคดั้งเดิมเกี่ยวกับสังคม/ประเพณีของการศึกษาในระบบสำหรับเด็กหญิง โดยการจัดบริการการศึกษาในชุมชนที่มีการกีดกัน ทางการศึกษาหรือชุมชนด้อยโอกาส โดยจัดเป็นห้องเรียนขนาดเล็กกว่าในชนบทห่างไกล (Remote rural hamlets) กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กหญิงในกลุ่มอายุ 8 - 14 ปี และถึงปัจจุบันมีการสร้างโรงเรียนประเภทนี้ จำนวนมากกว่า 3,000 แห่ง เพราะว่าโรงเรียนนี้มีห้องเรียนง่ายๆ เพียงห้องเดียว ดังนั้นจึงมีการพัฒนาการสอนแบบเรียนร่วม (Multi-grade teaching) เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กในระดับต่างๆ ในช่วงเวลาเรียนที่เหมาะสมกับเขา

4) การศึกษาสำหรับเด็กหญิง (โรงเรียนเพื่อนเด็กหญิง - Girl-friendly Schools 2002 - 2007)

เริ่มภายในกรอบงานของสภาพสตรีหมายเลข 1 ซึ่งให้การสนับสนุนการศึกษาของเด็กหญิงและใช้ประสบการณ์ของโรงเรียนชุมชนและโรงเรียนหนึ่งห้องเรียน จุดมุ่งหมายทั่วไปเพื่อลดช่องว่างระหว่างเพศในการเข้าเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อให้อัตราการเข้าเรียนเพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่ในปี 2002 เป็น 80% ในปี 2007 ซึ่งก็ช่วยให้เด็กหญิงจำนวน 55,707 คนในกลุ่มอายุ 6 - 13 ปี เข้าถึงการศึกษาโปรแกรมการศึกษานี้ ดำเนินการโดย สภาสตรีแห่งชาติสำหรับแม่และเด็ก โดยความร่วมมือกับองค์กรเอกชนระดับภูมิภาคจำนวน 7 องค์กร และดำเนินงานในภาคต่างๆ รวมถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ และ hamlets ใน 7 เมือง (Sohag, Assiut, Minya, Beni Suef, Giza, Fayoum และ Beheira) โดยการสนับสนุนการเงินจากองค์กรในเครือสหประชาชาติ ในปี 2005 สามารถเปิดโรงเรียนได้ถึง 440 แห่ง ใน 7 เมือง มีเด็กเข้าเรียนจำนวน 11,319 คน ซึ่งเป็นเด็กหญิง 75%

5.4 การศึกษาประเภทช่างฝีมือและอาชีพและการฝึกอบรม (Technical/Vocational Education and Training- TVET)

การศึกษาประเภทนี้เป็นการเตรียมผู้เรียนทางอาชีพได้อย่างมาก จำแนกเป็นการเรียนแบบในระบบ (The formal VET system) และการเรียนแบบนอกระบบ (Non-formal VET system) ต่อไปนี้จะเสนอ TVET นอกระบบ ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับประชาชนระบบการศึกษาประเภทนี้จำแนกเป็น 4 ระบบย่อยตามหน่วยจัด คือ

1. ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพรวมถึงการยกระดับวิชาบางวิชา
2. การศึกษาอาชีพสำหรับประชาชน ดำเนินการ 20 กระทรวง
3. ศูนย์ฝึกอบรมทางด้านวิชาชีพ ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยภาคส่วนต่างๆ และ

บริษัท

4. ศูนย์ฝึกอบรมชุมชน ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย คือ สตรี คนพิการ คนว่างงาน ในชุมชนท้องถิ่น ระบบการศึกษา และการอบรมทางด้านอาชีพนี้ สามารถจัดให้กับผู้เรียนจำนวน 4.46 ล้านคน ในโรงเรียนอุตสาหกรรมจำนวน 603 โรงเรียน มีการตั้งสถาบันทางด้านพาณิชยกรรม 600 แห่ง และสถาบันด้านเกษตรกรรม 162 แห่ง มีครูและผู้นิเทศก์ 425,000 คน อัตราส่วนของครู/นักเรียน คือ 1/11

เนื่องจากเป็นระบบใหญ่ โปรแกรมการดำเนินงานจำแนกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

(1) โปรแกรมที่ดำเนินงานโดยการศึกษาผู้ใหญ่ (GAAE) ซึ่งเน้นทางด้านโปรแกรมการรู้หนังสือ ต่อมาได้ดำเนินการฝึกอบรมอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ อาชีพที่ฝึกอบรมเป็นอาชีพพื้นฐาน เช่น ช่างไม้ การทำรองเท้า เป็นต้น โดยอบรมที่ศูนย์อบรมอาชีพในเขต นั้น ๆ ทั่วประเทศมี 67 แห่ง

(2) โปรแกรมอบรมช่างฝีมือและอาชีพ (Technical and Vocational Educational Training Programme -EC) เพื่อสนับสนุนทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

(3) โครงการพัฒนาทักษะอาชีพ สนับสนุนโดยธนาคารโลก

โดยสรุป ประเทศอียิปต์ได้จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่ตกหล่นจากการศึกษาในระบบ กลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษ คือเด็กและเยาวชน สตรีและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ยากจนห่างไกล โปรแกรมการศึกษาเริ่มจากการส่งเสริมการรู้หนังสือ การอบรมทักษะชีวิต การอบรมประเภทช่างฝีมือและอาชีพ หน่วยงานที่ดำเนินการได้แก่ หน่วยงานการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงต่างๆ องค์กรเอกชน องค์กรช่วยเหลือระหว่างประเทศ และภาคเอกชน

5. ประเทศไทย

1. ภูมิหลัง

ประเทศไทย หรือราชอาณาจักรไทย ตั้งอยู่บนคาบสมุทรอินโดจีน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนทางทิศตะวันออกติดประเทศลาวและประเทศกัมพูชา ทิศใต้ติดอ่าวไทยและประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามัน และประเทศพม่า และทิศเหนือติดกับประเทศพม่าและประเทศลาว โดยมีแม่น้ำโขงกั้นเป็นบางช่วง ประเทศไทยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 49 ของโลก โดยมีเนื้อที่ 513,000 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรมากเป็นอันดับ 20 ของโลก โดยประมาณ 63 ล้านคน อันประกอบด้วยเชื้อสายไทยกว่า 80% ชาวจีน 10% ชาวมาเลเซีย 3% นอกจากนั้นยังมีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีภาษาราชการคือ ภาษาไทย ประเทศไทยนับได้ว่าเป็นประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจจากยุโรปเลย (<http://th.wikipedia.org/wiki>)

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการศึกษาโดยถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญ ในระดับสูงในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อการพัฒนาประเทศและนำไปสู่การแข่งขันในด้านต่างๆ กระจกั้นก็ตาม จากการจัดอันดับความสามารถในการแข่งขัน โดยสถาบันพัฒนาการบริหารจัดการสากล (International Institute for Management Development: IMD) ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 29 จากทั้งหมด 60 ประเทศ ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนสำคัญอยู่ที่โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี โครงสร้างพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และการศึกษา โดยด้านการศึกษาประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 48 จาก 60 ประเทศ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาต่ำ ได้แก่ อัตราการเข้าเรียนสู่ทุกระดับมัธยมศึกษาต่ำกว่าประเทศอื่น ระบบการศึกษาไทยตอบสนองความสามารถในการแข่งขันได้น้อยและการถ่ายโอนความรู้ยังมีน้อย จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาที่ขัดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยไม่ดีเท่าที่ควรนั้นสืบเนื่องจากปัญหาคะทัดรัดภาพของคนไทย ผลผลิตภาพแรงงานต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานมีการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ซึ่งเรื่องนี้สถาบันพัฒนาการบริหารจัดการสากลได้จัดอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในปี 2547 (อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2548:1)

นอกจากนี้ภาวะความต้องการกำลังแรงงานภายในประเทศในระยะ 5 ปีข้างหน้า นั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548 : 4) ได้พยากรณ์ความต้องการแรงงานในช่วงปี 2547 - 2552 ไว้ว่าประเทศไทยมีความต้องการแรงงานทั้งสิ้น 826,761 คน เป็นแรงงานภาคการผลิต 465,008 คน การบริการ 220,311 คนและภาคโลจิสติกส์ 141,442 คน แยกเป็นระดับการศึกษา อุดมศึกษา อาชีวศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลายและต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 15.99, 13.05, 21.07 และ 49.89 ตามลำดับ จากการสำรวจภาวะการมีงานทำของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เดือนกรกฎาคม - กันยายน 2548 พบว่า จำนวนประชากร 64.9 ล้านคน เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานประมาณ 36.8 ล้านคน เป็นผู้มีงานทำ 36.3 ล้านคน ผู้ว่างงาน 5.0 แสนคน และผู้รอดูงาน 4.4 แสนคน ผู้ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน 13.2 ล้านคน และมีผู้อายุต่ำกว่า 15 ปี ประมาณ 14.9 ล้านคน ผู้ว่างงานเป็นชาย 2.9 แสนคน หญิง 2.1 แสนคน 1.9 แสนคนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 1.6 แสนคนจบการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษาและไม่มีการศึกษา และ 1.5 แสนคนเป็นผู้ที่จบระดับอุดมศึกษา ทั้งภาวะการมีงานทำแข่งขันของประเทศด้านการศึกษา ความต้องการแรงงานที่มีการศึกษาสูงขึ้น และแรงงานในตลาดแรงงานที่มีการศึกษาต่ำ จึงจำเป็นที่จะต้องยกระดับการศึกษากำลังแรงงานไทย โดยเฉพาะการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสำหรับกำลังแรงงานที่อยู่ในตลาดแรงงาน

2. นโยบาย/วัตถุประสงค์

นโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนั้น นับว่าเป็นความพยายามดำเนินการที่ต่อเนื่องมานาน ในการพัฒนาการศึกษาและการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษาของประเทศที่ปรากฏเป็นรูปธรรม คือ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิและการรับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษา อบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิตย่อมได้รับการคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชนจัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ(สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ 2551: 48-49)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา มาตรา 10 กำหนดให้การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังกำหนดให้การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเปิดโอกาสให้กำลังแรงงานนอกระบบการศึกษามีโอกาสได้รับการศึกษา และยกระดับการศึกษาโดยการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น ในการกำหนดจุดหมาย รูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาระยะเวลาของการศึกษาและการวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสมรรถนะปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตามอัธยาศัยที่เปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวกับการพัฒนากำลังแรงงานไว้ดังนี้ วิสัยทัศน์ ประเทศไทย มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรม นำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุ่งุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้การบริหารประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” กำหนดพันธกิจของการพัฒนาประเทศเกี่ยวกับการศึกษากำล้างแรงงานไว้ในข้อ (1) พัฒนาคณะให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ดุลยภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กำหนดวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกันในข้อ (2) เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุล ระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพและสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคนไว้เป็นเป้าหมายแรก คือ เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน มุ่งให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนา ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำล้างแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด และเพิ่มสัดส่วนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาเป็น 10 คนต่อประชากร 10,000 คน พร้อมทั้งลดปัญหาอาชญากรรมลงร้อยละ 10 และกำหนดให้อายุคาดหมายเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่ดีมีสุข ภายใต้แนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรมและเพิ่มผลิตภาพแรงงาน การจัดการศึกษาให้สนองตอบการพัฒนาประเทศ จึงต้องยกระดับการศึกษาคุณภาพการศึกษาและทักษะอาชีพกำลังแรงงานเป็นสำคัญ

นโยบายรัฐบาลของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้แถลงนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาว่า ปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบโดยปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และระดมทรัพยากรเพื่อการปรับปรุงการบริหารจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา พัฒนาคณะ พัฒนาระบบการคัดเลือกเข้าสู่มหาวิทยาลัย พัฒนาหลักสูตร รวมทั้งปรับหลักสูตรวิชาแกนหลักรวมถึงวิชาประวัติศาสตร์ ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ ปรับบทบาทการศึกษานอกโรงเรียนเป็นสำนักงานการศึกษาตลอดชีวิต และจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพการศึกษา และการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้อย่างแท้จริง ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา เพื่อให้สนองตอบความต้องการด้านบุคลากรของ

ภาคเศรษฐกิจ จัดให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาฟรี 15 ปี ตั้งแต่ระดับอนุบาลไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทั้งผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม รวมทั้งยกระดับการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในชุมชน เร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างบูรณาการในทุกระดับการศึกษาและในชุมชน โดยใช้พื้นที่และโรงเรียนเป็นฐานในการบูรณาการทุกมิติ และยึดเกณฑ์การประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นหลักในยกระดับคุณภาพโรงเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และส่งเสริมความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและวิจัยพัฒนาในภูมิภาค รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในชุมชน โดยเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา (http://www.onec.go.th/policy/policy_g.htm)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดสาระสำคัญของแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2550 ไว้ดังนี้ **วิสัยทัศน์** กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักที่มุ่งจัดและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีคุณธรรมนำความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างสังคมคุณธรรม พัฒนาสังคมฐานความรู้ และยืนหยัดในเวทีโลกบนพื้นฐานของความเป็นไทย **พันธกิจ** เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเสริมสร้างโอกาสในการศึกษาให้แก่ประชาชน โดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาระบบบริหารจัดการการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ **เป้าประสงค์** (1) ปีการศึกษาเฉลี่ยของประชาชนสูงขึ้น (2) ประชากรวัยแรงงานมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพและเพิ่มผลผลิต (3) ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ครู คณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษามีศักยภาพในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา (4) ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษามีความเข้มแข็ง มีอิสระ มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ (5) การศึกษาช่วยสร้างความสมานฉันท์ ความสามัคคี และใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา **นโยบาย** (1) เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย (2) พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษา (3) ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้กว้างขวาง ทัวถึง มีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายและขยายโอกาสทางการศึกษาทุกระดับ/ประเภท (4) พัฒนา คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ (5) กระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา (6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และท้องถิ่น และ (7) พัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2552: 2) ได้กำหนดนโยบายในส่วนที่เกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพการศึกษาประชากรวัยแรงงาน โดยมุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายที่ลงทะเบียนเรียนได้เรียนในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของตนเอง โดยมีอัตราการคงอยู่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีผลสัมฤทธิ์ในหมวดวิชาหลักไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 และอัตราการจบร้อยละ 70 ในแต่ละภาคเรียน ให้ความสำคัญกับการเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์การเทียบระดับการศึกษา และการประสานความร่วมมือกับองค์กรหลักจัดการศึกษาร่วมกัน

โดยสรุป ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้ประชากรวัยแรงงาน โดยได้กำหนดไว้ในกฎหมายและนโยบายของรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในการยกระดับคุณภาพการศึกษาประชากรต่อไป

3. กลุ่มเป้าหมาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552: 2) คาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปี 2543-2573 ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยในอนาคตในช่วงระยะเวลา 30 ปี ระหว่างปีพ.ศ.2543-2573 สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานเปลี่ยนแปลงไม่มากนักคือลดลงประมาณร้อยละ 4.54 ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 65.92 ในปี 2543 เป็นร้อยละ 66.81 ในปี 2548 และเพิ่มขึ้นจนถึงปี 2554 จากนั้นจะลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือร้อยละ 61.38 ในปี 2573

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 2) ได้ศึกษาระดับการศึกษาของแรงงาน วัย 15-59 ปี เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงานพบว่า ภาพรวมในปี 2544 ระดับการศึกษาของแรงงานไทยวัย 15-59 ปี ส่วนใหญ่ร้อยละ 57.6 มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปได้เร็วเท่าที่ควร เนื่องจากประชากรขาดความรู้ความชำนาญในด้านการผลิต สำหรับความรู้ของแรงงานที่มีการศึกษารองลงมา คือ ระดับอุดมศึกษาร้อยละ 18.1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 11.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 9.7 และต่ำกว่าระดับประถมศึกษาร้อยละ 3.2

ในการจัดการศึกษาให้กับประชากรเป้าหมายอายุ 15-59 ปี นั้น สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมาจากการศึกษาของ อูทัย คุลยเกษม, (2550 : 1-5) ที่ได้ศึกษาความครอบคลุมและคุณภาพในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตระดับหมู่บ้านของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า (1) ความครอบคลุมด้านพื้นที่สถานศึกษา กศน. จำนวน 693 แห่งจัดบริการได้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน/ชุมชน รวม 77,924 หมู่บ้าน/ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนที่พันธมิตรมีส่วนร่วมจัดบริการได้ครอบคลุม

จำนวน 38,776 หมู่บ้าน/ชุมชน หรือคิดเป็นร้อยละ 49.77 ส่วนที่พันธมิตรร่วมจัดบริการได้ 755,217 คน คิดเป็นร้อยละ 5.45 (2) ความครอบคลุมด้านกลุ่มเป้าหมาย จากกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการ จำนวน 13,867,762 คน เป็นกลุ่มแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) จำนวน 12,382,440 คน (คิดเป็นร้อยละ 89.29) พบว่าสถานศึกษาจัดบริการได้ 4,094,585 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 29.53 และกลุ่มเป้าหมายที่จัดบริการที่เป็นกลุ่มแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) จัดบริการได้ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 28.54 (จำนวน 3,534,126 คน) ส่วนที่พันธมิตรมีส่วนร่วมจัดบริการได้ 755,217 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 5.45 ซึ่งการจัดบริการครอบคลุมกลุ่มแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) คิดเป็นร้อยละ 3.88 (จำนวน 480,118 คน) (3) ความครอบคลุมด้านกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน พบว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานจัดบริการได้ครอบคลุมมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 97.02 (จำนวน 75,592 หมู่บ้าน/ชุมชน) รองลงมาได้แก่การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ จัด บริการได้ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 75.35 (จำนวน 58,709 หมู่บ้าน/ชุมชน) การศึกษาเพื่อ พัฒนาสังคมและชุมชน จัดบริการได้ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 69.59 (จำนวน 54,217 หมู่บ้าน/ ชุมชน) การศึกษาเพื่อพัฒนา ทักษะชีวิต จัดบริการได้ครอบคลุมคิดเป็นร้อยละ 66.64 (จำนวน 51,924 หมู่บ้าน/ชุมชน) และการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย จัดบริการได้ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 63.16 (จำนวน 49,207 หมู่บ้าน/ชุมชน) กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัด บริการได้ครอบคลุมประชาชนกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด คือ (1) การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ตามอัธยาศัย จัดบริการได้ครอบคลุมคิดเป็นร้อยละ 33.73 (จำนวน 4,677,614 คน ในจำนวนนี้ เป็นกลุ่มแรงงานอายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 47.06 กลุ่มแรงงาน อายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 8.45) (2) การศึกษาขั้นพื้นฐานจัดบริการได้ ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 10.23 (จำนวน 1,419,185 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มแรงงานอายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 54.58 กลุ่มแรงงาน อายุ 15-59 ปี ที่ทำงาน ในสถานประกอบการ ร้อยละ 16.45) (3) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจัดบริการได้ครอบคลุม คิดเป็นร้อยละ 6.05 (จำนวน 839,378 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มแรงงานอายุ 15-59 ปี ที่ทำงาน ในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 45.42 กลุ่มแรงงาน อายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 29.09 และกลุ่มแรงงานที่ว่างงาน ร้อยละ 8.69) (4) การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จัดบริการได้ครอบคลุมคิดเป็นร้อยละ 4.13 (จำนวน 573,270 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่มแรงงาน อายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 51.49 กลุ่มแรงงาน อายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 16.06) และ (5) การศึกษาเพื่อพัฒนา ชุมชนและสังคม จัดบริการได้ครอบคลุมคิดเป็นร้อยละ 3.37 (จำนวน 467,692 คน ในจำนวนนี้เป็นกลุ่ม แรงงานอายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 51.84 กลุ่มแรงงานอายุ 15-59 ปี ที่ทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 9.93)

โดยสรุป หน่วยงานการศึกษาของประเทศไทยเห็นความจำเป็นที่ต้องจัดการศึกษา
เพื่อยกระดับการศึกษาประชากรวัยแรงงานไทย ทั้งกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา กลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่า
ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา และความจำเป็นที่จะต้องเร่งยกระดับการศึกษา
กำลังแรงงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายพัฒนาประเทศ
โดยใช้ความรู้เป็นฐาน

4. หน่วยงานที่จัด

หน่วยงานที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ
15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนั้น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ใช้คำว่า “สถานศึกษา” ซึ่งหมายความว่าสถานศึกษาที่
จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย และ “ภาคีเครือข่าย” หมายความว่า บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร
ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ
และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่นๆ ที่มีได้สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีส่วนร่วมหรือมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย(<http://www.nfe.go.th>)

สำหรับสถานศึกษาของกศน. กระจายอยู่ทั่วประเทศทั้งระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด
ระดับอำเภอ ระดับชุมชน/หมู่บ้าน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) และสำหรับการจัดการศึกษาของ
เครือข่ายหรือพันธมิตรนั้น จากการศึกษาความครอบคลุมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตระดับ
หมู่บ้าน ของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (อุทัย คุณเกษม, 2550: 11-19) พบว่า
พันธมิตรที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ประสบความสำเร็จมากที่สุดกระจายอยู่ใน
71 จังหวัดทั่วประเทศ ในจำนวนนี้มี 4 หน่วย ที่ร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้
สำเร็จมากที่สุด มากกว่า 1 กิจกรรม โดยกิจกรรมที่พันธมิตรร่วมจัดประสบความสำเร็จมากที่สุด
คือการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ รองลงมาได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ
ชีวิต การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม
ตามลำดับ

พันธมิตรที่ร่วมจัดประสบความสำเร็จมากที่สุดในทุกกิจกรรมดังกล่าว มีองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. อบจ. และเทศบาล) หน่วยงาน/ส่วนราชการ (ระดับอำเภอและจังหวัด)
สถาบันการเงิน (ธนาคารออมสิน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) สถาบัน
การศึกษา (โรงเรียน สพฐ. สถานศึกษาเอกชน และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ) สถานประกอบการ
เรือนจำ หน่วยทหาร หน่วยงานตำรวจ สถาบัน/ องค์กร ศาสนา ชุมชน องค์กรภาคประชาชน
และหน่วยงานภาคส่วนอื่น

โดยสรุป หน่วยงานที่จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนของประเทศไทยนั้น บทบาทและภารกิจหลัก คือ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ ดำเนินการร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและองค์กรอื่น

5. โครงการ/กิจกรรม

ในวันที่ 2 ธันวาคม 2546 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สอดคล้องกับแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 ซึ่งได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาคณาจารย์มีความรู้คุณธรรมและจริยธรรม เตรียมความพร้อมให้สอดคล้องกับการพัฒนาและการแข่งขันของประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายดำเนินงานคือ ภายในปี พ.ศ. 2551 ร้อยละ 50 ของกำลังแรงงานมีการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป และมีจำนวนปีการศึกษา เฉลี่ย 9.5 ปี ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2548 - 2551 และ Roadmap การปฏิรูปการศึกษาไทย พ.ศ. 2548 - 2551 ขึ้น เพื่อเป็นกรอบและทิศทางการทำงาน ดังกล่าว แผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต พ.ศ. 2550 - 2551 (Roadmap กศน.) โดยเร่งดำเนินการจัดและส่งเสริมการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้กับประชากรวัยแรงงานอายุ 15-19 โดยกำหนดวิสัยทัศน์: ว่าภายในปี 2551 ประชาชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยสร้างโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต พันธกิจ: 1) พัฒนาศักยภาพสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตให้กับประชาชนนอกโรงเรียนโดยเฉพาะประชากรวัยแรงงาน 2) ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยมากขึ้น โดยปรับเปลี่ยนบทบาทภารกิจจากผู้จัด มาเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา เป้าประสงค์: ประชากรวัยแรงงานได้รับการยกระดับการศึกษาสูงที่สุดถึงระดับมัธยมศึกษา ซึ่งประชากรดังกล่าวจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ และมีทักษะการดำเนินชีวิตในสังคม มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วนในสังคม

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสมุทรปราการ ได้ขับเคลื่อนนโยบายยกระดับการศึกษาประชากรวัยแรงงาน โดยดำเนินการอย่างเข้มข้นตั้งแต่ช่วงปลายปีงบประมาณ 2548 ต่อเนื่องมาถึงปีงบประมาณ 2549 จังหวัดสมุทรปราการถือเป็นเมืองอุตสาหกรรมของชาติ

มีสถานประกอบการเกือบ 20,000 แห่ง และมีแรงงานที่ขึ้นทะเบียนประกันตนมากกว่า 800,000 คน ในจำนวนนี้มีผู้ไม่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานมากกว่าร้อยละ 50 เป้าหมายการดำเนินงานจึงมุ่งเน้นไปที่ผู้ใช้แรงงานในสถานประกอบการเป็นสำคัญ ผลสำเร็จที่ได้มาอย่างคุ้มค่ามากที่สุดในปี 2550 คือประสบการณ์และบทเรียนการทำงาน ที่ถือเป็นผลการดำเนินงานเชิงคุณภาพอย่างแท้จริง(กุลธร เลิศสุริยะกุล <http://www.samutprakan.net>)

เป้าหมายการดำเนินงานตามโครงการยกระดับการศึกษาให้กับกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากโครงการอื่นๆ โดยสิ้นเชิง เพราะเป็นโครงการที่มีทิศทางค่อนข้างชัดเจน มีผลกระทบต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของชาติโดยตรง ทั้งยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจเอกชนอย่างมาก ดังนั้นเส้นทางสู่ความสำเร็จของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้ใช้งานในสถานประกอบการจึงต้องดำเนินไปอย่างมีทิศทางดังต่อไปนี้

หลักการจัดการศึกษา

จัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มศักยภาพการทำงานควบคู่ไปกับการยกระดับการศึกษาสำหรับผู้ใช้งานให้จบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อยมัธยมศึกษาตอนต้น ยึดหลักการจัดการแบบมีส่วนร่วมของภาคี ทั้งภาครัฐและเอกชนในลักษณะหุ้นส่วน รวมทั้งพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งานและสถานประกอบการ

แนวทางการจัดการศึกษา

1) จุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษา เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 4 ประการของผู้ใช้งานยุคใหม่ คือ มีความสามารถในการคิด มีความสามารถในการเรียนรู้ มีความสามารถในการปรับตัว มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และมีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ

2) จัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สภาพการทำงานและกิจกรรมพัฒนาบุคลากรของสถานประกอบการ

3) ปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับความคาดหวังและลักษณะการทำงานของสถานประกอบการ สามารถนำความรู้และทักษะต่างๆ ไปใช้เพื่อพัฒนางานและคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม

4) มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะสำคัญเพื่อเสริมสร้างศักยภาพสู่การแข่งขัน ได้แก่ ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์

5) จัดการศึกษาด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ยืดหยุ่น และบูรณาการ

6) จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์จากการทำงานและการฝึกอบรม
หลักสูตร ต่างๆ ของสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ

7) ให้สถานประกอบการที่มีความพร้อมรับผิดชอบจัดการศึกษาเองทั้งระบบ หรือมี
ส่วนร่วมจัด และประเมินผลบางหมวดวิชาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการทำงานของสถานประกอบการ
และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.)

รูปแบบการจัดบริการ

- 1) จัดศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ
- 2) จัดบริการห้องสมุดและอินเทอร์เน็ตเซิร์ฟเวอร์ ซึ่งประกอบด้วย ตำราเรียน, หนังสือ,
Pocket Book, CD , VCD และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ
- 3) จัดบริการแนะแนว

วิธีการดำเนินงาน

- 1) ขยายการจัดการศึกษาในโรงงานและสถานประกอบการ
- 2) ส่งเสริมการจัดบริการห้องสมุด และบริการอินเทอร์เน็ตในโรงงาน
- 3) ขยายการรับนักศึกษากลุ่มผู้ใช้แรงงาน ไม่จำกัดจำนวน
- 4) พัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สภาพ
การทำงานของผู้ใช้แรงงาน
- 5) พัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้ใช้แรงงานที่มีประสิทธิภาพร่วมกับ
พันธมิตรหลัก และพันธมิตรเสริมไม่จำกัดจำนวน

โดยสรุป การศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสประชาชนกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบ
โรงเรียนของประเทศไทยนั้น ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยหน่วยงานหลัก คือสถานศึกษา กศน.
ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ร่วมกับเครือข่ายหรือพันธมิตร เพื่อยกระดับการศึกษาทั้งการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน การศึกษาอาชีพ การพัฒนาชุมชนและสังคม การพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้กิจกรรม
การศึกษานอกระบบ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัยซึ่งสามารถจัดได้ครอบคลุมกลุ่ม
ประชากรดังกล่าว

ตารางที่ 1 สังเคราะห์การจัดการศึกษา 5 ประเทศ

	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
1. ภูมิหลัง	โดดเด่น ในการจัดการศึกษา 97% ของประชากรกลุ่มอายุ 25-34 ปี จบมัธยมศึกษาตอนปลาย 53 % ของประชากรวัย 25-34 ปี จบอุดมศึกษา จัดอันดับในกลุ่ม top four ของ OECD ที่เยาวชนได้รับ การศึกษาระดับอุดมศึกษา	การศึกษาดังคม และการศึกษาผู้ใหญ่ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ ประชาชนได้รับบริการที่เป็นประโยชน์ มีการออกกฎหมายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบาย และแผนปฏิบัติการสู่การ เรียนรู้ตลอดชีวิต	โรงเรียนอิสลาม/โรงเรียนทั่วไป / และการศึกษานอกระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปี ซึ่งพยายามจัดให้ล้วนทั่ว จำนวนชาย-หญิงเข้าเรียนในสัดส่วนเท่าๆ กัน ในระดับประถมแต่ผู้หญิงจะเข้าเรียนลดลงในระดับ การศึกษาที่สูงขึ้น	จัดการศึกษาเทียบเท่า ปีก อาชีพ ทักษะชีวิต คอมพิวเตอร์ ภาษา ต่างประเทศ เนื่องจาก ปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้ สนใจการศึกษาออก วิทยาลัยเพื่อเป็นเครื่อง มือฝึกทักษะต่างๆ ที่จะ ช่วยปรับปรุง ผลผลิต หรือแก้ ปัญหาการว่างงาน ของเยาวชนได้	ให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยถือว่เป็น เครื่องมือที่มีความสำคัญ มากในการพัฒนา ทรัพยากรบุคคลเพื่อ พัฒนาประเทศและนำไปสู่การแข่งขันในด้านต่างๆ ภาวะความต้องการ แรงงานที่มีคุณภาพทำให้ ต้องปรับปรุงคุณภาพของ ประชากรวัยแรงงาน
2. นโยบาย	นโยบายการศึกษา ตลอดชีวิตซึ่งมีกฎหมาย การศึกษาตลอดชีวิต รองรับนำไปสู่การ กำหนดนโยบายการเพิ่ม โอกาสในการกลับสู่การ ศึกษาใหม่อีกครั้ง และ การศึกษาต่อเนื่อง ประชากรที่ต้องทำงาน	นโยบายการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ช่วยเพิ่ม โอกาสในการเรียนรู้ให้ กับประชาชน กระทรวง ศึกษาฯ ส่งเสริมการสร้าง สังคมการเรียนรู้ ทำให้ ประชาชนสามารถเรียนรู้ ในช่วงอายุต่างๆ ได้ตาม ความสนใจ	นโยบายจัดการศึกษาเพื่อ เพิ่ม โอกาสให้กับเยาวชน และผู้ใหญ่วัยทำงาน ในระบบและนอกระบบ เพื่อมุ่งปรับปรุงคุณภาพ ของคน เพิ่มในเรื่อง คุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	นโยบายและวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการ ศึกษาโดยมุ่งในเรื่อง การรู้หนังสือ การพัฒนา ศักยภาพเกี่ยวกับทักษะ พื้นฐานเพื่อชีวิต และ พัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับ การพัฒนามนุษย์	นโยบายเพิ่ม โอกาส ทางการศึกษาให้ ประชากรวัยแรงงาน โดย กำหนดในกฎหมายและ นโยบายของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง - นโยบายรัฐบาลในการ จัดการศึกษาให้ทุกคนมี โอกาสได้รับการศึกษาฟรี 15 ปี ตั้งแต่อนุบาลจนถึง มัธยมศึกษาตอนปลาย

ตารางที่ 1 สังเคราะห์การจัดการศึกษา 5 ประเภท (ต่อ)

	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
3. กลุ่มเป้าหมาย	ประชากรวัยแรงงานที่อยู่ในระบบโรงเรียน ที่ต้องการศึกษาต่อเนื่อง ด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต	เยาวชน/ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจ้างงาน /ถูกจ้างผู้ทำงานบางเวลา รวมถึงผู้ใหญ่ซึ่งมีจำนวนมากเพราะญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ	เด็ก เยาวชนที่ออกจากโรงเรียนกลางคันและประชาชนผู้ด้อยโอกาส เช่นผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ นักโทษในเรือนจำและผู้ทัณฑ์โทษแล้ว หญิงโสเภณี และชนกลุ่มน้อย	กลุ่มผู้ใหญ่หนึ่งสัปดาห์ อายุ 14 - 45 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนและไม่จบประถมศึกษา กลุ่มเด็กและเยาวชนสตรีอายุระหว่าง 9-20 ปี ในชนบทและเขตเมืองและกลุ่มประชากรวัยแรงงาน	ประชากรวัยแรงงานไทย ทั้งกลุ่มที่ไม่มีการศึกษา กลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา และประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ที่ด้อยโอกาสอื่นๆ
4. หน่วยงาน	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงศึกษา และ พัฒนาศึกษาธิการมณฑล - ภาครัฐการศึกษา - สถาบันการเรียนรู้ทางไกล - มหาวิทยาลัยเปิดแห่งชาติ - มหาวิทยาลัยทางอากาศของเกาหลี - มหาวิทยาลัยเปิดเทคโนโลยีแห่งกรุงโซล ฯลฯ 	องค์กรภาครัฐใน ส่วนกลาง/ องค์กรระดับท้องถิ่นในระดับต่างๆ / วิทยาลัย/ มหาวิทยาลัย / ชุมชนและภาคธุรกิจ	กรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน / กรมการศึกษา/ กระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง /องค์กรเอกชน/ องค์กรศาสนาและสังคม/ และสถาบันอุดมศึกษา/ ภาคอุตสาหกรรม บริษัท และชุมชน	กรมการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือของ กระทรวงศึกษา/องค์กรเอกชน/ จังหวัด/โรงเรียน ช่างฝีมือ/สถาบัน อุดมศึกษา	สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ซึ่งมีสถานศึกษา ในระดับต่าง ๆ ทั่วประเทศ ร่วมกับภาคี เครือข่ายทั้งบุคคล ครอบครั้ว / ชุมชน / องค์กรชุมชน / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / องค์กรเอกชน / องค์กรวิชาชีพ / สถาบันศาสนา / และสถานประกอบการ

ตารางที่ 1 สังเคราะห์การจัดการศึกษา 5 ประเภท (ต่อ)

โครงการ/กิจกรรม	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
5. โครงการ/กิจกรรม	มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีโครงการที่เป็นนวัตกรรมและใช้เทคโนโลยีมุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้	มหาวิทยาลัยเอกชน จัดโปรแกรมการศึกษาภาคธุรกิจ บริษัทเอกชน จัดอบรมในขณะทำงาน โดยจัดการศึกษาผู้ใหญ่ โปรแกรมที่เรียนตาม ความสนใจ ฯลฯ	โปรแกรมการศึกษา เทียบเท่าโดยใช้ : Package A เทียบเท่า ระดับประถมศึกษา Package B เทียบเท่า มัธยมศึกษาตอนต้น และ Package C เทียบเท่า มัธยมศึกษาตอนปลาย	- โปรแกรมการเรียนรู้หนังสือ ที่เน้นประเด็นสำคัญเช่น การสร้างภูมิคุ้มกันในเด็ก การวางแผนครอบครัว และการสร้างเสริม สุขภาพ สิทธิเด็ก การว่างงานของเยาวชน และอื่นๆ - โปรแกรมการศึกษา เทียบเท่า - การฝึกอาชีพ - ทักษะชีวิต คอมพิวเตอร์ และภาษาต่างประเทศ	จัดการศึกษาเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต และเพิ่ม ศักยภาพการทำงาน ควบคู่ไปกับการยกระดับ การศึกษาของผู้ใช้แรงงาน ให้จบการศึกษาพื้นฐาน อย่างน้อยมัธยมศึกษา ตอนต้น /จัดการศึกษา ทางไกล/จัดศูนย์การเรียนรู้ ในสถานประกอบการ จัดบริการห้องสมุดและ อินเทอร์เน็ต, Pocket Book, CD , VCD และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ

สรุป รูปแบบใหม่ ๆ ในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบ
โรงเรียนของประเทศต่าง ๆ ซึ่งอาจนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย มีดังนี้

1. เกาหลี

- 1) การเรียนโดยใช้สื่อและเทคโนโลยี
- 2) การเรียนแบบสะสมหน่วยกิตได้
- 3) การเรียนแบบทางไกลแบบเต็มรูป เช่น มหาวิทยาลัยทางอากาศ Cyber University
- 4) ความร่วมมือกับวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลางเพื่ออบรมคนงาน
- 5) ความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับภาคอุตสาหกรรมจัดการศึกษาแก่แรงงาน
- 6) บริษัทหรือหน่วยงานพัฒนาตนเองเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
- 7) ตั้งศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน
- 8) สถานประกอบการจัดการศึกษาในสถานประกอบการเองให้ศึกษาเท่าการศึกษา
ระดับต่าง ๆ ในระบบโรงเรียน
- 9) ตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อให้การศึกษาแก่แรงงาน โดยเฉพาะ (Industry University)

2. ญี่ปุ่น

- 1) เน้นส่งเสริมการศึกษาแก่ผู้สูงอายุ
- 2) แรงงานเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยี
- 3) ส่งเสริมการศึกษาอาชีพในที่ทำงาน
- 4) ส่งเสริมการกลับสู่การศึกษาอีกครั้งหนึ่ง (Re-education) ของคนงานที่ทำงาน
บางเวลา
- 5) มีศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับชุมชน
- 6) มหาวิทยาลัยทางอากาศ
- 7) การอบรมระหว่างทำงาน สถานประกอบการจัดเองและส่งเสริมใช้อบรมภายนอก
- 8) การสอบเทียบในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อใช้วุฒิบัตร โดยองค์กรสาธารณะ
องค์กรวิชาชีพ

3. อินโดนีเซีย

- 1) กลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสมีจำนวนมาก จึงเน้นจัดการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาส
- 2) แยกกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ออกจากคัน / ผู้ไม่ได้ศึกษาต่อ / ผู้ใหญ่ / ชนกลุ่มน้อย /
ผู้ไม่รู้หนังสือ / นักโทษ / หญิงโสเภณี / ชนกลุ่มน้อย

- 3) หน่วยงานผู้จัดมีการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน กรมการศึกษาชุมชน กรมวิชาการ
- 4) จัดการศึกษาผู้ใหญ่ที่เทียบเท่า กศน.ในระบบโรงเรียนในระดับต่าง ๆ Package A, B, C
- 5) การจัดการศึกษาผู้ใหญ่เกิดจากความร่วมมือของหลายองค์กร มีการลงนามความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับหน่วยงานต่าง ๆ

4. อีพีดี

- 1) จุดมุ่งหมายเพิ่มโอกาสการศึกษา มุ่งเรื่องการเรียนรู้หนังสือ ทักษะพื้นฐานเพื่อชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจสังคม
- 2) จำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ / เด็ก / เยาวชน / เยาวชนสตรี / วัยแรงงาน / ผู้อยู่ในพื้นที่ยากจนห่างไกล / และแรงงาน
- 3) กิจกรรมเด่น
  - 3.1) โครงการรู้หนังสือ/คณิตศาสตร์ทักษะชีวิต
  - 3.2) การอบรมทักษะชีวิต
  - 3.3) โรงเรียนเทียบเท่าหรือโรงเรียนทางเลือก มีโรงเรียนชุมชน โรงเรียนห้องเรียนเดียวสำหรับเด็กผู้หญิง
  - 3.4) การศึกษาประเภทช่างฝีมืออาชีพ และการฝึกอบรม
  - 3.5) มีศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ ศูนย์ฝึกอบรมวิสาหกิจ ศูนย์ฝึกอบรมชุมชน

ตารางที่ 2 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของ 5 ประเภท

รูปแบบ	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
1. วัตถุประสงค์	เพิ่มโอกาสทางการศึกษาต่อเนื่องและการเรียนรู้โดยเน้นผู้ทำงาน	เพิ่มโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามความสนใจให้กับประชาชนในช่วงอายุต่างๆ	เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับเยาวชนและผู้ใหญ่เพื่อวุฒิการศึกษา และปรับปรุงในเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	- เน้นการเรียนรู้หนังสือพัฒนาทักษะพื้นฐานเพื่อชีวิต และพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนามนุษย์	เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชากรวัยแรงงานให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานและเรียนรู้ตามความสนใจ
2. เนื้อหา/หลักสูตร	- หลักสูตรตามที่ตั้งบ้านกำหนด - หลักสูตรอื่นๆ เช่น อาชีวศึกษา/สารสนเทศ/การจัดการแบบใหม่/ภาษาต่างประเทศ/อื่นๆ	- หลักสูตรตามที่ตั้งบ้านกำหนด - หลักสูตรระยะสั้นอื่นๆ เช่น นันทนาการ - การพัฒนาบุคลิกภาพ - การประดิษฐ์ - อาชีพ และอื่นๆ	- หลักสูตรการศึกษาเทียบเท่า ระดับประถม มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย - การพัฒนาการอ่านเขียนภาษาประจำชาติ - วิทยาศาสตร์ - เทคโนโลยี	- เนื้อหาเพื่อการเรียนรู้หนังสือ - เนื้อหาออกเขียนได้ โดยมีเนื้อหา เช่น การสร้างเสริมสุขภาพ /การสร้างภูมิคุ้มกันในเด็ก / สิทธิเด็ก/การวางแผนครอบครัว - ทักษะชีวิต - อาชีวศึกษา	- หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน - หลักสูตรอาชีพ - ปวช. - อื่นๆ
3. ประเภทกิจกรรม	- การเรียนรู้/ฝึกอบรมทางด้านอาชีพ - การเรียนเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษา - การเรียนตามความสนใจ	- การเรียนรู้/ ฝึกอบรมทางด้านอาชีพ - การเรียนเพื่อเพิ่มวุฒิทางการศึกษา - การเรียนตามความสนใจ	- การเรียนการสอนด้วยตนเอง - การฝึกปฏิบัติ - การอภิปราย - บทบาทสมมติ - อื่นๆ	- การเรียนการสอนเพื่อการรู้หนังสือ - การฝึกอบรมทางด้านอาชีพ - การพัฒนาศักยภาพสตรี - อื่นๆ	- กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร - การฝึกอบรมอาชีพ - การฝึกอบรมในโครงการต่างๆ - การเรียนตามอัธยาศัย

ตารางที่ 2 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของ 5 ประเทศ (ต่อ)

รูปแบบ	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
4. วิธีการจัด	<ul style="list-style-type: none"> - การอบรมทักษะอาชีพระยะสั้น - เรียนตามระบบการศึกษาเปิด - การศึกษา/เรียนรู้อย่างอิสระด้วยตนเองจากสื่อ - e-learning - การศึกษาทางไกล 	<ul style="list-style-type: none"> - การอบรมทักษะอาชีพระยะสั้น - เรียนตามระบบการศึกษาเปิด - การศึกษา/เรียนรู้อย่างอิสระด้วยตนเองจากสื่อ - e-learning - การศึกษาทางไกล 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาเทียบเท่าโดยเรียน Package A - เรียนเท่าระดับประถมศึกษา - ศึกษา Package B - เรียนเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น Package C - เรียนเท่ามัธยมศึกษาตอนปลาย 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเป็นกลุ่มการเรียนรู้ - จัดฝึกอบรมในท้องถิ่น/สถานประกอบการ - การเรียนทางไกล - โรงเรียนผู้ใหญ่ 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเป็นกลุ่มการเรียนรู้ - การฝึกอบรมในท้องถิ่น/สถานประกอบการ - การเรียนทางไกล - โรงเรียนผู้ใหญ่
5. สื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - โทรทัศน์ปกติ - เคเบิลทีวี - อินเทอร์เน็ต - วิทยุ - สิ่งพิมพ์ - สื่อดิจิทัล - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - โทรทัศน์ - วิทยุ - อินเทอร์เน็ต - สิ่งพิมพ์ - สื่อดิจิทัล - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชุดสื่อประสม ประกอบอยู่ใน Package A - Package B - Package C 	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์ - สื่อเพื่อการฝึกอบรม - สื่อประชาสัมพันธ์เฉพาะของโครงการ - สื่อการเรียนการสอนทางไกล - e-learning - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - สื่อสิ่งพิมพ์ - สื่อเพื่อการฝึกอบรม - สื่อประชาสัมพันธ์เฉพาะของโครงการ - สื่อการเรียนการสอนทางไกล - e-learning - อื่นๆ

ตารางที่ 2 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของ 5 ประเภท (ต่อ)

รูปแบบ	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
6. วิทยาการ/ผู้จัด	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงต่างๆ - มหาวิทยาลัยเปิด - มหาวิทยาลัยทางอากาศ - สถาบันการศึกษาทางไกล - คณะกรรมการท้องถิ่น - ศักยภาพเทศก์ - บริษัท - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงต่างๆ - มหาวิทยาลัยเปิด - สถาบันการศึกษาทางไกล - วิทยาการ/ครู/ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ครู - อาจารย์ - Tutor - ผู้เชี่ยวชาญ - วิทยาการของศูนย์ - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ครู - อาจารย์ - วิทยาการของโครงการศูนย์ - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานกศน. - องค์การเครือข่าย - ครู - อาจารย์ - วิทยาการของโครงการศูนย์ - อื่นๆ
7. สถานที่	<ul style="list-style-type: none"> - มหาวิทยาลัย หรือสถาบันที่จัด - บ้าน - โรงงาน /ที่ทำงาน - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - มหาวิทยาลัย หรือสถาบันที่จัด - ศูนย์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ในชุมชน (Kaminkan) - ศาลาประชาคม - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์ต่างๆ ในชุมชน - องค์การชุมชน - กลุ่มในชุมชน - ภาคอุตสาหกรรม - บริษัท - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - โรงเรียน - ชุมชน - โรงเรียนที่เรียนเดี่ยว - โรงเรียนเพื่อคนเส็กหญิง - ศูนย์อบรม หรือสถานฝึกอบรมที่โครงการกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์การเรียนชุมชน - ศูนย์การศึกษาจากระบบและอัครยาศัย - สถาบันทางไกล - โรงเรียน - สถานฝึกอบรมที่โครงการกำหนด - อื่นๆ
8. ระยะเวลา	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นไปตามหลักสูตรและตามผู้จัดกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นไปตามหลักสูตรและตามผู้จัดกำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นไปตามกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของหน่วยงานที่จัด 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นไปตามหลักสูตรและตามที่กำหนดไว้ในโครงการ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นไปตามหลักสูตรและตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

ตารางที่ 2 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของ 5 ประเทศ (ต่อ)

รูปแบบ	เกาหลี	ญี่ปุ่น	อินโดนีเซีย	อียิปต์	ไทย
9. หน่วยงาน ที่รับผิดชอบ	<ul style="list-style-type: none"> - กระทรวงศึกษา และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ - ภาคอุตสาหกรรม - สถาบันการเรียนรู้ทางไกล - มหาวิทยาลัยเปิด - มหาวิทยาลัยทางอากาศ - มหาวิทยาลัยไซเบอร์ - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรภาครัฐ ในส่วนกลาง/องค์กรท้องถิ่น /วิทยาลัย/มหาวิทยาลัย /ชุมชนและภาคธุรกิจ - อื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - กรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน / กรมวิชาการ/กระทรวง /องค์กรเอกชน/ ศาสนา/สังคม/สถาบันอุดมศึกษา/ภาคอุตสาหกรรม/บริษัท/และชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - กรมการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือ - กระทรวงศึกษา/องค์กรเอกชน/ โรงเรียนช่างฝีมือ /สถาบันอุดมศึกษา - องค์กรระหว่างประเทศ ที่ให้การสนับสนุน 	<ul style="list-style-type: none"> - สำนักงานการศึกษาอิสระ ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)
10. การมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของผู้จัด/สถาบันมหาวิทยาลัย/กระทรวงที่เกี่ยวข้อง/และกลุ่มเป้าหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของผู้จัด/สถาบันมหาวิทยาลัย/กระทรวงที่เกี่ยวข้อง/และกลุ่มเป้าหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของหน่วยงานหลัก - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของกระทรวง/หน่วยงานที่จัด/องค์กรระหว่างประเทศ/และกลุ่มเป้าหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - การมีส่วนร่วมของสำนักบริหารงานการศึกษาอิสระ ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และองค์กรเครือข่าย/องค์กรระหว่างประเทศ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/ประชาชน/และกลุ่มเป้าหมาย

บทที่ 5

ผลการวิจัยภาคสนาม

ในบทนี้ ได้นำเสนอผลการวิจัยภาคสนามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 5.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน และข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5.2 สภาพการจัดและการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5.3 ปัญหาการจัดและการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5.4 ความต้องการและแนวทางจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5.5 รูปแบบ/แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 5.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน และข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของหน่วยงาน/องค์กรที่จัดบริการการศึกษานอกระบบ
ข้อมูลทั่วไปของหน่วยงาน/องค์กรที่จัดบริการการศึกษานอกระบบปรากฏดังตารางต่อไปนี้

**ตารางที่ 3 จำนวนหน่วยงาน/องค์กรจัดการศึกษานอกระบบที่คณะผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามจังหวัดและสังกัด**

จำนวนหน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาจําแนกตามจังหวัดที่เป็นตัวอย่าง ดังนี้

หน่วยงาน/องค์กร	นครปฐม	ชุมพร	นครศรีธรรมราช	นครราชสีมา	พระนครศรีอยุธยา	พิจิตร	อุบลราชธานี	เชียงใหม่	รวม
หน่วยงาน กศน. (ศรช.อำเภอ/จังหวัด)	9	10	5	5	3	5	5	3	45
สถานประกอบการ/ โรงงาน	-	-	-	-	-	1	1	-	2
หน่วยงานของรัฐ ในอำเภอและจังหวัด (เกษตร สาธารณสุข พัฒนาชุมชน)	-	-	3	-	2	1	1	3	10
หน่วยงานเอกชน (สมาคม มูลนิธิ)	1	-	-	-	-	1	1	-	3
องค์กรปกครองท้องถิ่น (เทศบาล อบต.)	-	-	2	2	5	2	1	2	14
หน่วยงานอื่น ๆ	-	-	-	3	-	-	-	1	4
รวม	10	10	10	10	10	10	9	9	78

5.1.2 ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 6 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มวัยเรียน
- 2) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ
- 3) กลุ่มเกษตรกร
- 4) กลุ่มแม่บ้าน
- 5) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น
- 6) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน โดยมีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 เพศของกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	กลุ่มวัยเรียน	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
ชาย	68 (42.8%)	40 (25.6%)	76 (48.4%)	-	123 (78.3%)	22 (13.8%)
หญิง	91 (57.2%)	116 (74.4%)	81 (51.6%)	158 (100%)	33 (21.0%)	137 (86.27%)
รวม	159 (100%)	156 (100%)	157 (100%)	158 (100%)	157 (100%)	159 (100%)

ตารางที่ 5 อายุของกลุ่มตัวอย่าง

อายุ	กลุ่มวัยเรียน	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
15-25 ปี	154 (96.9%)	44 (28.2%)	24 (15.3%)	13 (8.2%)	3 (1.9%)	14 (8.8%)
26-35 ปี	-	74 (46.5%)	31 (19.7%)	40 (25.5%)	21 (13.4%)	23 (14.5%)
36-45 ปี	-	34 (21.8%)	41 (26.1%)	55 (34.8%)	54 (34.4%)	47 (29.6%)
46-55 ปี	5 (3.1%)	7 (4.5%)	40 (25.5%)	34 (21.5%)	54 (34.4%)	44 (27.7%)
56-59 ปี	-	-	21 (13.4%)	16 (10.1%)	25 (15.3%)	31 (19.5%)
รวม	159 (100%)	156 (100%)	157 (100%)	158 (100%)	157 (100%)	159 (100%)

จากตารางที่ 5 พบว่า อายุของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม จำแนกตามรายละเอียดได้ดังนี้ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-25 ปี (96.9%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-35 ปี (45.5%) กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงเดียวกันคืออยู่ระหว่าง 36-45 ปี (34.4%) และ (29.6%) ตามลำดับ

ตารางที่ 6 อาชีพกลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ

อาชีพ	กลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ
ทำงานในสถานประกอบการ	8 (5.0%)
เกษตรกร	15 (8.4%)
รับราชการ	3 (1.9%)
ลูกจ้าง/พนักงานในบริษัทเอกชน	21 (13.2%)
รับจ้างทั่วไป	38 (23.9%)
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	55 (34.6%)
อื่น ๆ	19 (12.0%)
รวม	159 (100%)

จากตารางที่ 6 พบว่า อาชีพของกลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนแต่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบนั้น พบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ (34.61%) รองลงมารับจ้างทั่วไป (23.9%) และมีเพียงจำนวนน้อยที่รับราชการ (1.9%)

สำหรับอาชีพของกลุ่มตัวอย่างของกลุ่มอื่น ๆ ที่ได้ทำงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป (54.1%) รองลงมาค้าขาย (17.2%) กลุ่มแม่บ้านส่วนมากทำการเกษตร (15.2%) ส่วนผู้นำชุมชนและผู้แทนในองค์กรท้องถิ่น (เทศบาลและอบต.) ส่วนมากรับจ้างทั่วไป (50.3%) รองลงมาประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน สำหรับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีอาชีพส่วนใหญ่ทำการเกษตร (25.8%) รองลงมารับจ้างทั่วไป (22.6%) ค้าขาย (20.1%) และมีธุรกิจส่วนตัว (18.2%)

ตารางที่ 7 ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษาสูงสุด	กลุ่มวัยเรียน	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
ต่ำกว่า ป.6	9 (5.7%)	3 (1.9%)	27 (17.2%)	30 (19%)	9 (5.7%)	28 (17.6%)
ป.6	52 (32.7%)	26 (16.7%)	32 (20.4%)	32 (20.3%)	24 (15.3%)	36 (22.6%)
ม.3/มศ.3	98 (61.6%)	70 (44.9%)	70 (46.6%)	51 (32.3%)	58 (36.9%)	60 (37.7%)
ม.6/เทียบเท่า	-	54 (34.6%)	28 (17.8%)	42 (26.6%)	60 (38.2%)	33 (20.8%)
อื่น ๆ	-	3 (1.9%)	-	3 (1.9%)	6 (3.8%)	2 (1.3%)
ไม่ตอบ	-	-	-	-	-	-
รวม	159 (100%)	156 (100%)	157 (100%)	158 (100%)	157 (100%)	159 (100%)

จากตารางที่ 7 พบว่า ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม จำแนกตามรายละเอียดได้ดังนี้ จากกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม มีเพียงกลุ่มเดียวที่ส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดระดับ ม.6/เทียบเท่า คือ กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น (38.2%) นอกนั้นก็เหลือ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับเดียวกันคือ ม.3/มศ.3 (61.6%) (44.9%) (46.6%) (32.3%) และ (37.7%) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง

รายได้เฉลี่ย	กลุ่ม วัยเรียน	กลุ่ม แรงงานใน สถาน ประกอบการ	กลุ่ม เกษตรกร	กลุ่ม แม่บ้าน	กลุ่มผู้นำ ชุมชน/องค์กร ท้องถิ่น	กลุ่ม อาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน
ต่ำกว่า 3,000 บาท	83 (51.6%)	5 (3.2%)	26 (16.6%)	40 (25.3%)	10 (6.3%)	31 (19.5%)
3,001-5,000 บาท	39 (24.5%)	47 (30.1%)	66 (42.1%)	50 (31.6%)	44 (28.0%)	61 (38.4%)
5,001-8,000 บาท	30 (10.9%)	67 (43.0%)	35 (22.3%)	39 (24.7%)	51 (32.5%)	39 (24.5%)
8,001-10,000 บาท	6 (3.8%)	20 (12.8%)	14 (8.9%)	11 (7.0%)	18 (11.5%)	17 (10.7%)
10,000 บาทขึ้นไป	2 (1.3%)	17 (10.2%)	16 (10.2%)	18 (11.4%)	34 (21.7%)	11 (6.9%)
รวม	159 (100%)	156 (100%)	157 (100%)	158 (100%)	157 (100%)	159 (100%)

จากตารางที่ 8 พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายละเอียดได้ดังนี้ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบส่วนใหญ่ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท (51.6%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับ 5,001 - 8,000 บาท (43%) ส่วนกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับเดียวกันคือ 3,001 - 5,000 บาท (42.1%) และ (31.6%) ตามลำดับ กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับ 5,001 - 8,000 บาท (32.5%) และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนในระดับ 3,001 - 5,000 บาท (38.4%)

สรุปข้อมูลทั่วไป

กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม โดยแบ่งตามเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่จบการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้

กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ มีเพศชาย (42.8%) เพศหญิง (57.2%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 15-25 ปี และยังไม่ได้ประกอบอาชีพ (34.6%) มีระดับการศึกษาสูงสุด ม.3/ มศ.3 (61.6%) จบการศึกษามาแล้วต่ำกว่า 5 ปี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 3,000 บาท (30.2%)

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการมีเพศชาย (25.6%) เพศหญิง (74.4%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 26-35 ปี และทำงานเป็นแรงงานทั่วไปอยู่ในสถานประกอบการ (55.8%) มีระดับการศึกษาสูงสุด ม.3/ มศ.3 (44.9%) จบการศึกษามาแล้วต่ำกว่า 5 ปี และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,100 - 8,000 บาท (43.0%)

กลุ่มเกษตรกร มีเพศชาย (48.4%) เพศหญิง (51.6%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 36 ปี - 45 ปี (26.1%) มีอาชีพเสริมคือรับจ้างทั่วไป (54.1%) มีระดับการศึกษาสูงสุด ม.3/มศ.3 (46.6%) จบการศึกษามาแล้ว 10 ปีขึ้นไป (46.5%) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 3,001 - 5,000 บาท (31.67%)

กลุ่มผู้นำชุมชนหรือองค์กรท้องถิ่น มีเพศชาย (78.3%) เพศหญิง (21.0%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 36-55 ปี (34.4%) และมีอาชีพเสริมคือ รับจ้างทั่วไป (50.3%) มีระดับการศึกษาสูงสุด ม.6/ เทียบเท่า (38.2%) จบการศึกษามาแล้ว 10 ปีขึ้นไป (45.2%) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 5,100 - 8,000 บาท (32.5%)

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน มีเพศชาย (13.8%) เพศหญิง (86.2%) ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 36-45 ปี (29.6%) และมีอาชีพเสริมคือ เกษตรกร(25.8%) มีระดับการศึกษาสูงสุด ม.3/ มศ. 3 (37.7%) จบการศึกษามาแล้ว 10 ปีขึ้นไป (44%) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 3,001 - 5,000 (38.4%)

ตอนที่ 5.2 สภาพการจัดและารรับบริการการศึกษาของนอกระบบโรงเรียนของประชากร กลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

5.2.1 สภาพการให้บริการศึกษานอกระบบจากหน่วยงาน/องค์กรผู้จัด

สภาพการให้บริการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ของ
หน่วยงาน กศน. หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรท้องถิ่นในจังหวัดที่เป็นพื้นที่ตัวอย่าง
แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ลักษณะ/รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่จัดบริการ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

ประเภทกิจกรรม	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- การอ่านออกเขียนได้	40	51.3
- การศึกษาสายสามัญระดับประถมศึกษา	48	61.5
- การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น	50	64.1
- การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย	49	62.8
- การศึกษาระดับ ปวช.	12	15.4
- การฝึกอาชีพระยะสั้น-ยาว	49	62.8
- การจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพ	52	66.7
- การจัดโครงการทักษะชีวิต	48	61.5
- การอบรมสัมมนาในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง	47	60.3
- อื่น ๆ (การเข้าค่าย การให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง)	8	10.4

จากตารางที่ 9 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ
ระบุว่ามีการจัดกิจกรรมหรือร่วมจัดกิจกรรมหลากหลายประเภท กิจกรรมที่จัดมากที่สุดคือการ
จัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพ (66.7%) รองลงมาคือการจัดการศึกษานอกระบบสายสามัญระดับ ม.ต้น
(64.1%) และรองลงมาในจำนวนใกล้เคียงกันคือ การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย การฝึกอาชีพ
ระยะสั้น ระยะยาว การศึกษาสายสามัญระดับประถมศึกษา การจัดโครงการทักษะชีวิต ตามลำดับ

ตารางที่ 10 วัตถุประสงค์ในการให้บริการกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงาน
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

วัตถุประสงค์	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ให้มีวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น	54	69.2
- เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ	54	69.2
- ปรับปรุงและพัฒนาอาชีพ	61	78.2
- ปรับปรุงและพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่	65	83.3
- ส่งเสริมสุขภาพอนามัย	45	57.7
- แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน	49	62.8
- ให้เป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน	49	62.8
- อื่น ๆ (คุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้น เป็นบุคคลใฝ่รู้ใฝ่เรียน)	2	2.6

จากตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมากที่สุด (83.3%) รองลงมาคือ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาอาชีพ (78.2%) และรองลงมาอีกคือเพื่อให้ประชาชนมีวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้น และเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ (ในจำนวนเท่ากัน 69.2%)

ตารางที่ 11 วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยต่างๆ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

วิธีการจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- จัดเป็นชั้นเรียน/กลุ่ม	45	57.7
- การเข้าค่าย	36	46.2
- จัดการฝึกอบรม	55	70.5
- จัดกลุ่มอาชีพ	58	74.4
- ชมรม/สโมสร	7	9.0
- จัดเป็นแหล่งเรียนรู้	45	57.7
- จัดโดยใช้สื่อเทคโนโลยี	36	46.2
- จัดการศึกษา/กิจกรรมเคลื่อนที่	36	46.2
- อื่น ๆ	4	5.2

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบใช้วิธีการหลายอย่างในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ แต่ใช้วิธีและจัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมากที่สุด (74.4%) รองลงมาคือการฝึกอบรม (70.5%) การเรียนแบบชั้นเรียน การจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ (57.7%) ตามลำดับ

ตารางที่ 12 ช่วงเวลาที่หน่วยงานให้บริการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

ช่วงเวลาที่ให้บริการ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ตลอดทั้งปี	42	53.8
- จัดตามวันและเวลาที่ระบุในแผน	30	38.5
- จัดร่วมกับกิจกรรมหลักของจังหวัด/อำเภอ ตามเวลาที่จังหวัด/อำเภอกำหนด	17	21.8
- จัดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย	33	42.3

จากตารางที่ 12 พบว่าหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่จัดกิจกรรมตลอดทั้งปี (53.8%) รองลงมาคือจัดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (42.3%) จัดตามวันและเวลาที่ระบุในแผน (38.5%) ตามลำดับ

ตารางที่ 13 สื่อที่หน่วยงานใช้เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

ประเภทของสื่อ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- สิ่งพิมพ์	58	74.4
- สื่อบุคคล/วิทยากร	67	85.9
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	54	69.2
- วิทยุกระจายเสียง	38	48.7
- โทรทัศน์	28	35.9
- VCD	37	47.4
- อินเทอร์เน็ต	42	53.8

จากตารางที่ 13 พบว่าสื่อที่หน่วยงานใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมากที่สุดคือสื่อบุคคล/วิทยากร (85.9%) รองลงมาคือสื่อสิ่งพิมพ์ (74.4%) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (69.2%) ตามลำดับ

ตารางที่ 14 ประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานใช้เพื่อช่วยการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

ประเภทของสื่อ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ห้องสมุดประชาชน	57	73.1
- พิพิธภัณฑ์	14	17.9
- หอศิลป์	3	3.8
- สวนสัตว์	6	7.7
- สวนสาธารณะ	19	24.4
- สวนพฤกษศาสตร์	8	10.3
- อุทยานวิทยาศาสตร์ฯ	17	21.8
- ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ	14	17.9
- อื่น ๆ (ได้แก่ ศูนย์อินเทอร์เน็ตชุมชน ดนแบบศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หน่วยงานราชการอื่น ๆ เช่น อนามัย โรงพยาบาล สถานประกอบการ)	19	24.4

จากตารางที่ 14 พบว่าแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานผู้จัดใช้เพื่อช่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมากที่สุดคือ ห้องสมุดประชาชน (73.1%) รองลงมาคือสวนสาธารณะ (24.4%) อุทยานวิทยาศาสตร์ (21.8%) ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ลักษณะการประเมินผลกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่หน่วยงานจัด
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

รายการ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่มีการประเมินผล	3	3.8
มีการประเมินผล(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	75	96.2
- ก่อนจัดกิจกรรม	22	28.2
- ระหว่างจัดกิจกรรม	28	35.9
- หลังจัดกิจกรรม	66	84.6

จากตารางที่ 15 พบว่าบุคลากรของหน่วยงาน ผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบร้อยละ 96.2 ระบุว่ามีการประเมินผลกิจกรรมที่จัด ในขณะที่ร้อยละ 3.8 ระบุว่าไม่มีการประเมินผล และในบรรดาผู้ที่ระบุว่ามีการประเมินระบุต่อไปว่า มีการประเมินหลังจัดกิจกรรมมากที่สุด (84.6%) รองลงมา ระหว่างจัดกิจกรรม (35.9%) และก่อนจัดกิจกรรม (28.2%) ตามลำดับ

ตารางที่ 16 หน่วยงานอื่นที่ช่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

การมีหน่วยงานอื่นมาช่วยจัดกิจกรรม	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ไม่มี (จัดเอง)	4	5.1
- มีหน่วยงานอื่นมาช่วย	74	94.9
รวม	78	100.0

จากตารางที่ 16 เมื่อสอบถามถึงการมีหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบด้วยหรือไม่พบว่า หน่วยงานผู้จัดส่วนใหญ่ (94.9%) ระบุว่าหน่วยงานอื่นเข้ามาช่วย

ตารางที่ 17 ประเภทของความช่วยเหลือที่หน่วยงานอื่นมาช่วย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N=78)

ประเภทของความช่วยเหลือ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ช่วยจัดกิจกรรม	38	48.7
- ช่วยด้านบุคลากร	59	75.6
- ช่วยด้านวัสดุอุปกรณ์	28	35.9
- ช่วยงบประมาณ	41	52.6
- ช่วยด้านสถานที่	41	52.6
- อื่น ๆ เช่น เครื่องถ่ายประชาสัมพันธ์	2	2.6

จากตารางที่ 17 พบว่า ประเภทของความช่วยเหลือที่ได้รับจากหน่วยงานอื่นในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบว่าหน่วยงานอื่นมาช่วยด้านบุคลากรที่สุด (75.6%) รองลงมาในจำนวนที่เท่ากันคือ ช่วยด้านงบประมาณ (52.6%) และช่วยด้านสถานที่จัดกิจกรรม (52.6%)

ตารางที่ 18 แหล่งที่มาของค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งงบประมาณ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- งบประมาณของรัฐ	61	78.2
- งบประมาณจากเอกชน	8	10.3
- งบประมาณทั้งของรัฐและเอกชน	39	50.0
- ผู้รับบริการออกค่าใช้จ่ายเอง	17	21.8
- อื่น ๆ (งบประมาณส่วนตัวของผู้ดำเนินการ (ครู))	1	1.3

จากตารางที่ 18 พบว่างบประมาณที่นำมาจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่ระบุว่า มาจากงบรัฐบาลมากที่สุด (78.2%) รองลงมาคือจากทั้งของรัฐและเอกชน (50%) และผู้รับบริการออกค่าใช้จ่ายเอง (21.8%) ตามลำดับ

5.2.2 สภาพการรับบริการการศึกษาของนอกระบบโรงเรียนของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี

ตารางที่ 19 การได้รับบริการการศึกษาของนอกระบบตั้งแต่จบการศึกษาในระบบโรงเรียนมาแล้ว

การได้รับ บริการ	กลุ่ม วัยเรียน	กลุ่ม แรงงานใน สถาน ประกอบการ	กลุ่ม เกษตรกร	กลุ่ม แม่บ้าน	กลุ่มผู้นำ ชุมชน/องค์กร ท้องถิ่น	กลุ่ม อาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน
ไม่เคย	62 (39.0%)	42 (26.9%)	29 (18.5%)	37 (23.4%)	38 (24.2%)	37 (23.3%)
เคย	94 (59.1%)	110 (70.5%)	127 (80.9%)	119 (75.3%)	113 (72.0%)	119 (74.8%)

จากตารางที่ 19 แสดงว่ากลุ่มเกษตรกรเคยได้รับบริการการศึกษาของนอกระบบโรงเรียนมากที่สุด (80.9%) รองลงมาคือกลุ่มแม่บ้าน (75.3%) กลุ่ม อสม. (74.8%) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น (72.0%) และกลุ่มวัยเรียน (59.1%)

จากการศึกษาประเภทของการศึกษานอกระบบของประเทศกลุ่มต่าง ๆ ที่เคยได้รับ สรุปได้มีดังนี้

กลุ่มวัยเรียน ได้รับการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลายมากที่สุด (25.15%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับม.ต้น (23.89%) การศึกษาสายสามัญระดับอ่านออกเขียนได้ (12.57%) การฝึกอบรมอาชีพ (11.94%) และการศึกษาสายสามัญระดับประถม (10.06%) ตามลำดับ

กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ ได้รับการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลายมากที่สุด (33.33%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น (30.76%) การฝึกอบรมอาชีพ (26.28%) การเข้าร่วมอบรมสัมมนาที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ (14.1%) และการศึกษาสายสามัญระดับอ่านออกเขียนได้ (12.17%) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกร ได้รับฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด (35.66%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย (28.66%) การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น (26.75%) การศึกษาสายสามัญระดับประถม (15.28%) และการศึกษาสายสามัญระดับอ่านออกเขียนได้ (10.19%) ตามลำดับ

กลุ่มแม่บ้าน ได้รับฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด (44.93%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย (25.31%) การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น (21.51%) การศึกษาสายสามัญระดับประถม (5.06%) และการศึกษาสายสามัญระดับอ่านออกเขียนได้ (4.43%) ตามลำดับ

กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ได้รับการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลายมากที่สุด (29.29%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับม.ต้น (26.11%) การเข้าร่วมอบรมสัมมนาที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ (21.65%) การฝึกอบรมอาชีพ (19.1%) และการศึกษาสายสามัญระดับประถม (5.09%) ตามลำดับ

กลุ่มอสม. ได้รับการฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด (38.99%) รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับประถม (23.27%) การศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย (22.64%) การเข้าร่วมอบรมสัมมนาที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ (21.38 %) และการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น (18.23%) ตามลำดับ

จากการสำรวจสภาพการรับบริการการศึกษานอกระบบจากหน่วยงานอื่นของกลุ่มตัวอย่างมีโดยสรุปดังนี้

กลุ่มวัยเรียน ได้รับการบริการจากหน่วยงาน กศน. (สรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) มากที่สุด (86.7%) รองลงมา คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต., เทศบาลฯ) (5.03%) หน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอ และจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (3.7%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (2.5%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (.62%)

กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ ได้รับการบริการจากหน่วยงาน กศน. (สรช., กศน. อำเภอ/จังหวัด)มากที่สุด (78.2%) รองลงมาคือองค์กรปกครองท้องถิ่น(อบต., เทศบาลฯ) (14.74%) หน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (12.17%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (2.56%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (1.92%) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกร ได้รับการบริการจากหน่วยงาน กศน. (สรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) มากที่สุด (70.06%) รองลงมา คือ หน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (29.29%) องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต., เทศบาลฯ) (26.75%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (7.0%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (1.27%) ตามลำดับ

กลุ่มแม่บ้าน ได้รับการบริการจากหน่วยงาน กศน. (สรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) มากที่สุด (71.51%) รองลงมาคือ องค์กรปกครองท้องถิ่น(อบต., เทศบาลฯ) (27.21%) หน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (24.68%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (7.59%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (2.53%) ตามลำดับ

กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ได้รับการบริการจากหน่วยงาน กศน. (สรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด)มากที่สุด (64.33%) รองลงมาคือหน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (34.39%) องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต., เทศบาลฯ)

(32.48%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (5.73%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (1.91%) ตามลำดับ

กลุ่มอสม. ได้รับบริการจากหน่วยงาน กสน. (ศรช. กสน. อำเภอ/จังหวัด) มากที่สุด (67.29%) รองลงมาคือ หน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด(เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ) (38.36%) องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต., เทศบาลฯ) (25.15%) ศาสนสถาน (วัด, มัสยิด, โบสถ์) (5.03%) และหน่วยงานเอกชน (สมาคม, มูลนิธิ) (.62%) ตามลำดับ

ตารางที่ 20 เนื้อหาความรู้ที่กลุ่มต่างๆ ได้รับ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

เนื้อหาความรู้ที่ได้รับ	กลุ่มวัยเรียน	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
- การฝึกอ่านเขียน	76 (47.79%)	38 (24.35%)	33 (21.0%)	28 (17.72%)	26 (16.56%)	21 (13.2%)
- ความรู้วิชาสามัญ	77 (48.42%)	59 (37.82%)	40 (25.47%)	29 (18.35%)	53 (33.75%)	44 (27.67%)
- อาชีพเสริม	39 (24.52%)	44 (28.2%)	54 (34.39%)	85 (53.79%)	52 (33.12%)	52 (32.7%)
- สุขภาพอนามัย	23 (14.46%)	19 (12.17%)	30 (19.1%)	26 (16.45%)	26 (16.56%)	53 (33.3%)
- เกษตร	20 (12.57%)	13 (8.33%)	68 (43.31%)	28 (17.73%)	41 (26.11%)	28 (17.61%)
- กฎหมายทั่วไป	15 (9.43%)	10 (6.41%)	10 (6.36%)	7 (4.43%)	27 (15.28%)	11 (6.91%)
- สิ่งแวดล้อม	38 (23.89%)	21 (13.46%)	24 (15.28%)	18 (11.39%)	23 (14.64%)	29 (18.2%)
- อาหารโภชนาการ	24 (15.09%)	17 (10.89%)	12 (7.64%)	18 (11.39%)	9 (5.73%)	21 (13.23%)
- ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน	56 (35.22%)	45 (28.84%)	49 (31.21%)	28 (17.73%)	48 (30.57%)	35 (22.0%)
- อื่น ๆ (การอ่าน)	1 (0.62%)	-	-	-	-	-
- คู่มือวี	2 (1.25%)	-	-	-	-	-

จากตารางที่ 20 แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาความรู้ที่กลุ่มต่าง ๆ ได้รับ มีดังนี้
กลุ่มวัยเรียน ได้รับเนื้อหาด้านความรู้วิชาสามัญมากที่สุด (48.42%) รองลงมา
ได้แก่การฝึกอ่าน - เขียน (47.79%) ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน (35.22%) อาชีพเสริม
(24.52%) สิ่งแวดล้อม (23.89%) อาหารโภชนาการ (15.09%) สุขภาพอนามัย (14.46%) เกษตร
(12.57%) และกฎหมายทั่วไป (9.43%) ตามลำดับ

กลุ่มแรงงานสถานประกอบการได้รับความรู้วิชาสามัญมากที่สุด (37.82%)
รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน (28.84%) อาชีพเสริม (28.2%) การฝึกอ่าน -
เขียน (24.35%) สิ่งแวดล้อม (13.46%) สุขภาพอนามัย (12.17%) อาหารโภชนาการ (10.89%)
เกษตร (8.33%) และกฎหมายทั่วไป (6.41%) ตามลำดับ

กลุ่มเกษตรกรได้รับเนื้อหาด้านเกษตร (43.31%) มากที่สุด รองลงมาได้แก่
อาชีพเสริม (34.39%) ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน (31.21%) ความรู้วิชาสามัญ (25.47%)
การฝึกอ่านเขียน (21.0%) สุขภาพอนามัย (19.1%) สิ่งแวดล้อม (15.28%) อาหารโภชนาการ
(7.6 4%) และกฎหมายทั่วไป (6.36%) ตามลำดับ

กลุ่มแม่บ้านได้รับเนื้อหาด้านอาชีพเสริมมากที่สุด (53.79%) รองลงมาคือ
ความรู้วิชาสามัญ (18.35%) การฝึกอ่าน - เขียน (17.72%) เกษตร (17.73%) ความรู้เกี่ยวกับ
การใช้ชีวิตประจำวัน (17.73%) สุขภาพอนามัย (16.45%) สิ่งแวดล้อม (11.39%) อาหาร
โภชนาการ (11.39%) และกฎหมายทั่วไป (4.43%) ตามลำดับ

กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่นได้รับเนื้อหาด้านความรู้วิชาสามัญ (33.75%)
มากที่สุด รองลงมาได้แก่ อาชีพเสริม (33.12%) ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน (30.57%)
เกษตร (26.11%) สุขภาพอนามัย (16.56%) การฝึกอ่าน - เขียน (16.56%) กฎหมายทั่วไป
(15.28%) สิ่งแวดล้อม (14.64%) และอาหารโภชนาการ (5.73%) ตามลำดับ

กลุ่มอสม.ได้รับเนื้อหาด้านสุขภาพอนามัย (33.3%) มากที่สุด รองลงมาได้แก่
อาชีพเสริม (32.7%) ความรู้วิชาสามัญ (27.67%) ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน (22.0%)
สิ่งแวดล้อม (18.2%) เกษตร (17.61%) อาหารโภชนาการ (13.23%) การฝึกอ่าน - เขียน
(13.2%) และกฎหมายทั่วไป (6.91%) ตามลำดับ

ตารางที่ 21 วิธีการที่ได้รับความรู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

วิธีการที่ได้รับความรู้	กลุ่มวัยเรียน	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
- การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม	134 (84.0%)	112 (71.79%)	93 (59.23%)	68 (43.03%)	67 (42.67%)	71 (44.65%)
- การอบรม	61 (38.36%)	45 (28.84%)	95 (60.5%)	91 (57.59%)	111 (70.7%)	106 (66.66%)
- การเข้าค่าย	48 (30.18%)	26 (16.66%)	36 (22.92%)	30 (18.98%)	36 (22.92%)	40 (25.15%)
- การเรียนจากสื่อต่าง ๆ	59 (37.1%)	47 (30.12%)	58 (36.94%)	36 (22.78%)	62 (39.49%)	31 (19.49%)
- การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ)	67 (42.13%)	4-9 (31.41%)	55 (35.03%)	50 (31.64%)	57 (36.3%)	46 (28.93%)
- การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้	36 (32.64%)	36 (23.07%)	82 (52.22%)	75 (47.46%)	70 (44.48%)	52 (32.7%)
- อื่น ๆ (โปรดระบุ) ที่วี	2 (1.25%)	-	-	-	-	-
- วีซีดี (VCD)	-	-	1 (0.63%)	-	-	-
- การสาธิตของวิทยากร	-	-	1 (0.63%)	3 (18.9%)	-	-
- กศน.จัดอาชีพอาหาร ขนม	-	-	-	1 (0.63%)	-	-
- วิชาชีพ	-	-	-	-	1 (0.63%)	-

จากตารางที่ 21 วิธีการที่กลุ่มต่างๆใช้เพื่อให้ได้รับความรู้มีดังนี้

กลุ่มวัยเรียน วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือการเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (84.0%) รองลงมาคือ การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (42.13%) การอบรม (38.36%) การเรียนจากสื่อต่าง ๆ (37.1%) การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (32.64%) การเข้าค่าย (30.18%) และ อื่น ๆ เช่น ทิว (1.25%)

กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือการเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (71.79%) รองลงมาคือการเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (31.41%) การเรียนจากสื่อต่าง ๆ (30.12%) การอบรม (28.84%) การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (23.07%) และการเข้าค่าย (16.66%)

กลุ่มเกษตรกร วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือการอบรม (60.5%) รองลงมาคือ การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (59.23%) การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (52.22%) การเรียนจากสื่อต่างๆ (36.94%) การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (35.03%) การเข้าค่าย (22.92%) วิซีดี (.63%) และการสาธิตของวิทยากร (.63%)

กลุ่มแม่บ้าน วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือการอบรม (57.59%) รองลงมาคือ การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (47.5%) การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (43.03%) การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (31.64%) การเรียนจากสื่อต่าง ๆ (22.78%) การเข้าค่าย (18.98%) และกสน.จัดอาชีพ (.63%)

กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือ การอบรม (70.7%) รองลงมาคือการเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (44.48%) การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (42.67%) การเรียนจากสื่อต่าง ๆ (39.49%) การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (36.3%) และการเข้าค่าย (22.92%)

กลุ่มอสม. วิธีการที่กลุ่มใช้มากที่สุด คือ การอบรม (66.66%) รองลงมาคือ การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม (44.65%) การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น/ผู้รู้ (32.7%) การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ (ห้องสมุด/ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ) (28.93%) การเข้าค่าย (25.15%) และการเรียนจากสื่อ ต่าง ๆ (19.49%)

ตารางที่ 22 จุดมุ่งหมายในการรับบริการการศึกษาจากระบบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

วิธีการที่ได้รับ ความรู้	กลุ่ม วัยเรียน	กลุ่ม แรงงานใน สถาน ประกอบการ	กลุ่ม เกษตรกร	กลุ่ม แม่บ้าน	กลุ่มผู้นำ ชุมชน/องค์กร ท้องถิ่น	กลุ่ม อาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน
- เพิ่มวุฒิ	135 (84.9%)	97 (62.17%)	97 (61.78%)	69 (43.67%)	105 (66.87)	87 (54.71%)
- พัฒนาอาชีพ	65 (40.88%)	80 (51.28%)	102 (64.96%)	106 (67.08%)	88 (56.05%)	86 (54.08%)
- ทำอาชีพเสริม	37 (23.27%)	46 (29.48%)	68 (43.31%)	93 (58.86%)	48 (30.57%)	63 (39.62%)
- แก้ปัญหาและ พัฒนาความเป็นอยู่ ในชีวิตประจำวัน	48 (30.18%)	49 (31.41%)	68 (43.31%)	44 (27.84%)	56 (35.66%)	58 (36.47%)
- เพื่อให้ทันต่อ เหตุการณ์ ปัจจุบัน	28 (17.61)	52 (33.33%)	56 (35.66%)	48 (30.37%)	65 (41.4%)	63 (39.62%)
- เพื่อนำไป สมัครงาน	80 (50.31%)	-	-	-	-	-
- เพื่อให้มีความ มั่นใจในการ เข้าสังคม	46 (28.93%)	-	-	-	-	-
- อื่น ๆ (ไปตระเวน) ไปศึกษาต่อที่อื่น	1 (0.62%)	-	1 (0.63%)	-	-	-
- เพื่อนาคคนที่ ดีกว่า	1 (0.62%)	-	-	-	-	-
- เพิ่มความรู้ใน การอ่านเขียน	-	1 (0.64%)	-	-	-	-
- พัฒนาการ เรียนรู้ไปในตัว	-	1 (0.64%)	-	-	-	-
- เรียนรู้สังคม	-	1 (0.6%)	-	-	-	-
- ศึกษาต่อ	-	1 (0.6%)	-	1 (0.6%)	-	-
- เพื่อให้คน ในชุมชน มีอาชีพเสริม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้	-	-	-	-	-	1 (0.6%)

จากตารางที่ 22 จุดมุ่งหมายในการรับบริการการศึกษาของระบบของกลุ่มต่างๆ มีดังนี้

กลุ่มวัยเรียน เพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด (84.9%) รองลงมาคือ นำไปสมัครงาน (50.31%) พัฒนาอาชีพ (40.88%) แก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (30.18%) เพื่อให้มีความมั่นใจในการเข้าสังคม (28.93%) ทำอาชีพเสริม (23.27%) เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (17.61%)

กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ เพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด (62.17%) รองลงมาคือ พัฒนาอาชีพ (51.28%) เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (33.33%) แก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (31.41%) และทำอาชีพเสริม (29.48%)

กลุ่มเกษตรกร เพื่อพัฒนาอาชีพมากที่สุด (64.96%) รองลงมาคือ เพิ่มวุฒิ (61.78%) ทำอาชีพเสริม (43.31%) แก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (43.31%) และเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (35.66%)

กลุ่มแม่บ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพมากที่สุด (67.08%) รองลงมาคือทำอาชีพเสริม (58.86%) เพิ่มวุฒิ (43.67%) เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (30.37%) แก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (27.84%)

กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น เพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด (66.87%) รองลงมาคือ พัฒนาอาชีพ (56.05%) เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (41.4%) แก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (35.66%) และทำอาชีพเสริม (30.57%)

กลุ่มอสม. เพิ่มวุฒิมากที่สุด (54.71%) รองลงมาคือพัฒนาอาชีพ (54.08%) ทำอาชีพเสริม (39.62%) เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (39.62%) และแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน (36.47%)

ตอนที่ 5.3 ปัญหาการจัดและให้บริการการศึกษานอกระบบของประชากร กลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

5.3.1 ปัญหาในการจัดให้บริการการศึกษานอกระบบของหน่วยงานผู้จัด

ปัญหาในการให้บริการการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรอายุระหว่าง
15-59 ปี ที่หน่วยงานผู้จัดประสบอยู่ แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 23 ปัญหาในการให้บริการ กิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานผู้จัด

ประเภทของปัญหา	จำนวน ผู้ตอบ	ค่าเฉลี่ยระดับ ของปัญหา ($\bar{X}$)	การแปล ความหมาย
1. ปัญหาการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย	75	2.52	ปานกลาง
2. ปัญหาด้านเนื้อหา	76	2.61	ปานกลาง
2.1 ความสอดคล้องกับสิ่งที่กลุ่มเป้าหมาย ต้องการเรียนรู้			
2.2 การนำไปประกอบอาชีพได้	74	2.59	ปานกลาง
2.3 ความทันสมัยต่อเหตุการณ์	77	2.65	ปานกลาง
3. ปัญหาด้านสื่อ	76	2.74	ปานกลาง
3.1 เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน			
3.2 ผู้จัดกิจกรรมไม่มีเวลาผลิตสื่อ	77	2.61	ปานกลาง
3.3 ขาดงบประมาณผลิตสื่อ	76	2.91	ปานกลาง
4. ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม	76	2.64	ปานกลาง
4.1 ความหลากหลายของวิธีการจัด			
4.2 ความสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ ของผู้ใหญ่	76	2.61	ปานกลาง
4.3 ความเหมาะสมของเวลาที่จัดกับเวลาว่าง ของผู้เรียน	76	2.63	ปานกลาง
4.4 การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง	76	2.54	ปานกลาง
5. ปัญหาด้านแหล่งเรียนรู้	76	2.62	ปานกลาง
5.1 การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้			
5.2 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วย จัดกิจกรรม	74	2.57	ปานกลาง

ตารางที่ 23 ปัญหาในการให้บริการ กิจกรรมการศึกษานอกระบบของหน่วยงานผู้จัด (ต่อ)

ประเภทของปัญหา	จำนวนผู้ตอบ	ค่าเฉลี่ยระดับของปัญหา ($\bar{X}$)	การแปลความหมาย
6. ปัญหาด้านสถานที่จัด	74	2.34	ปานกลาง
6.1 ระยะเวลา			
6.2 ความสะดวกสบายในการเรียน	76	2.51	ปานกลาง
7. ปัญหาด้านงบประมาณ	76	2.86	ปานกลาง
7.1 ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายของผู้รับบริการ			
8. ปัญหาด้านบุคลากรดำเนินการ	75	2.53	ปานกลาง
8.1 จำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ			
8.2 ปัญหาความรู้ความสามารถ	76	2.53	ปานกลาง
9. ปัญหาการขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย	74	2.46	ปานกลาง
10. ปัญหาการติดตาม/ประเมินกิจกรรม	75	2.47	ปานกลาง
10.1 ความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย			
10.2 ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง	73	2.42	ปานกลาง

จากตารางที่ 23 เพื่อให้บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดระดับของปัญหาด้านต่าง ๆ ที่พบในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมายพบว่า การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ปัญหาด้านการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ด้านเนื้อหาที่จัดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย ด้านสื่อ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านแหล่งเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดกิจกรรม ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากรดำเนินการ ด้านภาคีเครือข่าย ด้านการติดตามประเมินผลกิจกรรม ซึ่งปัญหาแต่ละด้านส่วนใหญ่มีปัญหอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีปัญหาขาดงบประมาณในการผลิตสื่อมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.91) รองลงมาคือ ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายของผู้รับบริการ (2.86) ความหลากหลายของวิธีการจัดกิจกรรม (2.64) ความเหมาะสมของเวลาที่จัดกับเวลาว่างของกลุ่มเป้าหมาย (2.63) ข้อที่มีปัญหามานกลางแต่ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ปัญหาด้านระยะทางมายังสถานที่จัดกิจกรรม (2.34)

ตารางที่ 24 ความคิดเห็นของผู้จัดกิจกรรมต่อปัญหาที่เกิดจากผู้รับบริการ
(ตอบได้มากกว่า 1 N = 78)

ปัญหา	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ผู้รับบริการไม่มีเวลาว่าง	59	75.6
- ปัญหาสุขภาพอนามัย	29	37.2
- เนื้อหาของกิจกรรมไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน	17	21.8
- หลักสูตร/โปรแกรมยาวเกินไป	22	28.2
- การเดินทางมายังสถานที่จัดกิจกรรมไม่สะดวก	27	34.6
- ไม่มีค่าใช้จ่าย	31	39.7
- อื่น ๆ	1	1.3

จากตารางที่ 24 พบว่าผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมีความคิดเห็นที่ผู้รับบริการมีปัญหากับการไม่มีเวลาว่างมากที่สุด (75.6%) รองลงมาคือ การไม่มีค่าใช้จ่าย (39.7%) ปัญหาสุขภาพ (37.2%) ปัญหาการเดินทางมายังสถานที่จัดกิจกรรมไม่สะดวก (34.6%) หลักสูตร/โปรแกรมยาวเกินไป (28.2%) ตามลำดับ

5.3.2 ปัญหาการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่าประชากรกลุ่มต่าง ๆ มีปัญหาการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนในด้านต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

ด้านเนื้อหา

(1) เนื้อหาไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ พบว่า กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มเดียวที่มีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับน้อย (45.9%)

(2) เนื้อหาไม่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เช่น กลุ่มเกษตรกรตอบว่ามีปัญหาน้อยมีเปอร์เซ็นต์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ คือ (52.2%)

(3) เนื้อหาไม่ทันสมัย ไม่ทันเหตุการณ์ พบว่า ส่วนใหญ่เกือบทุกกลุ่มตอบว่ามีปัญหาน้อยมีเพียงกลุ่มแม่บ้านกลุ่มแม่บ้านกลุ่มเดียวที่ตอบว่ามีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็น 48.1%

ด้านระยะเวลา

(1) ระยะเวลาในการอบรมไม่ตรงกับเวลาว่าง พบว่า ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน/ผู้นำท้องถิ่น ตอบว่ามีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง มีเปอร์เซ็นต์มากกว่ากลุ่มอื่นคือ 56.7%

(2) ระยะเวลาเกินไปพบว่า ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เช่น กลุ่มผู้นำชุมชน/ผู้นำท้องถิ่นมีปัญหาในระดับปานกลาง มีเปอร์เซ็นต์มากกว่ากลุ่มอื่นคือ 55.4%

(3) ระยะเวลาสั้นเกินไปจนไม่เกิดทักษะ พบว่า ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับปานกลาง มีกลุ่มเดียวที่มีเปอร์เซ็นต์มากกว่ากลุ่มอื่น คือกลุ่มผู้นำชุมชน มีปัญหาในระดับปานกลาง (59.2%)

ด้านวิธีการจัด

(1) เน้นเนื้อหามากเกินไปไม่เน้นการฝึกปฏิบัติ พบว่า ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง และที่มีเปอร์เซ็นต์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ คือ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ มีปัญหาในระดับปานกลาง (56.4%)

(2) เน้นแบบชั้นเรียนมากเกินไป พบว่าส่วนใหญ่เกือบทุกกลุ่มมีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงสองกลุ่มคือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย คิดเป็น 54.1% และ 48.7%

(3) ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ พบว่า ส่วนใหญ่เกือบทุกกลุ่มมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง มีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มเดียวที่มีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อย (50.3%)

(4) เป็นการวัดและประเมินแบบในระบบโรงเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงกลุ่มเดียวคือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขฯ มีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อยคิดเป็น 44%

สถานที่จัด

(1) ไม่เหมาะสมกับสภาพเรียนรู้ พบว่า จากกลุ่มตัวอย่าง 6 กลุ่ม ส่วนใหญ่ตอบว่ามีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง ที่เหลือ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขฯ ตอบว่ามีปัญหาอยู่ในระดับน้อยคือ 45.6% และ 49.1%

(2) คับแคบไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เช่นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบมีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อย (51.6%) มีเพียงกลุ่มผู้นำชุมชนฯ กลุ่มเดียวที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (45.9%)

(3) ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ทุกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง เช่น กลุ่มผู้นำชุมชนฯ มีปัญหา 45.9%

(4) ไม่สะดวกในการเดินทาง พบว่า เกือบทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อย มีเพียงกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเดียวที่มีปัญหาระดับปานกลางคือ 44.6%

(5) อยู่ห่างไกล พบว่าทุกกลุ่มตัวอย่างตอบว่า มีปัญหาในด้านนี้น้อย เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบตอบว่ามีปัญหาระดับน้อย (52.8%)

ค่าใช้จ่าย

(1) ไม่มีเงินทุนเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ 4 กลุ่มตอบว่ามีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง อีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการตอบว่ามีปัญหาในด้านนี้น้อย 51.6% และ 54.5%

ปัญหาส่วนตัวของผู้รับบริการ

(1) ไม่มีเวลาเนื่องจากมีภารกิจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง เช่น กลุ่มเกษตรกร มีปัญหาระดับปานกลาง (46.5%)

(2) เวลาว่างไม่สัมพันธ์กับเวลาจัดกิจกรรม สำหรับด้านนี้พบว่าทุกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน เช่นกลุ่มผู้นำชุมชนฯ มีปัญหาระดับปานกลาง (48.4%)

(3) ปัญหาสุขภาพร่างกาย พบว่า ทุกกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อย เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ มีปัญหาด้านนี้ระดับน้อย (59.1%)

(4) ปัญหาสุขภาพร่างกายพบว่าทุกกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อยเช่นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ มีปัญหาด้านนี้ระดับน้อย (59.1%)

(5) อายุมากเกินไป พบว่าเกือบทุกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับน้อย เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบมีปัญหาเล็กน้อยถึง 69.8% มีเพียงกลุ่มผู้นำชุมชนฯ กลุ่มเดียวที่มีปัญหาด้านนี้อยู่ในระดับปานกลาง คือ 53.5%

(6) สายตาไม่ดี พบว่าส่วนใหญ่เกือบทุกกลุ่มมีปัญหาด้านสายตาอยู่ในระดับน้อย มีเพียงสองกลุ่มคือ กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้นำชุมชนฯ ที่มีปัญหาเรื่องสายตาอยู่ในระดับปานกลางคือ 43.3% และ 49.7%

ตอนที่ 5.4 ความต้องการและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากร กลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

5.4.1 แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชาชนอายุระหว่าง 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบต่อแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน มีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 25 แนวคิด/หลักการในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

แนวคิด/หลักการ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- เพื่อเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต	62	79.5
- ควรเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา	50	64.1
- ควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือก	62	79.5
- สามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการได้	56	71.8
- สิ่งที่เรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง	63	80.8

จากตารางที่ 25 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบต่อแนวคิด/หลักการในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่เสนอแนวคิด/หลักการว่า “สิ่งที่เรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้” มากที่สุด (80.8%) รองลงมา (79.5%) เท่ากันคือ เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาตลอดชีวิต และควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือก

ตารางที่ 26 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

วัตถุประสงค์ในการจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- เพื่อให้มีความรู้เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ	44	56.4
- เพื่อให้มีความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ	57	73.1
- เพื่อให้มีความรู้ไปใช้ปรับปรุงอาชีพ	42	53.8
- เพื่อให้มีความรู้ไปใช้ปรับปรุงชีวิตและความเป็นอยู่	60	76.9
- เพื่อให้เป็นผู้ทันต่อเหตุการณ์	37	47.4
- เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้	48	61.5
- อื่น ๆ (แก้ปัญหาให้กับสังคม เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น)	2	2.6

จากตารางที่ 26 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ถึงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายนี้ เจ้าหน้าที่ระบุว่าควรกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้ไปใช้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่มากที่สุด (76.9%) รองลงมาเพื่อให้มีความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ (72.1%) และเพื่อให้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ (61.5%) ตามลำดับ

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการจัดแบ่งกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
ก่อนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

การแบ่งกลุ่มเป้าหมาย	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่ควร	14	16.7
ควร	64	82.1
ถ้าควร ควรแบ่งแบบใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (N = 78)		
- แบ่งตามช่วงอายุ	32	41.0
- แบ่งตามอาชีพ	25	32.1
- แบ่งตามลักษณะเฉพาะ	38	48.7
- อื่น ๆ (แบ่งตามบริบทของกลุ่มเป้าหมาย, ผสมผสานกัน)	3	3.9

จากตารางที่ 27 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ต่อความจำเป็นในการจัดจำแนกกลุ่มเป้าหมายก่อนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ พบว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ตอบว่าควร (82.1%) วิธีการแบ่งเจ้าหน้าที่ที่เสนอให้แบ่งตามลักษณะเฉพาะมากที่สุด (48.7%) รองลงมาเสนอให้แบ่งตามช่วงอายุ (41.0%)

**ตารางที่ 28 ความจำเป็นในการศึกษาความต้องการก่อนจัดการศึกษานอกระบบ
ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย**

การแบ่งกลุ่มเป้าหมาย	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่จำเป็น	3	3.8
จำเป็น	75	96.2
ถ้าจำเป็นควรทำอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (N = 78)		
- ออกแบบสอบถาม	38	48.7
- จัดเวทีชาวบ้าน	53	67.9
- สัมภาษณ์	34	43.6
- ประชุม	20	25.6
- อื่น ๆ (แล้วแต่สภาพกลุ่มเป้าหมาย)	2	2.6

จากตารางที่ 28 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ถึงความจำเป็นในการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายก่อนจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ผลปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ร้อยละ 96.2 ระบุว่าจำเป็นและเสนอแนะวิธีการในการศึกษาความต้องการว่าควรจัดเวทีชาวบ้านมากที่สุด (67.9%) รองลงมาคือใช้แบบสอบถาม (48.7%) สัมภาษณ์และประชุมตามลำดับ

**ตารางที่ 29 ความจำเป็นในการกำหนดหน่วยงานเฉพาะเพื่อจัดการศึกษานอกระบบ
ให้แก่แต่ละกลุ่มเป้าหมาย**

การกำหนดหน่วยงานเฉพาะ	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่ควร	32	41.0
ควร	46	59.0

จากตารางที่ 29 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดว่าควรกำหนดหน่วยงานเฉพาะ
สำหรับจัดการศึกษานอกระบบให้แต่ละกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ ผลปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ร้อยละ 59
ตอบว่าควรกำหนดและร้อยละ 49 ระบุว่าไม่ควรกำหนด

ตารางที่ 30 เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้กลุ่มเป้าหมาย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

เนื้อหาที่ควรจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- การฝึกอ่าน-เขียน	47	60.3
- การศึกษาสายสามัญ	45	57.7
- ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ	63	80.8
- สุขภาพอนามัย	39	50.0
- สิ่งแวดล้อม	36	46.2
- กฎหมาย	32	41.0
- การเมืองการปกครอง	27	34.6
- อาหารและโภชนาการ	34	43.6
- ความเป็นพลเมืองดี	32	41.0
- เศรษฐกิจพอเพียง	52	66.7
- อื่น ๆ (การรวมกลุ่ม ทำงานในสถานประกอบการ คุณธรรม จริยธรรม การจัดตามความต้องการ บัญชี เหตุการณ์ปัจจุบัน)	6	7.8

จากตารางที่ 30 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบถึง
เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมายอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ผลปรากฏว่า
เจ้าหน้าที่ระบุให้เป็นเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ มากที่สุด (80.8%) รองลงมาความรู้
เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (66.7%) การฝึกอ่าน - เขียน (60.3%) การศึกษาสายสามัญ (57.7%)
ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย (50.0%) ตามลำดับ

ตารางที่ 31 วิธีการที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

วิธีการจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- การเรียนแบบชั้นเรียน	25	32.1
- เรียนจากสื่อด้วยตนเอง	36	46.2
- การฝึกอบรม	56	71.8
- การเข้าค่าย	32	41.0
- การเรียนจากสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง	34	43.6
- การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้	60	76.9
- การศึกษาดูงาน	50	64.1
- การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น	52	66.7
- การเรียนแบบ online ไม่ต้องเข้าชั้นเรียน	12	15.4

จากตารางที่ 31 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงวิธีการที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมายอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ผลปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เสนอวิธีให้ศึกษาที่หลากหลายและเสนอให้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้มากที่สุด (76.9%) รองลงมาคือการฝึกอบรม (71.8%) การศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น (66.7%) การศึกษาดูงาน (64.1%) ตามลำดับ

ตารางที่ 32 ประเภทของสื่อที่ควรใช้ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

วิธีการจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- สิ่งพิมพ์	56	71.8
- วิทยุ	23	29.5
- โทรทัศน์	31	39.7
- วีดิทัศน์/DVD	52	66.7
- เทปเสียง/CD	24	30.8
- คอมพิวเตอร์ (อินเทอร์เน็ต)	34	43.6
- อื่น ๆ หนังสือแบบเรียน	1	1.3

จากตารางที่ 32 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบว่า หากจะต้องถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อควรเป็นสื่อประเภทใด ผลปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ที่เสนอสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด (71.8%) รองลงมาคือสื่อวีดิทัศน์ / DVD (66.7%) คอมพิวเตอร์ (อินเทอร์เน็ต) (43.6%) โทรทัศน์ (39.7%) ตามลำดับ

ตารางที่ 33 ช่วงเวลาที่ควรจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมาย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

ระยะเวลาที่ควรจัด	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- จัดเป็นรุ่นหรือเป็นรอบ	30	38.5
- จัดบริการตลอดเวลา	15	19.2
- จัดตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย	51	65.4
- จัดตามความพร้อมของหน่วยงานผู้จัด	2	2.6

จากตารางที่ 33 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงช่วงเวลาที่ควรจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ระบุว่า ควรจัดตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด (65.4%) รองลงมาคือจัดเป็นรุ่นหรือเป็นรอบ (38.5%)

ตารางที่ 34 สถานที่ที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่กลุ่มเป้าหมาย
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

สถานที่	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- จัดในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	60	76.9
- จัดในสถานที่ราชการ	25	32.1
- จัดในสถานที่ทำงานของกลุ่มเป้าหมาย	32	41.0
- จัดในสถานศึกษาในท้องถิ่น	33	42.3
- จัดในวัด/ศาสนสถาน	33	42.3
- จัดในสวนสาธารณะ/วนอุทยาน	17	21.8
- จัดในแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	54	69.2

จากตารางที่ 34 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบต่อสถานที่
ที่ควรใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมาย เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ (76.9%) ระบุให้
จัดในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือจัดในสถานศึกษาในท้องถิ่นและจัดในวัด/
ศาสนสถานเท่ากัน (42.3%)

ตารางที่ 35 หน่วยงานที่ควรเป็นแกนกลางหลักในการจัดการศึกษานอกระบบ
แก่กลุ่มเป้าหมาย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

หน่วยงานที่เป็นแกนกลาง	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- หน่วยงาน กศน.	68	87.2
- อบต./อบจ.	28	35.9
- เทศบาล	16	20.5
- โรงเรียนในพื้นที่	10	12.8
- สถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่	7	9.0
- หน่วยงานเกษตร	10	12.8
- หน่วยงานพัฒนาชุมชน	15	19.2
- อื่น ๆ (ควรบูรณาการร่วมกันทุกหน่วยงาน)	2	2.6

จากตารางที่ 35 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงหน่วยงานที่
ควรเป็นหลักหรือเป็นแกนกลางในการจัดการศึกษานอกระบบ ผลปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ต้องการให้
หน่วยงาน กศน. เป็นแกนกลางมากที่สุด (87.2%) รองลงมาคือ อบต./อบจ. (35.9%) เทศบาล
(20.5%) ตามลำดับ

ตารางที่ 36 แนวทางการวัดประเมินผลกลุ่มเป้าหมายเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม
การศึกษานอกระบบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

แนวทางการวัด/ประเมินผล	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- ประเมินผลสัมฤทธิ์ (สอบ)	25	32.1
- ประเมินสภาพความเป็นจริง	50	64.1
- ประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะ	27	34.6
- อื่น ๆ (สัมภาษณ์)	1	1.3

จากตารางที่ 36 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบถึงแนวทางในการวัดประเมินผลกลุ่มเป้าหมายเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เสนอให้ประเมินตามสภาพความเป็นจริงมากที่สุด (64.1%) รองลงมาคือประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ (34.6%) ระบุการสอบค่อนข้างน้อย (32.1%)

ตารางที่ 37 การเปิดโอกาสให้นำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอน
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)

วิธีการเทียบโอน	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ให้นำผลการเรียนเดิมมาเทียบ	41	52.6
ให้นำประสบการณ์มาเทียบ	46	59.0
ให้มีการจัดสอบเพื่อเทียบความรู้หรือประสบการณ์	57	73.1

จากตารางที่ 37 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนเข้าสู่การเรียน ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เสนอวิธีการให้มีการจัดสอบเพื่อเทียบความรู้และประสบการณ์มากที่สุด (73.1%) รองลงมาให้นำประสบการณ์มาเทียบ (59%) และให้นำผลการเรียนเดิมมาเทียบ (52.6%)

ตารางที่ 38 การเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาแบบนอกระบบมีการสะสมหน่วยกิตในการเรียน

การสะสมหน่วยกิต	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
ไม่ควรร	11	14.1
ควรร	65	83.3
ระยะเวลาที่ควรให้สะสมหน่วยกิต		
- ภายใน 5 ปี	42	53.8
- ภายใน 10 ปี	4	5.1
- ตลอดไป	17	21.8

จากตารางที่ 38 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาการศึกษานอกระบบได้มีการสะสมหน่วยกิตปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ (83.3%) ตอบว่าควรเปิดโอกาสและเมื่อถามถึงระยะเวลาว่าควรให้สะสมหน่วยกิตไว้ได้นานเท่าไร ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ (53.8%) ระบุควรให้สะสมไว้ภายใน 5 ปี รองลงมาให้สะสมได้ตลอดไป (21.8%)

**ตารางที่ 39 ประเภทของเครือข่ายที่ควรนำมาช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ
ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ N = 78)**

ประเภทของเครือข่าย	จำนวนผู้ตอบ	ร้อยละ
- หน่วยงานภาครัฐ	65	83.3
- หน่วยงานเอกชน	42	53.8
- องค์กรท้องถิ่น	58	74.4
- บุคคล/ผู้รู้/ภูมิปัญญา	62	79.5
- แหล่งเรียนรู้	49	62.8
- วิทยากรท้องถิ่น	42	53.8
- สถานประกอบการ	48	61.5
- สถาบันศาสนา	33	42.3
- อื่น ๆ (ทุกเครือข่ายบูรณาการกัน)	1	1.3

จากตารางที่ 39 เมื่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงการสร้างเครือข่ายเพื่อจะมาช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมาย 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เสนอเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐมากที่สุด (83.3%) รองลงมาในจำนวนที่ใกล้เคียงกันคือ บุคคล/ผู้รู้/ภูมิปัญญา (79.5%) องค์กรท้องถิ่น (74.4%) และแหล่งเรียนรู้ (62.8%) ตามลำดับ

5.4.2 ความต้องการการศึกษานอกระบบของประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ตารางที่ 40 วัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษาของประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

วัตถุประสงค์	กลุ่มวัยเรียน ที่มีได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- เพิ่มวุฒิ	131 (82.4%)	95 (60.9%)	101 (64.3%)	56 (35.4%)	97 (61.8%)	79 (49.7%)
- พัฒนาอาชีพ	52 (32.7%)	73 (46.8%)	95 (60.5%)	101 (63.9%)	87 (55.4%)	72 (45.3%)
- ทำอาชีพเสริม	24 (15.1%)	42 (26.9%)	61 (38.9%)	96 (60.8%)	51 (32.5%)	61 (38.4%)
- ทันทต่อเหตุการณ์ ปัจจุบัน	20 (16.4%)	41 (26.3%)	51 (32.5%)	37 (23.4%)	72 (45.9%)	40 (25.2%)
- นำไปใช้ทางานทำ (สมัครงาน)	92 (57.9%)	-	49 (31.2%)	26 (6.5%)	-	21 (13.2%)
- ศึกษาต่อในระดับสูง	76 (47.8%)	62 (39.7%)	40 (25.5%)	27 (17.1%)	61 (38.9%)	53 (33.3%)
- แก้ปัญหาและพัฒนา ความเป็นอยู่ในชีวิต ประจำวัน	26 (16.4%)	43 (27.6%)	67 (42.7%)	43 (27.2%)	54 (34.4%)	-
- เพิ่มรายได้	38 (23.9%)	42 (26.9%)	-	-	-	-

ตารางที่ 40 วัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษาจากระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี) (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มวัยเรียน ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- เปลี่ยนตำแหน่งงาน (ปรับสภาพตนเอง)	-	44 (28.2%)	25 (16.0%)	-	50 (31.8%)	-
- สร้างความมั่นใจในตนเอง	-	-	-	36 (22.8%)	-	41 (25.8%)
- อื่นๆ	-	2 (1.2%)	1 (0.6%)	1 (0.6%)	1 (0.6%)	12 (0.6%)

จากตารางที่ 40 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด โดยกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (82.4%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (60.9%) กลุ่มเกษตรกร (64.3%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (61.8%) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (49.7%) ยกเว้นกลุ่มแม่บ้านมีวัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อทำอาชีพเสริมมากที่สุด (60.8%) สำหรับวัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนน้อยที่สุด คือเพื่อนำไปใช้หางานทำ (สมัครงาน) (13.2%) ในกลุ่มกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) และความต้องการให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน (16.4%) ในกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ

ตารางที่ 41 ความต้องการบริการการศึกษาของระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ประเภทของกิจกรรม	กลุ่มวัยเรียน ที่มิได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- การอ่านออกเขียนได้	42 (26.4%)	-	24 (40.4%)	9 (15.3%)	- (5.7%)	-
- การศึกษาสายสามัญ ระดับประถมศึกษา	11 (6.9%)	63 (40.4%)	12 (7.6%)	12 (7.6%)	5 (3.2%)	15 (9.4%)
- การศึกษาสายสามัญ ระดับม.ต้น	44 (27.7%)	-	27 (17.2%)	24 (15.2%)	20 (12.7%)	22 (13.8%)
- การศึกษาสายสามัญ ระดับม.ปลาย	103 (64.8%)	-	52 (33.1%)	45 (28.5%)	61 (38.9%)	40 (25.2%)
- ฝึกอบรมอาชีพ	48 (30.2%)	75 (48.1%)	67 (42.7%)	96 (60.8%)	72 (45.9%)	81 (50.9%)
- เข้าร่วมอบรมสัมมนา ที่จัดโดยหน่วยงานต่างๆ อื่นๆ	24 (15.1%)	-	34 (21.7%)	20 (12.7%)	44 (28.0%)	46 (28.9%)
- พัฒนาคุณภาพชีวิต เรียนปริญญาตรี - ต่อยอดความรู้ในอาชีพ	-	38 (24.4%)	-	-	1 (0.6%)	2 (1.3%)

จากตาราง 41 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่มีความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อฝึกอบรบอาชีพมากที่สุด ได้แก่กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (48.1%) กลุ่มเกษตรกร (42.7%) กลุ่มแม่บ้าน (60.8%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (45.9%) กลุ่มอาสาสมัครสุขหมู่บ้าน (อสม.) (50.9%) ส่วนกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบมีความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ ระดับม. ปลาย มากที่สุด (64.8%) สำหรับความต้องการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการน้อยที่สุดคือ การศึกษาสายสามัญ ระดับประถมศึกษา ยกเว้นกลุ่มแม่บ้าน มีความต้องการด้านการอ่านออกเขียนได้ (15.3%)

ตารางที่ 42 ความต้องการให้หน่วยงานใดเป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากร
ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

หน่วยงาน	กลุ่มวัยเรียน ที่มีได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- หน่วยงาน กศน	135 (84.9%)	109 (69.9%)	127 (80.9%)	124 (78.5%)	130 (82.8%)	133 (83.6%)
- หน่วยงานของรัฐใน อำเภอและจังหวัด	38 (23.9%)	25 (16.0%)	37 (23.6%)	25 (15.8%)	30 (19.1%)	28 (17.6%)
- หน่วยงานเอกชน	15 (9.4%)	3 (1.9%)	4 (2.5%)	11 (7.0%)	2 (1.3%)	2 (1.3%)
- ศาสนาสถาน	15 (9.4%)	-	11 (7.0%)	12 (7.6%)	4 (2.5%)	6 (3.8%)
- โรงเรียน/สถานศึกษา	29 (18.2%)	16 (10.3%)	12 (7.6%)	18 (11.4%)	5 (3.2%)	6 (3.8%)
- สถาบันอุดมศึกษา	20 (12.6%)	4 (2.6%)	3 (1.9%)	7 (4.4%)	5 (3.2%)	4 (2.5%)
- องค์กรการปกครอง ท้องถิ่น	30 (18.9%)	15 (9.6%)	24 (15.3%)	31 (19.6%)	27 (17.2%)	28 (17.6%)
- สถานประกอบการ	-	14 (9.0%)	-	-	-	-
- อื่นๆ	-	-	-	-	1 (0.6%)	-

จากตารางที่ 42 แสดงว่าหน่วยงานที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่ม มีความต้องการให้หน่วยงาน กศน. จัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนมากที่สุด โดยกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (84.9%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (69.9%) กลุ่มเกษตรกร (80.9%) กลุ่มแม่บ้าน (78.5%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (82.8) กลุ่มอาสาสมัครสุขหมู่บ้าน (อสม.) (83.6%) รองลงมาคือหน่วยงานของรัฐในอำเภอและจังหวัด และองค์กรการปกครองท้องถิ่น ตามลำดับ สำหรับหน่วยงานที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน มีความต้องการให้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน น้อยที่สุด ได้แก่ หน่วยงานเอกชน (1.3%) และสถาบันอุดมศึกษา (1.9%)

ตารางที่ 43 ความต้องการเนื้อหาความรู้ กคน. ในด้านต่างๆ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ความต้องการ เนื้อหาความรู้ กคน.	กลุ่มวัยเรียน ที่มิได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- การฝึกอ่าน - เขียน	60 (37.7%)	25 (15.9%)	35 (22.4%)	23 (14.6%)	-	21 (13.2%)
- ความรู้สามัญ	74 (46.5%)	40 (25.5%)	41 (26.3%)	24 (15.2%)	37 (23.6%)	44 (27.7%)
- อาชีพเสริม	72 (45.3%)	66 (42.0%)	42 (26.9%)	94 (59.5%)	49 (31.2)	71 (44.7%)
- ศิลปะ	23 (14.5%)	-	-	37 (23.4%)	-	-
- ดนตรี นาฏศิลป์	22 (13.8%)	-	-	-	-	-
- กีฬา	20 (12.6%)	-	-	-	-	-
- สุขภาพอนามัย	24 (15.1%)	21 (13.4%)	8 (5.1%)	15 (9.5%)	23 (14.6%)	31 (19.5%)
- เกษตร	22 (13.8%)	64 (40.8%)	11 (7.1%)	24 (15.2%)	31 (19.7%)	30 (18.9%)
- กฎหมาย	33 (20.8%)	19 (12.1%)	12 (7.7%)	11 (7.0%)	19 (12.1%)	13 (8.2%)

ตารางที่ 43 ความต้องการเนื้อหาความรู้ กคน. ในด้านต่างๆ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี) (ต่อ)

ความต้องการ เนื้อหาความรู้ กคน.	กลุ่มวัยเรียน ที่มีได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- สิ่งแวดล้อม	30 (18.9%)	24 (15.3%)	11 (7.1%)	10 (6.3%)	25 (15.9%)	23 (14.5%)
- อาหาร	17 (10.7%)	10 (6.49%)	6 (3.89%)	20 (12.79%)	7 (4.5%)	14 (8.8%)
- ความรู้เกี่ยวกับการใช้ ชีวิตประจำวัน	58 (36.5%)	39 (24.8%)	28 (17.9%)	18 (11.4%)	36 (22.9%)	43 (27.0%)
- อบรมเสริมทักษะฝีมือ			41 (26.3%)			
- ภาษาต่างประเทศ			31 (19.9%)		14 (8.9%)	
- คอมพิวเตอร์			51 (32.5%)		51 (32.5%)	
- สวัสดิภาพสำหรับแรงงาน			17 (10.9%)			
- การเมืองการปกครอง					37 (23.6%)	
- การบริการ					14 (8.9%)	

ตารางที่ 43 ความต้องการเนื้อหาความรู้ กคน. ในด้านต่างๆ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี) (ต่อ)

ความต้องการ เนื้อหาความรู้ กคน.	กลุ่มวัยเรียน ที่มิได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
อื่นๆ - ทักษะ/กคน. - นวัตกรรม ไทย - ด้อยอาชีพ - ความรู้ยารักษาโรค - พยาบาลเบื้องต้น	-				2 (1.3%)	1 (0.6%) 1 (0.6%) 16 (10.1%) 15 (9.4%)

จากตาราง 43 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) มีความต้องการเนื้อหาความรู้ กศน. มากที่สุด โดยต้องการอาชีพเสริมในกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (42.0%) กลุ่มแม่บ้าน (59.5%) กลุ่มอาสาสมัครสุขหมู่บ้าน (อสม.) (44.7%) ยกเว้นในกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ ต้องการความรู้สามัญ (46.5%) และกลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ (32.5%) และกลุ่มเกษตรกร (32.5%) ตามลำดับ

ตารางที่ 44 วิธีจัดการการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

วิธีการ	กลุ่มวัยเรียน ที่มิได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- การเรียนแบบห้องเรียน	54 (34.0%)	55 (35.3%)	50 (31.8%)	31 (19.6%)	27 (17.2%)	13 (8.2%)
- การเรียนแบบกลุ่ม	115 (72.3%)	97 (62.2%)	88 (56.1%)	78 (49.4%)	60 (38.2%)	61 (38.4%)
- การอบรม	58 (36.5%)	66 (42.3%)	93 (59.2%)	105 (66.5%)	91 (58.0%)	98 (61.6%)
- การเข้าค่าย	62 (39.0%)	36 (23.1%)	43 (27.4%)	32 (20.3%)	44 (28.0%)	27 (17.0%)
- การเรียนจากสื่อต่างๆ	40 (25.2%)	53 (34.0%)	65 (41.4%)	39 (24.7%)	63 (40.1%)	38 (23.9%)
- การเรียนจากแหล่งเรียนรู้	44 (27.7%)	36 (23.1%)	47 (29.9%)	43 (27.2%)	67 (42.7%)	28 (17.6%)
- การเรียนจากภูมิปัญญา ท้องถิ่น	24 (15.1%)	27 (17.3%)	56 (35.7%)	62 (39.2%)	64 (40.8%)	4 (2.4%)
- การศึกษาดูงาน	54 (34.0%)	35 (22.4%)	62 (39.5%)	56 (35.4%)	86 (54.8%)	1 (0.6%)
อื่นๆ	-	-	-	-	-	-
- มีหนังสือให้ค้นคว้า	-	-	1 (0.6%)	1 (0.6%)	-	-
- วิทยุทีวี	-	-	-	-	1 (0.6%)	-

จากตาราง 44 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่ต้องการจัดการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยวิธีการอบรมมากที่สุด ในกลุ่มเกษตรกร (59.2%) กลุ่มแม่บ้าน (66.5%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (58.0%) กลุ่มอาสาสมัครสุขภาพหมู่บ้าน(อสม.) (61.6%) ยกเว้นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ ต้องการการเรียนแบบกลุ่ม (12.3%) และ (62.2%) ตามลำดับ สำหรับวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กลุ่ม ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนต้องการน้อยที่สุด คือ การเรียนแบบห้องเรียนในกลุ่มแม่บ้าน (19.6%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (17.2%) กลุ่มอาสาสมัครสุขภาพหมู่บ้าน(อสม.) (8.2%) ยกเว้นในกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการคือวิธีการเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มเกษตรกรคือการเรียนจากสื่อต่างๆ

ตารางที่ 45 ประเภทสื่อที่กลุ่มตัวอย่างต้องการเรียนรู้ จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ประเภทสื่อ	กลุ่มวัยเรียน ที่มิได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- ดิจิทัล	41 (25.8%)	50 (32.1%)	44 (28.0%)	43 (27.2%)	54 (34.4%)	40 (25.2%)
- วิทยู	26 (16.4%)	16 (10.3%)	25 (15.9%)	17 (10.8%)	10 (6.4%)	18 (11.3%)
- โพรทัศน์	51 (32.1%)	40 (25.6%)	37 (23.6%)	30 (19.0%)	31 (19.7%)	52 (32.7%)
- สื่อบุคคล	36 (22.6%)	46 (29.5%)	44 (28.0%)	43 (27.2%)	48 (30.6%)	51 (32.1%)
- VCD/CD	46 (28.9%)	34 (21.8%)	36 (22.9%)	32 (20.3%)	37 (23.6%)	32 (20.1%)
- อินเทอร์เน็ต/ คอมพิวเตอร์	68 (42.7%)	60 (38.5%)	43 (27.4%)	45 (28.5%)	49 (31.2%)	30 (18.9%)
- เทปเสียง	10 (6.3%)	7 (4.5%)	5 (3.2%)	6 (3.6%)	5 (3.2%)	6 (3.8%)
- สื่อพื้นบ้าน	11 (6.9%)	12 (7.7%)	10 (6.4%)	11 (7.0%)	16 (10.2%)	36 (22.6%)
อื่นๆ						
- แผ่นพับ/บอร์ด						
- ทัศนศึกษาจริง					3 (1.9%)	1 (0.6%)

จากตาราง 45 แสดงว่าประเภทสื่อที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ต้องการมากที่สุดคือ สื่ออินเทอร์เน็ต/คอมพิวเตอร์ในกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (42.7%) และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (38.5%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น ต้องการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ (34.4%) กลุ่มอาสาสมัครสุขหมู่บ้าน (อสม.) ต้องการใช้สื่อโทรทัศน์ (32.7%) และสื่อบุคคล (32.1%) ใกล้เคียงกัน สำหรับประเภทสื่อที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ต้องการใช้น้อยที่สุดในทุกกลุ่มคือสื่อเทปเสียง

ตารางที่ 46 สถานที่เหมาะสมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

สถานที่	กลุ่มวัยเรียน ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	104 (65.4%)	80 (51.2%)	100 (63.7%)	98 (62.0%)	109 (69.4%)	115 (72.3%)
- สถานที่ราชการ	17 (10.7%)	-	-	17 (10.8%)	6 (3.8%)	15 (9.4%)
- สถานที่ทำงาน	8 (5.0%)	38 (24.4%)	-	-	12 (7.6%)	11 (6.9%)
- สถานศึกษาในท้องถิ่น	34 (21.4%)	32 (20.5%)	19 (12.1%)	30 (19.0%)	18 (11.5%)	24 (15.1%)
- วัดและศาสนสถาน	11 (6.9%)	-	29 (18.5%)	31 (19.6%)	15 (9.6%)	10 (6.3%)
- สวนสาธารณะ/วนอุทยาน	16 (10.1%)	-	3 (1.9%)	4 (2.5%)	1 (.6%)	3 (1.9%)
- แหล่งเรียนรู้	30 (18.9%)	28 (17.9%)	56 (35.7%)	35 (22.2%)	23 (14.6%)	38 (23.9%)
อื่นๆ	-	1 (0.6%)	-	1 (0.6%)	3 (1.9%)	2 (1.3%)
- บ้าน	-	-	-	-	4 (2.5%)	-
- อื่นๆ	-	-	-	-	-	-

จากตาราง 46 แสดงว่า กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มต้องการให้จัดบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รongลงมาคือ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน และสถานศึกษาในท้องถิ่นตามลำดับ สำหรับสถานศึกษา ที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ต้องการใช้น้อยที่สุดคือสวนสาธารณะ/วนอุทยาน วัด และศาสนสถาน

ตารางที่ 47 ระยะเวลาที่ต้องการได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ระยะเวลา	กลุ่มวัยรุ่นที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้สูงอายุ/องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน N = 159
- ช่วงเย็นหลังเลิกงาน	17 (10.7%)	18 (11.5%)	26 (16.6%)	2 (1.3%)	34 (21.7%)	33 (20.8%)
- ช่วงพักเวลาทำงาน	6 (3.8%)	19 (12.2%)	-	-	-	-
- วันเสาร์ อาทิตย์	93 (58.5%)	65 (41.7%)	83 (52.9%)	89 (56.3%)	90 (57.3%)	98 (61.6%)
- วันหยุดของท่าน	46 (28.9%)	74 (47.4%)	-	-	25 (15.9%)	39 (24.5%)
- วางจากการทำนา ทำสวน	-	-	50 (31.8%)	3 (1.9%)	-	-
- วันธรรมดา	-	-	-	58 (36.7%)	1 (.6%)	-
อื่นๆ	-	-	-	-	-	-
- แล้วแต่ความเหมาะสม	1 (0.6%)	-	3 (1.9%)	6 (3.6%)	10 (6.4%)	9 (5.7%)
- กศน. กำหนด	-	-	1 (0.6%)	-	-	-

จากตาราง 47 แสดงว่าระยะเวลาที่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่ต้องการได้รับการบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในวันเสาร์-อาทิตย์ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (58.5%) กลุ่มเกษตรกร (52.9%) กลุ่มแม่บ้าน (56.3%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (57.3%) กลุ่มอาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน (อสม.) (61.6%) ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการได้รับการบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในวันหยุดของตน (47.4%)

ตารางที่ 48 วิธีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบ
โรงเรียนของกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ

ระยะเวลา	กลุ่มวัยเรียน N = 159
- ประเมินจากการสอบ	58 (36.5%)
- ประเมินจากการให้งานทำ	32 (20.1%)
- ประเมินจากการปฏิบัติ	38 (23.9%)
- ประเมินจากผลงาน	67 (42.1%)

จากตาราง 48 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ ต้องการให้วัดประเมินผลการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยประเมินจากผลงาน (42.1%) รองลงมาโดยการสอบ (36.5%) และการปฏิบัติ (23.9%) ตามลำดับ

ตารางที่ 49 ความต้องการนำความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอนผลการเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ความต้องการนำความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเทียบโอน ผลการเรียนต่อ	กลุ่มวัยเรียน ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- ควรมี	133 (83.6%)	121 (77.6%)	101 (64.3%)	105 (66.5%)	129 (82.2%)	122 (76.7%)
- ไม่ควรมี	20 (12.6%)	26 (16.7%)	19 (12.1%)	20 (12.79%)	22 (14.0%)	25 (15.7%)

จากตาราง 49 แสดงว่ากลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มต้องการนำความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอนผลการเรียน กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (83.6%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (77.6%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (82.2%) กลุ่มอาสาสมัครชุมชนหมู่บ้าน (อสม.) (76.7%)

ตารางที่ 50 การนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ ของกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน

การนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ	กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ N = 159
ไม่ตอบ	6 (3.8%)
ไม่ควรมี	14 (8.8%)
ควรมี	139 (87.4%)
- ภายใน 5 ปี	61 (38.4%)
- ภายใน 10 ปี	24 (15.1%)
- ตลอดไป	58 (36.5%)
- ไม่ตอบ	14 (8.8%)
- อื่นๆ	2 (1.3%)

จากตาราง 50 แสดงว่ากลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ ต้องการให้มีการนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ สำหรับระยะเวลาที่ใช้ในการนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ ส่วนใหญ่ต้องสะสมผลการเรียนมากที่สุด ภายใน 5 ปี (38.4%) รองลงมาคือการนำผลการเรียนมาสะสมเพื่อจะเรียนต่อ ตลอดไป (36.5%)

ตารางที่ 51 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่าเล่าเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน
จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

วัตถุประสงค์	กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ N = 159
- ไม่ตอบ	11 (6.9%)
- ไม่ต้องการ	19 (11.9%)
- ต้องการ	129 (81.1%)
- ค่าใช้จ่ายส่วนตัว	33 (20.8%)
- ค่าวัสดุการศึกษา แบบเรียน คู่มือ	108 (67.9%)
- ค่าพาหนะเดินทาง	25 (15.7%)

จากตาราง 51 แสดงว่ากลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ มีความต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่าเล่าเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน มากที่สุด (81.1%) โดยค่าใช้จ่ายที่ต้องการให้รัฐช่วยเหลือมากที่สุด ได้แก่ ค่าวัสดุการศึกษา แบบเรียน คู่มือ (67.9%)

**ตารางที่ 52 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)**

ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน	กลุ่มวัยเรียน ที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงาน ในสถาน ประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มผู้นำชุมชน/ องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน N = 159
- ควรมีเงินทุนสนับสนุน	87 (54.7%)	-	83 (52.9%)	90 (57.0%)	89 (56.7%)	84 (52.8%)
- ความช่วยเหลือประกอบอาชีพ	65 (40.9%)	-	40 (25.5%)	62 (39.2%)	-	55 (34.6%)
- ควรตั้งกลุ่มอาชีพ	26 (16.4%)	-	42 (26.8%)	48 (30.4%)	-	-
- ควรจัดหาตลาดผลผลิต	-	-	40 (25.5%)	-	-	-
- ควรให้ข้อมูลข่าวสาร การประกอบอาชีพ	-	-	44 (28.0%)	-	-	-
- ประสานกับสถาน ประกอบการจัดเวลา ให้ศึกษา	-	41 (26.3%)	-	-	-	-
- จัดสถานที่เพื่อศึกษา/ ตั้งศูนย์การเรียนรู้ใน สถานประกอบการ	-	55 (35.3%)	-	-	-	-
- ลดค่าใช้จ่ายในการศึกษา	-	34 (21.8%)	-	-	-	-

ตารางที่ 52 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) (ต่อ)

ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน	กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน N = 159
- นำความรู้และความสามารถที่เรียนมาไปเพิ่มรายได้ในสถานประกอบการ	-	54 (34.6%)	-	-	-	-
- จัดหาสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานประกอบการ	-	53 (34.0%)	-	-	-	-
- หาอาชีพที่มั่นคงในชีวิต	1 (0.6%)	-	-	-	-	-
- อุปกรณ์การเรียนการสอน	1 (0.6%)	-	-	-	-	-
- อุปกรณ์กีฬา	1 (0.6%)	-	-	-	-	-
- สักรางพื้นที่	-	-	2 (1.3 %)	1 (0.6%)	-	-
- จัดหาบุคลากร	-	-	-	1 (0.6%)	-	-

ตารางที่ 52 ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่ในระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) (ต่อ)

ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน	กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ N = 159	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ N = 156	กลุ่มเกษตรกร N = 157	กลุ่มแม่บ้าน N = 158	กลุ่มผู้ไม่เหมาะสม/องค์กรท้องถิ่น N = 157	กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน N = 159
- จัดสถานประกอบการส่งเสริมอาชีพในชุมชน	-	-	-	-	2 (1.3%)	-
- ลดค่าใช้จ่ายการศึกษาและออกค่าใช้จ่ายให้	-	-	-	23 (14.6%)	20 (12.7%)	30 (18.9%)
- จัดหาสถานศึกษาให้	-	-	-	35 (22.2%)	60 (38.2%)	45 (28.3%)
- จัดวัสดุและสื่อการเรียนรู้อื่นๆ (จัดซื้ออุปกรณ์)	-	-	-	40 (25.3%)	54 (34.4%)	51 (32.1%)

จากตาราง 52 พบว่าประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐมีเงินทุนสนับสนุน มากที่สุด กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ (54.7%) กลุ่มเกษตรกร (52.9%) กลุ่มแม่บ้าน (57.0%) กลุ่มผู้นำชุมชนองค์กรปกครองท้องถิ่น (56.7%) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (52.8%) รองลงมาคือให้ช่วยเหลือแหล่งประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มอาชีพ ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้รัฐ จัดสถานที่เพื่อศึกษา/ตั้งศูนย์การเรียนในสถานประกอบการ (35.3%)

ตารางที่ 53 ความต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือการจัดการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน จำแนกตามกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน
(กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

ความต้องการให้รัฐช่วยเหลือ	กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ N = 156
- ควรมีเงินทุนสนับสนุน	57 (36.5%)
- ยืดหยุ่นเวลาในการศึกษา	55 (35.3%)
- สนับสนุนสื่ออุปกรณ์การเรียน	54 (34.6%)
- สนับสนุนสถานที่เรียน	35 (22.4%)
อื่นๆ	
- งบประมาณและสถานที่ควรคู่กัน	1 (0.6%)

จากตาราง 53 พบว่ากลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ ต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือ โดยจัดหาเงินทุนสนับสนุน มากที่สุด (36.5%) รองลงมาคือการยืดหยุ่นเวลาในการศึกษา (35.3%) และสนับสนุนสื่ออุปกรณ์การเรียน (34.6%) ตามลำดับ

ตอนที่ 5.5 รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับประชากร กลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ในการนำเสนอรูปแบบ/แนวทางนี้ ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลต่อไปนี้ คือ

- 1) การวิจัยเอกสาร ซึ่งได้บทเรียนจากการศึกษาประเทศต่าง ๆ
- 2) การวิจัยภาคสนามในประเทศไทย

เมื่อนำมาประมวลแล้วจะนำเสนอเป็นสองส่วน

ส่วนที่ 1 : รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัด

ส่วนที่ 2 : รายละเอียดที่พึงพิจารณาในการจัดแต่ละรูปแบบ

ส่วนที่ 1 : รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัด

1.1 การจัดศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน (Lifelong Learning Centre) เพื่อให้เป็นแหล่งกระตุ้น ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดโครงสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการเรียนรู้และการเข้าถึงความรู้ของประชาชน เป็นแหล่งรวบรวมสื่อที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประชาชน และจัดโปรแกรมที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมฐานความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 สถานประกอบการจัดการศึกษาในโรงงานเทียบเท่าการศึกษาระดับต่างๆ (Equivalency programme) เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือแรงงานที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ (เช่น มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยภาคอุตสาหกรรมดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนและชั้นเรียนพิเศษ หรือห้องเรียนในลักษณะอื่น ๆ ที่เพิ่มพูนความรู้ในเชิงวิชาการควบคู่ไปกับทักษะและความสามารถในการทำงาน

1.3 บริษัทหรือหน่วยงานจัดตัวเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้ การฝึกอบรม โดยมีการออกแบบและสร้างระบบการพัฒนาบุคลากร ระบบสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อสร้าง e-business, e-office, e-KISS (Knowledge Information Sharing Stage) การทำ website การสร้าง blog รวมถึงการตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการความรู้ภายในองค์กร ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับองค์กรการศึกษาภายนอกเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรต่อไป

1.4 การร่วมมือกับวิสาหกิจขนาดเล็กลงและขนาดกลางเพื่อพัฒนาคนงาน โดยรัฐบาลร่วมมือและสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กลงในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการ

อบรม หรือเป็นเครือข่ายในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอบรมคนงาน สนับสนุน และกระตุ้นให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็งในเนื้อหาการอบรมอาชีพ การอบรม แรงงานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน และการอบรมเชิงรุกตามนโยบายตลาดแรงงาน พุ่งเป้าไปที่ศักยภาพของการจ้างงาน และเน้นวิชาชีพที่ขาดแคลน

1.5 การสร้างระบบสะสมหน่วยกิต (Credit Bank System) ปฏิรูประบบการวัดผล โดยให้สามารถมีการสะสมหน่วยกิตที่ได้รับจากการเรียนรู้หรือการอบรมต่าง ๆ หรือการรับรองความรู้ ประสิทธิภาพ การลงทะเบียนเรียนบางเวลา เปิดโอกาสให้มีการโอนหน่วยกิตระหว่างโรงเรียน/สถานศึกษา/สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งในระบบและนอกระบบ

1.6 การฝึกอบรม (On the job training) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจและการบริการ โดยให้มีการฝึกอบรมภายใน (In-house training) รวมถึงการสัมมนา ภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการทำงานให้กับคนงาน หรือยกระดับฝีมือแรงงาน ให้สูงขึ้น มีการอบรมความรู้หรือทักษะใหม่ให้กับคนงานเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

1.7 องค์กรสาธารณะจัดการสอบเทียบสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมองค์กร สาธารณะ องค์กรวิชาชีพ และองค์กรที่ไม่หวังกำไร ให้ทำงานด้านการศึกษาการอบรม โดยจัด โปแกรมวิชาชีพ (Professional) วิชาทั่วไป (General) ซึ่งครอบคลุมทักษะเฉพาะที่หลากหลาย และกิจกรรมการบริการ มีการทดลองวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ได้วุฒิปริญญาตรีที่เรียนรู้

1.8 การจัดชุดการเรียนรู้ (Learning Package) ให้เรียนด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองผู้ที่ไม่สามารถเข้าชั้นเรียนปกติอันเนื่องมาจากข้อจำกัดและปัญหาทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความ พิกัด ระยะทางห่างไกล หรือต้องทำงานตลอดเวลา โดยหน่วยงานการศึกษานอกระบบจัดทำ ชุดการเรียนรู้ ประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อเสริมอื่น ๆ ให้สามารถเทียบเท่าการศึกษาในระดับ ต่าง ๆ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.9 การศึกษาทางไกลเต็มรูปแบบ สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน โดยจัดการศึกษา ทางไกลเต็มรูปแบบ โดยการเรียนผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งทางอินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี วิทยุ วิดีโอ และ เทปเสียง จัดโปแกรมการศึกษาในลักษณะอาชีพ ความรู้พิเศษเฉพาะ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในลักษณะของ Cyber University มหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม (Industrial University) เป็นต้น

1.10 การกลับสู่การศึกษาอีกครั้ง (Reeducation) เป็นการส่งเสริม กระตุ้นประชาชนบางกลุ่ม เช่น คนงานที่ทำงานบางเวลา คนหนุ่มสาวที่ว่างงาน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ออกจากโรงเรียน กลางคัน (Drop-out) ให้กลับสู่การศึกษาอีกครั้ง โดยการสนับสนุนการเรียนรู้อย่างอิสระ การเข้า รับการอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ การใช้ระบบ e-learning การใช้เครือข่ายเพื่อการศึกษา (Edunet)

ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การช่วยให้เข้าถึงสารสนเทศทางการศึกษาคุณภาพสูงได้ง่ายโดยผ่านระบบ
สื่อสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ (PC)

ส่วนที่ 2 : รายละเอียดที่พึงพิจารณาในการจัดแต่ละรูปแบบ (ได้มาจากความต้องการของกลุ่ม
เป้าหมายย่อย ๆ แต่ละกลุ่มและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ)

2.1 หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบ หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบ
สำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้ คือสิ่งที่เรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ควรจัดให้ได้รับการศึกษา
ต่อเนื่องตลอดชีวิต ควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือกสามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่
ตรงกับความต้องการได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2.2 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ
ในระบบ และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการให้จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มวุฒิ สำหรับกลุ่ม
แม่บ้านและกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกร ต้องการให้จัดเพื่อพัฒนาอาชีพและทำอาชีพเสริม
นำความรู้ไปปรับปรุงความเป็นอยู่และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

2.3 การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบเสนอแนะว่าก่อนจัด
กิจกรรมควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มย่อย ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มก่อน เช่น
กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม
แม่บ้าน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถจัดการศึกษานอกระบบได้สอดคล้องกับสภาพและความ
ต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2.4 การศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการศึกษาความต้องการของกลุ่ม
เป้าหมายแต่ละกลุ่มก่อนจัดกิจกรรมเพื่อจะได้รู้ความต้องการที่แท้จริงซึ่งจะสามารถนำมาออกแบบ
กิจกรรมการศึกษานอกระบบได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

2.5 เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาความรู้ที่ต้องการสำหรับกลุ่ม
เป้าหมายมีหลากหลายประเภท สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และ
แรงงานในสถานประกอบการต้องการเนื้อหาที่เป็นอาชีพเสริมมากที่สุด รองลงมาสำหรับกลุ่ม
วัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อคือความรู้วิชาสามัญ นอกจากนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.6 วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ
กลุ่มประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนต้องการวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยวิธีการ
ฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมาต้องการวิธีพบกลุ่ม ศึกษาจากสื่อ การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ และ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.7 ในการจัดการศึกษานอกระบบ การให้ความรู้ผ่านสื่อ กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เสนอแนะว่าหากจะมีการให้ความรู้ผ่านสื่อ ควรเป็นสื่อ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์มากที่สุด รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และ วีซีดี (VCD) ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต้องการสื่อโทรทัศน์ และสื่อบุคคลมากที่สุด

2.8 ช่วงเวลาที่ควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับช่วงเวลาที่ควรจัดการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในวันเสาร์-อาทิตย์ มากที่สุด ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้จัดในวันหยุดของตนเองมากที่สุด

2.9 สถานที่ที่ควรใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับสถานที่ที่ควรใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้จัดบริการการศึกษานอกระบบที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ ต้องการให้จัดที่แหล่งเรียนรู้สถานศึกษาในท้องถิ่น

2.10 การประเมินผลการรับบริการการศึกษานอกระบบ สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบต้องการให้ประเมินผลการเรียนรู้จากการประเมินผลงานมากที่สุด รองลงมาคือ การสอบ และการปฏิบัติ

2.11 การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ สำหรับการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบเปิดโอกาสให้มีการนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอน

2.12 การสะสมหน่วยกิต สำหรับการสะสมหน่วยกิต กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบต้องการให้มีการสะสมผลการเรียนไว้ได้ภายใน 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ

2.13 การช่วยเหลือจากรัฐบาล (ค่าเล่าเรียน และด้านอื่น ๆ) สำหรับการช่วยเหลือค่าเล่าเรียนจากรัฐบาล กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือค่าเล่าเรียนมากที่สุด โดยต้องการให้ช่วยเรื่องค่าวัสดุการศึกษา แบบเรียน และคู่มือ ความต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือนอกจากค่าเล่าเรียน ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้รัฐบาลจัดเงินทุนสนับสนุนด้านการเรียนมากที่สุด รองลงมาให้ช่วยเหลือแหล่งประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มอาชีพ ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้รัฐบาลช่วยจัดสถานที่เพื่อศึกษา/ตั้งศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการ

2.14 ความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ สำหรับความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือโดยจัดหาเงินทุนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ การยืดหยุ่นเวลาในการศึกษา และสนับสนุนสื่ออุปกรณ์การเรียน

2.15 หน่วยงานที่ควรเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบทุกกลุ่มเป้าหมาย ประสงค์ที่จะรับบริการจากหน่วยงาน กศน. สอดคล้องกับเจ้าหน้าที่ที่ร่วมกันจัด กศน.ในพื้นที่ ประสงค์จะให้หน่วยงาน กศน. เป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

2.16 การสร้างเครือข่าย ในการจัดการศึกษานอกระบบควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยในการจัดกิจกรรม เจ้าหน้าที่เสนอให้สร้างเครือข่ายกับหลายหน่วยงานได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ (83.3%) บุคคล/ผู้รู้/ ภูมิปัญญา (79.5%) องค์กรท้องถิ่น (74.4%) แหล่งเรียนรู้ (62.8%)

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 2) เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)
- 3) เพื่อเสนอรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)
- 4) เพื่อเสนอนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี)

สรุปการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาในสองส่วนประกอบกันคือ การศึกษาวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม ในส่วนของการวิจัยเอกสารคณะผู้วิจัยศึกษารูปแบบแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อียิปต์ และไทย ในส่วนของการวิจัยภาคสนามคณะผู้วิจัยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 6 กลุ่มย่อยคือ 1) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ 2) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ 3) กลุ่มเกษตรกร 4) กลุ่มแม่บ้าน 5) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และ 6) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยสุ่มจังหวัดมาภาคละ 2 จังหวัด ได้จังหวัดทั้งหมดรวม 8 จังหวัด จากแต่ละจังหวัดทำการสุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่มย่อย โดยสุ่มอย่างง่ายกลุ่มละ 20 คน ดังนั้นในแต่ละจังหวัดได้กลุ่มตัวอย่าง 120 คน รวม 8 จังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่าง 960 คน เมื่อนำข้อมูลที่สมบูรณ์มาวิเคราะห์ได้จำนวน 946 คน นอกจากนั้นในแต่ละจังหวัดผู้วิจัยยังเลือกแบบเจาะจงเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เป็นผู้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมาจังหวัดละ 5 คน 8 จังหวัดได้ 40 คน เมื่อนำข้อมูลที่สมบูรณ์มาวิเคราะห์ได้จำนวน 78 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ที่ได้จำนวน 1,024 คน

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน คือ แบบสัมภาษณ์สำหรับแต่ละกลุ่มย่อย และสำหรับเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการการศึกษานอกระบบคือแบบสอบถาม 1 ฉบับ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยประสานขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจังหวัด และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในพื้นที่ที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยในประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้

6.1 สภาพการจัดและการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

6.1.1 สภาพการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน จากการวิจัยเอกสาร

จากการศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสให้กับประชาชนนอกระบบโรงเรียนของ 5 ประเทศ คือ เกาหลี ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย อียิปต์ ไทย พบว่าทั้ง 5 ประเทศมีความโดดเด่นในการจัดการศึกษา สำหรับประชากรนอกระบบ โดยจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนและการศึกษาผู้ใหญ่ ทำให้ได้โอกาสและบริการการศึกษาที่เป็นประโยชน์ ประเทศดังกล่าวออกกฎหมายฉบับต่างๆ ที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการ มีความพยายามจัดการศึกษาให้ถ้วนทั่ว โดยถือว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อพัฒนาประเทศและนำไปสู่การแข่งขันในด้านต่างๆ การมีนโยบาย การศึกษาตลอดชีวิตนำไปสู่การกำหนดนโยบายการเพิ่มโอกาส/การกลับสู่การศึกษาใหม่อีกครั้ง/การศึกษาต่อเนื่องของประชาชนช่วงอายุที่ต้องทำงาน

กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชากรวัยแรงงานที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ครอบคลุมเด็ก เยาวชนที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน/โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการจ้างงาน /ลูกจ้างผู้ทำงานบางเวลา รวมถึงผู้ใหญ่และประชาชนผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ นักโทษในเรือนจำและผู้ที่พักพิง โศกนาฏกรรม และชนกลุ่มน้อย กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือที่อยู่นอกระบบโรงเรียนและไม่จบประถมศึกษา อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี กลุ่มเป้าหมายก็กว้างขึ้น โดยครอบคลุมผู้ที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องในระดับต่างๆ จนถึงระดับอุดมศึกษา

หน่วยงานที่ดำเนินการ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทั้ง 5 ประเทศ มีกระทรวงศึกษาธิการ(หรือชื่อใกล้เคียงนี้) โดยมีหน่วยงานระดับกรมรับผิดชอบ (กรมการศึกษาผู้ใหญ่และการรู้หนังสือ/กรมการศึกษาชุมชน/การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย/

กรมการศึกษาผู้ใหญ่และเยาวชน) มีสถาบันการศึกษา /สถาบันการเรียนรู้ทางไกลมหาวิทยาลัยเปิด หรือมหาวิทยาลัยทางอากาศ ทำงานร่วมกับกระทรวงต่างๆที่เกี่ยวข้อง องค์กรระดับท้องถิ่น ภาค ธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม บริษัท สถานประกอบองค์กรเอกชน องค์กรศาสนาและสังคม องค์กรวิชาชีพ และภาคีเครือข่าย ทั้งบุคคล ครอบครัว ชุมชน

โครงการ/กิจกรรมที่จัดบริการมีรูปแบบที่หลากหลาย มีโครงการที่เป็นนวัตกรรมและใช้เทคโนโลยี โปรแกรมการรู้หนังสือที่เน้นประเด็นสำคัญ เช่น การสร้างภูมิคุ้มกัน ในเด็ก การวางแผนครอบครัว และการสร้างเสริมสุขภาพ สติเด็ก การว่างงานของเยาวชน และอื่นๆ มีการจัดการศึกษาสายสามัญ หรือ โปรแกรมการศึกษาเทียบเท่าระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งเรียนโดยการพบกลุ่ม การศึกษาทางไกล การศึกษาจากชุด การเรียน (Package) การจัดโปรแกรมเรียนของมหาวิทยาลัยอากาศ มหาวิทยาลัยเปิด/จัด โปรแกรมอบรมในขณะทำงานของภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน โปรแกรมที่เรียน ตามความสนใจ การฝึกอาชีพ ทักษะชีวิต คอมพิวเตอร์ และภาษาต่างประเทศทั้งนี้โดยมีจุด มุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มศักยภาพในการทำงานควบคู่ไปกับการยกระดับการศึกษา และการเรียนรู้ของประชาชน

6.1.2 สภาพการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน จากการวิจัยภาคสนาม

6.1.2.1 สภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ตามข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่หน่วยงาน/องค์กร ผู้จัดและร่วมจัดการศึกษานอกระบบ จากข้อมูลที่ได้จากเจ้าหน้าที่หน่วยงาน/องค์กรผู้จัดและร่วมจัดการศึกษานอกระบบสามารถสรุปสภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนได้ดังนี้คือ

ด้านลักษณะของกิจกรรมที่จัดพบว่าหน่วยงานต่าง ๆ จัดกิจกรรมหลากหลายประเภทและกิจกรรมที่จัดมากที่สุดคือ การจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพ (66.7%) รองลงมาคือการจัดการศึกษานอกระบบสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (64.1%) และตอนปลาย (62.8%) การฝึกอาชีพระยะสั้น (62.8%) ตามลำดับ ด้านวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบว่าหน่วยงานต่าง ๆ จัดการศึกษานอกระบบเพื่อปรับปรุงและพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่มากที่สุด (83.3%) รองลงมาคือ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาอาชีพ (78.2%) และเพื่อให้มีวุฒิ การศึกษาเพิ่มขึ้น (69.2%) เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ (69.2%) วิธีการที่ใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบพบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่จัดกลุ่มอาชีพเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มมากที่สุด (74.4%) รองลงมาคือใช้วิธีการฝึกอบรม (70.5%) สำหรับช่วงเวลาที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบแต่ละกลุ่มเป้าหมายพบว่า จัดตลอดทั้งปีมากที่สุด (53.8%) รองลงมาคือ จัดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (42.3%) ด้านสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอก

ระบบพบว่าหน่วยงานผู้จัดใช้สื่อบุคคลหรือวิทยากรมากที่สุด (85.9%) รองลงมาคือสื่อสิ่งพิมพ์ (74.4%) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (69.2%) ตามลำดับ ด้านแหล่งเรียนรู้ที่หน่วยงานใช้เพื่อช่วยจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบว่าใช้ห้องสมุดประชาชนมากที่สุด (73.1%) รองลงมาคือสวนสาธารณะ (24.4%) และอุทยานวิทยาศาสตร์ (21.8%) ในด้านการประเมินผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบว่าหน่วยงานร้อยละ 96 มีการประเมินและประเมินหลังจัดกิจกรรมมากที่สุด (84.6%) ด้านการมีหน่วยงานมาช่วยจัดกิจกรรมพบว่าหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบส่วนใหญ่ (94.9%) ได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมามีส่วนร่วมจัดกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในด้านการให้บุคลากรมาช่วยมากที่สุด (75.6%) รองลงมาช่วยเรื่องอาคารสถานที่ (52.6%) และงบประมาณ (52.6%) ด้านแหล่งที่มาของงบประมาณในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบว่ามาจากงบประมาณของรัฐมากที่สุด (78.2%) รองลงมาคืองบประมาณทั้งจากรัฐและเอกชน (50%)

6.1.2.2 สภาพการรับบริการการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปีที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

1) กลุ่มผู้รับบริการกลุ่มเกษตรกรได้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มแม่บ้านกลุ่ม อสม. กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มวัยเรียน

2) ประเภทของการศึกษานอกระบบที่ กลุ่มวัยเรียน กลุ่มแรงงาน สถานประกอบการ และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ได้รับมากที่สุด คือ การศึกษาสายสามัญ ระดับ ม.ปลาย รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น แต่กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่ม อสม. ได้รับฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย และการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น ตามลำดับ

3) ทุกกลุ่มระบุว่าหน่วยงานที่ได้รับบริการมากที่สุด คือ จาก กศน. (ศรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) รองลงมาคือ องค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต., เทศบาลฯ) และหน่วยงานของรัฐบาลในอำเภอและจังหวัด (เช่น เกษตร, สาธารณสุข, พัฒนาชุมชน ฯลฯ)

4) เนื้อหาความรู้ที่กลุ่มกลุ่มวัยเรียน กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ได้รับมากที่สุด คือความรู้วิชาสามัญ ส่วนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอสม. ได้รับความรู้มากที่สุด คือ ด้านเกษตร ด้านอาชีพเสริม และด้านสุขภาพอนามัย

5) วิธีการที่กลุ่มวัยเรียน และกลุ่มแรงงานสถานประกอบการใช้เพื่อให้ได้รับความรู้มากที่สุด คือ การเรียนแบบชั้นเรียน/พบกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และกลุ่ม อสม. ใช้มากที่สุด คือการอบรม

6) จุดมุ่งหมายในการรับบริการการศึกษาของระบบของกลุ่มวัยเรียน กลุ่มแรงงานสถานประกอบการ กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มอสม. คือเพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด ส่วนกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้านเพื่อพัฒนาอาชีพมากที่สุด

6.2 ปัญหาการจัดและการรับบริการการศึกษาของระบบของประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

6.2.1 ปัญหาในการจัดให้บริการศึกษานอกระบบของหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบถึงปัญหาที่พบในการจัดและให้บริการกิจกรรมการศึกษานอกระบบพบว่าเจ้าหน้าที่ระบุว่ามีปัญหาหลายด้าน ได้แก่ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ด้านเนื้อหาที่จัดกิจกรรม ด้านสื่อที่ใช้ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านแหล่งเรียนรู้ ด้านสถานที่จัดกิจกรรม ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการขอความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย และด้านการประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเจ้าหน้าที่ระบุว่ามีปัญหาแต่ละด้านอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในบรรดาปัญหาที่มีในระดับปานกลางนั้น ปัญหาด้านการขาดงบประมาณในการผลิตสื่อมีมากกว่าปัญหาอื่น ๆ ($\bar{X} = 2.91$) รองลงมาคือ ปัญหาค่าใช้จ่ายของผู้รับบริการ ($\bar{X} = 2.86$) ความพอเพียงของสื่อต่อผู้เรียน ($\bar{X} = 2.74$) ปัญหาความทันสมัยของเนื้อหาต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ($\bar{X} = 2.65$) ความหลากหลายของวิธีการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 2.64$) ความเหมาะสมของเวลาที่จัดกับเวลาว่างของกลุ่มเป้าหมาย ($\bar{X} = 2.63$) ตามลำดับ

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดได้แสดงความคิดเห็นต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้รับบริการบ้างว่า ส่วนใหญ่มีปัญหาด้านไม่มีเวลาว่างมากที่สุด (75.6%) นอกจากนั้นเป็นปัญหาในจำนวนน้อย เช่น ไม่มีค่าใช้จ่าย (39.7%) ปัญหาสุขภาพ (37.2%) การเดินทางมายังสถานที่จัดกิจกรรมไม่สะดวก (34.6%) หลักสูตร/โปรแกรมยาวเกินไป (28.2%)

6.2.2 ปัญหาการรับบริการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

ปัญหาที่ผู้รับบริการระบุมี 5 ด้าน ดังนี้ คือ

1) ด้านเนื้อหา ซึ่งประกอบด้วย ความไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ไม่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ และเนื้อหาไม่ทันสมัยไม่ทันเหตุการณ์ ผู้รับบริการทั้ง 6 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องเหล่านี้อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง เช่น ในเรื่องเนื้อหาไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ กลุ่มผู้อยู่ในวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง (54.7%) และเรื่องเนื้อหาไม่ทันสมัยไม่ทันเหตุการณ์ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย (52.2%) มีเพียงจำนวนน้อย (10%เศษ) ที่ตอบว่า

มีปัญหาในเรื่องเนื้อหาไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ กลุ่มผู้นำชุมชนมีปัญหา
(10.2%)

2) ด้านระยะเวลา ประกอบด้วย ระยะเวลาในการอบรมไม่ตรงกับเวลาว่าง
ระยะเวลานานเกินไป และระยะเวลาน้อยเกินไปจนไม่เกิดทักษะ ผู้รับบริการทั้ง 6 กลุ่ม ส่วนใหญ่
มีปัญหาในเรื่องเหล่านี้อยู่ในระดับปานกลาง เช่น เรื่องระยะเวลาน้อยเกินไปจนไม่เกิดทักษะ กลุ่ม
ผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขฯ มีปัญหาในระดับปานกลาง (59.2%)
และ (58.5%) มีเพียงจำนวนน้อย (20% เศษ) ที่มีปัญหาในบางเรื่อง เช่น เรื่องระยะเวลาใน
การอบรมไม่ตรงกับเวลาว่าง กลุ่มแม่บ้านมีปัญหา (23.4%)

3) ด้านวิธีการจัด ซึ่งประกอบด้วย การเน้นเนื้อหามากเกินไปไม่เน้นการฝึก
ปฏิบัติ เน้นแบบชั้นเรียนมากเกินไป ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และ
เป็นการวัดและประเมินแบบในระบบโรงเรียน ผู้รับบริการทั้ง 6 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่อง
เหล่านี้อยู่ในระดับปานกลางถึงระดับน้อย เช่น ในเรื่องของการเน้นเนื้อหามากเกินไปไม่เน้นการ
ฝึกปฏิบัติ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการมีปัญหาในเรื่องนี้อยู่ในระดับปานกลาง (56.4%) เรื่อง
เน้นแบบชั้นเรียนมากเกินไป กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน มีปัญหาระดับน้อย (54.1%)
มีเพียงจำนวนน้อยที่ตอบว่ามีปัญหามาก เช่น เรื่อง การวัดและประเมินแบบในระบบโรงเรียน
กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระดับมีปัญหา (16.4%)

4) ด้านสถานที่จัด ประกอบด้วย ความไม่เหมาะสมกับสภาพเรียนรู้ คับแคบ
ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่สะดวกในการเดินทางและอยู่ห่างไกล
ผู้รับบริการทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องเหล่านี้อยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย เช่น เรื่องขาด
สิ่งอำนวยความสะดวกกลุ่มผู้นำชุมชนฯ มีปัญหาในเรื่องนี้ระดับปานกลาง (45.9%) เรื่อง
สถานที่คับแคบไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบมีปัญหาน้อย
(51.6%) ส่วนกลุ่มที่มีปัญหาในแต่ละเรื่องในระดับมาก มีจำนวนน้อย (10% เศษ) เช่น
ไม่สะดวกในการเดินทาง กลุ่มแม่บ้านมีปัญหา (17.7%)

5) ด้านค่าใช้จ่าย มีอยู่เรื่องเดียวคือไม่มีเงินทุนเพียงพอสำหรับค่าใช้จ่าย
ผู้รับบริการทั้ง 6 กลุ่ม ส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องนี้อยู่ในระดับปานกลาง เช่น กลุ่มเกษตรกร
กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชนฯ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน มีปัญหาปานกลางอยู่ใน
ระดับ (40% เศษ) ใกล้เคียงกัน ส่วนกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบและกลุ่มแรงงานใน
สถานประกอบการมีปัญหาระดับน้อย (51.6%) และ (54.5%)

6) ปัญหาส่วนตัวของผู้รับบริการ ประกอบไปด้วย เรื่องเหล่านี้คือ ไม่มี
เวลาเนื่องจากมีภารกิจ เวลาว่างไม่สัมพันธ์กับเวลาที่จัดกิจกรรม ปัญหาสุขภาพร่างกาย ปัญหา
การอ่านเขียนไม่คล่อง อายุมากเกินไป และสายตาไม่ดีนั้น กลุ่มผู้รับบริการทั้ง 6 กลุ่ม มีปัญหา
ในเรื่องเหล่านี้อยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง เช่น เรื่องเวลาว่างไม่สัมพันธ์กับเวลาจัดกิจกรรม กลุ่ม

ผู้นำชุมชนมีปัญหาในเรื่องนี้ปานกลาง (48.4%) เรื่องอายุมากเกินไปและเรื่องสายตาไม่ดี กลุ่ม
วัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการมีปัญหาบ่อย (69.8%)
และ (59.6%) มีเพียงจำนวนน้อยที่มีปัญหามาก เช่น เรื่องไม่มีเวลาเนื่องจากมีภารกิจ กลุ่ม
ผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่นมีปัญหามาก (35.7%)

6.3 ความต้องการและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

6.3.1 ความต้องการการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่ นอกระบบโรงเรียน

ด้านจุดประสงค์ในการรับบริการ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่ม
อายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มมีจุดประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบเพื่อเพิ่มวุฒิมากที่สุด
จำแนกเป็นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ (82.4 %) กลุ่มเกษตรกร (64.3%) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กร
ปกครองท้องถิ่น (61.8%) ตามลำดับ รองลงมามีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาอาชีพ จำแนกเป็นกลุ่ม
แม่บ้าน (63.9%) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น (55.4%) และมีวัตถุประสงค์เพื่อทำ
อาชีพเสริม จำแนกเป็นกลุ่มแม่บ้าน 60.8% กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน
(อสม.) (35.4%) ตามลำดับ และวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นตามลำดับ

ด้านประเภทของกิจกรรม กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ
15-59 ปี) ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีความต้องการกิจกรรมการฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด จำแนกเป็น
กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (48.1%) ผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น (45.9%) กลุ่ม
อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (50.9%) กลุ่มเกษตรกร (42.7%) และกลุ่มวัยเรียนที่
ไม่ได้ศึกษาต่อ (30.2%) รองลงมาเป็นกิจกรรมการศึกษาสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
กลุ่มประชากรวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนมีความต้องการศึกษาต่อในระดับนี้มากที่สุด
(64.8%) และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการเรียนต่อมาเป็นลำดับรองลงมา
(38.9%) ส่วนความต้องการน้อยที่สุดคือ การศึกษาในระดับประถมศึกษาในทุกกลุ่มประชากร

ด้านผู้จัดกิจกรรม กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59
ปี) ทุกกลุ่มมีความต้องการให้ สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เป็นผู้จัดกิจกรรมให้มาก
ที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (84.9%) กลุ่มอาสาสมัคร
สาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (83.6%) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น (82.8%) กลุ่ม
แม่บ้าน (78.5%) กลุ่มเกษตรกร (80.9%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (69.9%)
รองลงมาเป็นหน่วยงานภาครัฐในอำเภอและจังหวัด และองค์กรการปกครองท้องถิ่น ตามลำดับ
ส่วนหน่วยงานเอกชนมีความต้องการให้เป็นผู้จัดน้อยที่สุด

ด้านเนื้อหาที่ต้องการ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) มีความต้องการเนื้อหาในการจัดกิจกรรมอาชีพเสริม มากที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มแม่บ้าน (59.5%) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ (45.3%) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (44.7%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (42%) รองลงมาเป็นความรู้วิชาสามัญ ได้แก่กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ (46.5%) และความรู้ด้านคอมพิวเตอร์กลุ่มเกษตรกรกับผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการถึง (32.7% และ 32.8%)

ด้านวิธีการรับความรู้ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่ต้องการการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยวิธีการอบรมมากที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มแม่บ้าน (66.5%) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (61.6%) กลุ่มเกษตรกร (59.2%) กลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (58%) ยกเว้น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ ต้องการการเรียนรู้แบบกลุ่ม (72.3% และ 62.2%) ตามลำดับ สำหรับกลุ่มผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการวิธีการจัดการเรียนรู้โดยการศึกษาดูงาน 58.8%

ด้านสื่อ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ต้องการสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้คือ สื่ออินเทอร์เน็ต/คอมพิวเตอร์ จำแนกเป็นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (42.7%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (38.5%) กลุ่มผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการถึง (31.2%) รองลงมาเป็นสื่อโทรทัศน์ วีซีดี, ดีวีดี สื่อบุคคลและสิ่งพิมพ์ในความต้องการไล่เลี่ยกัน

ด้านสถานที่ที่ควรจัดกิจกรรม กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มเห็นว่าสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (69.4%) กลุ่มเกษตรกร (62%) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (65.4%) ส่วนแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ วัด/ศาสนสถาน สวนสาธารณะและอุทยาน มีความต้องการน้อย

ด้านเวลาในการจัดกิจกรรม กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ส่วนใหญ่ต้องการรับบริการการศึกษานอกโรงเรียน ในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ จำแนกเป็นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (58.5%) อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (61.6%) กลุ่มผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (57.3%) กลุ่มเกษตรกร (52.9%) กลุ่มแม่บ้าน (56.3%) รองลงมาเป็นวันหยุดของแต่ละกลุ่มประเภทของประชากร

ด้านการประเมินผล กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ต้องการให้มีการวัดประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการประเมินจากการประเมินผลงานมากที่สุด (42.1%) รองลงมาเป็นการประเมินจากการสอบ (36.5%) และประเมินจากการปฏิบัติ (23.9%) และการประเมินจากการให้ทำรายงาน (20%) ตามลำดับ

ด้านการเทียบโอนผลการเรียน กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มเป้าหมายต้องการนำความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอนผลการเรียน จำแนกเป็นกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (83.6%) กลุ่มผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่น (82.2%) กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ (77.6%) และกลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) (76.7%) ตามลำดับ

ด้านความช่วยเหลือที่ต้องการจากรัฐหรือเจ้าขององค์กร/สถานประกอบการ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นว่าควรนำผลการเรียนมาเทียบโอน (87.4%) โดยให้นำผลมาเทียบโอนได้ภายใน 5 ปีมากที่สุด (38.4%) รองลงมาให้สามารถนำมาเทียบโอนโดยไม่จำกัดเวลา/ตลอดไป (36.5%) และภายใน 10 ปี (15.1%) ตามลำดับ

กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่มีความต้องการให้รัฐช่วยเหลือค่าเล่าเรียน (81.1%) โดยแยกเป็นความต้องการในด้านค่าวัสดุการศึกษาแบบเรียน และคู่มือมากที่สุด (67.9%) รองลงมาค่าใช้จ่ายส่วนตัว (20.8%) และค่าพาหนะเดินทาง (15.7%)

กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มมีความต้องการให้รัฐช่วยเหลือเงินทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียนมากที่สุด จำแนกเป็น กลุ่มแม่บ้าน (57%) กลุ่มผู้นำองค์กรปกครองท้องถิ่น (56.7%) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน (54.7%) รองลงมาต้องการให้หาแหล่งประกอบอาชีพและตั้งกลุ่มอาชีพให้

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ ต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือ โดยจัดหาเงินทุนสนับสนุนมากที่สุด (36.5%) รองลงมาอยากให้ยืดหยุ่นเวลาในการศึกษา (35.3%) และช่วยสนับสนุนสื่อและอุปกรณ์การเรียน (34.6%)

6.3.2 แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนตามข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ

เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบให้แก่ประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

แนวคิดหรือหลักการในการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้คือ สิ่งที่เราเรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง (80.8%) รองลงมาคือเพื่อให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต (79.5%) และควรมีช่องทางเรียนรู้อะไรที่หลากหลายให้เลือก (79.5%) สามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการได้ (71.8%) และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา (64.1%) วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายนี้คือเพื่อให้มีความรู้ไปใช้ปรับปรุงชีวิตและความเป็นอยู่ (76.9%) เพื่อให้มีความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ (73.1%) และเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ (61.5%)

สำหรับรูปแบบการจัดการการศึกษานอกระบบนั้นก่อนจัดกิจกรรมควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มย่อยก่อน โดยจำแนกตามลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายเช่นแบ่ง

เป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรี เป็นต้น (48.7%) และควรมีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายก่อน (96.2%) โดยใช้วิธีจัดเวทีชาวบ้านมากที่สุด (67.9%) ด้านเนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมายดังกล่าวนี้ควรมีเนื้อหาหลายประเภทที่สำคัญได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ (80.8%) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (66.7%) การฝึกอ่าน-เขียน (60.3%) การศึกษาสายสามัญ (57.7%) ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย (50.0%) ส่วนวิธีการจัดกิจกรรมควรใช้หลากหลายวิธี ได้แก่ การให้ศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ (76.9%) การฝึกอบรม (71.8%) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น (66.7%) การศึกษาดูงาน (64.1%) รวมทั้งการรับความรู้จากสื่อต่าง ๆ (46.2%) ในกรณีของสื่อที่จะใช้ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายควรเป็นสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด (71.8%) รองลงมาเป็นสื่อวีดิทัศน์ / DVD (66.7%) คอมพิวเตอร์ (43.6%) โทรทัศน์ (39.7%) สำหรับช่วงเวลาที่จะจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายควรจัดตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด (65.4%) และอาจจะจัดเป็นรุ่นหรือเป็นรอบ (38.5%) สถานที่ที่ควรใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบมากที่สุดคือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (76.9%) วัด/ศาสนสถาน (42.3%) และสถานศึกษาในท้องถิ่น (42.3%)

ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนนั้นควรมีหน่วยงานที่เป็นหลักหรือเป็นแกนกลางซึ่งควรจะเป็นหน่วยงาน กศน. ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบนั้น การประเมินผลผู้เรียนควรประเมินตามสภาพความเป็นจริงมากกว่าการสอบ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตได้ และควรมีการสะสมหน่วยกิตไว้ได้โดยให้สะสมไว้ได้ภายใน 5 ปี ในการจัดการศึกษานอกระบบควรมีการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมเจ้าหน้าที่เสนอให้สร้างเครือข่ายกับหลายหน่วยงาน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ (83.3%) บุคคล/ผู้รู้/ภูมิปัญญา (79.5%) องค์กรปกครองท้องถิ่น (74.4%) แหล่งเรียนรู้ (62.8%)

6.4 รูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (รูปแบบจะประกอบด้วยข้อมูล 2 ส่วน)

ส่วนที่ 1 : รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัด

รูปแบบของกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่ควรจัดบริการแก่ประชากรนอกระบบโรงเรียนกลุ่มอายุ 15-59 ปี นั้น สามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหลัก ๆ ที่ได้จากการวิจัยนี้ได้แก่

1.1 การจัดศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน (Lifelong Learning Centre) เพื่อให้เป็นแหล่งกระตุ้น ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดโครงสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการเรียนรู้และการเข้าถึงความรู้ของประชาชน เป็นแหล่งรวบรวมสื่อที่มีคุณภาพ

สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตประชาชน และจัดโปรแกรมที่มีคุณภาพเพื่อให้เกิด
การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมฐานความรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 สถานประกอบการจัดการศึกษาในโรงงานเทียบเท่าการศึกษาในระดับต่าง ๆ
(Equivalency programme) เพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ
แรงงานที่ต้องการศึกษาต่อเนื่องเพื่อเพิ่มวุฒิการศึกษาในระดับต่าง ๆ (เช่น มัธยมศึกษาตอนต้น
มัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยภาคอุตสาหกรรมดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนและชั้นเรียนพิเศษ หรือ
ห้องเรียนในลักษณะอื่น ๆ ที่เพิ่มพูนความรู้ในเชิงวิชาการควบคู่ไปกับทักษะและความสามารถในการ
ในการทำงาน

**1.3 บริษัทหรือหน่วยงานจัดตัวเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning
Organization)** เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการเรียนรู้ การฝึกอบรม โดยมีการออกแบบและสร้าง
ระบบการพัฒนาบุคลากร ระบบสนับสนุนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อ
สร้าง e-business, e-office, e-KISS (Knowledge Information Sharing Stage) การทำ website
การสร้าง blog รวมถึงการตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจัดการความรู้
ภายในองค์กร ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับองค์กรการศึกษาภายนอกเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของ
สมาชิกในองค์กรต่อไป

1.4 รัฐร่วมมือกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดกลางเพื่อพัฒนาคนงาน โดยรัฐบาล
ร่วมมือและสนับสนุนวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดกลางในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการอบรม
หรือเป็นเครือข่ายในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการฝึกอบรมคนงาน สนับสนุนและ
กระตุ้นให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็งในเนื้อหาการอบรมอาชีพ การอบรม
แรงงานให้มีประสิทธิภาพในการทำงาน และการอบรมเชิงรุกตามนโยบายตลาดแรงงาน พุ่งเป้า
ไปที่ศักยภาพของการจ้างงาน และเน้นวิชาชีพที่ขาดแคลน

1.5 การสร้างระบบสะสมหน่วยกิต (Credit Bank System) ปฏิรูประบบการวัดผล
โดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เปิดโอกาสให้สามารถมีการสะสมหน่วยกิตที่ได้รับจากการเรียนรู้
หรือการอบรมต่าง ๆ หรือการรับรองความรู้ประสบการณ์ การลงทะเบียนเรียนบางเวลา เปิด
โอกาสให้มีการโอนหน่วยกิตระหว่างโรงเรียน/สถานศึกษา/สถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ทั้งใน
ระบบและนอกระบบ

1.6 การฝึกอบรมในงาน (On the job training) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับภาค
อุตสาหกรรม ธุรกิจ และการบริการ โดยให้มีการฝึกอบรมภายใน (in-house training) รวมถึง
การสัมมนาภายนอกเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการทำงานให้กับคนงาน หรือยกระดับ
ฝีมือแรงงานให้สูงขึ้น มีการอบรมความรู้หรือทักษะใหม่ให้กับคนงานเพื่อให้ทันต่อการ
เปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

1.7 องค์การสาธารณะจัดการสอบเทียบสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมองค์การสาธารณะ องค์กรวิชาชีพ และองค์กรที่ไม่หวังกำไร ให้ทำงานด้านการศึกษาการอบรม โดยจัดโปรแกรมวิชาชีพ (professional) วิชาทั่วไป (general) ซึ่งครอบคลุมทักษะเฉพาะที่หลากหลาย และกิจกรรมการบริการ มีการทดสอบวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ได้วุฒิบัตร รวมทั้งให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ มาเทียบโอนเป็นหน่วยกิตเป็นประกาศนียบัตร

1.8 การจัดหาชุดการเรียน (Learning Package) ให้เรียนด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองผู้ที่ไม่สามารถเข้าชั้นเรียนปกติอันเนื่องมาจากข้อจำกัดและปัญหาทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ความพิการ ระยะทางห่างไกล หรือต้องทำงานตลอดเวลา โดยหน่วยงานการศึกษานอกระบบจัดทำชุดการเรียน ประกอบด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อเสริมอื่น ๆ ให้สามารถเทียบเท่าการศึกษาในระดับต่าง ๆ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.9 การศึกษาทางไกลเต็มรูปแบบสำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ที่ต้องทำงาน โดยจัดการศึกษาทางไกลเต็มรูปแบบ ในลักษณะการเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งสิ่งพิมพ์ ทางอินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี วิทยุ วีดิโอ และเทปเสียง จัดโปรแกรมการศึกษาด้านอาชีพ ความรู้พิเศษเฉพาะ การศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยดำเนินการในลักษณะของ Cyber University หรือแบบมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรม (Industrial University) ในประเทศอังกฤษ เป็นต้น

1.10 การกลับสู่การศึกษาอีกครั้ง (Re-education) เป็นการส่งเสริม กระตุ้นประชาชนบางกลุ่ม เช่น คนงานที่ทำงานบางเวลา คนหนุ่มสาวที่ว่างงาน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ออกจากโรงเรียนกลางคัน (Drop-out) ให้กลับสู่การศึกษาอีกครั้ง โดยการสนับสนุนการเรียนรู้อย่างอิสระ การเข้ารับการอบรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ การใช้ระบบ e-learning การใช้เครือข่ายเพื่อการศึกษา (Edunet) ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การช่วยให้เข้าถึงสารสนเทศทางการศึกษาคุณภาพสูงได้ง่ายโดยผ่านระบบสื่อสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ (PC)

ส่วนที่ 2 : รายละเอียดที่พึงพิจารณาในการจัดแต่ละรูปแบบ

ก่อนจะกล่าวถึงรายละเอียดการจัดการศึกษานอกระบบในแต่ละรูปแบบดังกล่าว ในส่วนที่ 1 กลุ่มตัวอย่างประชากรนอกโรงเรียนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะในภาพรวมไว้ 3 ประเด็นคือ ข้อ 2.1, 2.2 และ 2.3 ดังนี้

2.1 หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบ ในการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญต่อไปนี้คือ สิ่งที่เราเรียนรู้ควรนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ควรจัดให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือกสามารถเลือกเรียนรู้ในสิ่งที่ตรงกับความต้องการได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2.2 การจำแนกกลุ่มเป้าหมาย บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ เสนอแนะว่าก่อนจัดกิจกรรมควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มย่อย ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มก่อน เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อจะสามารถจัดการศึกษานอกระบบได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2.3 การศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ควรมีการศึกษาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มก่อนจัดกิจกรรมเพื่อจะได้รู้ความต้องการที่แท้จริง ซึ่งจะสามารถนำมาออกแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

จากสภาพปัญหา ความต้องการและแนวทางที่ให้ไว้โดยกลุ่มผู้อยู่นอกระบบ โรงเรียนทุกกลุ่มย่อยและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลและสังเคราะห์เป็นแนวทางของการจัดกิจกรรมแต่ละรูปแบบได้ดังข้อ 2.4 ถึง 2.7 ทั้งนี้รายละเอียดในการจัดกิจกรรมแต่ละรูปแบบต้องคำนึงถึงสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มเป็นสำคัญด้วย

2.4 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบ สำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมายอาจแตกต่างกันออกไป เช่น สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการให้จัดการศึกษาเพื่อเพิ่มวุฒิ สำหรับกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกร ต้องการให้จัดเพื่อพัฒนาอาชีพและทำอาชีพเสริม นำความรู้ไปปรับปรุงความเป็นอยู่และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

2.5 เนื้อหาความรู้ที่ควรจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาความรู้ที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายมีหลากหลายประเภท สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และแรงงานในสถานประกอบการต้องการเนื้อหาที่เป็นอาชีพเสริมมากที่สุด รองลงมาสำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อคือความรู้วิชาสามัญ นอกจากนั้นเป็นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.6 ประเภทของกิจกรรม ประชากรนอกระบบโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้จัดกิจกรรมประเภทฝึกอบรบอาชีพมากที่สุด รองลงมาเป็นกิจกรรมประเภทการศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการให้ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

2.7 วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มประชาชนที่อยู่นอกระบบ โรงเรียนต้องการวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

โดยวิธีการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมาต้องการวิธีพบกลุ่ม ศึกษาจากสื่อ การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและความเหมาะสมกันแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

2.8 สื่อ การให้ความรู้ผ่านสื่อ กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เสนอแนะว่า หากจะมีการให้ความรู้ผ่านสื่อ ควรเป็นสื่อหลากหลายประเภท เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ มากที่สุด รองลงมาคือสื่อโทรทัศน์ และ VCD ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรท้องถิ่น ต้องการสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขต้องการสื่อโทรทัศน์ และสื่อบุคคลมากที่สุด เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสนอแนะสื่อสิ่งพิมพ์มากที่สุด รองลงมาเป็นวีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ และโทรทัศน์

2.9 ช่วงเวลา ที่ควรจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในวันเสาร์-อาทิตย์ มากที่สุด ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้จัดในวันหยุดของตนเองมากที่สุด บุคลากรของหน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกโรงเรียนเสนอให้จัดตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมายหรือจัดเป็นรุ่น เป็นรอบ

2.10 สถานที่ ที่ควรใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ สำหรับสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดในการจัดการศึกษานอกระบบ กลุ่มผู้อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้จัดบริการการศึกษานอกระบบที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือ ต้องการให้จัดที่แหล่งเรียนรู้สถานศึกษาในท้องถิ่น วัด/ศาสนสถาน

2.11 การประเมินผลการรับบริการการศึกษานอกระบบ สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบต้องการให้ประเมินผลการเรียนรู้จากการประเมินผลงานมากที่สุด รองลงมาคือ การสอบ และการปฏิบัติ เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนเสนอให้ประเมินตามสภาพจริง

2.12 การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ สำหรับการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย เจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบเปิดโอกาสให้มีการนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนได้

2.13 การสะสมหน่วยกิต สำหรับการสะสมหน่วยกิต กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ต้องการให้มีการสะสมผลการเรียนไว้ได้ภายใน 5 ปี ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ

2.14 การช่วยเหลือจากรัฐบาล (ค่าเล่าเรียน และด้านอื่น ๆ) สำหรับการช่วยเหลือค่าเล่าเรียนจากรัฐบาล กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียนต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือ

ค่าเล่าเรียนมากที่สุด โดยต้องการให้ช่วยเรื่องค่าวัสดุการศึกษา แบบเรียน และคู่มือ ความต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือนอกจากค่าเล่าเรียน ประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มย่อย ต้องการให้รัฐบาลจัดเงินทุนสนับสนุนด้านการเรียนมากที่สุด รองลงมาให้จัดหาแหล่งประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มอาชีพ ยกเว้นกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้รัฐบาลช่วยจัดสถานที่เพื่อศึกษา/ตั้งศูนย์การเรียนในสถานประกอบการ

2.15 ความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ สำหรับความช่วยเหลือจากสถานประกอบการ กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการให้สถานประกอบการช่วยเหลือโดยจัดหาเงินทุนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ การยืดหยุ่นเวลาทำงานให้เพื่อศึกษา และสนับสนุนสื่ออุปกรณ์การเรียน

2.16 หน่วยงานที่ควรเป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย ประสงค์ที่จะรับบริการจากหน่วยงาน กศน. มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเจ้าหน้าที่ที่ร่วมกันจัด กศน. ในพื้นที่ ประสงค์จะให้หน่วยงานการศึกษานอกระบบ เป็นแกนกลางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายมีดังต่อไปนี้

1) จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการรับบริการว่ากลุ่มเกษตรกรได้รับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุด โดยเรียนการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ปลาย รองลงมาคือการศึกษาสายสามัญระดับ ม.ต้น และเรียนจาก กศน. (สรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) มากที่สุดนั้น เรื่องนี้เป็นเพราะว่าประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม จึงมีผู้ทำการเกษตรมาก ดังที่พัชรินทร์ นาคะประวิง (<http://www.doae.go.th/report/lpam/inf.htm>) ได้เขียนไว้ว่า ภาคเกษตรของไทยนั้นนับได้ว่าเป็นกลุ่มของสังคมในสัดส่วนที่ค่อนข้างใหญ่ของประเทศ เนื่องจากมีจำนวนครัวเรือนที่อยู่ในภาคเกษตรกว่า 5 ล้านครอบครัว หรือคิดประมาณประชากรราว 40 ล้านคน กลุ่มคนที่อยู่ในภาคการเกษตรก็คือเกษตรกร จากสถิติต่าง ๆ พบว่า เป็นกลุ่มที่มีความยากจนที่สุดของประเทศ ตัวเลขเฉลี่ยรายได้ของประชากรภาคเกษตรอยู่ที่ไม่ถึงหนึ่งหมื่นบาทต่อเดือน ต่อครอบครัว จึงทำให้รายได้ประชาชาติของเราอยู่ในระดับต่ำ นอกจากเกษตรกรจะมีรายได้ต่ำแล้ว ยังเป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาไม่มาก ดังข้อเขียนของ พิชัย ทองดีเลิศ (http://www.ku.ac.th/e-agazine/march_47/agri/ictfarmer..htm) ที่ว่าเกษตรกรไทยเรานั้นค่อนข้างจะมีระดับการศึกษาที่หลากหลาย ตั้งแต่ระดับรากหญ้าไปจนถึงกลุ่มหัวก้าวหน้า แต่สำหรับกลุ่มใหญ่แล้วก็ยังคงเป็นผู้ที่มีการศึกษาไม่ถึงระดับปริญญาตรี ซึ่งความแตกต่างทางการศึกษาก็ทำให้เกิดความแตกต่างทางการคิดและกระบวนการในการทำการเกษตรที่แตกต่างกันไป นับได้ว่าเป็นช่องว่างที่กว้างพอสมควร ด้วย

เหตุนี้เกษตรกรไทยจึงต้องการรับการศึกษาเพื่อยกระดับความรู้และสถานภาพของตนเอง และเนื่องจากเมื่อเรียนการศึกษาสายสามัญ ระดับ ม.ปลายแล้ว ก็สามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีสถาบันการศึกษากระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งมหาวิทยาลัยปิด และมหาวิทยาลัยเปิดที่สามารถสมัครเรียนได้เช่นกัน

สำหรับหน่วยงานที่ได้รับบริการมากที่สุดคือ จาก กศน. (ศรช. กศน. อำเภอ/จังหวัด) นั้นเป็นเพราะว่า กศน. มีหน่วยงานกระจายอยู่ทุกจังหวัด อำเภอ/เขต (895 อำเภอ/เขต) โดยเฉพาะในระดับตำบล หมู่บ้าน มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การให้บริการเชิงรุกเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ซึ่งการดำเนินงานเพื่อยกระดับการศึกษาของประชาชนนั้น ในปีงบประมาณ 2550 กศน. ได้กำหนด 5 กลยุทธ์/แนวทางการดำเนินงานคือ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ปรับวิธีเรียนเปลี่ยนวิธีสอนให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่ม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ สนับสนุนเครื่องช่วยให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2550 : 32)

2) ปัญหาการรับบริการการศึกษานอกระบบและปัญหาการให้บริการการศึกษานอกระบบในปัจจุบัน ปัญหาการบริการการศึกษานอกระบบของกลุ่มประชากรอายุ 15-59 ปี ที่อยู่ในระบบโรงเรียน ผลการวิจัยกลุ่มเป้าหมายในกลุ่มย่อยทุกกลุ่มคือ กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน กลุ่มแรงงาน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่ม อสม. ส่วนใหญ่ระบุว่ามีปัญหาที่พบในการเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกระบบทั้งในด้านเนื้อหา ด้านระยะเวลาของกิจกรรม วิธีการจัดกิจกรรม สถานที่จัดกิจกรรม และค่าใช้จ่าย อยู่ในระดับปานกลางและน้อยในจำนวนใกล้เคียงกัน สำหรับปัญหาส่วนตัวของกลุ่มเป้าหมายเอง ส่วนใหญ่ระบุว่ามีปัญหาด้านไม่มีเวลาปานกลาง ส่วนปัญหาอื่น เช่น ด้านสุขภาพ สายตา มีปัญหาน้อย

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยในส่วนของปัญหาการจัดบริการการศึกษานอกระบบตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ ซึ่งพบว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ระบุว่าปัญหาในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ด้านเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ ด้านวิธีการจัดกิจกรรม ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ส่วนใหญ่มีปัญหาในระดับปานกลาง การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้ แสดงว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบจัดได้ดีพอสมควร ไม่มีปัญหาในระดับมากส่วนใหญ่มีปัญหาปานกลางและน้อยจะมีเพียงบางเรื่อง ซึ่งถึงแม้อยู่ในระดับปัญหาปานกลาง แต่มีค่าเฉลี่ยของการตอบสูงกว่าประเด็นอื่น ๆ เช่น การขาดงบประมาณการผลิตสื่อ ความพอเพียงของสื่อต่อผู้เรียน ความทันสมัยของเนื้อหาต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ความหลากหลายของวิธีการจัดกิจกรรม ความเหมาะสมของเวลาที่จัดกับเวลาว่างของกลุ่มเป้าหมาย เป็นต้น เพราะฉะนั้นหน่วยงานผู้จัดอาจพิจารณาปรับปรุงในเรื่องดังกล่าว เช่น อาจจะมีสื่อที่หลากหลาย ที่นำมาจัดกิจกรรมควรให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิต

ประจำวัน วิธีการจัดกิจกรรมควรจัดหลากหลายวิธี เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและเพื่อเอื้อต่อสภาพของกลุ่มเป้าหมาย ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกวิธีที่จะรับความรู้ได้ตามความพร้อม ซึ่งบางวิธีการ เช่น การใช้สื่อสมัยใหม่อาจจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องการที่กลุ่มเป้าหมายไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมหรือเวลาว่างไม่ตรงกับเวลาของกิจกรรมได้ นอกจากนี้ในเรื่องการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายถึงแม้จะมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง แต่หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบควรให้ความสำคัญเพื่อจะหาวิธีที่จะจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากยิ่งขึ้นจนสามารถครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้ทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด

3) ความต้องการการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

(1) วัตถุประสงค์ของการรับบริการการศึกษานอกระบบโรงเรียน กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะนำไปใช้ประโยชน์ อาทิ นำไปเพิ่มวุฒิ เพื่อพัฒนาอาชีพให้ดีขึ้น และนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเสริม ตามลำดับ ในกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อและผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น ต้องการนำไปเพิ่มวุฒิมากที่สุด ส่วนกลุ่มแม่บ้านและกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น และกลุ่มแม่บ้านต้องการเรียนเพื่อนำไปประกอบอาชีพเสริม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการได้รับบริการการศึกษานอกระบบมีประโยชน์สำหรับประชากรทุกกลุ่มเป้าหมาย แต่วัตถุประสงค์ในการศึกษาจะแตกต่างกันไปตามสภาพและหน้าที่การงานของแต่ละกลุ่ม สำหรับรูปแบบการจัดกิจกรรมในแต่ละกลุ่มประชากรจะมีความต้องการกิจกรรมและโครงการที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มประชากรมีความต้องการฝึกอบรมอาชีพมากที่สุด รองลงมาเป็นกิจกรรมสายสามัญ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

(2) กลุ่มประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) มีความต้องการเนื้อหาความรู้ กศน. ในการจัดกิจกรรมหรืออาชีพเสริมมากที่สุด จำแนกเป็นกลุ่มแม่บ้าน (59.5%) กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ (45.3%) รองลงมาเป็นความรู้สามัญ โดยเฉพาะกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ (46.5%) ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนอยากได้ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะต่าง ๆ ในเนื้อหาอาชีพเสริม เพื่อนำไปใช้ในการหารายได้จากการประกอบอาชีพให้มากขึ้น เพราะความรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย

(3) วิธีการจัด ทุกกลุ่มประชากรต้องการให้มีการจัดการศึกษานอกระบบด้วยวิธีการอบรมมากที่สุด สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบ และกลุ่มแรงงานในสถานประกอบการต้องการเรียนแบบพบกลุ่ม ส่วนผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่น อยากให้มีการจัดการเรียนรู้โดยการศึกษาดูงาน ทั้งนี้การฝึกอบรม และการพบกลุ่มทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพบกัน ได้ความรู้และทักษะจากวิทยากร ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชน/องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องการออกไปศึกษาสิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

(4) สถานที่จัด/การศึกษานอกโรงเรียน ทุกกลุ่มประชากรมีความเห็นเหมือนกันว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นสถานที่เหมาะสมในการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนมากที่สุดสำหรับ วัด/ศาสนสถาน สวนสาธารณะ และอุทยาน ทุกกลุ่มประชากรมีความต้องการน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ยังจัดกันน้อยมาก

(5) สื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ ทุกกลุ่มส่วนมากต้องการเรียนรู้จากสื่ออินเตอร์เน็ต/คอมพิวเตอร์ รองลงมาเป็นสื่อโทรทัศน์ วีซีดี/ดีวีดี สื่อบุคคล และสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ สาเหตุเพราะปัจจุบันการใช้สื่อและเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์เป็นเรื่องใหม่ และเป็นที่น่าสนใจกับกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งรัฐบาลส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ในการศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

(6) ระยะเวลา ทุกกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ต้องการรับบริการการศึกษานอกโรงเรียน ในวันเสาร์-อาทิตย์ รองลงมาเป็นวันหยุด/ว่างของแต่ละกลุ่มประชากร ทั้งนี้เพราะวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นเวลาว่างของทุกกลุ่มที่ตรงกัน ทำให้ได้มีโอกาสได้พบกันมีโอกาสได้ทำกิจกรรมกลุ่ม

(7) การประเมินผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย สำหรับกลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษา ต่อการประเมินผลการเรียนรู้จากการประเมินผลงานมากที่สุด รองลงมาเป็นการสอนและการปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายอยากให้เห็นจากผลงานที่กระทำ และมีการสอบวัดพร้อมทั้งให้มีการประเมินจากการปฏิบัติด้วย

(8) การนำความรู้และประสบการณ์เพื่อเทียบโอน ทุกกลุ่มย่อยของประชากรมีความต้องการให้นำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนด้วย (ควรมี)

(9) กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (กลุ่ม 15-59 ปี) ต้องการให้รัฐช่วยเหลือ นอกเหนือจากค่าเล่าเรียนทุกกลุ่มย่อยของประชากร โดยต้องการให้ช่วยเหลือในด้านการเงินทุน สนับสนุน หากแหล่งประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มอาชีพตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนต้องการให้รัฐได้ดูแลช่วยเหลือเมื่อได้เรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม

4) แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบของประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอก ระบบโรงเรียนตามข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบ

ผลการวิจัยปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบเสนอแนวทางว่าในการจัดการศึกษานอกระบบกับกลุ่มเป้าหมายนี้ ควรยึดหลักการที่ว่าสิ่งที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ ควรเป็นสิ่งที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ควรจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดให้มีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือก สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ต้องการได้ และสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา หลักการที่เจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษานอกระบบเสนอแนะนี้นับว่าเป็นหลักการที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันมาก เพราะในสภาพสังคมปัจจุบันสังคมและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และประชาชนควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การจัดบริการการศึกษาหรือเรียนรู้ควรมีช่องทางที่หลากหลายให้เลือก เนื่องจากประชาชนมีภาระต่าง ๆ มาก ไม่มีเวลาศึกษาหาความรู้มากนัก ดังนั้นจึงควรมี

แหล่งการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้สะดวก ควรมีช่องทางการเรียนรู้ได้หลากหลายช่องทาง นอกจากนี้
หลักการที่เจ้าหน้าที่เสนอแนะนี้ยังมีความเป็นสากลและสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาให้แก่
ผู้นอกโรงเรียนของประเทศอื่น ๆ เช่น ประเทศเกาหลีซึ่งเชื่อมั่นว่าในสังคมฐานะความรู้ใน
ศตวรรษที่ 21 นั้น การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุด ที่จะนำไปสู่การแข่งขันกับ
ประเทศอื่น ๆ ได้ เกาหลีจึงมีกฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต เน้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอด
ชีวิตและพัฒนาทักษะอาชีพ โดยถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการอยู่รอดของประเทศชาติ ญี่ปุ่น
ได้ประกาศใช้กฎหมายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายการเรียนรู้ตลอด
ชีวิตเพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ให้ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน (ข้อมูลจากการศึกษาในบทที่ 4
หน้า 77-78)

สำหรับรายละเอียดของแนวทางการจัดการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบ
โรงเรียนนั้น เจ้าหน้าที่ได้เสนอว่า ควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามลักษณะเฉพาะของแต่ละ
กลุ่มก่อน (เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน ผู้สูงอายุ สตรี ผู้นำ/กรรมการชุมชน) และศึกษา
ความต้องการของแต่ละกลุ่มก่อนด้านเนื้อหาความรู้ที่ควรจัดแก่กลุ่มเป้าหมายนั้นให้มีหลายประเภท
แต่ที่เน้นมากคือความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ และเศรษฐกิจพอเพียง วิธีการจัดกิจกรรมควรใช้
หลายวิธีให้เลือกได้ทั้งการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากภูมิปัญญา การศึกษา
ดูงาน รวมทั้งการเรียนรู้จากสื่อ สื่อที่ควรใช้มากที่สุดคือสื่อสิ่งพิมพ์ รองลงมาคือวิทยุทัศน์และ
คอมพิวเตอร์ ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมควรจัดตามความสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย สถานที่จัด
กิจกรรมควรเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัด/ศาสนสถาน และสถานศึกษาในท้องถิ่น ควรเปิด
โอกาสให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์มาเทียบโอนได้ มีการสะสมหน่วยกิตไว้ได้ ในการ
จัดการศึกษานอกระบบควรมีหน่วยงานหนึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางซึ่งควรเป็นหน่วยงาน กศน. และ
ควรสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยสนับสนุนการจัดกิจกรรมเครือข่ายที่ควรประสาน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ
ภูมิปัญญา องค์กรท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ เป็นต้น

จากรายละเอียดของแนวทางที่เจ้าหน้าที่เสนอดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่ามีความเป็น
ไปได้และสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายและสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น การแบ่งกลุ่ม
เป้าหมายตามลักษณะเฉพาะก่อนและศึกษาความต้องการของแต่ละกลุ่มก่อน นับว่าเป็นสิ่งที่พึง
กระทำเพราะหากหน่วยงานจัดการศึกษานอกระบบไปในลักษณะกว้างให้กลุ่มเป้าหมายตั้งแต่
อายุ 15 ถึง 59 ปี ก็อาจจะไม่ได้ผลหรือไม่ผลน้อย เพราะกลุ่มเป้าหมายกว้างเกินไป ซึ่งในกลุ่ม
ใหญ่นั้นยังมีกลุ่มย่อย ๆ อีกหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มย่อยมีความจำเป็นหรือความต้องการใช้สิ่ง
ที่จะเรียนรู้ต่างกัน สำหรับเนื้อหาที่ควรจัดให้เรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้หลากหลายนั้น
นับว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะกลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียนนั้นส่วนใหญ่
หรือเกือบทั้งหมดเป็นผู้ประกอบอาชีพแล้ว เพราะฉะนั้นเนื้อหาที่ควรเกี่ยวข้องกับอาชีพต่าง ๆ และ
วิธีการให้ความรู้ควรหลากหลาย และให้กลุ่มเป้าหมายเลือกได้ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายมีภาวะ

มากมาย หาเวลาเรียนยาก ดังนั้นควรมีวิธีการที่หลากหลายให้เลือกได้ รวมทั้งการให้ความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ สถานที่เรียนรู้ควรเป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และยังคงสอดคล้องกับรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของหลายประเทศที่มีศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตในท้องถิ่น เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบความรู้และประสบการณ์ได้ และให้เรียนสะสมหน่วยกิตได้ ซึ่งแนวความคิดนี้มีความเป็นสากลและสอดคล้องกับการดำเนินการในหลายประเทศ เช่น เรื่องการเทียบโอนมีทั้งประเทศในเอเชีย ออสเตรเลีย แคนาดา ฯลฯ เรื่องการเรียนแบบสะสมได้ก็เช่นกัน เจ้าหน้าที่ได้เสนอให้ กศน.เป็นหน่วยงานแกนกลางและให้สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ การมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นแกนกลางนั้น เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการ เพราะจะได้ถือเป็นการรับผิดชอบหลักของหน่วยงานนั้นหากจะติดตามความก้าวหน้า ติดตามผลงานก็มีแหล่งที่จะติดตามได้ชัดเจน หากไม่มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นแกนกลาง แต่ละหน่วยงานก็จะรับผิดชอบไม่เต็มที่ได้ถือเป็นการรวม ๆ และอาจคิดว่ามีผู้ดำเนินการแล้วทำให้การทำงานไม่เต็มที่สำหรับเรื่องการสร้างเครือข่ายนั้น สอดคล้องกับนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษาภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตโดยให้มีเครือข่ายร่วมสนับสนุน จะทำให้การจัดกิจกรรมทำได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการจัดการศึกษาให้แก่ประชากรกลุ่มอายุ 15-59 ปี ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน มีดังนี้

- 1) ควรมีกฎหมายและนโยบายการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียนอย่างชัดเจน โดยกฎหมายที่ออกต้องเป็นกฎหมายกลางที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบได้ตามขอบเขตและภาระงานที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานตนเอง
- 2) มีการกำหนดหลักการจัดการศึกษานอกระบบที่ชัดเจน และเผยแพร่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติได้ เพื่อจะสามารถจัดการศึกษานอกระบบได้อย่างทั่วถึงในทุกชุมชน อันจะส่งเสริมให้ทุกชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
- 3) ให้มีหน่วยงานหลักหน่วยหนึ่งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษานอกระบบ

4) การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับพื้นที่แสวงหา และสำรวจกลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น จัดทำ Mapping การจัดทำเวทีสำรวจความต้องการ และมอบหมายให้ครู หรือผู้จัดการศึกษาในพื้นที่เป็นผู้แสวงหากลุ่มเป้าหมาย

5) จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอกับความต้องการ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบทุกหน่วยได้เสนอแผนงานและโครงการและงบประมาณที่จะดำเนินการ แล้วจัดสรรให้ตามความต้องการที่แท้จริง ทั้งนี้งบประมาณส่วนหนึ่งอาจขอความช่วยเหลือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล)

6) มีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายก่อนการให้บริการ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่มมีความต้องการเนื้อหา วิธีการจัด และระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรมีการจำแนกกลุ่มเป้าหมายเพื่อจัดกิจกรรม อาทิ กลุ่มประชากรในวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้นำ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกลุ่มผู้อยู่ในสถานประกอบการ เป็นต้น

7) การกำหนดเนื้อหาความรู้ที่จะจัดในแต่ละกิจกรรมสำหรับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ต้องมาจากความต้องการที่แท้จริง เพื่อให้ผู้รับบริการจักสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้แก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

8) จัดช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายให้เลือก จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกตามความสะดวกหรือความพร้อมของผู้เรียน เช่น มาเรียนที่ศูนย์การเรียนรู้ เรียนจากชุดการเรียน เรียนจากสื่อ เรียนด้วยระบบทางไกล เป็นต้น

9) จัดบริการให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ต้องเปิดโอกาสการบริการกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้มาศึกษาตลอดเวลา ตามความพร้อมและความประสงค์ของผู้เรียน เรียนเมื่อใดก็เรียนได้

10) จัดให้มีการเรียนแบบสะสมหน่วยกิต โดยให้มีการวางระบบการสะสมความรู้และประสบการณ์ มีการเก็บหน่วยกิตไว้ในการเทียบโอนและยกระดับการศึกษาในแต่ละระดับได้ และมีการเชื่อมโยงระหว่างสถาบันทั้งในและนอกระบบทุกระดับได้

11) ควรส่งเสริมให้สถานประกอบการจัดการศึกษานอกระบบของตนเองได้ มีกฎหมายให้สถานประกอบการมีหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบให้แก่คนงานหรือสมาชิก ซึ่งอาจจะจัดเองหรือร่วมมือกับสถาบันการศึกษา และเปิดโอกาสให้นำค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาไปขอลดหย่อนภาษีได้

12) ส่งเสริมให้หน่วยงานและสถานประกอบการต่าง ๆ พัฒนาดตนเองเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ แสวงหาความรู้ใหม่ จัดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และเผยแพร่ความรู้ ด้วยการใช้เทคโนโลยีมาช่วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในระหว่างสมาชิก

13) นำสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบ หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ ควรใช้ประโยชน์จากสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการศึกษา เพื่อสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวางทั่วถึง และให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน เช่น การจัดการศึกษาทางไกล การให้ความรู้ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ

14) ควรกำหนดนโยบายการสร้างเครือข่ายการศึกษานอกระบบ โดยให้สำนักงาน กศน. เป็นหน่วยงานกลางและสร้างความร่วมมือส่งเสริมให้หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นแม่ข่ายในการจัดกิจกรรมตามภารกิจของหน่วยงานนั้น ๆ

15) ควรปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่แท้จริง จัดให้เป็นแหล่งบริการความรู้ที่มีสภาพดี จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย มีสภาพและเนื้อหาที่เหมาะสม มีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน

16) หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบควรช่วยส่งเสริมและเป็นกลไกผลักดันให้ชุมชนและหมู่บ้านทุกแห่งเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่อยู่นอกระบบโรงเรียน สำหรับกลุ่มเป้าหมายย่อย ๆ เช่น กลุ่มวัยเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในระบบโรงเรียน กลุ่มที่ออกจากการศึกษาในระบบ (Drop out) กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้นำและองค์กรปกครองท้องถิ่น ฯลฯ

2) ควรนำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายไปทดลองจัดเป็นโครงการนำร่อง (Action Research) เต็มรูปแบบ โดยเลือกพื้นที่หนึ่งเพื่อนำไปสู่การขยายผลในโอกาสต่อไป

3) ควรทำวิจัยเพื่อหาช่องทางการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยศึกษากระบวนการให้และการรับการศึกษาในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และมีกรณีตัวอย่าง

บรรณานุกรม

- ทวี นาคบุตร (2544) “การศึกษานอกระบบในต่างประเทศ” ในเอกสารการสอนชุดวิชา **ปรัชญา และหลักการศึกษานอกระบบ** หน่วยที่ 9 เล่มที่ 2 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้า 178-201.
- พิชัย ทองเลิศ การยอมรับ ICT ของเกษตรกรไทย <http://www.ku.ac.th/e-agazine/march47/agri/Ictfarmer.html> (เข้าถึงเมื่อ มกราคม 2552).
- พัชรินทร์ นาคะประวิง โลกาวัดน์ กับเกษตรกรไทย <http://www.doae.go.th/report/lpam/inf.htm>
- วิทยากร เชียงกุล (2551) **ปัญหาความไม่เสมอภาคในการได้รับบริการทางการศึกษา** กรุงเทพฯ : สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา) หน้า 33-39.
- สุนทร สุนันท์ชัย “ความรู้พื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต” ในเอกสารการสอนชุดวิชา **การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ** เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้า 36-46.
- สุมาลี สังข์ศรี (2544) **รายงานการวิจัยการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21** สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา.
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน **จุดเน้นและกลยุทธ์การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน** กรุงเทพมหานคร : รังสีการพิมพ์, 2550:32.
- อุทัย ดุลยเกษม. **การศึกษาความครอบคลุมและคุณภาพในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตระดับหมู่บ้าน** ของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. กลุ่มแผนงาน. สำนักงานกศน. กรุงเทพฯ, 2550.
- Aisha Sabri. Egypt Non-Formal Education Country profile prepared for the *Education for All Global Monitoring Report 2008 Education for All by 2015: will we make it?*. <http://www.unesco.org>. (accessed January 2009).
- ALC (1998) Advertisement, *The Nihongo Journal*, March, 122 อ้างถึงใน <http://wgordon.web.wesleyan.edu/papers/lifelrn6.htm> (accessed January 2009).
- Bill Gordon. **Lifelong Learning in Japan**. <http://wgordon.web.wesleyan.edu/papers/lifelrn6.htm> (accessed January 2009).

Education in Indonesia. “Coping with Challenges in the Third Millennium” **Journal of Southeast Asian Education**. 2000, vol.1 No.1 pp79-102.

Development Institute Education at a Glance 2008. OECD Briefing Note For Korea. http://www.mapzones.com/World/asia/south_korea/educationindex.php (accessed January 2009).

<http://education.stateuniversity.com/pages/1405/South-Korea-NONFORMAL-EDUCATION.html> (accessed January 2009).

<http://webindex.sanook.com/tags> (accessed January 2009).

<http://www.korea.net>. “Special Education and Non-Formal Education in South Korea” (accessed January 2009).

International Bureau of Education. THE DEVELOPMENT OF EDUCATION National Report of the Republic of Korea. Ministry of Education and Human Resources Development May, 20012 <http://www.ibe.unesco.org/International/ICE/natrap/KoreaRep.pdf> (accessed January 2009).

Japan’s Lifelong Learning Structure. <http://www.mext.go.jp> (accessed January 2009).

Kawanobe, Satoshi (1994) ‘Lifelong Learning in Japan’, *International Review of Education*, 40 (6), 485-493.

Ministry of Education & Human Resource Development. Adult Learning in Korea. <http://www.unesco.org> (accessed January 2009)

Maehira, Yasushi (1994). ‘Patterns of Lifelong Education in Japan’, *International Review of Education*, 40 (3-5), 333-338.

Makino, Atsushi (1997). ‘Recent Developments in Japan’s Lifelong Learning Society’, <<http://www.apec-hurdit.org/lifelong-learning-book/makino.html>> (24 January 1998) (accessed January 2009).

Monbushô (Ministry of Education, Science, Sports and Culture) (1997a) ‘Heisei 8 Nendo Shakaikyôiku Chôsa Sokuhô’ (Fiscal Year 1996 Social Education Research Bulletin), <<http://www.monbu.go.jp/news/00000133/>> (25 January 1998). (accessed January 2009).

Moro'oka, K. (1989) 'Provision in Japan', in Colin Titmus (ed.), *Lifelong Education for Adults: An International Handbook*, Oxford, Pergamon Press.

Ogisu-Kamiya, Motoyo (1997) 'HRD in a Multicultural Workplace: The Need for Lifelong Learning', <<http://www.apec-hurdit.org/lifelong-learning-book/ogisu-kamiya.html>> (24 January 1998). (accessed January 2009).

Sawano, Yukiko (1997) 'Lifelong Learning: An Instrument for Improving School Education in Japan?', <<http://www.apec-hurdit.org/lifelong-learning-book/sawano.htm>> (24 January 1998).

Stephens, Michael D. (1991) *Japan and Education*, New York, St. Martin's Press.

UNESCO. **Country report equivalency programs for the promotion of life learning in Indonesia**, Regional Workshop on Equivalency Programmes for Promoting of Lifelong Learning. April 2005, Manila-Philippines.

UNDP/National Planning Institute: Egypt Human Development Report 2005.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้บริหารและหน่วยงานที่ให้ความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล

รายชื่อผู้บริหารและหน่วยงาน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการรวบรวมข้อมูล

---

1. นายวรพจน์	เดียวกุล	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดเชียงใหม่
2. นายสุรพงษ์	ไชยวงศ์	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดพิจิตร
3. นางวิลาวัลย์	ศรีศิลป์	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดอุบลราชธานี
4. นายจรูญพงษ์	จีระมกร	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดนครราชสีมา
5. นายเรืองฤทธิ์	ชมพูนุศผ่อง	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดชุมพร
6. นายสมทบ	กรดเต็ม	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดนครศรีธรรมราช
7. นางกษมา	ยุกตะทัต โรจนนิล	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดนครปฐม
8. นายมนตรี	ลิมาภิรักษ์	ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก ข
รายชื่อคณะผู้วิจัย

คณะผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี

ศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และ
ผู้อำนวยการสำนักบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120

ดร.ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์

ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกรุงเทพมหานคร
และปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงาน กศน. กระทรวงศึกษาธิการ เขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร 10300

ดร.วิศนี ศีลตระกูล

อดีตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) กระทรวงศึกษาธิการ

อาจารย์พัชรา สังข์ศรี

อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง จังหวัดราชบุรี

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ	เลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางสาววัฒนา อาทิตย์เที่ยง	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต และโอกาสทางการศึกษา

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางสาวประภาพรธณ วงศาโรจน์	หัวหน้ากลุ่มนโยบายการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
นางสาวอุษา คงสาย	นักวิชาการศึกษานำนาฏการ

หน่วยงานรับผิดชอบ

กลุ่มนโยบายการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
สำนักนโยบายด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้วโปรดมอบให้ผู้อื่น
นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป